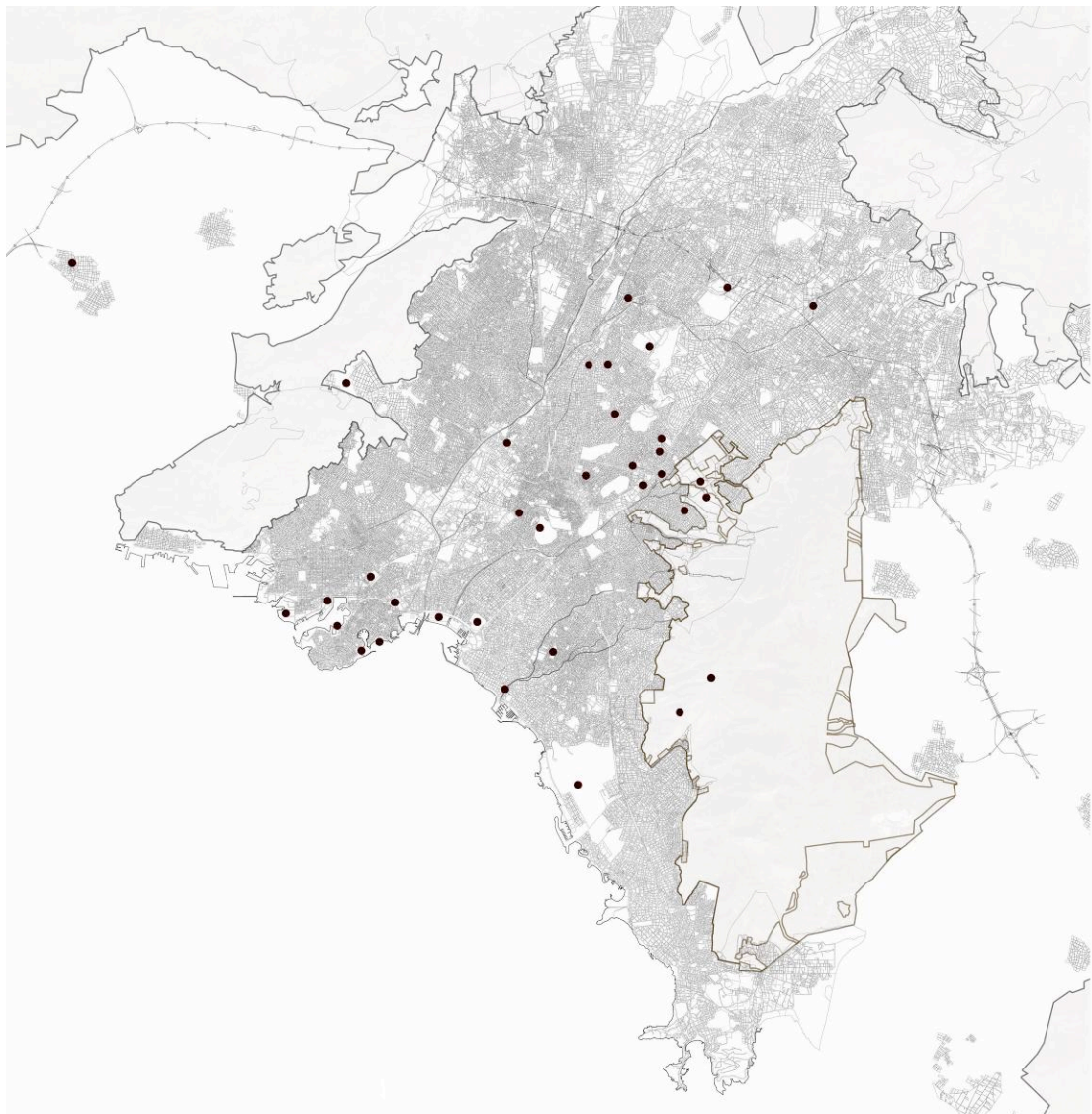

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
ΔΠΜΣ "Αρχιτεκτονική - Σχεδιασμός του χώρου"
Κατεύθυνση Β' "Πολεοδομία - Χωροταξία"

Διπλωματική μεταπτυχιακή εργασία

Κοινωνικές αντιστάσεις στο Λεκανοπέδιο στους δημόσιους και ελεύθερους χώρους (2000-2013).

Μελέτη περίπτωσης: παράκτιο μέτωπο Σαρωνικού (Πειραιάς και Ελληνικό).

Φοιτήτρια: Πολίνα Πρέντου
Επιβλέπων καθηγητής: Νίκος Μπελαβίλας
Απρίλιος 2014

**Κοινωνικές αντιστάσεις στο Λεκανοπέδιο στους δημόσιους και ελεύθερους χώρους (2000-2013).
Μελέτη περίπτωσης: παράκτιο μέτωπο Σαρωνικού (Πειραιάς και Ελληνικό).**

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή	3
2. Θεωρητικό πλαίσιο	7
2.1. Το «δικαίωμα στην πόλη»	7
2.1.1. Το «δικαίωμα στην πόλη» από μια έμφυλη οπτική	8
2.2. Ο δημόσιος χώρος ως αντικείμενο διεκδίκησης	9
2.3. Προσδιορισμός των κινημάτων πόλης	10
2.3.1. Σύντομο ιστορικό των κινημάτων πόλης	11
2.3.2. Σύγχρονα κινήματα και διεκδικήσεις για δημόσιους και ελεύθερους χώρους	13
3. Κινήματα πόλης στο Λεκανοπέδιο	16
3.1. Σύντομο ιστορικό των κινημάτων	16
3.2. Κινήματα πόλης για ελεύθερους χώρους (2000-2013)	19
3.3. Πανόραμα των κινημάτων πόλης (2013)	20
3.3.1. Ενεργά κινήματα	21
3.3.2. Μη ενεργά κινήματα	30
3.3.3. Απειλές για ελεύθερους χώρους - Μεμονωμένες διεκδικήσεις και αντιστάσεις	41
3.4. Συντονισμός και δικτυώσεις μεταξύ κινημάτων	46
4. Ενεργά κινήματα στο παράκτιο μέτωπο	49
4.1. Πειραιάς	49
4.1.1. Μαρίνα Ζέας	49
4.1.2. Παραλίες Φρεαττύδα-Βοτσαλάκια	66
4.2. Ελληνικό	78
5. Τα υποκείμενα των κινημάτων πόλης	102
5.1. Η συμβολή των γυναικών στα κινήματα πόλης	102
5.2. Διερεύνηση των υποκειμένων των κινημάτων στο Λεκανοπέδιο	103
5.3. Διερεύνηση των υποκειμένων στις λίστες επικοινωνίας των κινημάτων	104
5.4. Διερεύνηση των υποκειμένων στο δημόσιο λόγο των κινημάτων	108
5.5. Το φύλο των κινημάτων: κάποιες σκέψεις με αφορμή τις κινητοποιήσεις γυναικών στην Χαλκιδική	109
6. Καταλήγοντας	111
Βιβλιογραφία	113

1. Εισαγωγή

Οι κοινωνικές ανισότητες εμφανίζονται οξυμένες, ιδιαίτερα σήμερα, στη συγκυρία της πολύπλευρης κρίσης, πλήττοντας όλο και μεγαλύτερο μέρος του κοινωνικού συνόλου. Σε αυτό το πλαίσιο, η φράση-σύνθημα του Henri Lefebvre «το δικαίωμα στην πόλη» (Lefebvre, 1977) γίνεται, και πάλι, επίκαιρη, εμπνέει και χρησιμοποιείται από τις πληττόμενες κοινωνικές ομάδες στους αγώνες τους για την προάσπιση δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών. Χρησιμοποιείται, μεταξύ άλλων, σε διεκδικήσεις για την πρόσβαση στην κατοικία, ενάντια στην ιδιωτικοποίηση και εμπορευματοποίηση της πόλης και του δημόσιου χώρου, όπως και σε διεκδικήσεις για δημόσιους ελεύθερους και πράσινους χώρους. Ο αστικός χώρος, ο χώρος της πόλης, είναι κεντρικής σημασίας σε αυτές τις διεκδικήσεις, ως σημαντικό επίδικο.

Ένα από τα συστατικά του δημόσιου χώρου είναι η δυνατότητα του να λειτουργήσει ως χώρος συνεύρεσης και συμμετοχής σε δημοκρατικές διαδικασίες, ως χώρος πολιτικής έκφρασης και ανταλλαγής ιδεών (Arendt, 1958). Ευρύτερα, ο δημόσιος χώρος μπορεί να λειτουργήσει ως χώρος κοινωνικών συναναστροφών, για αθλητισμό ή και αναψυχή, για όλους /ες, ισότιμα και χωρίς περιορισμούς (Marcuse, 2013). Τα χαρακτηριστικά αυτά του δημόσιου χώρου δεν είναι δεδομένα. Τα ζητήματα της ελεύθερης δημοκρατικής έκφρασης στο δημόσιο χώρο, της ισότιμης πρόσβασης και συμμετοχής εκεί, της διαχείρισης των ιδιωτικών λειτουργιών στο δημόσιο χώρο, της διαχείρισης του δημόσιου χώρου ώστε να εξυπηρετεί πολλαπλές λειτουργίες και κοινωνικές ομάδες και, τέλος, της δυνατότητας δημόσιας συνάθροισης και διαμαρτυρίας τίθενται διαρκώς υπό διαπραγμάτευση, προσδιορίζοντας με αυτό τον τρόπο το δημόσιο ή μη χαρακτήρα του αστικού χώρου.

Επιπλέον, σήμερα, με όλο και μεγαλύτερη ένταση, ο χώρος της πόλης χρησιμοποιείται και ως πεδίο οικονομικών σχέσεων και επενδύσεων. Όπως σημειώνει ο David Harvey (Χάρβεϊ, 2013α; Harvey, 2013), η αστικοποίηση και η ανάπτυξη των πόλεων είναι το μέσον για τη μεταφορά και επένδυση του πλεονάσματος του κεφαλαίου στην οικοδομική δραστηριότητα των πόλεων. Η οικοδομική αυτή δραστηριότητα μπορεί να αφορά την οικοδόμηση νέων πολυτελών αστικών περιοχών ή και νέων χώρων εμπορίου και αναψυχής για ανώτερα κοινωνικο-οικονομικά στρώματα. Η διαδικασία της αστικοποίησης, όπως περιγράφεται από τον David Harvey, είναι μια δυναμική διαδικασία που επανακαθορίζει τη μορφή των πόλεων αλλά και την έννοια του "δημόσιου χώρου". Οι νέοι χώροι και περιοχές απευθύνονται σε συγκεκριμένα τμήματα των κατοίκων, αποκλείοντας άλλα –τα πιο αδύναμα ή τα λιγότερο προνομιούχα.

Το «δικαίωμα στην πόλη», το «δικαίωμα προς μια αστική, μετασχηματισμένη, ανανεωμένη ζωή» όπως σημειώνει ο Henri Lefebvre, γίνεται ορατό, και έχει σαν συστατικό του στοιχείο, το δημόσιο χώρο της πόλης. Ο χώρος της πόλης είναι ο τόπος έκφρασης των δράσεων και των διεκδικήσεων, όπως χαρακτηριστικά έχουν δείξει και τα κινήματα των πλατειών τα τελευταία δύο χρόνια. Ακόμη, η διαδικασία για την κατασκευή μιας εντελώς διαφορετικής εικόνας για την πόλη προϋποθέτει μια διαφορετική θεώρηση και για την πόλη ως πολιτικό σώμα, για τις κοινωνικές σχέσεις (Χάρβεϊ, 2013β). Προϋποθέτει μια μεγαλύτερη διαδικασία εκδημοκρατισμού, ένα μοντέλο αστικής ανάπτυξης που στηρίζεται στη μεγαλύτερη κοινωνική και περιβαλλοντική δικαιοσύνη.

Οι κοινωνικές ομάδες που εμπλέκονται και συμμετέχουν στις κοινωνικές αντιστάσεις, στη διεκδίκηση αυτού του διαφορετικού οράματος, δε προσεγγίζονται μόνο με ταξικά-κοινωνικά κριτήρια, όπως στις αρχικές θεωρητικές προσεγγίσεις (Lefebvre, 1977; Castells, 1983). Οι σύγχρονες κοινωνικές αντιστάσεις και διεκδικήσεις συσπειρώνουν όλους όσους αναπαράγουν την αστική ζωή, όπως σημειώνει ο David Harvey (Harvey, 2013). Τα κινήματα πόλης ή αστικά κοινωνικά κινήματα προσεγγίζονται ως μέρος των κοινωνικών κινήματων με αναφορά στον αστικό χώρο (Καβουλάκος, 2008). Τα στοιχεία-χαρακτηριστικά των κινήματων, όπως σημειώνονται από τον Charles Tilly (Tilly, 2004), χρησιμοποιούνται ως οδηγός για την αξιολόγηση και οργάνωση των αντιστάσεων και διεκδικήσεων που συμβαίνουν, και, στον αστικό χώρο. Αυτά αφορούν τη διαρκή και οργανωμένη δημόσια προβολή των συλλογικών διεκδικήσεων, την επιλογή πολλαπλών τρόπων διεκδίκησης όπως συναθροίσεις, διαδηλώσεις, παρεμβάσεις στα μέσα και έκδοση ενημερωτικού υλικού, και δημόσια, ενεργή και μαζική δήλωση συμμετοχής στο κίνημα από τους συμμετέχοντες. Τα στοιχεία-χαρακτηριστικά των κινήματων, όπως αυτά προσδιορίζονται, βοηθούν στον εντοπισμό των δράσεων και αντιστάσεων που συγκροτούν κοινωνικά κινήματα και κινήματα πόλης. Σύμφωνα με αυτά, ως κίνημα δε θεωρείται κάθε κινητοποίηση χωριστά, αλλά το σύνολο επιμέρους κινητοποιήσεων και δράσεων από διαφορετικούς πιθανώς φορείς, και πιθανώς διαφορετικής κλίμακας και εμβέλειας, πάνω σε ένα ζήτημα και σε σημαντικό χρονικό ορίζοντα δράσης.

Η παρούσα εργασία προσεγγίζει τις κοινωνικές αντιστάσεις και διεκδικήσεις σε ζητήματα ελεύθερων χώρων και ποιότητας ζωής, συγκεκριμένα στην περίπτωση του Λεκανοπεδίου της Αθήνας. Οι αντιστάσεις και διεκδικήσεις αυτές εντάσσονται σε ευρύτερο πλαίσιο διεκδικήσεων που στοχεύουν σε μια περισσότερο ισότιμη διάθεση αγαθών και πόρων. Εντάσσονται, ακόμη, στο όραμα για την προσέγγιση της γης ως δημόσιου πόρου, της κοινωνίας ως συμμετοχής στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και των επενδυτικών, πολιτικών και θεσμικών επιλογών με βάση κοινωνικά-περιβαλλοντικά-οικονομικά κριτήρια.

Στην περίπτωση του Λεκανοπεδίου της Αθήνας, οι πιέσεις και απειλές στους δημόσιους ελεύθερους και πράσινους χώρους εμφανίζονται ιδιαίτερα έντονες από την περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων και μετά. Εκείνη η περίοδος αποτελεί σημείο τομής σε σχέση με τους ελεύθερους χώρους καθώς εκείνη την περίοδο χωροθετήθηκαν χρήσεις και εγκαταστάσεις μέσα σε ελεύθερους χώρους και εν δυνάμει χώρους πρασίνου. Πολλές από αυτές τις εγκαταστάσεις χαρακτηρίστηκαν ως «προσωρινές», ωστόσο με μετά-ολυμπιακές διατάξεις (Ν. 3342/2005) μονιμοποιήθηκαν και σήμερα χρησιμοποιούνται για ποικίλες χρήσεις, αθλητικές και μη. Αποτέλεσμα αυτού του γεγονότος είναι σήμερα, από τη μία, η συρρίκνωση των ελεύθερων χώρων και των χώρων αστικού πρασίνου και, από την άλλη, η ιδιωτικοποίηση δημόσιων χώρων λόγω των χρήσεων και λειτουργιών που χωροθετούνται σε αυτές. Παράλληλα, και συμπληρωματικά, σε αυτά, οι μεγάλες πυρκαγιές των ετών 2007-2009 συνετέλεσαν στην απώλεια σημαντικών εκτάσεων δασών και πρασίνου, γεγονός που οδήγησε στην ευαισθητοποίηση για περιβαλλοντικά ζητήματα μεγάλου μέρους του κοινωνικού συνόλου.

Στη σημερινή συγκυρία της κρίσης, οι ελεύθεροι και πράσινοι χώροι -υλοποιημένοι και εν δυνάμει- δέχονται, για άλλη μία φορά, πιέσεις. Στο όραμα της «ανάπτυξης»,

γίνονται αντικείμενο διεκδικήσεων από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, για χωροθέτηση σε αυτούς διάφορων χρήσεων και εγκαταστάσεων. Οι προτάσεις και πολιτικές του σχεδιασμού πάνω στους ελεύθερους χώρους προβάλλονται, συνήθως, ως το «αναγκαίο κακό» για ένα «κοινό καλό» ή «δημόσιο συμφέρον». Προβάλλονται ως η εναλλακτική που καλύπτει τις ανάγκες όλων των ανθρώπων (Massey, 1994; Massey, 2012).

Απέναντι σε αυτές τις πιέσεις στους ελεύθερους και πράσινους χώρους του Λεκανοπεδίου, ιδιαίτερα έντονες από την περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων και μέχρι σήμερα, οργανώνονται συλλογικότητες, πρωτοβουλίες και κινήσεις πολιτών με στόχο την υπεράσπιση, διεκδίκηση και προστασία των δημόσιων, ελεύθερων χώρων και, ευρύτερα, των κοινωνικών υποδομών και της ποιότητας ζωής. Τα θέματα και η εμβέλεια διεκδίκησης ποικίλλουν ανά περίπτωση, από ζητήματα σε επίπεδο γειτονιάς μέχρι ζητήματα που αφορούν μέρος ή και το σύνολο της πόλης. Κοινός τόπος όλων των αντιστάσεων, όμως, είναι ότι αντιτίθενται στο προβαλλόμενο ως «κοινό καλό», τονίζοντας τις επιπτώσεις που έχουν τα σχεδιαζόμενα έργα και πολιτικές για τους κατοίκους των περιοχών και την ποιότητα ζωής τους.

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας αποτελούν οι κοινωνικές αντιστάσεις, για την υπεράσπιση και διεκδίκηση ελεύθερων δημόσιων χώρων, που αναπτύσσονται στο Λεκανοπέδιο της Αθήνας από τη δεκαετία του 2000 μέχρι και σήμερα (το 2013). Η δεκαετία του 2000, λόγω των έργων των Ολυμπιακών Αγώνων, επιλέγεται ως αφετηρία καθώς έφερε αλλαγές τόσο σε ζητήματα σχεδιασμού και πολιτικών για το χώρο όσο και στα αιτήματα και διεκδικήσεις των συλλογικοτήτων. Εκείνη την περίοδο, για πρώτη φορά, προωθούνται σχεδιασμοί σε εξαίρεση και υπέρβαση του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου (Χατζημιχάλης, Εποχή, 19.12.2011). Ως προς τις διεκδικήσεις, ενώ μέχρι εκείνη την περίοδο αυτές αφορούν περισσότερο ζητήματα τοπικής εμβέλειας, στη συνέχεια τα θέματα των διεκδικήσεων επικεντρώνονται στα ολυμπιακά και μετα-ολυμπιακά έργα τα οποία αφορούν εκτεταμένα τμήματα της πόλης ή και το σύνολο της (όπως τα κυκλοφοριακά έργα ή οι σχεδιασμοί για το παράκτιο μέτωπο).

Η εργασία προσεγγίζει το σύνολο των κοινωνικών αντιστάσεων που δρουν, ή έδρασαν, στο Λεκανοπέδιο από το 2000 μέχρι σήμερα, και τα αναλύει ως προς τις θεματικές των διεκδικήσεων τους και τους τρόπους συντονισμού και δικτυώσεων μεταξύ τους. Επικεντρώνεται, στη συνέχεια, σε μία μελέτη περίπτωσης, όπου προσεγγίζει τις δράσεις αντίστασης καθεμιάς από τις συλλογικότητες που δρουν, απέναντι στην κάθε φορά «απειλή». Ως περιοχή μελέτης επιλέγεται το παράκτιο μέτωπο του Λεκανοπεδίου, και συγκεκριμένα δύο περιοχές, ο Πειραιάς και το Ελληνικό. Η επιλογή της μελέτης περίπτωσης γίνεται με κριτήριο ότι η περιοχή αυτή, συνολικά και στα επιμέρους τμήματα, βρίσκεται στο επίκεντρο σχεδιασμών και πολιτικών συνεχώς από την περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων μέχρι σήμερα. Σε κάθε μία από τις δύο περιοχές μελέτης, καταγράφονται οι δράσεις των συλλογικοτήτων και κινήσεων πολιτών, τοπικής ή ευρύτερης εμβέλειας, καθώς οι κάθε φορά «απειλές», σχεδιασμοί και προτάσεις, που προκαλούν αυτές τις δράσεις.

Η καταγραφή των δράσεων των κινημάτων απέναντι σε αυτό που προβάλλεται ως «κοινό καλό» δε μπορεί να παραβλέψει τα ερωτήματα που τίθενται και για την ίδια τη φύση των κοινωνικών αντιστάσεων. Ποια είναι τα υποκείμενα που συγκροτούν

τις κινήσεις και συλλογικότητες, και επομένως, η απάντηση στο «κοινό καλό» ποιους /ες αντιπροσωπεύει και σε ποιους /ες απευθύνεται. Με άξονα αυτά τα ερωτήματα, προσεγγίζονται δράσεις των κινημάτων προκειμένου να ανιχνευθούν, στο μέτρο του δυνατού, τα χαρακτηριστικά των υποκειμένων που συμμετέχουν και δρουν στα κινήματα πόλης.

Οι έρευνες που ασχολούνται με τις κοινωνικές αντιστάσεις και τα κινήματα πόλης αντιμετωπίζουν προβλήματα με την αποσπασματικότητα του διαθέσιμου υλικού και τη δυσκολία εύρεσης στοιχείων (Καβουλάκος, 2008). Στην παρούσα εργασία, το πρόβλημα αυτό επιχειρείται να ξεπεραστεί με την αναζήτηση πρωτογενούς υλικού. Βασική πηγή στοιχείων και πληροφοριών για τις κοινωνικές αντιστάσεις στο Λεκανοπέδιο και τη δράση των κινημάτων αποτελεί το υλικό του Παρατηρητηρίου Ελεύθερων Χώρων Αθήνας-Αττικής¹. Το Παρατηρητήριο Ελεύθερων Χώρων Αθήνας-Αττικής έχει συγκεντρώσει δημοσιεύματα εφημερίδων-περιοδικών, δελτία τύπου διαφόρων φορέων και πληροφορίες από τη Συντονιστική Επιτροπή Ελεύθερων Χώρων Αθήνας, από τοπικούς συλλόγους, περιβαλλοντικές οργανώσεις και άλλους φορείς που αφορούν τις κοινωνικές αντιστάσεις στο Λεκανοπέδιο, και ανά περιοχή, από το Νοέμβριο 1999. Επίσης, εκδίδει ανά τακτά χρονικά διαστήματα, δύο με τρεις φορές το χρόνο, το περιοδικό «Ελεύθεροι Χώροι» όπου καταγράφονται τα σημαντικά ζητήματα διεκδικήσεων και δράσεων της προηγούμενης περιόδου. Συμπληρωματικά με το υλικό του Παρατηρητηρίου, για τις περιοχές μελέτης, πηγές πληροφοριών αποτελούν και τα έντυπα ενημέρωσης, το ψηφιακό αρχείο και τα ιστολόγια των συλλογικοτήτων ανά περιοχή.

¹ Παρατηρητήριο Ελεύθερων Χώρων Αθήνας-Αττικής, υπεύθυνος: Ηλίας Γιαννίρης [online] <www.asda.gr/elxoroι>

2. Θεωρητικό πλαίσιο

2.1. Το «δικαίωμα στην πόλη»

Το «δικαίωμα στην πόλη», ως όρος και πρόταση, διατυπώνεται και χρησιμοποιείται για πρώτη φορά από τον Henri Lefebvre στο ομότιτλο βιβλίο του, το 1968. Ο H. Lefebvre, στο βιβλίο του, περιγράφει τις αρνητικές συνέπειες της καπιταλιστικής οικονομίας στον αστικό χώρο και, ως απάντηση, προτείνει μια νέα οπτική και προοπτική. Υπό αυτό το πρίσμα, το «δικαίωμα στην πόλη» εστιάζει στη σημασία που έχει η πόλη, ο αστικός χώρος, για τους κατοίκους της, στη διεκδίκηση μιας καλύτερης ποιότητας ζωής για όλους και στην αντιμετώπιση της πόλης ως σημείο για συλλογική κατοίκηση (Lefebvre, 1977; Mathivet, 2010).

Το «δικαίωμα στην πόλη» περιγράφει, και στοχεύει σε, μια πόλη όπου οι πολίτες ζουν με αξιοπρέπεια και αναγνωρίζονται ως στοιχείο της πόλης. Ακόμη, περιγράφει μια πόλη όπου είναι εφικτή η ισότιμη διανομή των πόρων, όπως η εργασία, η υγεία, η εκπαίδευση και η κατοικία, αλλά και των συμβολικών πόρων, όπως η συμμετοχή στα κοινά και η πρόσβαση στην πληροφορία (Mathivet, 2010). Όπως σημειώνεται (Harvey, 2009 στο Mathivet, 2010), το «δικαίωμα στην πόλη» δεν είναι μόνο το δικαίωμα σε ότι υπάρχει σήμερα στην πόλη, είναι το δικαίωμα να μετασχηματίσεις την πόλη σε κάτι ριζικά διαφορετικό.

Κάτω από τον όρο «δικαίωμα στην πόλη» δεν περιγράφεται ένα ακόμη ανθρώπινο δικαίωμα, αλλά περισσότερο ένα συλλογικό δικαίωμα που περιλαμβάνει τα υπόλοιπα δικαιώματα.

Σημειώνεται (Χάρβεϊ, 2013α) ότι, ως αίτημα, το «δικαίωμα στην πόλη» είναι κενό περιεχομένου, αν δεν οριστεί ποιοι /ες το θέτουν και για ποιο λόγο. «Δικαίωμα στην πόλη» έχουν και οι εμπλεκόμενοι στο κατασκευαστικό και τραπεζικό σύστημα και το αξιοποιούν προωθώντας τα δικά τους συμφέροντα, όπως «δικαίωμα στην πόλη» έχουν και τα άτομα με πρόβλημα στέγασης. Ωστόσο, ο David Harvey, όπως και ο Henri Lefebvre (Χάρβεϊ, 2013α) θέτει το συγκεκριμένο αίτημα από την πλευρά όσων αποκλείονται από μια αξιοπρεπή διαβίωση στις πόλεις.

Η σημασία της καθημερινής ζωής, του καθημερινού, ως τόπου αλλαγών και διεκδικήσεων, τονίζεται στο έργο του Henri Lefebvre. Η επανάσταση της καθημερινής ζωής στηρίζεται στις ίδιες τις αντιθέσεις της καθημερινής ζωής. Εκτός από την επανάληψη και την αναπαραγωγή, η καθημερινή ζωή περιλαμβάνει και τη δυνατότητα για ρήξη, διακοπή και ανανέωση. Τόπος για την εκδήλωση αυτών των δυνατοτήτων για ανανέωση και αλλαγή είναι ο αστικός χώρος, εκεί όπου συμβαίνουν οι δραστηριότητες της καθημερινής ζωής (Λυκογιάννη, 2012).

Οι διεκδικήσεις ομάδων για το «δικαίωμα στην πόλη», όπως εμφανίζονται και δρουν ανά τον κόσμο, έχουν αναμφίβολα επιρροές από το έργο του Henri Lefebvre. Όμως, ιδιαίτερα σημαντικές είναι και οι διαδικασίες ανταλλαγών και επαφών μεταξύ των ίδιων των κινημάτων πόλης, στον αστικό χώρο. Το αίτημα για το «δικαίωμα στην πόλη», όπως αυτό εκφράζεται από το κάθε κίνημα χωριστά, μορφώνεται στους δρόμους και στις γειτονιές των πόλεων που πλήττονται, μέσα και από την αλληλεπίδραση με τις διεκδικήσεις άλλων ομάδων και κινημάτων (Χάρβεϊ, 2013α). Το «δικαίωμα στην πόλη» δεν εκφράζεται σε κείμενα και έγγραφα, αλλά καλλιεργείται και αναπτύσσεται μέσα από τις διεκδικήσεις και την παρουσία στο δημόσιο χώρο και στις καθημερινές πρακτικές (Dikec, Gilbert, 2002).

2.1.1. Το «δικαίωμα στην πόλη» από μια έμφυλη οπτική

Το «δικαίωμα στην πόλη», όπως ήδη περιγράφηκε, αποτελεί ένα συλλογικό δικαίωμα για όλους τους ανθρώπους και ανταποκρίνεται ώστε να καλύπτει τις ανάγκες τους. Μια τόσο γενική όμως περιγραφή αποσιωπά ότι δεν υπάρχει ένα μοναδικό είδος ανθρώπου για να προσδιοριστούν αυτές οι ανάγκες. Η διαδικασία του προσδιορισμού του τι έχει ανάγκη ένας άνθρωπος οφείλει να λάβει υπόψη της τις διαφορετικές και διαπλεκόμενες ταυτότητες των ανθρώπων λόγω φύλου, ηλικίας, κοινωνικής τάξης, φυλής κ.ά.

Επιλέγουμε να εστιάσουμε στο έμφυλο και ενσώματο υποκείμενο των κοινωνικών κινήματων και στο τι αποτελεί το «δικαίωμα στην πόλη» για τις γυναίκες πιο συγκεκριμένα.

Ο χώρος, όπως το φύλο, είναι και αυτός κοινωνική κατασκευή (Koskela, 1997). Οι εμπειρίες της καθημερινότητας, οι τρόποι και οι δυνατότητες χρήσης του, επομένως, εξαρτώνται και αντικατοπτρίζουν την κοινωνική κατασκευή του χώρου και του φύλου (Buckingham, 2010). Για αυτές, το δικαίωμα στην πόλη εμπεριέχει τους αγώνες για την ανάδυσση από την αφάνεια και την μετάθεση των ορίων που χωρίζουν το ιδιωτικό από το δημόσιο, την πόλη από το σπίτι (Βαϊου, 2000). Στη συζήτηση για το «δικαίωμα στην πόλη», τα ζητήματα που τίθενται αφορούν την ασφάλεια στο δημόσιο χώρο, τις δημόσιες υποδομές και μετακινήσεις, την εγγύτητα κατοικίας, καθημερινών εξυπηρετήσεων και εργασίας, την αμφισβήτηση του δίπολου δημόσιο/ιδιωτικό και τη συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων. Τα ζητήματα αυτά παρουσιάζονται αρκετά γενικευμένα πιο κάτω και αφορούν κυρίως τις εμπειρίες των γυναικών στον, λεγόμενο, δυτικό κόσμο.

Η δυνατότητα παρουσίας των γυναικών στο δημόσιο χώρο δεν είναι δεδομένη, συχνά αμφισβητείται. Κατά τη κίνηση τους στην πόλη, ελάχιστες γυναίκες καταφέρνουν να ξεφύγουν από τα «φιλικά» πειράγματα, τα γέλια, τα σφυρίγματα και τις άσεμνες χειρονομίες από πλευράς των ανδρών (Koskela, 1997). Προς το «δικαίωμα στην πόλη», είναι αναγκαία η αμφισβήτηση των στερεοτύπων που συνδέουν τη γυναίκα με το χώρο του σπιτιού και αναπαράγουν την ανδρική κυριαρχία στο δημόσιο χώρο.

Το προσβασιμότητα των γυναικών στο δημόσιο χώρο συνδέεται με την ύπαρξη οργανωμένων και αξιόπιστων δικτύων δημόσιων υποδομών και μεταφορών. Ο ελλιπής φωτισμός σε δημόσιους χώρους (δρόμους, πάρκα κ.ά.) και μη ύπαρξη αξιόπιστων και οργανωμένων δικτύων μέσων μεταφοράς είναι από τους παράγοντες που προκαλούν φόβο και ανασφάλεια στις γυναίκες, δυσχεραίνοντας την κίνηση τους στο δημόσιο χώρο (Valentine, 1989; Buckingham, 2010).

Οι γυναίκες αναλαμβάνουν, σε μεγάλο βαθμό, τις ευθύνες για το χώρο του σπιτιού, ενώ συμμετέχουν ενεργά και στους χώρους αμειβόμενης εργασίας. Η εγγύτητα και η δυνατότητα εύκολων, ασφαλών και οικονομικών μετακινήσεων μεταξύ κατοικίας, εργασίας και χώρων καθημερινών εξυπηρετήσεων τίθεται ως σημαντική για αυτές, για την επιτέλεση των πολλαπλών ρόλων τους.

Στο δίπολο δημόσιο/ιδιωτικό, ο χώρος της πόλης συνδέεται με την αμειβόμενη, παραγωγική ανδρική εργασία ενώ ο χώρος του σπιτιού με την αναπαραγωγική γυναικεία εργασία. Ο αστικός χώρος είναι οργανωμένος με τέτοιο τρόπο ώστε να προβάλλει την παραγωγική, αμειβόμενη εργασία, σε αντίθεση με την αναπαραγωγική. Όμως, η αναπαραγωγική εργασία για τη φροντίδα του σπιτιού,

των παιδιών, των ηλικιωμένων και του συζύγου /συντρόφου είναι στήριγμα για αυτούς για να είναι παραγωγικοί εκτός σπιτιού, στο χώρο της πόλης.

Καθώς το «δικαίωμα στην πόλη» περιέχει και το δικαίωμα της συμμετοχής στο σχεδιασμό, ή επανασχεδιασμό, της πόλης, είναι σημαντικό να εμπλέκονται και οι γυναίκες στον αστικό σχεδιασμό, στην τοπική διακυβέρνηση και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Αυτό περιλαμβάνει την ισότιμη συμμετοχή των γυναικών σε όλα τα επίπεδα της διοίκησης, σε θέσεις σχετικές με το σχεδιασμό του χώρου, όπως και στη δικτύωση γυναικείων ομάδων και πρωτοβουλιών με την τοπική διοίκηση (Buckingham, 2010).

2.2. Ο δημόσιος χώρος ως αντικείμενο διεκδίκησης

Προσεγγίζοντας την έννοια του δημόσιου χώρου, σημαντικό στοιχείο του είναι η δυνατότητα να παρέχει χώρο για συνάθροιση και συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων, σε δημοκρατικές διαδικασίες. Η Hannah Arendt σημειώνει ότι ο δημόσιος χώρος είναι χώρος πολιτικής συμμετοχής, συνύπαρξης, επικοινωνίας και συναναστροφής, αλλά και χώρος αμφισβήτησης των θεσμών (Arendt, 1958).

Επιπλέον, δημόσιος χώρος νοείται ο χώρος όπου όλοι και όλες, ισότιμα, μπορούν να βρίσκονται στην καθημερινότητα τους, για αναψυχή, αθλητισμό κλπ. Η προσέγγιση του δημόσιου χώρου με αυτή την έννοια επισημαίνει τις δυσκολίες στο να υπάρχει ένας πραγματικά δημόσιος χώρος (Marcuse, 2013).

Η ύπαρξη ανοιχτού, ελεύθερου δημόσιου χώρου είναι δυνατή μόνο σε απόλυτα δημοκρατικά καθεστώτα. Σε άλλη -αντίθετη- περίπτωση, οι συναθροίσεις στο δημόσιο χώρο παρεμποδίζονται από την αστυνομία ή και τη χρήση χημικών.

Η ισότιμη πρόσβαση όλων στο δημόσιο χώρο δεν είναι εύκολα εφικτή, καθώς προϋποθέτει την εξάλειψη ανισοτήτων μεταξύ των πολιτών, ως προς την οικονομική και πολιτική τους δύναμη.

Η ύπαρξη ιδιωτικών χρήσεων στο δημόσιο χώρο είναι επιθυμητή στο βαθμό που υποστηρίζει τη λειτουργία του δημόσιου χώρου, αλλά δεν οδηγεί στον αποκλεισμό τμημάτων του ή στην ιδιωτικοποίηση του.

Η χρήση του δημόσιου χώρου για κοινωνικές χρήσεις (όπως η αναψυχή) μπορεί - υπό προϋποθέσεις- να μην επιτρέπει ή να παρεμποδίζει τη χρήση του δημόσιου χώρου για ελεύθερες συγκεντρώσεις ή εκδηλώσεις διαμαρτυρίας.

Τέλος, η χρήση του δημόσιου χώρου για μαζικές συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας, τέτοιας έκτασης που μπορεί να είναι απειλή για το σύστημα εξουσίας, είναι συνήθως παράνομη και παρεμποδίζεται. (Marcuse, 2013).

Ωστόσο, οι διαπιστώσεις αυτές της Hannah Arendt και του Peter Marcuse -όπως και άλλων θεωρητικών για το χώρο- δεν λαμβάνουν υπόψη τους όσους και όσες δεν έχουν πρόσβαση στο δημόσιο χώρο της πόλης και το δημόσιο διάλογο.

Σήμερα, με όλο και μεγαλύτερη ένταση, ο χώρος της πόλης χρησιμοποιείται και ως πεδίο οικονομικών σχέσεων και επενδύσεων. Η αστικοποίηση και η ανάπτυξη των πόλεων λειτουργούν ως το μέσον για τη μεταφορά και επένδυση του πλεονάσματος του κεφαλαίου στην οικοδομική δραστηριότητα των πόλεων (Χάρβεϊ,

2013a; Harvey, 2013). Η οικοδομική αυτή δραστηριότητα αφορά, εκτός των άλλων, και την οικοδόμηση νέων πολυτελών αστικών περιοχών ή και νέων χώρων εμπορίου και αναψυχής για ανώτερα κοινωνικο-οικονομικά στρώματα. Η διαδικασία της αστικοποίησης, όπως περιγράφεται από τον David Harvey, είναι μια δυναμική διαδικασία που επανακαθορίζει τη μορφή των πόλεων αλλά και την έννοια του "δημόσιου χώρου", ποιος /α μπορεί να ζει εκεί και ποιος /α όχι. Οι νέοι χώροι και περιοχές όταν απευθύνονται σε συγκεκριμένα τμήματα των κατοίκων, αποκλείουν ταυτόχρονα από αυτούς άλλα –τα πιο αδύναμα ή τα λιγότερο προνομιούχα.

Η διαδικασία ιδιωτικοποίησης τμημάτων του δημόσιου χώρου, ή περιορισμού της πρόσβασης σε αυτούς, εντάσσεται στην ευρύτερη διαδικασία της «συσσώρευσης διά της υφαρπαγής», όπως περιγράφεται από τον David Harvey, και αφορά και άλλους τομείς όπως η συλλογική κατοικία, η παιδεία και η υγεία. Είναι μια διαδικασία υφαρπαγής του συλλογικού κοινωνικού πλούτου, στον οποίο περιλαμβάνεται και ο δημόσιος χώρος. Επομένως, από μια διαφορετική προσέγγιση, η έννοια της «συλλογικής κατανάλωσης»² του Manuel Castells αφορά όχι μόνο τη διεκδίκηση κοινωνικών παροχών, αλλά κυρίως τη διαφύλαξη και υπεράσπιση του δημόσιου χαρακτήρα των υπηρεσιών και των δημόσιων χώρων (Βαΐου, Χατζημιχάλης, 2012).

Στην Ελλάδα, ο αστικός χώρος διαμορφώνεται κυρίως μέσα από διαδικασίες προσθετικής ανάπτυξης (Λεοντίδου, 1989). Η ανάπτυξη τέτοιου τύπου σχετίζεται με επιμερισμένες αποφάσεις, φορείς μικρής εμβέλειας, κατακερματισμένες επενδύσεις, αποκεντρωμένες διαδικασίες οικοδόμησης και τοπικές δυναμικές. Η προσθετική ανάπτυξη δεν συνεπάγεται ανυπαρξία σχεδιασμού ή κεντρικών ρυθμίσεων. Ο συνδυασμός σχεδιαστικών επεμβάσεων και προσθετικής ανάπτυξης χαρακτηρίζει την εικόνα και την ανάπτυξη των περισσότερων πόλεων (Βαΐου et al, 2000). Οι πολιτικές για σταδιακή ένταση αυθαίρετων και νέων περιοχών στα σχέδια πόλης εφαρμόζονται χωρίς πρόβλεψη για δίκτυα υποδομών, δημόσιους χώρους ή κοινωνικές εξυπηρετήσεις. Ως αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας, ο δημόσιος χώρος είναι αυτό που απομένει από την οικοδομική δραστηριότητα, το υπόλοιπο του ιδιωτικού χώρου.

2.3. Προσδιορισμός των κινημάτων πόλης

Ο προσδιορισμός των κινημάτων πόλης, ως ερευνητικών αντικειμένων, συνθέτει στοιχεία από το διάλογο για τα κινήματα πόλης και από τις θεωρίες των κοινωνικών κινημάτων. Από το διάλογο για τα κινήματα πόλης αντλούνται στοιχεία για το περιεχόμενο της δράσης των κινημάτων, ενώ από τις θεωρίες των κοινωνικών κινημάτων αντλούνται στοιχεία που αφορούν τη μορφή τους (Καβουλάκος, 2008).

Για το περιεχόμενο της δράσης τους, προσδιορίζονται τρία είδη αιτημάτων και διεκδικήσεων. Αυτά αφορούν αιτήματα σχετικά με τη συλλογική κατανάλωση

² Ο όρος «συλλογική κατανάλωση» χρησιμοποιείται από τον Manuel Castells –και άλλους ερευνητές στο Κέντρο Κοινωνιολογίας της Πόλης (CSU)- για να αναφερθεί στις υπηρεσίες που παρέχει το Κράτος Πρόνοιας στους τομείς της κατοικίας, της υγείας, της πρόνοιας, της εκπαίδευσης και των αστικών υποδομών (Βαΐου, Χατζημιχάλης, 2012).

(Castells, 1983), την προστασία της πόλης από κοινωνικές και φυσικές απειλές και την προάσπιση της ποιότητας ζωής. Επιπλέον, διατυπώνονται αιτήματα διεκδίκησης μεγαλύτερων δυνατοτήτων επιρροής ή και ελέγχου των τοπικών θεσμών και αποφάσεων από πλευράς των πολιτών.

Ως προς τα στοιχεία μορφής τους, προσδιορίζονται με σειρά χαρακτηριστικών που διαφοροποιούν τα κοινωνικά κινήματα, και τα κινήματα πόλης, από άλλες μορφές δράσης (Tilly, 2004). Αυτά αφορούν τον εξωθεσμικό χαρακτήρα των υποκειμένων δράσης τους, τη συστηματική χρήση μεθόδων διαμαρτυρίας ως κύρια μορφή δράσης και τη σχετική διάρκεια και συνέχεια της δράσης τους στο χρόνο. Ακόμη, επισημαίνεται η σημασία ύπαρξης δικτυώσεων μεταξύ των ομάδων και των συλλογικοτήτων. Τέλος, ως σημαντικό στοιχείο επισημαίνεται η επιδίωξη κοινωνικών αλλαγών σε ευρύτερο επίπεδο, σε επίπεδο πόλης ή τμημάτων αυτής, και όχι σε στενό επίπεδο γειτονιάς.

2.3.1. Σύντομο ιστορικό των κινήματων πόλης

Στην ενότητα αυτή, παρουσιάζεται ένα σύντομο ιστορικό των κινήματων πολιτών που εμφανίζονται από τις δεκαετίες 1960-1970 και έπειτα. Η παρουσίαση στηρίζεται κυρίως στον ευρωπαϊκό χώρο, δε στοχεύει σε μια εξαντλητική καταγραφή, αλλά στον εντοπισμό των μετασχηματισμών και μεταβολών των κινήματων σε αυτή την πορεία.

Κοινωνικά κινήματα δεν εμφανίζονται, βέβαια, για πρώτη φορά αυτή την περίοδο. Αποτελούν συστατικά στοιχεία της συγκρότησης της βιομηχανικής πόλης, με συμβολικούς σταθμούς την Κομμούνα του Παρισιού το 1871 (Castells, 1983; Castells 1983, στο Πορτάλιου, 2013), αλλά και τις «Απεργίες για τα Ενοίκια» (Rent Strikes) που οργανώνονται στη Γλασκώβη το 1915 από αριστερές γυναίκες (Βαΐου, Χατζημιχάλης, 2012). Ωστόσο, τις δεκαετίες 1960-1970, κυρίως μετά το 1968, τα κινήματα γίνονται αντικείμενα συστηματικής έρευνας.

Τα κινήματα των δεκαετιών 1960 και 1970 έχουν ως στόχο να προσεγγίσουν μια άλλη, εναλλακτική διαδικασία προγραμματισμού, σχεδιασμού, παρέμβασης, παραγωγής και διαχείρισης για το χώρο (Βρυχέα, 1993). Παράλληλα με τη θεωρητική διερεύνηση για τα θέματα του συμμετοχικού σχεδιασμού, αναζητείται, μέσα από εμπειρίες και παραδείγματα, μια διαφορετική στρατηγική για τα ζητήματα του χώρου.

Τα κινήματα αυτών των δεκαετιών, κυρίως στον ευρωπαϊκό Βορρά, διατυπώνουν διεκδικήσεις για καλύτερες υπηρεσίες, προβάλλουν αντιστάσεις σε αναπλάσεις γειτονιών και υπερασπίζονται ελεύθερους δημόσιους χώρους, διεκδικούν μέσω καταλήψεων τη χρήση κενών κτιρίων και αναδεικνύουν τα προβλήματα απομόνωσης στα μεγάλα συγκροτήματα της περιφέρειας των πόλεων (Βαΐου, Χατζημιχάλης, 2012). Παράλληλα, ομάδες δρουν στην κατεύθυνση μιας συνολικής παρέμβασης στον προγραμματισμό και τον σχεδιασμό της κατοικίας, της γειτονιάς ή και τμημάτων της πόλης. Σε αρκετές περιπτώσεις, οι παρεμβάσεις αυτών των ομάδων υλοποιούνται (Βρυχέα, 1993).

Τα κινήματα που αναπτύσσονται στον ευρωπαϊκό Νότο την ίδια περίοδο, εν μέσω δικτατορικών καθεστώτων, εστιάζουν σε ζητήματα πόλης, αλλά και σε θέματα

σχετικά με την οργάνωση του χώρου στις περιφέρειες, για την άνιση ανάπτυξη και την προστασία του περιβάλλοντος.

Στη Λατινική Αμερική, όπου δρουν κινήματα με σημαντική συμβολή στην ευρύτερη συζήτηση για τη διεκδίκηση δημόσιων αγαθών, η δράση των κινημάτων οργανώνεται γύρω από το ζήτημα της κατοικίας και τις σχετικές με αυτό καταλήψεις γης στην περιφέρεια των μεγάλων πόλεων (Βαΐου, Χατζημιχάλης, 2012).

Πολλά από τα κινήματα των δεκαετιών 1960 και 1970 περιέχουν τα χαρακτηριστικά που αποδίδει ο Manuel Castells στα κοινωνικά κινήματα, ως αστικές κινητοποιήσεις που στοχεύουν ενάντια στα αγαθά της συλλογικής κατανάλωσης, αναζητούν τη διαμόρφωση πολιτιστικής ταυτότητας και την εμπλοκή με την πολιτική σε τοπικό επίπεδο.

Τα κινήματα που αναπτύσσονται το επόμενο χρονικό διάστημα δεν ακολουθούν αυτά τα χαρακτηριστικά, καθώς μετασχηματίζονται κάθε φορά για να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της συγκυρίας που εμφανίζονται. Όπως σημειώνει η Margit Mayer (Mayer, 2006) στα κινήματα αυτά διακρίνονται δύο κυρίαρχες τάσεις. Η πρώτη αφορά τη συμμετοχή των κινημάτων ως φορείς-εταίροι σε κρατικά ολοκληρωμένα προγράμματα, ενώ η δεύτερη τη συμμετοχή σε δράσεις κατά της παγκοσμιοποίησης και της ιδιωτικοποίησης δημόσιων αγαθών.

Το γεγονός ότι ένα μεγάλο μέρος των διαδικασιών και έργων που πραγματοποιούνταν στις κοινότητες έχουν πλέον ενταχθεί στον τριτογενή τομέα και πραγματοποιούνται με συμβάσεις δημόσιου-ιδιωτικού τομέα, έχει οδηγήσει σε διαφοροποίηση του πιθανού ρόλου των κινήσεων πολιτών. Η γνώση, από πλευράς των κινήσεων πολιτών, των κοινοτήτων και των αναγκών τους οδηγεί τους κρατικούς φορείς να επιδιώκουν τη συνεργασία με τα κινήματα πολιτών. Στα συνολικά ολοκληρωμένα προγράμματα, τα κινήματα πολιτών συμμετέχουν ως φορείς-εταίροι για την αντιμετώπιση προβλημάτων της κοινότητας, όπως κοινωνικός αποκλεισμός, έλλειψη δομών πρόνοιας, υποβάθμιση, εγκληματικότητα.

Παράλληλα, μέρος των κοινωνικών κινημάτων στρέφονται σε δράσεις κατά της παγκοσμιοποίησης και της ιδιωτικοποίησης δημόσιων αγαθών, σε τοπικό αλλά και ευρύτερο επίπεδο, οι οποίες εκδηλώνονται από τα μέσα της δεκαετίας του 1990.

Η αφετηρία αυτών των κινημάτων μπορεί να εντοπιστεί στην εξέγερση των Ζαπατίστας το 1994. Οι Ζαπατίστας αντιδρούν στην επικείμενη καταστροφή της γης και των καλλιεργειών τους (Berger et al, 2006). Οι συγκρούσεις των Ζαπατίστας με τις δυνάμεις του Μεξικανικού Στρατού κρατούν 12 μέρες, μέχρι τη στιγμή που η μεξικανική κοινή γνώμη απαιτεί να σταματήσουν οι εχθροπραξίες και να γίνουν ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις.

Όμως, η έμπνευση και η πίστη των Ζαπατίστας δίνουν κίνητρο και ελπίδα σε άλλους αγωνιστές και κινήματα ανά τον κόσμο. Στόχος τους είναι να καταργήσουν τις «περιφράξεις», τα όρια που εμποδίζουν την πρόσβαση τους σε δημόσια αγαθά, στη γη, τη στέγη, τον πολιτισμό, την υγεία, την τροφή, τον καθαρό αέρα, το νερό. Σε αυτό το στόχο βρίσκουν κοινό τόπο κινήματα και διεκδικήσεις πολύ διαφορετικά μεταξύ τους, σε διαφορετικά μέρη του κόσμου, από τα κινήματα αγροτικών πληθυσμών για την ιδιωτικοποίηση του νερού μέχρι τα κινήματα σε πόλεις της Δύσης για την ιδιωτικοποίηση και παραχώρηση δημόσιων χώρων. Κινήματα και διεκδικήσεις που αγωνίζονται, με τις τοπικές τους ιδιαιτερότητες κάθε

φορά, ενάντια στη μετατροπή όλων των εκφάνσεων της ανθρώπινης ζωής σε εμπορεύσιμο αγαθό.

Σημαντικό στοιχείο των κινημάτων αυτών αποτελεί το πεδίο δράσης τους. Τα περισσότερα από αυτά δρουν τοπικά, ωστόσο έχουν διασυνδέσεις και επικοινωνία σε παγκόσμιο επίπεδο. Δρουν τοπικά, με τα χαρακτηριστικά της πολυμορφίας, της αυτονομίας, της οικολογίας, της δημοκρατίας, της αυτο-οργάνωσης και της άμεσης δράσης. Το γεγονός της επικοινωνίας και της δικτύωσης τους επιτρέπει να συγκεντρώνονται και να συσπειρώνονται όταν υπάρχει ανάγκη, όπως στις περιπτώσεις διαμαρτυρίας στη συνάντηση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου στο Σιάτλ (το 1999) ή στη Γένοβα κατά τη συνάντηση των G8 (το 2001) (Berger et al, 2006).

Ακόμη, στις δράσεις τους επιδιώκουν, και δημιουργούν, ευρύτερες συμμαχίες με άλλα κινήματα αλλά και με φορείς, όπως συνδικάτα, την εκκλησία, φιλανθρωπικές ενώσεις. Ακόμη, χρησιμοποιούν ευέλικτες μορφές δράσεις, μαχητικές όσο και ρεαλιστικές, και σε επίπεδο διαπραγματεύσεων όσο και κινητοποιήσεων.

Το τοπίο των κινημάτων συμπληρώνεται με το πλήθος δράσεων και αντιστάσεων που οργανώνονται από διαφορετικές ομάδες, για συγκεκριμένα ζητήματα. Σε αυτά εντάσσονται τα κινήματα φτωχών και αστέγων και οργανώσεις προάσπισης τους, οι αυτόνομες και αντιρατσιστικές ομάδες, τα κινήματα ενάντια στον εξευγενισμό, όπως και κινήματα τύπου «reclaim the streets» (Mayer, 2006).

2.3.2. Σύγχρονα κινήματα και διεκδικήσεις για δημόσιους και ελεύθερους χώρους

Στη συνέχεια, παρουσιάζεται συνοπτικά η δράση δύο κινημάτων, από την Ιταλία και την Ισπανία, που διεκδικούν και προασπίζονται το δημόσιο χώρο ως «κοινό αγαθό». Το κίνημα NO TAV από την Ιταλία δρα ενάντια στην κατασκευή γραμμής τρένου υψηλής ταχύτητας στην περιοχή "Susa Valley" στη βορειοδυτική Ιταλία. Οι διεκδικήσεις του κινήματος NO TAV παρουσιάζουν ομοιότητες με αντίστοιχες διεκδικήσεις ενάντια σε έργα και πολιτικές «ανάπτυξης» που σχεδιάζονται και σε περιοχές της Ελλάδας (στην Κερατέα, την Κρήτη, την Χαλκιδική για παράδειγμα). Η πλατφόρμα Defend Port Vell προασπίζεται το δημόσιο χαρακτήρα της μαρίνας της Βαρκελώνης ενάντια στα σχέδια επέκτασης και ιδιωτικοποίησης της. Οι διεκδικήσεις της πλατφόρμας Defend Port Vell παρουσιάζουν ομοιότητες με αντίστοιχες διεκδικήσεις σε παράκτιες περιοχές και μαρίνες στον ελλαδικό χώρο (όπως η Μαρίνα Ζέας στον Πειραιά ή, συνολικά, το παράκτιο μέτωπο της Αττικής).

Ιταλία – κίνημα NO TAV

Το κίνημα No Tav αναπτύχθηκε και δρα στην περιοχή "Susa Valley", κοντά στο Τορίνο, στη βορειοδυτική Ιταλία, στην περιοχή αποτελεί την κύρια πύλη εισόδου από τη Γαλλία προς την Ιταλία (προς το Μιλάνο και το Τορίνο). Η κοιλάδα χαρακτηρίζεται από αυξημένη αστικοποίηση και πολλούς άξονες μεταφοράς και μετακίνησης (ένας αυτοκινητόδρομος, δύο κύριοι οδικοί άξονες, μια κύρια γραμμή τροφοδοσίας ηλεκτρικής ενέργειας, μια σιδηροδρομική γραμμή), εξαιτίας των βιομηχανικών μονάδων που έχουν εγκατασταθεί εκεί.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, στην περιοχή δημιουργείται κίνημα ενάντια στην κατασκευή μιας νέας σιδηροδρομικής γραμμής τρένου υψηλής ταχύτητας (Treni Alta Velocità), που θα διασχίζει την κοιλάδα και θα συνδέει το Τορίνο με τη Λύων. Η γραμμή, θεωρητικά τουλάχιστον, αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου δικτύου τρένων υψηλής ταχύτητας που θα καλύπτει μεγάλο μέρος της Ευρώπης. Η διαμαρτυρία και αντίθεση στη δημιουργία της νέας γραμμής προβάλλει τη μη-αναγκαιότητα για περαιτέρω ανάπτυξη στην κοιλάδα. Ακόμη, τονίζει τον πιθανό κίνδυνο και επιπτώσεις από την κατασκευή του έργου στο περιβάλλον και τους κατοίκους.

Το κίνημα αναπτύσσεται στα τέλη της δεκαετίας του 1990, όταν και οργανώνει διαδηλώσεις διαμαρτυρίας σε δρόμους και πλατείες. Ακόμη, κερδίζει τη συναίνεση της πλειοψηφίας του πληθυσμού της κοιλάδας. Το 2005, το κίνημα, με μαζικές διαδηλώσεις και κινητοποιήσεις και συγκρούσεις στις εθνικές οδούς, σταματάει τη δημιουργία εργοταξίου και καταλαμβάνει τη γη. Τα επόμενα πέντε χρόνια (μέχρι το 2010), η ιταλική κυβέρνηση ασκεί πιέσεις στους δήμους της περιοχής να αλλάξουν τη θέση τους και να υποστηρίξουν το έργο κατασκευής της σιδηροδρομικής γραμμής. Η θέση των δήμων της περιοχής παραμένει σταθερή, κατά του νέου έργου. Το καλοκαίρι του 2011, η ιταλική κυβέρνηση απομακρύνει το κίνημα από ένα τμήμα γης που έχει καταλάβει, στο σημείο εκκίνησης των έργων κατασκευής. Η κίνηση αυτή οδηγεί σε διαμαρτυρίες από πλευράς του κινήματος, το επόμενο διάστημα, στο χώρο. Από τότε, η ιταλική κυβέρνηση επιβάλλει αυστηρά μέτρα προστασίας και ελέγχου στην περιοχή.

Τα τελευταία χρόνια, οι διεκδικήσεις και δράσεις του κινήματος γίνονται γνωστά και εκτός της περιοχής της κοιλάδας. Το κίνημα κερδίζει την υποστήριξη άλλων αντίστοιχων δράσεων και διεκδικήσεων και γίνεται σημείο αναφοράς για όσους αγωνίζονται ενάντια σε παρόμοια έργα. Εκτός από την ενημέρωση και τις δράσεις ενάντια στο έργο κατασκευής του σιδηροδρομικού άξονα, το κίνημα θέτει και ευρύτερα ερωτήματα και προβληματισμούς για τη δημοκρατία (ποιος αποφασίζει για τα έργα;), την ανάπτυξη και το περιβάλλον (τι είδους ανάπτυξη;) και την οικονομία (ποιος πληρώνει τα έργα;) (Κομπρεσέρ, 2012; βλ. και <http://www.notav.info>).

Ισπανία – Platform “Defend Port Vell”

Τα έργα στο Port Vell της Βαρκελώνης αφορούν στον εκσυγχρονισμό και μετασχηματισμό της σημερινής δημόσιας μαρίνας μικρών σκαφών, σε μαρίνα για σκάφη μεγάλων διαστάσεων και yacht. Στόχος των έργων είναι η μετατροπή της Βαρκελώνης σε λιμάνι-βάση για μεγάλα σκάφη αναψυχής και η ενίσχυση της ναυτικής οικονομίας με συμπληρωματικές υπηρεσίες όπως η επισκευή και συντήρηση των σκαφών. Τα έργα θα έχουν σαν αποτέλεσμα την μετατροπή της δημόσιας μαρίνας σε χώρο περιφραγμένο και προστατευμένο, σε ιδιωτική ζώνη υψηλής προστασίας.

Η πλατφόρμα Defend Port Vell (υπερασπιστείτε το Port Vell) δημιουργείται το Μάιο 2012, ως αντίδραση για τα έργα εκσυγχρονισμού και επέκτασης του Port Vell. Η πλατφόρμα υπερασπίζεται, από τη μια πλευρά, το δημόσιο χαρακτήρα του λιμανιού ως δημόσιου χώρου της πόλης και, παράλληλα, το δημόσιο χαρακτήρα συνολικά του θαλάσσιου μετώπου ως μέρος της ιστορικής και κοινωνικής κληρονομιάς της

πόλης. Προσεγγίζει το ζήτημα συνολικά, και αναδεικνύει τις περιβαλλοντικές, κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές συνέπειες που αυτό θα έχει για την πόλη. Ακόμη, σημειώνει, και καταγγέλλει, την παραβίαση του δικαιώματος στην πληροφόρηση των ενδιαφερόμενων πολιτών και φορέων, καθώς αν και το έχουν ζητήσει, δεν έχουν πρόσβαση στο πλήρες πρόγραμμα του έργου.

Ο ρόλος της πλατφόρμας είναι σημαντικός καθώς είναι ενεργή και παίζει σημαντικό ρόλο στις τοπικές συζητήσεις για το χωρικό σχεδιασμό και ανάπτυξη. Παρόλο που τα έργα στη μαρίνα εγκρίθηκαν, η πλατφόρμα κατάφερε να ανοίξει τη συζήτηση για το λιμάνι και τη σχέση του με την πόλη. Μέσα από τις παρεμβάσεις της, εισάγει νέα θέματα προς συζήτηση, αναζητεί νέους τρόπους για τη συσχέτιση γνώσης και κινητοποιήσεων, αμφισβητεί το είδος του σχεδιασμού και της ανάπτυξης της χώρας και, τέλος, επεξεργάζεται προτάσεις προς ένα εναλλακτικό μοντέλο χωρικού σχεδιασμού (Castro, 2013; βλ. και <http://defensemporivell.wordpress.com>).

3. Κινήματα πόλης στο Λεκανοπέδιο

3.1. Σύντομο ιστορικό των κινήματων

Οι αντιστάσεις και διεκδικήσεις με περιβαλλοντικά αιτήματα άρχισαν να αναπτύσσονται στην Ελλάδα τη δεκαετία του 1970 και συγκεκριμένα μετά τη Μεταπολίτευση (το 1974). Ωστόσο είχαν προηγηθεί δύο σημαντικά κινήματα στην Αθήνα, για τις συνθήκες στέγασης τις δεκαετίες 1960-1970, με χαρακτηριστικά παραδείγματα τη Δραπετσώνα (1960) και το Πέραμα (1972-1974) όπως και ένα εκτός Λεκανοπεδίου κατά την περίοδο της Δικτατορίας για τη διάσωση του κάμπου των Μεγάρων, στον οποίο σχεδιαζόταν να χωροθετηθεί διυλιστήριο.

Στη Δραπετσώνα, πίσω από τα εργοστάσια, είχε εγκατασταθεί σε αυτοσχέδια παραπήγματα ένας μεγάλος αριθμός προσφύγων μετά το 1922. Το Νοέμβριο του 1960, αστυνομικές δυνάμεις επιτέθηκαν στην περιοχή με σκοπό να την «καθαρίσουν». Οι κάτοικοι αντιστάθηκαν, με επικεφαλής τις γυναίκες της περιοχής οι οποίες κάθε πρωί εμπόδιζαν τις αστυνομικές δυνάμεις και σταματούσαν τις κατεδαφίσεις. Οι κινητοποιήσεις κράτησαν μέρες, ενώ επεκτάθηκαν και στον Πειραιά. Στις 14 Νοεμβρίου το πρωί, μεγάλος αριθμός αστυνομικών δυνάμεων απέκλεισε μεγάλο τμήμα της περιοχής, με στόχο την κατεδάφιση των περίπου 500 κατοικιών που βρίσκονταν σε εκείνο το τμήμα. Το αποτέλεσμα των συγκρούσεων ήταν 20 γυναίκες τραυματισμένες, από τις οποίες οι 8 ήταν σοβαρά, και η κατεδάφιση 4 παραπηγμάτων. Το μεσημέρι της ίδιας μέρας, δόθηκε εντολή από την εισαγγελία για να σταματήσουν οι κατεδαφίσεις. Οι κάτοικοι, βοηθώντας ο ένας τον άλλο, κατάφεραν να ξαναχτίσουν τις κατοικίες που κατεδαφίστηκαν (Μπελαβίλας et al, 2004).

Στο Πέραμα, σε μήκος περίπου 3 χιλιόμετρα και έκταση περίπου 750 στρ., είχε δημιουργηθεί συνοικισμός αυθαιρέτων κατοικιών από εσωτερικούς μετανάστες της περιόδου του Εμφυλίου (1947-1949). Στις αρχές της δεκαετίας του 1970 επιχειρήθηκε η κατεδάφιση του συνοικισμού τους, στην οποία αντέδρασαν με μεγάλες κινητοποιήσεις. Χαρακτηριστικό είναι ότι οι στις κινητοποιήσεις συμμετείχε, υπέρ των κατοίκων και με στόχο την αποτροπή των κατεδαφίσεων, και ο Σύλλογος Αρχιτεκτόνων με τη λεγόμενη «επιτροπή αυθαιρέτων», όπως και ομάδες φοιτητών του Πολυτεχνείου. Η προάσπιση του αυθαίρετου οικισμού, εκείνη την περίοδο, εντάσσεται στην ευρύτερη συζήτηση για ένα νέο λόγο για την κατοίκηση και την πόλη (Παντόπουλος, 1990; Μπελαβίλας, 1993).

Από τα κινήματα της δεκαετίας του 1970, πιο γνωστό και ιδιαίτερα δυναμικό ήταν το κίνημα εναντίον της εγκατάστασης κέντρων συλλογής λυμάτων στις ήδη υποβαθμισμένες από τη βιομηχανική ρύπανση συνοικίες του Κερατσινίου και του Αγίου Ιωάννη Ρέντη (Belavilas, 2010). Την άνοιξη του 1976 κατασκευάστηκε ένας χώρος συγκέντρωσης λυμάτων στο Κερατσίνι, η «χαβούζα» όπως ονομάστηκε από τους κατοίκους, παρά τις μεγάλες αντιδράσεις της τοπικής αυτοδιοίκησης και των κατοίκων. Την ημέρα των εγκαινίων, ο αγωγός έσπασε και τα λύματα άρχισαν να ρέουν στην πόλη. Αυτό προκάλεσε την άμεση αντίδραση των κατοίκων, που οργάνωσαν διαδηλώσεις. Οι συγκρούσεις με την αστυνομία κράτησαν πολλές ώρες, όμως, στο τέλος, το έργο ακυρώθηκε. Την επόμενη χρονιά, το 1977, επιχειρήθηκε να δημιουργηθεί ο χώρος συγκέντρωσης λυμάτων στον Άγιο Ιωάννη Ρέντη. Η δημοτική αρχή άρχισε απεργία πείνας, ενώ οργανώθηκε και παμπειραϊκή πορεία συμπαράστασης. Επαναλήφθηκαν, σε μικρότερο βαθμό, οι συγκρούσεις, όπως και στο Κερατσίνι, το έργο όμως ακυρώθηκε και πάλι (Μπελαβίλας et al, 2004).

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980, δημιουργήθηκαν νέες συσπειρώσεις πολιτών γύρω από περιβαλλοντικά ζητήματα. Οι «Πολίτες κατά του Νέφους» προσπαθούσαν με καμπάνιες να ευαισθητοποιήσουν τον πληθυσμό της Αθήνας για το πρόβλημα της φωτοχημικής ρύπανσης και της αιθαλομίχλης, δύο από τα σημαντικά προβλήματα της Αθήνας εκείνη την περίοδο. Δύο οδικά έργα, δημιουργίας λεωφόρων ταχείας κυκλοφορίας, ακυρώθηκαν επίσης μετά από ιδιαίτερα επιτυχημένες κινητοποιήσεις πολιτών. Πρόκειται για το έργο της διαπλάτυνσης της Ιεράς Οδού στο Βοτανικό και για το έργο της κατασκευής λεωφόρου εντός του Δήμου Ζωγράφου. Στη δεύτερη περίπτωση, επί τρία χρόνια (1983-1986), οι κάτοικοι της περιοχής και η «Επιτροπή Ζωγράφου» με κάθε τρόπο, ειρηνικό ή βίαιο, εμπόδιζαν την εξέλιξη των έργων υπερασπιζόμενοι ένα πάρκο το οποίο θα καταστρεφόταν αν κατασκευαζόταν ο δρόμος. Τελικά, πέτυχαν την ακύρωση του έργου. Την ίδια περίοδο, η «Επιτροπή Πολιτών Εξαρχείων» (1986-1988) ανέπτυξε πλούσια δράση κατά των συμμοριών διακίνησης ηρωίνης και της παράλληλης υπερβολικής αστυνομοκρατίας στη φοιτητική γειτονιά στο κέντρο της Αθήνας. Οι δύο αυτές περιπτώσεις, της «Επιτροπής Ζωγράφου» και της «Επιτροπής Πολιτών Εξαρχείων», ήταν από τις πρώτες νέου τύπου συλλογικότητες για το δικαίωμα στην πόλη που στηρίχτηκαν στην αυτοοργάνωση ομάδων γειτονιάς -όχι σε παραδοσιακούς πολιτικούς οργανισμούς- και δημιούργησαν μια παράδοση συμμετοχής και τοπικής συλλογικής δράσης, ενεργής μέχρι και σήμερα (Belavilas, 2010).

Τα περιβαλλοντικά ζητήματα, της έλλειψης και ελλιπούς προστασίας των ελεύθερων χώρων, ήταν και συνεχίζουν να είναι έντονα στην Αθήνα και, ευρύτερα, στο Λεκανοπέδιο. Από τις βασικές αιτίες αυτού του φαινομένου σημειώνονται η έλλειψη πολεοδομικού σχεδιασμού με πρόβλεψη ελεύθερων χώρων (πλατειών και πάρκων), η άρνηση -ή υποτιθέμενη αδυναμία- του κράτους να διαθέσει χρήματα για απαλλοτριώσεις και αγορές οικοπέδων για τη δημιουργία πράσινων χώρων και η συστηματική και ανεξέλεγκτη καταπάτηση της δημόσιας γης. Σε αυτές, μπορούν να προστεθούν και οι μεγάλες πυρκαγιές της Αττικής (2007-2009), και η περιβαλλοντική καταστροφή που αυτές προκάλεσαν. Η εικόνα επιδεινώθηκε μετά το 2000, και ιδιαίτερα την περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων.

Τη θέση των πολιτικών για τη βιώσιμη ανάπτυξη της πόλης, της δεκαετίας του 1980, παίρνουν σταδιακά πολιτικές που υιοθετούν στοιχεία της «επιχειρηματικής πόλης» στο πλαίσιο της προσπάθειας εισόδου της Αθήνας στον παγκόσμιο ανταγωνισμό μεταξύ των πόλεων για την προσέλκυση επενδύσεων και της αύξησης της οικονομικής δραστηριότητας (Καβουλάκος, 2008). Επιπλέον, παρατηρείται η τάση «φεστιβαλοποίησης» της αστικής πολιτικής, μετά και την ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων (Καβουλάκος, 2008). Σε αυτό το πλαίσιο, δημόσιοι φορείς, και ιδιωτικές πρωτοβουλίες, επιχείρησαν να οικοδομήσουν στους ελεύθερους χώρους της πόλης. Εκτάσεις γης που είχαν χαρακτηριστεί ως πράσινο και ελεύθεροι χώροι οικοδομήθηκαν μέσα από προβληματικές διαδικασίες και, κατά περίπτωση, ερμηνείες του θεσμικού πλαισίου. Παράλληλα, ιδιωτικές πρωτοβουλίες οικοδόμησαν, ή επιχείρησαν να οικοδομήσουν, εκτάσεις εντός της πόλης (Belavilas, 2010).

Στη σημερινή περίοδο της κρίσης, τα περιβαλλοντικά ζητήματα, οι ελεύθεροι και πράσινοι χώροι και η ποιότητα ζωής υποβαθμίζονται και θεωρούνται δευτερεύοντα, στο όραμα της «ανάπτυξης» με οικονομικούς όρους (βλ. και Βαΐου, 2004).

Σε αυτή τη συγκυρία, από τη δεκαετία του 2000, παρατηρείται η ιδιαίτερα δυναμική συσπείρωση φορέων και πρωτοβουλιών για την προστασία και διεκδίκηση ελεύθερων χώρων και συγκροτημάτων ιστορικής και βιομηχανικής κληρονομιάς. Η ύπαρξη ενός σαφή αντιπάλου, όπως οι πολιτικές με στόχο την ιδιωτικοποίηση των ελεύθερων χώρων, δημιουργούν τις προϋποθέσεις για τη διατύπωση όχι μόνο αντιδράσεων, και εναλλακτικών σεναρίων και προτάσεων σε αυτές.

Να σημειωθεί ότι οι αντιστάσεις και διεκδικήσεις για περιβαλλοντικά ζητήματα σήμερα δημιουργούνται, και κατά περιπτώσεις εντάσσονται, στο πλαίσιο ευρύτερων διεκδικήσεων για το δημόσιο χαρακτήρα των «κοινών αγαθών» της πόλης και του δικαιώματος στη στέγη, στην τροφή, στην εργασία, στην εκπαίδευση. Τέτοια εγχειρήματα, όπως το «κίνημα της πατάτας» και οι «τράπεζες χρόνου» είναι ενεργά, και ιδιαίτερα σημαντικά, στη σημερινή συγκυρία.

Σε αυτό το πλαίσιο, οργανώθηκε και το διεθνές εργαστήριο «Καθεστώτα κρίσης και αναδυόμενα κοινωνικά κινήματα στις πόλεις της Νότιας Ευρώπης» (7-9.02.2013), από το Encounter Athens, το INURA Αθήνας, το Ινστιτούτο Δημόσιων Πολιτικών και Διακυβέρνησης του Αυτόνομου Πανεπιστημίου της Βαρκελώνης, και την υποστήριξη του Τομέα Πολεοδομίας και Χωροταξίας της Σχολής Αρχιτεκτόνων του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου (εικ.1). Σκοπός του εργαστηρίου ήταν η ανταλλαγή εμπειριών της τρέχουσας κρίσης από τις πόλεις της Ελλάδας, της Ιταλίας, της Πορτογαλίας και της Ισπανίας και η διερεύνηση εναλλακτικών προσεγγίσεων. Το εργαστήριο οργανώθηκε γύρω από τρεις θεματικές ενότητες, την υπερ-νεοφιλελεύθερη αστική ανάπτυξη, την κρίση της κατοικίας και το τοπικό ως αναφορά για νέες κινητοποιήσεις, δίκτυα αλληλεγγύης και δράσεις (βλ. και <http://urbanrise.net>).

Εικ. 1: Η αφίσα του διεθνούς εργαστηρίου «Καθεστώτα κρίσης και αναδυόμενα κοινωνικά κινήματα στις πόλεις της Νότιας Ευρώπης» (7-9.02.2013)

3.2. Κινήματα πόλης για ελεύθερους χώρους (2000-2013)

Η καταγραφή των αντιστάσεων, με μορφή κινήματων πολιτών, που σχετίζονται με ελεύθερους χώρους στο Λεκανοπέδιο σήμερα στηρίζεται, σε μεγάλο βαθμό, στο υλικό είναι διαθέσιμο στο Παρατηρητήριο Ελεύθερων Χώρων Αθήνας-Αττικής³. Η αρθρογραφία και οι ανακοινώσεις των κινήματων που είναι διαθέσιμα καλύπτουν τις διεκδικήσεις και αντιστάσεις από το 2000 περίπου μέχρι σήμερα. Το υλικό του Παρατηρητηρίου χαρτογραφήθηκε και παρουσιάστηκε το 2006, για πρώτη φορά, για το 4ο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Φόρουμ, που οργανώθηκε στην Αθήνα, στο πρώην Αεροδρόμιο Ελληνικού, μέσω της κίνησης πολιτών «ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ» και για την Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος. Στη συνέχεια, δημιουργήθηκε δεύτερη έκδοση το 2008, για το τριήμερο «Φόρουμ για το Μητροπολιτικό Πάρκο Ελληνικού» (18-20.01.08). Όπως σημειώνεται, ο χάρτης των αντιστάσεων και ο κατάλογος που τον συνοδεύει δεν είναι καταγραφή των πολεοδομικών προβλημάτων του Λεκανοπεδίου. Αποτελούν καταγραφή των κοινωνικών αντιστάσεων ενάντια στην ιδιωτικοποίηση, στην απώλεια του δημόσιου και κοινόχρηστου χαρακτήρα των ελεύθερων χώρων και υπέρ της προάσπισης του δημοσίου συμφέροντος.

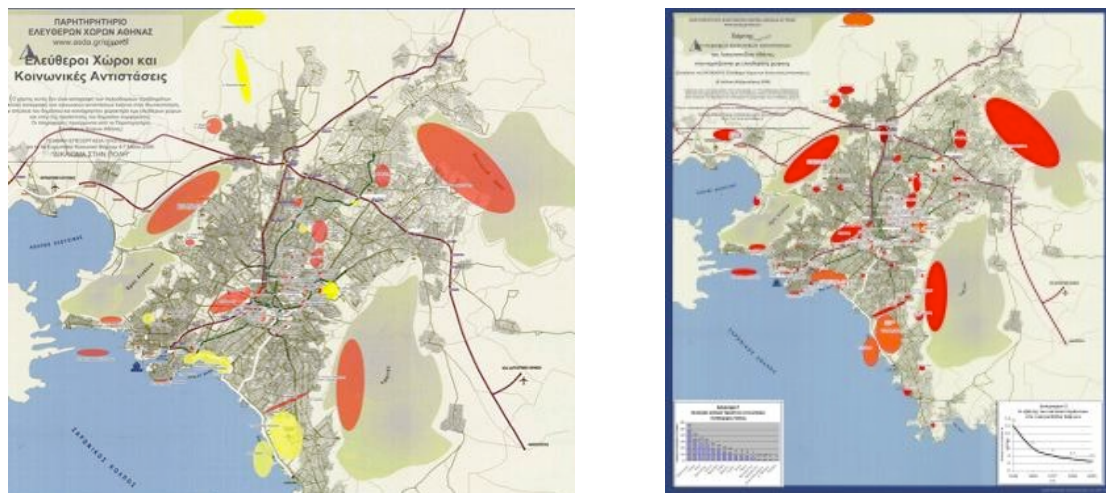
Στον χάρτη του 2006 παρουσιάζονται 73 περιοχές κοινωνικών αντιστάσεων (εικ. 2). Αυτές παρουσιάζονται σε δύο κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία παρουσιάζονται οι 16 περιπτώσεις που αφορούν χώρους και διεκδικήσεις που σχετίζονται με ολυμπιακές εγκαταστάσεις και υποδομές (Τελεφερίκ και Καζίνο στην Πάρνηθα, Ολυμπιακό Χωριό, εμπορικό κέντρο The Mall στο Μαρούσι, ΚΥΤ Βριλησίων, εγκατάσταση Πινγκ-Πονγκ στο Γαλάτσι, Παλαί Νίκαιας, ΚΥΤ Κορυδαλλού, παραλία Μοσχάτου, Τζιτζιφιές και παραλία Καλλιθέας, εγκατάσταση Tae-Kwon-Do, χώρος πρώην Ιππόδρομου, Μαρίνα Ζέας, ΚΥΤ Υμηττού, χώρος πρώην αεροδρομίου Ελληνικού και περιοχή Αγ. Κοσμά) και στη δεύτερη οι υπόλοιπες 57 περιπτώσεις που αφορούν άλλους χώρους και διεκδικήσεις στο Λεκανοπέδιο.

Στον χάρτη του 2008 παρουσιάζονται 111 περιοχές κοινωνικών αντιστάσεων (εικ. 3). Σε σχέση με την προηγούμενη καταγραφή του 2006, έχουν προστεθεί 44 περιοχές και χώροι ενώ έχουν αφαιρεθεί 6. Από τις έξι περιπτώσεις που δεν συμπεριλαμβάνονται στον χάρτη του 2008, οι πέντε αφορούν περιπτώσεις θετικής έκβασης των κοινωνικών αντιστάσεων. Αυτές είναι τα ΚΥΤ Βριλησίων και Κορυδαλλού όπου το πρώτο απαγορεύεται να κατασκευαστεί με απόφαση της Ολομέλειας του ΣτΕ και το δεύτερο δεν υλοποιήθηκε, το Παλαί Νίκαιας που δόθηκε για τη στέγαση του Πανεπιστημίου Πειραιά, οι κήποι Τερψιθέας στον Πειραιά όπου απετράπη η καταστροφή του αρχαιολογικού χώρου από το ΣτΕ όπως και η κατασκευή υπόγειου χώρου στάθμευσης, και η πλατεία Εξαρχείων που έγινε ήπια ανάπλαση χωρίς να κοπούν δέντρα. Αρνητική έκβαση, αντίθετα, είχε η περίπτωση της Πρεσβείας των ΗΠΑ όπου κατασκευάστηκε η σχεδιαζόμενη επέκταση των εγκαταστάσεων.

Στην περίπτωση του Λεκανοπεδίου, οι κοινωνικές αντιστάσεις που καταγράφονται λειτουργούν, κατά κύριο λόγο, ως μηχανισμός αντίστασης στις προωθούμενες πιέσεις και σχέδια «αξιοποίησης» αυτών των χώρων. Αναλαμβάνουν το ρόλο της ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του κοινωνικού συνόλου και την προώθηση

³ Παρατηρητήριο Ελεύθερων Χώρων Αθήνας-Αττικής, υπεύθυνος: Ηλίας Γιαννίρης [online] <www.asda.gr/elxoroι>

πρωτοβουλιών και δράσεων απέναντι στον, κάθε φορά, κίνδυνο. Υπάρχουν, βέβαια, και περιπτώσεις όπου οι κινήσεις πολιτών και οι συλλογικότητες καταφέρνουν να έχουν σημαντικό, και ενεργό, ρόλο στις προωθούμενες πολιτικές, όταν πετυχαίνουν την ακύρωση αποφάσεων μετά από προσφυγές στο Συμβούλιο της Επικρατείας, για παράδειγμα.

Εικ. 2 και Εικ. 3: Χάρτες των κοινωνικών αντιστάσεων στο Λεκανοπέδιο το 2006 και το 2008

3.3. Πανόραμα των κινημάτων πόλης (2013)

Στα πλαίσια αυτής της εργασίας επιχειρείται η επικαιροποίηση της καταγραφής των κινημάτων πόλης, και η καταγραφή των κινημάτων πόλης που δρουν σήμερα στο Λεκανοπέδιο. Η καταγραφή χρησιμοποιεί σαν βάση την καταγραφή των κοινωνικών αντιστάσεων του 2008 και τον κατάλογο με τις πληροφορίες για τις νεότερες διεκδικήσεις που δεν συμπεριλαμβάνονται στην καταγραφή του 2008.

Για κάθε κινητοποίηση που υπάρχει στον κατάλογο, εξετάζεται, μέσα από υλικό /δημοσιεύματα από τον Τύπο, αν παραμένει ενεργή μέχρι σήμερα ή αν έχει παύσει ή σταματήσει τη δράση της. Οι κινητοποιήσεις, αντιστάσεις και διεκδικήσεις που υπάρχουν στον κατάλογο εξετάζεται επιπλέον αν έχουν τα χαρακτηριστικά κινήματος πόλης. Ως «κίνημα πόλης» προσεγγίζεται ένα σύνολο δράσεων πάνω σε ένα ζήτημα, από διαφορετικούς πιθανώς φορείς, και με σημαντική χρονική διάρκεια. Επομένως, η συσπείρωση ατόμων και ομάδων γύρω από ένα ζήτημα και η διάρκεια του στο χρόνο είναι τα δύο βασικά στοιχεία που χρησιμοποιούνται για την κατηγοριοποίηση των περιπτώσεων διεκδικήσεων και αντιστάσεων.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, για την καταγραφή χρησιμοποιείται το υλικό και οι πληροφορίες από το Παρατηρητήριο Ελεύθερων Χώρων Αθήνας-Αττικής. Εξετάζονται, επομένως, οι διεκδικήσεις και αντιστάσεις που αναφέρονται εκεί. Αυτό δηλώνεται, από την αρχή, ως παραδοχή, καθώς είναι βέβαιο ότι υπάρχουν και άλλες διεκδικήσεις και αντιστάσεις, μικρότερης ή και μεγαλύτερης εμβέλειας, που δεν καταγράφονται εκεί –και επομένως δεν συμπεριλαμβάνονται στην καταγραφή της παρούσας εργασίας.

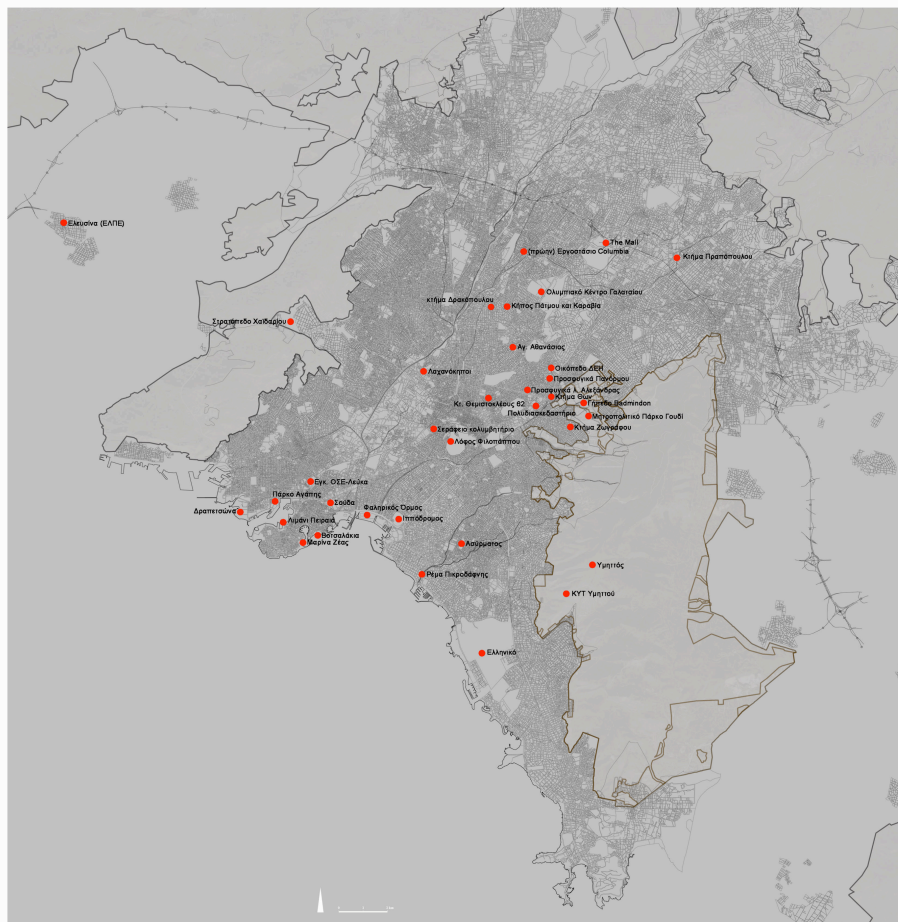
3.3.1. Ενεργά κινήματα

Τα ενεργά κινήματα που καταγράφονται αφορούν 35 περιπτώσεις στο σύνολο του Λεκανοπεδίου. Αφορούν όλα τα ζητήματα που σχετίζονται με ελεύθερους χώρους και ποιότητα ζωής και για τα οποία υπάρχουν ενεργές αντιστάσεις σήμερα. Στα ενεργά κινήματα συμπεριλαμβάνονται και οι πέντε περιπτώσεις διεκδικήσεων που βρίσκονται στο Συμβούλιο της Επικρατείας αυτή τη στιγμή (The Mall, Αγ. Αθανάσιος) ή υπάρχει απόφαση του ΣΤΕ η οποία δεν έχει εφαρμοστεί (κτήμα Θων, γήπεδο Badminton, πολυδιασκεδαστήριο στη λεωφόρο Βασ. Σοφίας) (Χάρτης 1).

Για την καλύτερη κατανόηση τους, και με στόχο την ανάδειξη της πολλαπλότητας και ποικιλομορφίας τους, οι διεκδικήσεις προσεγγίζονται, και κατηγοριοποιούνται, ως προς τον κύριο άξονα τους (Χάρτης 2). Τα κύρια ζητήματα-άξονες που συναντώνται στις αντιστάσεις και διεκδικήσεις αφορούν την προάσπιση του περιβάλλοντος και του δημόσιου χώρου, τις ολυμπιακές και μετά-ολυμπιακές παραχωρήσεις, ζητήματα υποδομών (μεταφορικών, κοινωνικών, αθλητικών κλπ), τον τρόπο διαχείρισης λυμάτων-απορριμμάτων-καύσιμων και ζητήματα για τις εκπομπές ηλεκτρομαγνητικής ακτινοβολίας από κεραίες και κέντρα υψηλής τάσης (ΚΥΤ). Σημειώνεται ότι πολλές από τις διεκδικήσεις εμπίπτουν σε περισσότερες από μία κατηγορίες, και αυτό είναι χαρακτηριστικό της πολλαπλότητας των ζητημάτων που τίθενται κάθε φορά. Όπως είναι αναμενόμενο, η μεγάλη πλειοψηφία των διεκδικήσεων και αντιστάσεων αφορά ζητήματα γύρω από την προάσπιση του περιβάλλοντος και του δημόσιου χώρου. Οι παραχωρήσεις χώρων και εγκαταστάσεων που σχετίζονται με ολυμπιακές και μετά-ολυμπιακές διατάξεις παρουσιάζονται σε ξεχωριστή κατηγορία, καθώς εκείνη την περίοδο, για πρώτη φορά, θεμελιώνεται η αλλαγή στις προτεραιότητες του σχεδιασμού, σε αντίθεση με όσα προβλέπονται στο ισχύον ΡΣΑ (του 1985) και το υφιστάμενο πολεοδομικό πλαίσιο. Οι επιλεκτικές παρεμβάσεις για τα ολυμπιακά έργα παρουσιάζονται ως έργα «στρατηγικού χαρακτήρα», χωρίς να εντάσσονται σε ένα ευρύτερο σχεδιασμό με κοινωνικό χαρακτήρα για το δημόσιο όφελος (Χατζημιχάλης, Εποχή, 19.12.2011). Ακόμη, άξονα διεκδικήσεων αποτελούν τα θέματα υποδομών (μεταφορικών αλλά και κοινωνικών, πολιτιστικών, αθλητικών). Οι αντιστάσεις και διεκδικήσεις για ζητήματα σχετικά με τον τρόπο διαχείρισης λυμάτων-απορριμμάτων-καύσιμων και με τις εκπομπές ηλεκτρομαγνητικής ακτινοβολίας από κεραίες και κέντρα υψηλής τάσης (ΚΥΤ) αφορούν ευρύτερα ζητήματα ποιότητας ζωής και εντάσσονται και αυτά στους άξονες των διεκδικήσεων.

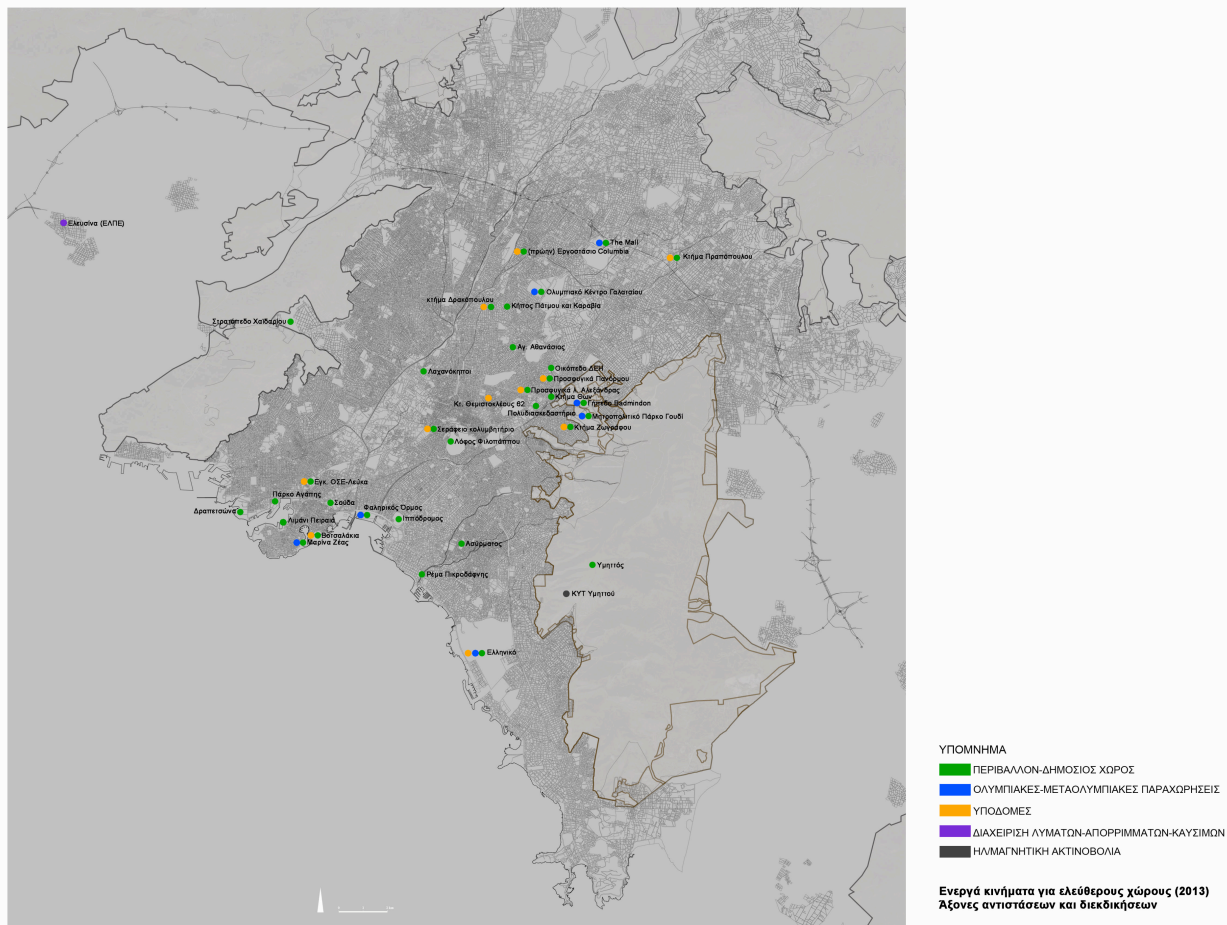
Από την προσέγγιση των περιπτώσεων, διαπιστώνεται ότι η εμβέλεια των διεκδικήσεων ποικίλλει, και καλύπτει όλο το φάσμα από την τοπική στην ευρύτερη κλίμακα. Οι περιπτώσεις διεκδικήσεων τοπικής εμβέλειας αφορούν με μια συνοικία ή γειτονιά, όπως το οικόπεδο της ΔΕΗ στους Αμπελοκήπους. Αντίστοιχα, οι περιπτώσεις διεκδικήσεων ευρύτερης εμβέλειας αφορούν το σύνολο ή μεγάλο μέρος του Λεκανοπεδίου, όπως οι μετά-ολυμπιακές χρήσεις των ολυμπιακών εγκαταστάσεων και τα ζητήματα του παράκτιου μέτωπου.

Ως προς τη χωρική τους κατανομή στο Λεκανοπέδιο, πύκνωση των ενεργών κινήματων πολιτών συναντάται σε ζητήματα σχετικά με το κέντρο της Αθήνας, αλλά και το παράκτιο μέτωπο, από τη Δραπετσώνα μέχρι το Ελληνικό.

Ενεργά κινήματα για ελεύθερους χώρους (2013)

Χάρτης 1: Χάρτης των ενεργών κινήματων για ελεύθερους χώρους (2013)

Χάρτης 2: Χάρτης των ενεργών κινήματων για ελεύθερους χώρους (2013) ανά κύριο άξονα διεκδικήσεων

Στη συνέχεια παρουσιάζονται συνοπτικά οι περιπτώσεις ενεργών αντιστάσεων, με μορφή κινημάτων πολιτών:

- Άγιος Αθανάσιος, Κυψέλη (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Έκταση περίπου 5 στρεμμάτων στην Κυψέλη, που περιλαμβάνει την εκκλησία, βοηθητικό κτίσμα και σημαντικό αριθμό δέντρων. Σχέδια του δήμου για οικοδόμηση του χώρου. Οι κάτοικοι προσφεύγουν στο Εφετείο, το οποίο τους δικαιώνει και ακυρώνει την οικοδομική άδεια. Ο δήμος και η κατασκευαστική εταιρία προσφεύγουν στο ΣτΕ εναντίον της απόφασης του Εφετείου (Αυγή, 17.10.2010).

- Ασύρματος, Άγ. Δημήτριος (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Χώρος περίπου 75 στρεμμάτων στο Δήμο Αγίου Δημητρίου. Ιδιοκτησιακά ανήκει στην ΚΕΔ και στο υπουργείο Εθνικής Άμυνας. Έχει δημιουργηθεί η "Ανοιχτή συνέλευση για τη διεκδίκηση του Ασύρματος" με στόχο έναν ενιαίο χώρο πρασίνου και κοινωνικών δραστηριοτήτων (βλ. <http://asyrmatos.espinblogs.net>).

- Δραπετσώνα (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Το Εργοστάσιο Λιπασμάτων, συνολικής έκτασης 640 στρ, έκλεισε το 1999. Το 2003 η Εθνική Τράπεζα, ιδιοκτήτρια των χώρου, κατεδαφίζει τις ιστορικές εγκαταστάσεις σε έκταση 250 στρ. Προ της κατεδάφισης, το 1999, γίνεται πρόταση χρήσεων γης από το ΕΜΠ (Πολύζος, 2001). Παρουσιάζονται σχέδια για την ανάπτυξη του χώρου (2007) που προβλέπουν νέα δόμηση γραφείων, εμπορικών κέντρων, ξενοδοχείων και ναυτιλιακού κέντρου. Δημοσιοποιούνται προτάσεις (2011) για πίστα F-1. Αντιδράσεις κατοίκων που ζητούν την απόδοση του χώρου ως χώρου πρασίνου, ιστορικής μνήμης, πολιτιστικών και αθλητικών δραστηριοτήτων και ελεύθερης πρόσβασης στη θάλασσα (Μπελαβίλας, Αυγή, 29.03.2007; Σ.Γ., Ελευθεροτυπία, 28.09.2007; dielprisformula1.blogspot.gr).

- Ιππόδρομος (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Το ίδρυμα Ι.Σ.Λάτση αναλαμβάνει την κατασκευή, με δικά του έξοδα, του συγκροτήματος Εθνικής Βιβλιοθήκης και Λυρικής Σκηνής στο χώρο του πρώην Ιπποδρόμου, σε σχέδια του αρχιτέκτονα Renzo Piano. Τα έργα πρόκειται να ολοκληρωθούν το 2015. Ερωτήματα και ανησυχίες για το δημόσιο, ελεύθερα προσβάσιμο χαρακτήρα του χώρου μετά την ανάπτυξη (Τζαναβάρα, Ελευθεροτυπία, 28.11.2006; Ριζοσπάστης, 08.04.2009).

- Κήπος Πάτμου και Καραβία (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Ενεργή κατάληψη από τις 08.04.1989 όταν οι κάτοικοι αντέδρασαν στα σχέδια του ΟΣΚ να χτίσει σχολεία στο χώρο (Τα Νέα, 05.05.2001).

- Κτήμα Θων, Αμπελόκηποι (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Χώρος 8 στρεμμάτων στη συμβολή των λεωφ. Κηφισίας και Αλεξάνδρας, όπου υπάρχει και ο διατηρητέος ναός του Αγ. Νικολάου Θων. Στην έκταση κατασκευάζονται δύο κτίρια από την εταιρία του Μπάμπη Βωβού (1998, 2001). Με τις 3117/2004 και 3118/2004 αποφάσεις του ΣτΕ κρίνονται παράνομες τόσο η τροποποίηση του σχεδίου πόλης στο συγκεκριμένο Ο.Τ. όσο και η οικοδομική άδεια για το δεύτερο κτίριο (Φωτοπούλου, Ελευθεροτυπία, 04.11.2004; Σταυρογιάννη, Αυγή, 21.04.2005).

- Λαχανόκηποι, Ακαδημία Πλάτωνος (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Έκταση 25 στρεμμάτων που ανήκει σε διάφορους ιδιοκτήτες. Με το σχέδιο πόλης (1968) και το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο Αθήνας (1986), η έκταση έχει κηρυχθεί απαλλοτριωτέα, χαρακτηρισμένη ως χώρος πρασίνου και κοινωφελών χρήσεων. Οι απαλλοτριώσεις δεν έχουν προχωρήσει, και οι ιδιοκτήτες των εκτάσεων ζητούν δικαστικά άρση των απαλλοτριώσεων (Καράτζιου, Ελευθεροτυπία, 01.04.2013).

- Λιμάνι Πειραιά-Σταθμός Επιβατών ΟΛΠ (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Ο Σταθμός Επιβατών του ΟΛΠ, γνωστός ως "Παγόδα", στον Πειραιά, έργο των αρχιτεκτόνων Γ. Λιάπη και Η. Σκρουμπέλου, λειτουργεί ως σταθμός επιβατών του λιμανιού. Σχέδια (2010) του ΟΛΠ για μετατροπή του κτιρίου σε ξενοδοχείο. Κινητοποιήσεις κατοίκων και επιστημονικών φορέων. Ο διαγωνισμός του ΟΛΠ κηρύσσεται άγονος λόγω της ιδιαιτερότητας του κτιρίου. Ο Σταθμός όπως και το γειτονικό Παλατάκι, μικρό περίπτερο πολυγωνικής κάτοψης του 19ου αιώνα, κηρύσσονται διατηρητέα μνημεία (2013) (Τζαναβάρα, Ελευθεροτυπία, 17.09.2010; Καθημερινή, 12.04.2013).

- Λόφος Φιλοπάππου (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Κινητοποιήσεις κατοίκων από το 2002 για την προάσπιση του δημόσιου χαρακτήρα του λόφου Φιλοπάππου. Πετυχαίνουν τη μη περίφραξη του λόφου και μη ένταξη του στους οργανωμένους με είσοδο αρχαιολογικούς χώρους. Τον Μάιο-Ιούνιο 2013 τρία μέλη της επιτροπής κατοίκων δικάζονται με αιτιολογία την καθαίρεση περιφράξεων και τη δεντροφύτευση του λόφου. Τα τρία μέλη καταδικάζονται στο τριμελές πλημμελειοδικείο για ηθική αυτουργία σε καταστροφές περιφράξεων το 2006-2008 (βλ. <http://filopappou.wordpress.com>).

- Οικόπεδο ΔΕΗ, Αμπελόκηποι (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Ρυμοτομικό σχέδιο για την περιοχή (ΦΕΚ 1036/1994) προβλέπει στο οικόπεδο της ΔΕΗ πολυώροφο κτίριο στέγασης των κεντρικών της γραφείων. Μετά από κινητοποιήσεις κατοίκων, με την 333/2002 απόφαση του ΣτΕ τροποποιείται το ρυμοτομικό σχέδιο του 1994 και εγκρίνεται ΠΔ του ΥΠΕΧΩΔΕ που χαρακτηρίζει το οικόπεδο της ΔΕΗ ως σχολείο (6 στρ) και πράσινο (4 στρ) (Πολιτιστικός Σύλλογος Α. Αμπελοκήπων, 2002). Μέχρι σήμερα, δεν έχει υλοποιηθεί η απόφαση.

- Πάρκο Αγάπης, Δραπετσώνα (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Έκταση περίπου 7 στρεμμάτων δίπλα στον αρχαιολογικό χώρο της Ηετιώνειας (Καστράκι). Το 2003, με απόφαση της Περιφέρειας, η έκταση αποχαρακτηρίζεται από χώρο κοινωφελούς δραστηριότητας και χαρακτηρίζεται οικοδομήσιμη. Προσφυγές κατοίκων και της δημοτικής αρχής στο ΣτΕ. Ο ιδιοκτήτης προσφεύγει στον Άρειο Πάγο, όπου κερδίζει την υπόθεση. Οι κινητοποιήσεις των κατοίκων συνεχίζονται (Γιάνναρου, Καθημερινή, 01.02.2008; Δραπετσώνα-Κερατσίνι blog, 01.04.2010).

- Πολυδιασκεδαστήριο λεωφόρου Βασιλίσσης Σοφίας (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Με την 197/2005 απόφαση το ΣτΕ κρίνει ότι χρήση πολυκινηματογράφου δεν περιλαμβάνεται στις επιτρεπόμενες χρήσεις για την περιοχή, σύμφωνα με το ΠΔ (1975) "Περί καθορισμού των χρήσεων των οικοδομών επί των Λεωφόρων Βασιλίσσης Σοφίας και Βασιλέως Κωνσταντίνου, της οδού Ηρώδου Αττικού και της

μεταξύ αυτών περικλειομένης περιοχής της πόλεως Αθηνών" και ακυρώνει την οικοδομική άδεια για ένα μεγάλων διαστάσεων κτίριο το οποίο έχει ήδη ανεγερθεί. Το κτίριο δεν λειτούργησε (Σταυρογιάννη, Αυγή, 21.04.2005).

- Ρέμα Πικροδάφνης (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Κινητοποιήσεις για τον καθαρισμό και την προστασία του ρέματος (βλ. <http://remarikrodafnis.blogspot.gr> και Ενεργός Δημότης, 18.10.2011).

- Σούδα, Πειραιάς (οικόπεδα ΧΡΩΠΕΙ-εργοστάσιο ΗΒΗ) (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Σχέδια (2008) από τον όμιλο Χαραγκιώνη για κατασκευή εμπορικού-ψυχαγωγικού πάρκου στα οικόπεδα ΧΡΩΠΕΙ, που είναι χαρακτηρισμένα ως χώρος πρασίνου. Δεν προχωρούν μετά από κινητοποιήσεις και αντιδράσεις των κατοίκων. Σχέδια (2013) για μετατροπή του διατηρητέου εργοστασίου της ΗΒΗ σε γειτονικό χώρο επί της οδού Πειραιώς σε ιδιωτικό θεραπευτικό κέντρο. Μεγάλες αντιδράσεις της τοπικής κοινότητας (Γαβρινιώτης, capital.gr, 30.01.2008; Παπασταθοπούλου, Εφημερίδα των Συντακτών, 24.05.2013).

- Στρατόπεδο Χαϊδαρίου (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Με το Ν.2745/1999 προβλέπεται η απομάκρυνση των στρατοπέδων από τον αστικό ιστό με παράλληλη πολεοδόμηση μέρους της έκτασης για την ανεύρεση των αναγκαίων πόρων για τη μεταστέγασή τους. Οι στρατιωτικές μονάδες απομακρύνονται το 2005 (Αττικό Πράσινο, 2008β). Οι κινήσεις πολιτών διεκδικούν τη δημιουργία χώρου πρασίνου και την ανάδειξη του κτιρίου ΜΠΛΟΚ 15 (www.xpolis.blogspot.gr).

- Υμηττός (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Κινητοποιήσεις κατοίκων και δήμων για ελλιπή μέτρα προστασίας του Υμηττού στο ΠΔ 2011 (Κουλισσοπούλου, Ελευθεροτυπία 24.02.2013).

- The Mall, Μαρούσι (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Ιδιωτικοποιήσεις - Παραχωρήσεις (Ολυμπιακά έργα))

Το "χωριό τύπου", για να τη φιλοξενία των δημοσιογράφων την περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων, χωροθετείται στο Μαρούσι. Με το Ν.2947/2001 καθορίζονται τα όρια του "χωριού τύπου", εντάσσονται στο σχέδιο 43 στρ ιδιοκτησίας ΟΕΚ και προβλέπεται η μετα-ολυμπιακή χρήση τους ως χώροι υποδοχής πολεοδομικού κέντρου (Mall). Με το Ν.3010/2002 τροποποιούνται οι όροι δόμησης για το Mall. Ενώ προχωρούν οι εργασίες κατασκευής, το ΣΤΕ με την 1528/2003 απόφαση κρίνει αντισυνταγματικούς τους δύο νόμους της χωροθέτησης του Mall (2947/2001 και 3010/2002). Στους Ολυμπιακούς Αγώνες το Mall δεν έχει ολοκληρωθεί και δεν χρησιμοποιείται, εγκαινιάζεται τελικά στις 25.11.2005. Με την 391/2008 απόφαση του Ε' τμήματος του ΣΤΕ γίνεται δεκτή η προσφυγή κατοίκων εναντίον των πολεοδομικών όρων και ρυθμίσεων του Mall. Λόγω σπουδαιότητας, το ζήτημα παραπέμπεται στην Ολομέλεια του ΣΤΕ. Η υπόθεση εξετάζεται το 2013 από την Ολομέλεια και σύμφωνα με δημοσιεύματα (Φωτοπούλου, 04.08.2013) κηρύσσεται άκυρη η οικοδομική άδεια ανέγερσης του κτιρίου. Σύμφωνα με την απόφαση, η οικοδομική άδεια για την κατασκευή του Mall είναι άκυρη, διότι δεν συντάχθηκε μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων και οι πολεοδομικές ρυθμίσεις έγιναν με μελέτη που δεν ήταν επαρκής και αιτιολογημένη. Εκκρεμεί η δημοσίευση της απόφασης του ΣΤΕ (βλ. και www.blogal.gr/facthemall).

- Γήπεδο Badminton, Γουδί (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Ιδιωτικοποιήσεις - Παραχωρήσεις (Ολυμπιακά έργα))

Προβλέπεται ως προσωρινή εγκατάσταση για τους Ολυμπιακούς Αγώνες, με γυμναστήριο και χώρους για 5.000 θεατές (ΚΥΑ ΥΠΕΧΩΔΕ και Υπ. Πολιτισμού, 2002). Με το Ν.3342/2005 το γήπεδο διατηρείται και μετατρέπεται σε χώρο πολιτιστικών εκδηλώσεων. Εγκαινιάζεται ως θέατρο Badminton τον Ιανουάριο 2007. Προσφυγές κατοίκων στο ΣτΕ, οι οποίες εκδικάζονται, μετά πολλές αναβολές, το 2011. Απόφαση ΣτΕ (1970/2012) για ακύρωση των οικοδομικών αδειών που είχαν εκδοθεί για την μετατροπή του γηπέδου σε θέατρο. Τον Ιούνιο 2011 δημοσιεύεται το ΠΔ για τον Υμηττό που προβλέπει την απομάκρυνση του Badminton μόλις λήξει η σύμβαση παραχώρησης του.

- Μαρίνα Ζέας (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Ιδιωτικοποιήσεις - Παραχωρήσεις (Ολυμπιακά έργα))

Οι επεκτάσεις της Μαρίνας Ζέας εντάσσονται στα Ολυμπιακά έργα, όμως, λόγω των αντιδράσεων και κινητοποιήσεων των κατοίκων, δεν προχωρούν. Εγκρίνεται, μετα-ολυμπιακά η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) περιορίζοντας τα έργα επέκτασης. Το 2008-2010 κατατίθεται νέα ΜΠΕ για νέα έργα και επεκτάσεις, η οποία εγκρίνεται τροποποιημένη από το ΚΑΣ και τη Γενική Γραμματεία Πολιτισμού το 2012. Εκκρίνεται και από το ΥΠΕΚΑ τον Σεπτέμβριο 2013. Σειρά κινητοποιήσεων των κατοίκων και δικαστικών αγώνων, από το 2004-2005, για τα προωθούμενα /υλοποιούμενα έργα στη Μαρίνα Ζέας. Κατατίθεται προσφυγή στο ΣτΕ (2013) μετά την έγκριση της ΜΠΕ από το ΥΠΕΚΑ.

- Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδί (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Ιδιωτικοποιήσεις - Παραχωρήσεις (Ολυμπιακά έργα))

Το 1977 χαρακτηρίζεται ως χώρος πρασίνου. Το 1997 ανατίθεται από τον ΟΡΣΑ στο ΕΜΠ η μελέτη για μητροπολιτικό πάρκο πρασίνου στο Γουδί. Η μελέτη ολοκληρώνεται το 1999, αλλά ο φάκελος παραμένει ανενεργός στο ΥΠΕΧΩΔΕ και δεν δρομολογείται το έργο. Παράλληλα, παραχωρούνται τμήματα από την έκταση για τη χωροθέτηση ολυμπιακών εγκαταστάσεων (Badminton) και την οικοδόμηση νέων κτιρίων. Διαρκείς κινητοποιήσεις των κατοίκων των δήμων Αθηναίων και Ζωγράφου για τη διάσωση του πάρκου (Πολύζος, asda.gr, 04.08.2008; Μπελαβίλας, Βαταβάλη, 2009).

- Ολυμπιακό Κέντρο Γαλασίου (Παλαί) (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Ιδιωτικοποιήσεις - Παραχωρήσεις (Ολυμπιακά έργα))

Με το Ν.2730/1999 αποφασίζεται η χωροθέτηση του Ολυμπιακού Γυμναστηρίου για τα αγωνίσματα της γυμναστικής και της επιτραπέζιας αντισφαίρισης. Με τον Ν.3342/2005 επιτρέπονται στο χώρο και οι εμπορικές χρήσεις. Το 2006 το Παλαί μισθώνεται στην κοινοπραξία Park Avenue (Ακροπόλ Χαραγκιώνης και Sonnae Sierra) για 46 χρόνια. Προσφυγή του Δήμου Γαλασίου στο ΣτΕ για τη μη σύμφωνη διαδικασία για την παραχώρηση. Η ΜΠΕ της Κοινοπραξίας για εμπορικό κέντρο απορρίπτεται από το Νομαρχιακό Συμβούλιο, ενώ γίνεται δεκτή, παρά τις αντιδράσεις, από το ΚΑΣ το 2009 (Παραλληλογράφος, 20.05.2011).

- Φαληρικός Όρμος (παραλίες Μοσχάτου, Καλλιθέας) (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Ιδιωτικοποιήσεις - Παραχωρήσεις (Ολυμπιακά έργα))

Σχεδιαζόμενη ανάπλαση της περιοχής από το ΥΠΕΚΑ σε σχέδια του αρχιτέκτονα Renzo Piano. Με τον Ν.4042/2012 τροποποιούνται οι όροι δόμησης και οι επιτρεπόμενες χρήσεις στην περιοχή. Οι μελέτες ανάπλασης εγκρίθηκαν από το ΣΤΕ τον Μάιο 2013. Αντιδράσεις κατοίκων της Καλλιθέας και του Μοσχάτου για τη δόμηση εντός του πάρκου (Μπιλίνης, moschatodaily.gr, 29.01.2012; skai.gr, 29.05.2013).

- Ελληνικό (χώρος πρώην αεροδρομίου, εγκατ. Κανόε-καγιακ-σλάλομ, Άγιος Κοσμάς) (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Ιδιωτικοποιήσεις - Παραχωρήσεις (Ολυμπιακά έργα)/Κοινωνικές Υποδομές)

Χώρος 5.300 στρ, 6.200 στρ. μαζί με την παράκτια ζώνη. Χαρακτηρίζεται από το 1995 ως κυρίως χώρος πρασίνου μετά την απομάκρυνση του αεροδρομίου. Το αεροδρόμιο μεταφέρεται το 2001. Χωροθέτηση εγκαταστάσεων ολυμπιακών αγώνων στο χώρο. Μετά τη μεταφορά του, δημοσιεύονται σχέδια /μελέτες /προτάσεις για την αξιοποίηση του -προς ποικίλες κατευθύνσεις- που δεν έχουν υλοποιηθεί. Από το 2011 η έκταση των 6.200 στρ περνάει στο ΤΑΙΠΕΔ το οποίο προκηρύσσει διαγωνισμό πρόσκλησης επενδυτικού ενδιαφέροντος για την αξιοποίηση του -που είναι σε εξέλιξη.

- (πρώην) Εργοστάσιο Columbia (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Κοινωνικές Υποδομές)

Κηρύσσεται διατηρητέο από το ΚΣΝΜ στις 21.02.2006 το ένα από τα οκτώ κτίσματα του πρώην εργοστασίου. Το Μάιο 2006 κατεδαφίζονται τα τρία κτίρια από το Δήμο Αθηναίων. Κινητοποιήσεις κατοίκων και φορέων που ζητούν να λειτουργήσει στο χώρο Μουσείο Ελληνικής Δισκογραφίας (Καθημερινή, 08.04.2006; Χατζηαντωνίου, Ελευθεροτυπία, 16.05.2006).

- Βοτσαλάκια, Πειραιάς (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Κοινωνικές Υποδομές)

Μαζί με τη Φρεαττύδα, είναι οι δύο παραλίες του Πειραιά, σε περιοχές εκτός σχεδίου, εντός του παραδοσιακού κέντρου της πόλης. Το 2012, με απόφαση του δημοτικού συμβουλίου, και παρά τις αντιδράσεις της αντιπολίτευσης και πολιτών, παραχωρούνται σε ιδιώτη προς εκμετάλλευση. Στα Βοτσαλάκια υπάρχει περίπου 15 χρόνια «λυόμενη κατασκευή αναψυκτηρίου». Λόγω των μόνιμων στοιχείων και επεκτάσεων της, έχει εκδοθεί πρωτόκολλο κατεδάφισης από το 2005, το οποίο δεν έχει εκτελεστεί.

- Εγκαταστάσεις ΟΣΕ-Λεύκα, Πειραιάς (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Κοινωνικές Υποδομές)

Κινητοποιήσεις κατοίκων για τις εγκαταστάσεις του ΟΣΕ και τα γειτονικά εργοστάσια Ρετσίνα και ΚΥΠΕΔ. Διεκδικούν χρήσεις πρασίνου και πολιτισμού στις πρώην βιομηχανικές εγκαταστάσεις (βλ. <http://kinrolpir.blogspot.gr>).

- Κτήμα Δρακόπουλου, Πατήσια (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Κοινωνικές Υποδομές)

Η "επιτροπή κατοίκων για τη διάσωση του κτήματος Δρακόπουλου" διεκδικεί την εφαρμογή του ΠΔ 573/83 το οποίο χαρακτηρίζει το σύνολο του κτήματος

Δρακόπουλου ως χώρου πρασίνου και διατηρητέα τα κτίρια εντός του, την άρση των αποφάσεων του δήμου και κρατικών φορέων με τις οποίες επιχειρείται να αλλοιωθεί ο χαρακτηρισμός του χώρου και να χρησιμοποιηθεί μέρος του χώρου για εμπορικές χρήσεις, και την αποκατάσταση και προστασία των διατηρητέων κτιρίων εντός του χώρου (βλ. <http://epitropiktimadrakoroulou.blogspot.gr>).

- Κτήμα Ζωγράφου (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Κοινωνικές Υποδομές)

Κινητοποιήσεις κατοίκων, από το 2006, για την μη υλοποίηση των σχεδίων για κατασκευή εμπορικού κέντρου στο χώρο και τη μετατροπή του σε χώρο πρασίνου, περιπάτου και πολιτισμού. Χαρακτηρίζεται (2013) με ΠΔ κοινόχρηστος χώρος πρασίνου. Με το ίδιο ΠΔ καθορίζονται χρήσεις διοίκησης, πολιτιστικών λειτουργιών και αναψυχής για το κτίριο της βίλλας και χρήσεις κατοικίας, πρόνοιας, προσχολικής εκπαίδευσης και πολιτιστικών λειτουργιών για το διατηρητέο κτίριο (Τράτσα, Το Βήμα, 30.11.2013 και <http://www.vilazografou.gr>).

- Κτήμα Πραπόπουλου, ρεματιά Χαλανδρίου (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Κοινωνικές Υποδομές)

Το Νοέμβριο 2006 αποφασίζεται, με πρωτοβουλία κατοίκων του Χαλανδρίου και άλλων περιοχών, η κατάληψη του κτήματος και της βίλλας Πραπόπουλου -που ήταν εγκαταλελειμμένο- με σκοπό "την ανάπτυξη της ελεύθερης έκφρασης, της αυτοδιαχείρισης, της οικολογίας και της κοινωνικοποίησης της ευρύτερης περιοχής μέσα από ανοιχτές συζητήσεις και συνελεύσεις και πολύμορφες δραστηριότητες" (βλ. www.protonouliaxalandriou.blogspot.gr).

- Προσφυγικά Λ. Αλεξάνδρας (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Κοινωνικές Υποδομές)

Συγκρότημα 8 πολυκατοικιών με 228 διαμερίσματα σε έκταση 14,5 στρεμμάτων στη λεωφ. Αλεξάνδρας. Από το 2000, εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων και της "Διπλής Ανάπλασης" προσπαθείται η εγκατάλειψη και η κατεδάφιση τους. Το ΥΠΕΧΩΔΕ και η ΚΕΔ αγοράζουν τα 108 διαμερίσματα ενώ τα υπόλοιπα κατοικούνται ακόμη. Με απόφαση του ΚΣΝΜ, στις 27.11.08, κηρύσσεται διατηρητέο το συγκρότημα των 8 πολυκατοικιών, μετά από αγώνες και κινητοποιήσεις κατοίκων, τοπικών φορέων και επιστημονικών συλλόγων. Μέσα σε αυτούς και η Σχολή Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ, με φοιτητές και διδάσκοντες με επικεφαλής την καθηγήτρια Ά. Βρυχεία. Μετά την κήρυξη τους, τα σενάρια για το μέλλον τους είναι ακόμη ανοιχτά, ενώ το τελευταίο διάστημα τμήμα των κενών κατοικιών έχει καταληφθεί από ανθρώπους με πρόβλημα στέγασης (Μπίστικα, Καθημερινή, 28.11.2008; Γερονίκος, enterioni.blogspot.gr, 29.11.2012).

- Προσφυγικά οδού Πανόρμου (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Κοινωνικές Υποδομές)

Πολεοδομική ενότητα 10 διώροφων κτισμάτων σε έκταση 6 στρεμμάτων εκατέρωθεν της οδού Πανόρμου. Το 2000 διατυπώνονται σχέδια για κατεδάφιση τους και κατασκευή υπέργειου γκαράζ για τις ανάγκες του σταθμού Μετρό. Ο Σύλλογος κατοίκων προσφεύγει στο ΣΤΕ, το οποίο με την 225/2000 απόφαση απορρίπτει τα σχέδια. Το 2010 ο Δήμος Αθηναίων αποφασίζει την τροποποίηση του ρυμοτομικού σχεδίου των προσφυγικών -πρόταση που στηρίζεται από το Σύλλογο κατοίκων. Το 2011 η πρόταση του Δήμου Αθηναίων υποβάλλεται στο ΥΠΕΚΑ για έγκριση. Καθυστερήσεις λήψης απόφασης από το ΥΠΕΚΑ. Το Μάρτιο 2013

συζητείται στο ΚΣΝΜ η πρόταση του δήμου για κήρυξη των όψεων των προσφυγικών ως διατηρητέων. Δε λαμβάνεται απόφαση και το θέμα παραπέμπεται σε επόμενη συνεδρίαση. Ανησυχία από τους κατοίκους, και επιστημονικούς φορείς, καθώς τα σχέδια του ΥΠΕΚΑ αφορούν τη μη κήρυξη των πολυκατοικιών, αλλά την κατεδάφιση τους και την ανέγερση πολυώροφων κτιρίων (Πολιτιστικός Σύλλογος Α. Αμπελοκήπων, Ελεύθεροι Χώροι, 25.03.2013; Τζαναβάρα, Εφημερίδα των Συντακτών, 11.04.2013).

- Σεράφειο κολυμβητήριο (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Κοινωνικές Υποδομές)

Σχέδια για κατασκευή κτιρίων γραφείων του ΟΝΑ και χρήσεων αναψυχής στο χώρο του Σεράφειου κολυμβητηρίου. Κινητοποιήσεις κατοίκων το 2011 με αίτημα την κατασκευή κλειστού δημοτικού κολυμβητηρίου (βλ. <http://kerameikos.blogspot.gr/search/label/Σεράφειο>).

- Κτίριο Θεμιστοκλέους 62, Εξάρχεια (Κοινωνικές Υποδομές)

Συγκρότημα κτιρίων στη συμβολή των οδών Θεμιστοκλέους 62 και Τζαβέλλα. Τα Υπουργεία Πολιτισμού και ΥΠΕΚΑ προωθούν την κατεδάφιση του και την ανέγερση πεντάωροφου κτιρίου. Κινητοποίηση κατοίκων και συλλογικοτήτων, με προσφυγή στο ΣτΕ κατά της άδειας κατεδάφισης (Σταυρογιάννη, Αυγή, 05.02.2012).

- Ελευσίνα (ΕΛΠΕ) (Διαχείριση λυμάτων-απορριμμάτων-καυσίμων)

Κινητοποιήσεις κατοίκων ενάντια στη ρύπανση και τις επεκτάσεις του διυλιστηρίου των ΕΛΠΕ (βλ. <http://www.ecoeleusis.com/category/δράσεις/ελπε>).

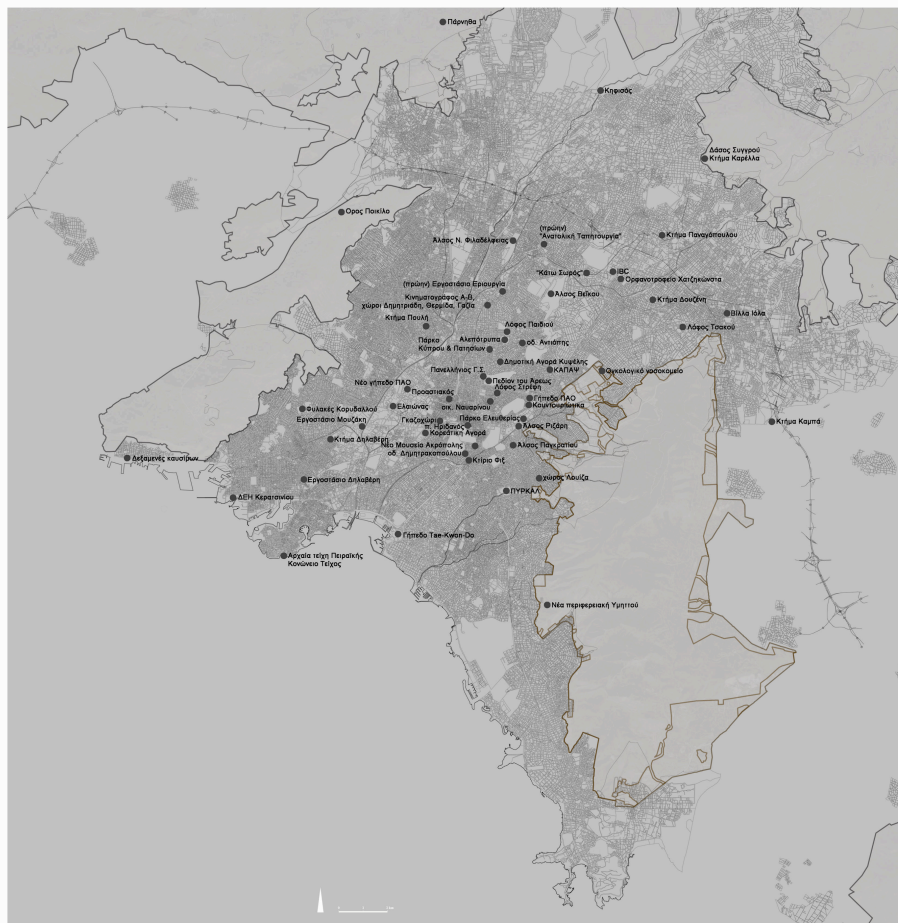
- ΚΥΤ Υμηττού (Ηλεκτρομαγνητική ακτινοβολία)

Το ΚΥΤ λειτουργεί στη β' ζώνη προστασίας του Υμηττού. Για τις ανάγκες των Ολυμπιακών Αγώνων, το 2002, επεκτείνονται οι εγκαταστάσεις του. Προσφυγές κατοίκων στο ΣτΕ, το οποίο το 2005 ακυρώνει τις πράξεις του ΥΠΕΧΩΔΕ για τη λειτουργία του ΚΥΤ. Νέα απόφαση του ΣτΕ τον Απρίλιο 2013, που εγκαλεί το ΥΠΕΚΑ για το ότι δεν πήρε μέτρα προστασίας του οικοσυστήματος της περιοχής (Τζαναβάρα, Εφημερίδα των Συντακτών, 06.04.2013).

3.3.2. Μη ενεργά κινήματα

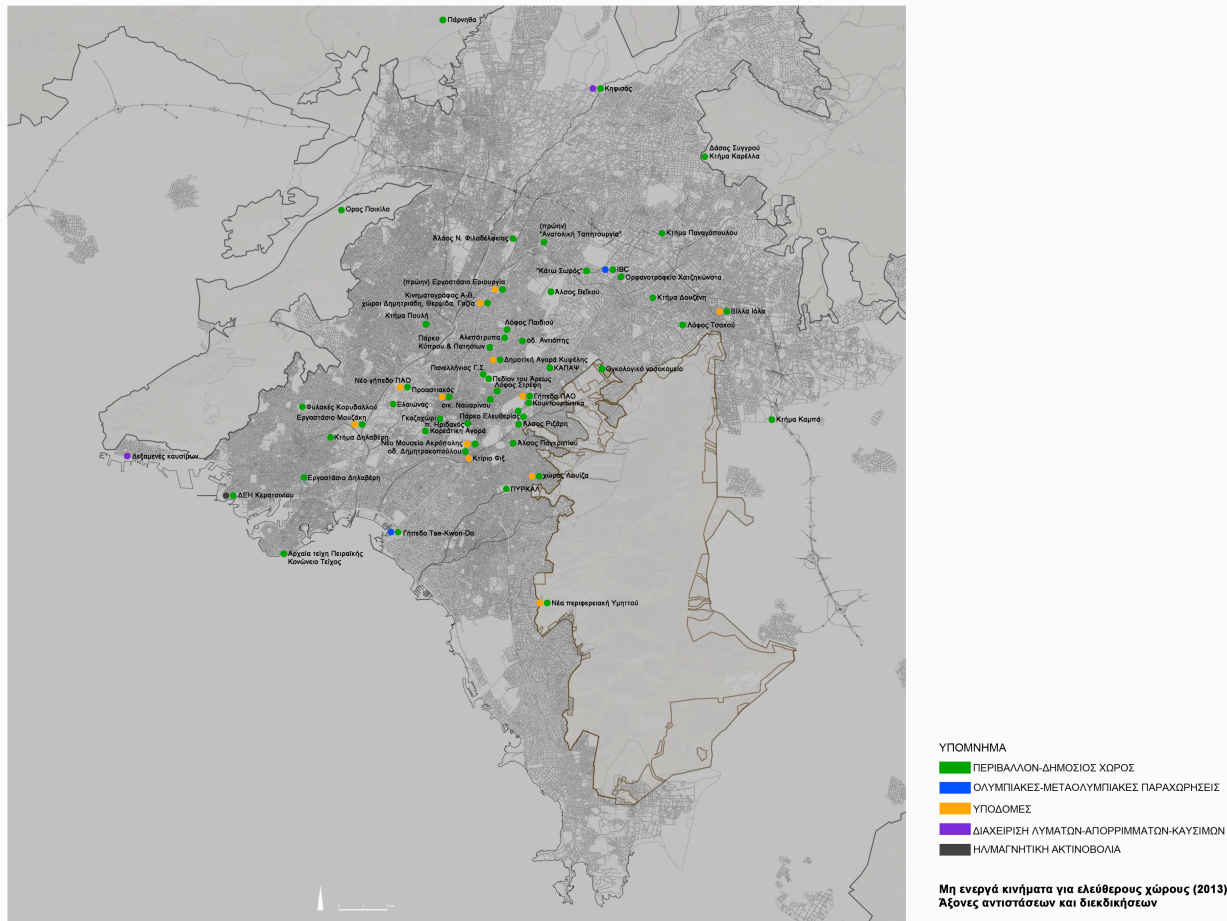
Στο χρονικό διάστημα ανάμεσα στην καταγραφή των κοινωνικών αντιστάσεων του 2008 και τη σημερινή επικαιροποίηση της καταγραφής, ένα σύνολο κινήματων έχουν παύσει ή έχουν καταστεί ανενεργά λόγω συγκυριών. Καταγράφονται 54 τέτοιες περιπτώσεις μη ενεργών διεκδικήσεων και αντιστάσεων (Χάρτης 3).

Όπως και τα ενεργά σήμερα κινήματα, και οι μη ενεργές περιπτώσεις προσεγγίζονται, και κατηγοριοποιούνται, ως προς τον κύριο άξονα τους. Οι άξονες διεκδικήσεων είναι οι ίδιοι των ενεργών κινήματων (διεκδικήσεις αφορούν την προάσπιση του περιβάλλοντος και του δημόσιου χώρου, τις ολυμπιακές και μετά-ολυμπιακές παραχωρήσεις, ζητήματα υποδομών και τον τρόπο διαχείρισης λυμάτων-απορριμμάτων-καυσίμων) (Χάρτης 4).

Μη ενεργά κινήματα για ελεύθερους χώρους (2013)

Χάρτης 3: Χάρτης των μη ενεργών κινήματων για ελεύθερους χώρους (2013)

Χάρτης 4: Χάρτης των μη ενεργών κινήμάτων για ελεύθερους χώρους (2013) ανά κύριο άξονα διεκδικήσεων

Στη συνέχεια παρουσιάζονται συνοπτικά οι περιπτώσεις μη ενεργών, σήμερα, κινήματων.

- "κάτω Σορός", Μαρούσι (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Σχέδια του ΥΠΕΧΩΔΕ για κατασκευή παγοδρομίου έκτασης 7.650 τμ με διεθνείς προδιαγραφές σε περιοχή αμιγούς κατοικίας (Ελευθεροτυπία, 22.07.2008). Απαγορεύεται η κατασκευή του με την 2688/2010 απόφαση του ΣΤΕ.

- (πρώην) Ανατολική Ταπητουργία, Ν. Ιωνία (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Βιομηχανικό συγκρότημα στην οδό Π. Ιωακείμ, στην Ν. Ιωνία. Με το Ν.3028/2002 (περί προστασίας αρχαιοτήτων) θεωρήθηκε ως μνημείο μόνο η καμινάδα του. Στις 13 Απριλίου 2005 γίνεται δεκτή από το ΣΤΕ η αίτηση σωματείων, φορέων και κατοίκων της περιοχής που ζητούσαν ακύρωση της απόφασης της μη κήρυξης όλου του συγκροτήματος ως διατηρητέου. Το Συγκρότημα -πλην της καμινάδας- παράλα αυτά κατεδαφίστηκε στις 23 Μαΐου 2005 από τη δημοτική αρχή της Ν. Ιωνίας (Βασιλειάδου, Κυριακάτικη, 19.06.2005).

- Αλεπότρυπα (Λ. Ελικώνος), Ά. Κυψέλη (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Έκταση περίπου 140 στρεμμάτων, από τα οποία τα 32 ανήκουν στο Δ. Γαλασίου και τα υπόλοιπα στο Δ. Αθηναίων. Καταπατήσεις στο τμήμα του Δ. Αθηναίων, με πολυώροφα κτίρια και αθλητικές εγκαταστάσεις (Τζαναβάρα, Ελευθεροτυπία, 04.04.2008).

- Άλσος Βεΐκου - Τουρκοβούνια (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Κινητοποιήσεις κατοίκων για την προστασία του δασικού χαρακτήρα της περιοχής των Τουρκοβουνίων ("απειλές" λόγω σχεδιαζόμενης επένδυσης στο Παλαί, και στα πρώην λατομεία Κέκρωψ) (Εστία, 11.10.2006; Νανούρης, Κυριακάτικη, 03.06.2007; Έθνος, 16.03.2009).

- Άλσος Ν. Φιλαδέλφειας (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Προσφυγές κατοίκων στο ΣΤΕ για τις επιτρεπόμενες χρήσεις εντός του Άλσους. Με την 974/2005 απόφαση ΣΤΕ ακυρώνεται διοικητική πράξη που επέτρεπε τη λειτουργία αναψυκτηρίου (Ποτήρη, Εποχή, 12.03.2006).

- Άλσος Παγκρατίου (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Το Άλσος Παγκρατίου φυτεύεται το 1903. Μέχρι και τη δικτατορία λειτουργούν θέατρο, κινηματογράφος και χώροι αναψυχής εντός του Άλσους. Το 1981, μετά από αποφάσεις του ΣΤΕ για τον χώρο ως κοινόχρηστο χώρο πρασίνου, κατεδαφίζονται όλες οι εγκαταστάσεις και γίνονται έργα ανάπλασης. Το 2008 ο Δήμος Αθηναίων δημοσιοποιεί τα σχέδια του για κατασκευή θεάτρου και αναψυκτηρίου εντός του Άλσους. Ακολουθούν διαμαρτυρίες (υπέρ και κατά του έργου) από κατοίκους, συλλόγους και επιστημονικούς φορείς. Τον Ιανουάριο 2009, απόφαση της Διεύθυνσης Προστασίας Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος του υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης τονίζει ότι η έκταση του Άλσους είναι κηρυγμένη ως αναδασωτέα και προστατεύεται από τη δασική νομοθεσία. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να σταματήσουν τα σχέδια του δήμου για επεμβάσεις εντός του Άλσους (Καράτζιου, Κυριακάτικη, 20.07.2008; Χατζηιωαννίδου, Καθημερινή, 21.01.2009).

- Άλσος Ριζάρη (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Χώρος 24 στρεμμάτων, ανάμεσα στις λεωφ. Βασ. Σοφίας και Βασ. Κωνσταντίνου. Παραχώρηση έκτασης 12 στρεμμάτων στο ίδρυμα Γουλανδρή και σχέδια για τη δημιουργία Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης. Τα σχέδια δεν υλοποιούνται λόγω κινητοποιήσεων των κατοίκων (Γιαννίρης, 2001; Διονυσοπούλου, Ελευθεροτυπία, 05.01.2004).

- Γκαζοχώρι (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Σχέδια για κατασκευή της Λυρικής Σκηνής σε οικόπεδο στην περιοχή του Κεραμεικού (2001). Διαμαρτυρίες και αντιδράσεις κατοίκων (Ελευθεροτυπία, 02.07.2001).

- Δάσος Συγγρού - Κτήμα Καρέλλα (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Κατά περιόδους δημοσιοποιούνται σχέδια για την αξιοποίηση-οικοδόμηση των δύο εκτάσεων πρασίνου (βλ. Νο.18 και 113, <http://www.asda.gr/elxoroι/katalBantist.htm>).

- Ελαιώνας (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Με το ΠΔ 1049Δ/1995 ορίζονται οι χρήσεις γης και όροι δόμησης στην περιοχή του Ελαιώνα. Με τροποποιήσεις του ΠΔ χωροθετούνται στην περιοχή ο Σταθμός Υπεραστικών Λεωφορείων και το Νέο γήπεδο του Παναθηναϊκού (βλ. <http://elaionas.wordpress.com>).

- Εργοστάσιο Δηλαβέρη, Πειραιάς (Περιβάλλον-Δημόσιος χώρος)

Έκταση περίπου 19 στρεμμάτων στον Πειραιά, με διατηρητέα κτίρια του εργοστασίου πλινθοποιίας και πάρκο. Απετράπη η κατασκευή ιδιωτικού κολυμβητηρίου στο πάρκο. Κινητοποιήσεις των κατοίκων από το 2010 για καθαρισμό των χώρου και διαμόρφωση χώρου πρασίνου.

- ΚΑΠΑΨ, Αμπελόκηποι (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Χώρος 10 στρεμμάτων στη συμβολή των οδών Τριφυλλίας και Λάμψα, στους Αμπελοκήπους. Το 1999 παραχωρείται η έκταση από την ΚΕΔ στο Δήμο Αθηναίων με σκοπό να χρησιμοποιηθεί ως πάρκο-κεντρική πλατεία της γειτονιάς. Το 2002, με απόφαση σχεδίου Προεδρικού Διατάγματος του ΥΠΕΧΩΔΕ που εγκρίνεται με την 333/2002 απόφαση του ΣτΕ, ο χώρος χαρακτηρίζεται ως χώρος πρασίνου. Ο χώρος μετατράπηκε σε πάρκο, μετά τις θετικές αποφάσεις, στο τέλος του 2006 (Ζωΐδης, 2002; Πολιτιστικός Σύλλογος Α. Αμπελοκήπων, 2002).

- Κορεάτικη Αγορά (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Χώρος 10,5 στρεμμάτων στη συμβολή Ερμού και Πειραιώς, στο Γκάζι. Δημιουργήθηκε μετά από απαλλοτριώσεις της ΕΑΧΑ. Τελικά υλοποιήθηκε η προγραμματισμένη πλατεία (Τζαναβάρα, Ελευθεροτυπία, 11.02.2006).

- Κουντουριώτικα (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Χώρος 300 στρεμμάτων στους Αμπελοκήπους, μεταξύ Βασ. Σοφίας και λεωφ. Αλεξάνδρας που περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τα Προσφυγικά της λεωφ. Αλεξάνδρας, το γήπεδο του ΠΑΟ και το βιομηχανικό συγκρότημα της οδού Τσόχα. Κινητοποιήσεις κατοίκων το 2007-2008, μαζί με τη δημοτική αρχή, για την προστασία και μη οικοδόμηση τμημάτων της έκτασης (Πολιτιστικός

Περιβαλλοντικός Σύλλογος Κέντρου Αμπελοκήπων, asda.gr, 04.03.2008; Μανουσακάκης, e-tipos.com, 08.2008).

- Κτήμα Δηλαβέρη, Νίκαια (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Έκταση περίπου 15 στρεμμάτων στη Νίκαια, με διατηρητέο κτίριο του εργοστασίου πλινθοποιίας. Κινητοποιήσεις κατοίκων το 2010 και το 2012, για καθαρισμό του χώρου (tvxs, 02.05.2010).

- Κτήμα Δουζένη, Χαλάνδρι (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Κινητοποιήσεις κατοίκων (2005-2007) για την προστασία του κτήματος Δουζένη, του διατηρητέου εργοστασίου και την απόδοση του χώρου σε δημόσια χρήση (βλ. Νο97, <http://www.asda.gr/elxoroi/katalBantist.htm>).

- Κτήμα Καμπά (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Σχέδια για κατασκευή εμπορικού και ψυχαγωγικού πάρκου έκτασης 95.000 τμ στο Κτήμα Καμπά από τον όμιλο ΕΛΛΑΚΤΩΡ. Κινητοποίηση και αντιδράσεις κατοίκων το 2008-2009. Τελικά εγκρίνονται οι χρήσεις γης, καταστρέφεται ο αμπελώνας αλλά διατηρούνται τα κυρίως κτίρια του παλαιού οινοποιείου (skai.gr, 09.08.2011 και <http://ktimakamba.wordpress.com>).

- Κτήμα Παναγόπουλου, Μαρούσι (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Αρχική απόφαση του δημοτικού συμβουλίου για απαλλοτρίωση του οικ. Παναγόπουλου (οδοί Χατζηαντωνίου και Ράλλη) ως κοινωφελούς χώρου (πλατεία και υπόγειος χώρος στάθμευσης). Η δημοτική αρχή δεν προχωρά στην απαλλοτρίωση του χώρου, αλλά δίνει το χώρο σε επενδυτική εταιρεία για ανέγερση βιοκλιματικού κτιρίου με υπόγειο χώρο στάθμευσης. Τα τρία από τα πέντε επίπεδα του υπόγειου χώρου στάθμευσης παραχωρούνται από τον επενδυτή στο δήμο (Δήμος Αμαρουσίου, 2011).

- Κτήμα Πουλή, Περιστερί (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Χώρος 5 στρεμμάτων στο Περιστερί. Χαρακτηρίζεται το 1989 χώρος πρασίνου, ωστόσο μέχρι το 2007 δεν έχει απαλλοτριωθεί (Καραγιαννίδη, 2007). Μετά από κινητοποιήσεις κατοίκων, προχωρούν οι απαλλοτριώσεις και η δημιουργία του χώρου πρασίνου (Επιτροπή κατοίκων, prasinipoli.wordpress.com, 21.11.2009).

- Λόφος Παιδιού, Γκράβα (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Χώρος 4,5 στρεμμάτων κοντά στο σχολικό συγκρότημα της Γκράβας. Έχει χαρακτηριστεί χώρος πρασίνου από το 1985, χωρίς να αποκτηθεί. Το 1994, με απόφαση νομάρχη, επιτρέπεται η οικοδόμηση σχολείου στο χώρο. Κινητοποιήσεις κατοίκων, με προσφυγή και στο ΣΤΕ. Με την 207/2001 προσωρινή διαταγή του ΣΤΕ αναστέλλονται οι εργασίες του ΟΣΚ, όμως το ζήτημα παραμένει σε εκκρεμότητα. Ο χώρος αγοράζεται το 2012 με χρήματα από το Πράσινο Ταμείο για να μετατραπεί σε κοινόχρηστο χώρο (Πρωτοβουλία Κατοίκων, 2001; Λιάλιος, Καθημερινή, 16.02.2013).

- Λόφος Στρέφη (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Δράση της Επιτροπής Πρωτοβουλίας Κατοίκων Εξαρχείων τον Απρίλιο 2008 για καθαρισμό του Λόφου Στρέφη. Συμβολική διαμαρτυρία-τοποθέτηση των σκουπιδιών έξω από το Δημαρχείο την επόμενη μέρα (βλ. www.asda.gr/elxoroi/exarxeia.htm).

- Λόφος Τσακού, Χολαργός (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Ο χώρος, έκτασης ενός στρέμματος και δεσμευμένος από το 1985, αποδεσμεύτηκε το 2007, με απόφαση του Δήμου Χολαργού (Α.Κ., Ελευθεροτυπία, 18.10.2007).

- Ογκολογικό Νοσοκομείο, Γουδί (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Εγκαινιάζεται τον Οκτώβριο 2010 το Ογκολογικό Νοσοκομείο για παιδιά του σωματείου "Ελπίδα". Η έκταση 9.600 τμ, που ανήκε στο στρατόπεδο Βαρύτη, παραχωρείται το 2001 από το υπουργείο Εθνικής Άμυνας στο Ελληνικό Δημόσιο με τον όρο να χτιστεί σε αυτό, με δαπάνες του σωματείου, ογκολογική μονάδα παιδών (Το Βήμα, 12.10.2010).

- Οδός Αντιόπης, Α. Κυψέλη (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Βραχύδης σχηματισμός στην Άνω Κυψέλη, στα Τουρκοβούνια. Με αποφάσεις του Δημοτικού Συμβουλίου του Δήμου Αθηναίων (απ.1342/18.04.2005 και απ.3033/12.09.2005) δίνεται άδεια σε ιδιώτη για διάνοιξη της οδού και οικοδόμηση. Διαμαρτυρίες του συλλόγου "Φίλοι της Κυψέλης", ερωτήσεις στη Βουλή βουλευτών του ΣΥΡΙΖΑ και του ΠΑΣΟΚ, ψήφισμα της Σχολής Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ (Εποχή, 08.01.2006).

- Οδός Δημητρακοπούλου, Κουκάκι (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Αίτηση προς το Δήμο Αθηναίων, με περισσότερες από 300 υπογραφές κατοίκων, για δεντροφύτευση της οδού και άρνηση του Δήμου Αθηναίων. Δεντροφυτεύσεις (Δεκέμβριος 2007-καλοκαίρι 2008) από τους κατοίκους (Παρέμβαση κατοίκων, 2008).

- Οικόπεδο Χαρ. Τρικούπη και Ναυαρίνου (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Στο οικόπεδο ήταν χτισμένο από το 1907 το «Γερουλάνειον Ίδρυμα», ή «Κλινική Σμπαρούνη». Η κλινική σταμάτησε να λειτουργεί το 1972, και το οικόπεδο αγοράστηκε από το Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδας. Στη δεκαετία του '80 το 4όροφο κτίριο γκρεμίστηκε με σκοπό να χτιστεί στη θέση του μέγαρο που θα στέγαζε τα γραφεία του ΤΕΕ, σχέδιο που δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ. Το 1990, το ΤΕΕ προσφέρει το οικόπεδο στο Δήμο Αθηναίων για να γίνει πλατεία, ζητώντας να αποζημιωθεί με τίτλο μεταφοράς συντελεστή δόμησης σε ιδιοκτησία του στο Μαρούσι. Λόγω καθυστερήσεων και αλλαγής του πολεοδομικού κώδικα, η ανταλλαγή δεν υλοποιείται κι έτσι το οικόπεδο παραμένει για χρόνια, νοικιασμένο σαν πάρκινγκ. Με τη λήξη της μίσθωσης του πάρκινγκ στο τέλος του 2008 το ΤΕΕ επαναφέρει το θέμα οικοδόμησης του οικοπέδου και οδηγεί τους Εξαρχειώτες στο προσκήνιο. Η Επιτροπή Πρωτοβουλίας Κατοίκων Εξαρχείων κινητοποιείται και ζητάει άμεσα τη μετατροπή του οικοπέδου σε χώρο υψηλού πρασίνου. Στις 7 Μαρτίου 2009 μαζί με τη συλλογικότητα «Εμείς, Εδώ και Τώρα και για Όλους Εμάς» οργανώνει εκδήλωση όπου κάτοικοι και υποστηρικτές της πρότασης καταλαμβάνουν το χώρο και απαιτούν "το πάρκινγκ να γίνει πάρκο!" (βλ. <http://parkingparko.espinblogs.net>).

- Όρος Ποικίλο (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Κινητοποιήσεις κατοίκων για την προστασία του δάσους από οικιστικές πιέσεις και επεκτάσεις οδικών αξόνων (βλ. <http://www.xropolis.blogspot.gr>).

- Ορφανοτροφείο Χατζηκώνστα (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Χώρος 26 στρεμμάτων στη λεωφόρο Κηφισίας. Ο πρόεδρος του ιδρύματος προκηρύσσει τον Μάιο 2007 διαγωνισμό για την εκμετάλλευση του ακινήτου, το γκρέμισμα των υπαρχόντων κτιρίων και την κατασκευή νέων, διπλάσιου εμβαδού. Κάτοικοι, πολιτιστικοί σύλλογοι και ο Δήμος Χαλανδρίου προσφεύγουν στο Εφετείο Αθηνών. Οι προσφυγές τους γίνονται δεκτές το 2008 (Χατζηγεωργίου, Ελευθεροτυπία, 25.04.2008).

- Πανελλήνιος ΓΣ (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Έκταση 5,5 στρεμμάτων στο Πεδίον του Άρεως παραχωρείται το 1988 στον Πανελλήνιο ΓΣ από την ΚΕΔ για αθλητικές εγκαταστάσεις. Ανέγερση κτισμάτων χωρίς άδεια από τον Πανελλήνιο, αποφάσεις κατεδάφισης από την Πολεοδομία Αθηνών οι οποίες δεν εκτελέστηκαν λόγω αναβολών και το αδίκημα παραγράφηκε. Τον Απρίλιο 2007 συμβολική δεντροφύτευση κατοίκων και συλλογικοτήτων μπροστά στις αυθαίρετες εγκαταστάσεις καταλήγει σε συλλήψεις πολιτών (Γιάνναρου, Καθημερινή, 03.04.2007).

- Πάρκο Ελευθερίας (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Επέκταση των εγκαταστάσεων Μεγάρου Μουσικής σε ελεύθερους χώρους του Πάρκου Ελευθερίας (Κ.Τ., Ριζοσπάστης, 24.05.2008).

- Πάρκο Κύπρου και Πατησίων (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Σχέδια του Δήμου Αθηναίων (Ιανουάριος 2009) για κατασκευή υπόγειου πάρκινγκ στο χώρο. Κόβονται αρκετά από τα δέντρα του πάρκου από υπηρεσίες του δήμου. Κινητοποιήσεις κατοίκων ενάντια στα σχέδια. Τον Ιούλιο 2010 το Διοικητικό Εφετείο ακυρώνει την πολεοδομική άδεια για το υπόγειο πάρκινγκ (tvxs.gr, 22.07.2010; βλ. <http://www.asda.gr/elchoroi/patisia.htm#%E4%E9%EA%E1%DF%F9%F3%E7>).

- Πάρνηθα (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Κινητοποιήσεις κατοίκων, περιβαλλοντικών οργανώσεων και φορέων από το 2002, για την προστασία του Εθνικού Δρυμού της Πάρνηθας και τα σχέδια ιδιωτικοποίησης και επέκτασης των εγκαταστάσεων του καζίνο Μον Παρνές και τη δημιουργία του τεχνολογικού πάρκου "Τεχνόπολις" (Μπάκα, Αυγή, 03.03.2002; Έθνος, 26.09.2007; Σταυρογιάννη, Αυγή, 14.09.2008).

- Πεδίον Άρεως (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Οι κάτοικοι ζητούν να φυλάσσεται ο χώρος, να μην μπαίνουν ΙΧ και να φροντιστεί το πράσινο (2008, βλ. Νο33, www.asda.gr/elchoroi/katalBantist.htm). Ανάπλαση Πεδίου του Άρεως το 2008-2010, από το αρχιτεκτονικό γραφείο του Αλ. Τομπάζη (Αττικό Πράσινο, 2008α).

- Ποταμός Ηριδανός, Μοναστηράκι (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Κατά τα έργα ανάπλασης στην πλατεία Μοναστηρακίου αποκαλύπτεται τμήμα του Ηριδανού ποταμού. Από τους μελετητές γίνεται πρόταση να μείνει ανοικτό το σκάμμα και να γίνει ανοιχτή διαμόρφωση, ώστε ο Ηριδανός να είναι ορατός και επισκέψιμος, όπως και να γίνει αποκατάσταση της ροής του. Το θέμα συζητείται στο ΚΑΣ και αποφασίζεται τελικά να μείνει ανοιχτό (μη σκεπασμένο) το μικρό τμήμα του σκάμματος που παραμένει ορατό μετά τα έργα (βλ. <http://eridanos-river.blogspot.gr>).

- Πυρκάλ, Υμηττός (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Κινητοποιήσεις το 2011 με αίτημα την μετατροπή της ΠΥΡΚΑΛ σε χώρο υψηλού πρασίνου (βλ. <http://dafnisyngymittos.wordpress.com/tag/πυρκαλ/>).

- Αρχαία Τείχη Πειραιϊκής-Κονώνειο Τείχος, Πειραιάς (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Απομακρύνθηκαν (2003-2004) τραπεζοκαθίσματα και αυθαίρετες κατασκευές επτά καταστημάτων από τον αρχαιολογικό χώρο, μετά από δεκαετή αγώνα των κατοίκων, αποφάσεις του ΣΤΕ και καταδίκη της Δημοτικής Αρχής Πειραιά για συγκάλυψη των αυθαιρεσιών (Μπελαβίλας, Βαταβάλη, 2009).

- Φυλακές Κορυδαλλού (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Πολιτικές εξαγγελίες για απομάκρυνση των γυναικείων φυλακών Κορυδαλλού και απόδοσης του χώρου 27στρ. σε κοινόχρηστο χώρο-πράσινο (Μπαρδούνιας, 2006). Οι φυλακές απομακρύνονται το 2008 και το 2010 κατεδαφίζονται τα δύο από τα τρία κτίρια των φυλακών και ο χώρος μετατρέπεται σε χώρο πρασίνου (Ισμαηλίδου, tnxs.gr, 20.01.2010).

- IBC, Μαρούσι (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Ιδιωτικοποιήσεις - Παραχωρήσεις (Ολυμπιακά έργα))

Κατασκευάζεται ως λυόμενη κατασκευή για τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Με τον Ν.3342/2005 μετατρέπεται σε εμπορικό κέντρο. Το 2006 το κτίριο μισθώνεται στη Lamda Development. Απορρίπτεται η προσφυγή κατοίκων, περιβαλλοντικών, πολιτιστικών και εμπορικών συλλόγων στην Επιτροπή Αναστολών του ΣΤΕ εναντίον της άδειας μετατροπής του IBC σε εμπορικό κέντρο. Εγκρίνεται (2013) το ΕΣΧΑΔΑ για το κτίριο, επιτρέποντας τη δημιουργία Μουσείου Ολυμπιακών Αγώνων, εμπορικών καταστημάτων, χώρων εκδηλώσεων και παραστάσεων, χώρων εστίασης και αναψυχής, γραφείων και υπόγειου χώρου στάθμευσης (Τζαναβάρα, Ελευθεροτυπία, 17.03.2008; Έθνος, 09.12.2008; RE+D Magazine, 12.12.2013).

- Γήπεδο Tae-Kwon-Do (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Ιδιωτικοποιήσεις - Παραχωρήσεις (Ολυμπιακά έργα))

Την περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων φιλοξενεί τα αγωνίσματα του handball και του tae-kwon-do. Με τον Ν.3342/2005 επιτρέπεται η εμπορική εκμετάλλευση και η λειτουργία συνεδριακού κέντρου στο χώρο. Λειτουργεί ως χώρος εκθέσεων-θεαμάτων-συναυλιών.

- (πρώην) εργοστάσιο Εριουργία, Άνω Πατήσια (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Κοινωνικές Υποδομές)

Χώρος ιδιοκτησίας των Ελληνική Εριουργία Α.Ε., Ελληνικά Αμυντικά Συστήματα Α.Β.Ε.Ε. και ΟΣΚ. Διαμαρτυρία κατοίκων (το 2008) για να δημιουργηθούν στο χώρο σχολεία και κοινόχρηστος χώρος πρασίνου. Το 2011 το Υπ. Πολιτισμού χαρακτηρίζει ως μνημεία το κέλυφος κτιρίων και την καπνοδόχου του συγκροτήματος (Καραγιαννίδη, Ελευθεροτυπία, 26.05.2008; ΥΠΠΟΤ, 08.03.2011).

- Βίλλα Ιόλα (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Κοινωνικές Υποδομές)

Κατοικία του συλλέκτη Αλέξανδρου Ιόλα. Χαρακτηρίστηκε διατηρητέα για τη στέγαση της σπουδαία καλλιτεχνικής συλλογής. Κινητοποιήσεις κατοίκων το 2009 για τον μη αποχαρακτηρισμό και την προστασία του χώρου. Η βίλλα λεηλατήθηκε

και η συλλογή χάθηκε μετά τον θάνατο του συλλέκτη το 1987 (βλ. <http://www.asda.gr/elchoroi/AgParask.htm>).

- Γήπεδο ΠΑΟ (λεωφ. Αλεξάνδρας) (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Κοινωνικές Υποδομές)

Τμήμα της "Διπλής Ανάπλασης" Βοτανικού-λεωφόρου Αλεξάνδρας. Προβλέπεται, μετά την κατασκευή του γηπέδου στο Βοτανικό, η κατεδάφιση του γηπέδου στη λεωφ. Αλεξάνδρας και η κατασκευή αθλητικού μουσείου και χώρου αναψυχής και εστίασης. Με απόφαση του ΥΠΕΚΑ (ΒΕ2Π0-ΞΘ5) εξαιρούνται από την κατεδάφιση οι προσθήκες-επεκτάσεις του γηπέδου (yprodomes.com, 24.06.2013).

- Δημοτική Αγορά Κυψέλης (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Κοινωνικές Υποδομές)

Κατάληψη κατοίκων της περιοχής από τον Δεκέμβριο 2006, που έληξε με παρέμβαση του Δήμου Αθηναίων τον Αύγουστο 2012. Λειτουργήσε ως αυτοδιαχειριζόμενο πολιτιστικό κέντρο. Από τον Ιούνιο 2013 ο Δήμος λειτουργεί ΚΕΠ σε χώρους της Αγοράς (Τζαναβάρα, Ελευθεροτυπία, 11.12.2006; Ρηγόπουλος, Καθημερινή, 14.05.2013).

- Εργοστάσιο Μουζάκη (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Κοινωνικές Υποδομές)

Το συγκρότημα της βιομηχανίας Μουζάκη αγοράζεται το 2006 από επενδυτική εταιρεία (Artume) η οποία σχεδιάζει την κατεδάφιση του για την ανέγερση συγκροτήματος καταστημάτων και γραφείων (Academy Gardens). Το 2009 ο Δήμος Αθηναίων δημοσιεύει μελέτη για την αστική ανάπλαση της ευρύτερης περιοχής της Ακαδημίας Πλάτωνος και προτείνει τη διατήρηση του συγκροτήματος Μουζάκη. Τον Σεπτέμβριο 2010, κοινοποιείται έκθεση του Τμήματος Παραδοσιακών Οικισμών του ΥΠΕΚΑ για το χαρακτηρισμό του μεγαλύτερου μέρους του συγκροτήματος ως διατηρητέων μνημείων. Με την κοινοποίηση της έκθεσης ακολουθεί ένσταση του ιδιοκτήτη. Τον Φεβρουάριο 2011 οι υπηρεσίες του ΥΠΕΚΑ υιοθετούν έμμεσα την ένσταση του ιδιοκτήτη και εισηγούνται την εξαίρεση του χώρου από τα μέτρα προστασίας και την πρόταση της αστικής ανάπλασης. Στις 15 Μαρτίου 2011 η πολεοδομία του Δήμου Αθηναίων χορηγεί τελικά άδεια κατεδάφισης του συγκροτήματος, η οποία πραγματοποιείται στις αρχές Απριλίου 2011 (Γλάρου, Το Ποντίκι, 08.05.2011; Αυγή, 15.01.2013).

- Κινηματογράφος Άλφα-Βήτα, χώροι Δημητριάδη, Θερμίδα, Γαζία, Πατήσια (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Κοινωνικές Υποδομές)

Κερδήθηκαν μετά από κινητοποιήσεις των κατοίκων (Τα Νέα, 05.05.2001).

- Νέα Περιφερειακή Υμηττού (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Κοινωνικές Υποδομές)

Κινητοποιήσεις κατοίκων και φορέων, και συγκρότηση διαδημοτικής επιτροπής, το 2009 ενάντια στα σχέδια κατασκευής της Νέας Περιφερειακής Υμηττού (Ντελέζος, Τα Νέα, 01.04.2009).

- Νέο γήπεδο ΠΑΟ-Ελαιώνας (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Κοινωνικές Υποδομές)

Τμήμα της "Διπλής Ανάπλασης" Βοτανικού-λεωφόρου Αλεξάνδρας. Η αρχική νομοθετική ρύθμιση, το 2006 (Ν. 3481/2006), προβλέπει, επίσης, την κατασκευή γηπέδου καλαθοσφαίρισης του ΠΑΟ, την κατασκευή δημοτικού πολυλειτουργικού

κέντρου (δημαρχείου), εμπορικές χρήσεις εντός και εκτός του γηπέδου ποδοσφαίρου και εμπορικό κέντρο με υψηλό συντελεστή δόμησης. Μετά την απόφαση της ολομέλειας του ΣτΕ το 2009 (απ. 3059/2009) και τις νομοθετικές ρυθμίσεις που ακολούθησαν το 2011 (Ν.3983/2011) και το 2013 (Ν. 4117/2013), καταργείται η κατασκευή του δημοτικού πολυλειτουργικού κέντρου (δημαρχείου) και του γηπέδου καλαθοσφαίρισης του ΠΑΟ, μειώνονται οι εμπορικές χρήσεις εντός του γηπέδου, ενώ οι αρχικά προβλεπόμενες εμπορικές χρήσεις εκτός του γηπέδου ενσωματώνονται σε αυτό και στο εμπορικό κέντρο, ενώ μειώνεται και ο συντελεστής δόμησης του εμπορικού κέντρου. Με τις νέες ρυθμίσεις, σε σχέση με αυτές του 2006, μειώνεται η δόμηση στην περιοχή του Βοτανικού και αυξάνονται οι ελεύθεροι χώροι και οι χώροι πρασίνου. Κινητοποιήσεις πολιτών όλο το χρονικό διάστημα ενάντια στη δόμηση μέρους του χώρου στο Βοτανικό και την προάσπιση του φυσικού περιβάλλοντος (Τα Νέα, 11.04.2013; ypodomes.com, 24.06.2013).

- Νέο Μουσείο Ακρόπολης (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Κοινωνικές Υποδομές)

Το Νέο Μουσείο Ακρόπολης εγκαινιάζεται τον Ιούνιο 2009, κατασκευασμένο σε σχέδια των αρχιτεκτόνων Tschumi-Φωτιάδη μετά από αρχιτεκτονικό διαγωνισμό. Το 2007 προωθείται η κατεδάφιση των δύο διατηρητέων κατοικιών στην οδό Δ. Αρεοπαγίτου 17 και 19, ώστε να μην εμποδίζεται η θέα της Ακρόπολης από το Μουσείο. Τον Ιούλιο 2007 αποφασίζεται από το ΚΑΣ και το ΚΣΝΜ ο αποχαρακτηρισμός από Έργου Τέχνης του κτιρίου στην οδό Δ. Αρεοπαγίτου 17. Προσφυγή στο ΣτΕ κατοίκων της περιοχής και ιδιοκτητών των ακινήτων. Το ΣτΕ, με την 2355/2009 απόφαση κάνει δεκτή την αίτηση των κατοίκων της περιοχής (Γκουρτσογιάννη, Ελευθεροτυπία, 20.07.2007; in.gr, 12.07.2009).

- Προαστιακός (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Κοινωνικές Υποδομές)

Κινητοποιήσεις κατοίκων με αίτημα την υπογειοποίηση των γραμμών του Προαστιακού στο τμήμα του Δήμου Αθηναίων και απόδοση του χώρου σε κοινόχρηστο χώρο-χώρο πρασίνου (Τζαναβάρα, Ελευθεροτυπία, 01.09.2008).

- Χώρος Λουίζα, Βύρωνας (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Κοινωνικές Υποδομές)

Κινητοποίηση κατοίκων το 2011 ενάντια στα σχέδια της δημοτικής αρχής να καταργήσει τον κινηματογράφο Λουίζα (βλ. Νο147, www.asda.gr/elchoroi/katalBantist.htm). Ο χώρος με νέο όνομα (κινηματογράφος Νέα Ελβετία) συνεχίζει να λειτουργεί.

- Κηφισός (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Διαχείριση λυμάτων-απορριμμάτων-καυσίμων)

Κινητοποιήσεις κατοίκων (από το 1995) για την προστασία και ανάδειξη του Κηφισού ποταμού (βλ. <http://khfi-sos.blogspot.gr>).

- ΔΕΗ Κερατσινίου (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Ηλεκτρομαγνητική ακτινοβολία)

Αιτήματα κατοίκων και δημοτικής αρχής από το 2002 για διακοπή της λειτουργίας του σταθμού ΔΕΗ στο Κερατσίνι και απόδοσης του χώρου των 70 στρ σε χώρο πρασίνου (Μολώση, Κυριακάτικη, 06.10.2002; Ρουτσώνης, Ελευθεροτυπία, 04.12.2007).

- Κτίριο Φιξ (Κοινωνικές Υποδομές)

Το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης θα λειτουργήσει στο κτίριο Φιξ τον Μάρτιο 2014. Υπήρξε κίνημα με εμπλοκή του ΣΑΔΑΣ και της Σχολής Αρχιτεκτόνων για τη διατήρηση του ιστορικού εργοστασίου κατά τη διάρκεια της κατασκευής του Μετρό (Τα Νέα, 25.01.2013).

- Δεξαμενές καυσίμων Πέραμα (Διαχείριση λυμάτων-απορριμμάτων-καυσίμων)

Κινητοποιήσεις κατοίκων με αίτημα την απομάκρυνση των δεξαμενών καυσίμων (Μαλαγκονιάρης, Έθνος, 03.06.2007; Μαλαγκονιάρης, Έθνος, 15.01.2009).

Για τις περιπτώσεις κινήματων που έχουν παύσει ή είναι ανενεργά σήμερα είναι δύσκολο –και ίσως απλοϊκό– να επιχειρηθεί ένας απολογισμός δράσεων με όρους «νίκες-ήττες». Υπάρχουν περιπτώσεις σημαντικών δράσεων και αντιστάσεων από πλευράς κινήματων πολιτών, που όμως δεν κατάφεραν να αποτρέψουν τα σχεδιαζόμενα έργα. Αυτό που, ίσως, έχει μεγαλύτερη σημασία είναι ο αντίκτυπος, η επίδραση που έχουν τα κινήματα πολιτών. Με τη δράση τους, έχουν πετύχει να θεωρούνται ως «απειλή» από όσους εμπλέκονται στο σχεδιασμό των επενδύσεων σε ελεύθερους και δημόσιους χώρους. Οι αντιδράσεις κινήσεων πολιτών, συλλογικοτήτων και τοπικών φορέων, και οι θεσμικές εμπλοκές που πιθανόν να τις ακολουθήσουν, συνυπολογίζονται πλέον στον σχεδιασμό της επένδυσης ως ρίσκα της επένδυσης με αυξημένο βαθμό επικινδυνότητας (Μπελαβίλας, 2005).

Ιδιαίτερα σημαντικός αποδεικνύεται ο ρόλος του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣΤΕ) στην έκβαση των διεκδικήσεων και αντιστάσεων από πλευράς των πολιτών. Στο πλαίσιο έντασης και συγκρούσεων, κινήσεις πολιτών και περιβαλλοντικές οργανώσεις προσφεύγουν διοικητικά για την προάσπιση ελεύθερων και δημόσιων χώρων και την ανεύρεση των επιτρεπών πολεοδομικών ρυθμίσεων για κάθε περίπτωση. Σε αυτές τις περιπτώσεις, τα δικαστήρια (το Συμβούλιο της Επικρατείας και τα διοικητικά εφετεία) καλούνται όχι μόνο να ερμηνεύσουν τον νόμο, αλλά, πολλές φορές, με τις αποφάσεις τους ανά περίπτωση να περιγράψουν και να ορίσουν την μορφή των πόλεων (Μέλισσας, 2007).

Σύμφωνα με τους νομολογιακούς κανόνες του ΣΤΕ για τον καθορισμό των χρήσεων γης και των περιορισμών τους, στα υπό στενή έννοια πολεοδομικά κριτήρια (υγιεινή, ασφάλεια, αισθητική) περιλαμβάνεται και η θεραπεία των κοινωνικών αναγκών (Μέλισσας, 2007). Οι αποφάσεις του Ε΄ τμήματος του ΣΤΕ, κυρίως από το 2000 μέχρι σήμερα, στηρίζονται σε αυτό και απαγορεύουν έργα, κατασκευές και επεκτάσεις τους ενάντια στις κοινωνικές ανάγκες (ελεύθερων χώρων και πρασίνου, εκπαίδευσης, πολιτισμού κλπ).

3.3.3. Απειλές για ελεύθερους χώρους - Μεμονωμένες διεκδικήσεις και αντιστάσεις

Στην καταγραφή των αντιστάσεων και διεκδικήσεων του 2008 εντοπίζονται και περιπτώσεις οι οποίες, με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία, δεν εμφανίζουν τα χαρακτηριστικά κινήματος πολιτών (συσπείρωση πολλαπλών ατόμων /ομάδων και χρονική διάρκεια). Οι περιπτώσεις αυτές παρουσιάζονται συνοπτικά στη συνέχεια.

- Αιξωνή Γλυφάδας (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Καταπατήσεις του πευκοδάσους στην περιοχή Αιξωνή Γλυφάδας (Ριζοσπάστης, 17.06.2009).

- Άλσος Ευελπίδων (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Σχέδια του Δήμου Αθηναίων για ανάπλαση του Άλσους (2007). Η πρόταση ανάπλασης συζητείται στο ΣΤΕ, όπου η απόφαση της Ολομέλειας είναι αρνητική ως προς την επιχειρούμενη ανάπλαση (Γαρνέλη, Ελεύθερος Τύπος, 10.09.2008; Λαζαρίδου, Αυγή, 01.08.2009).

- Άλσος Συγγρού (Άλσος Ιλισίων) (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Αιτήματα από κατοίκους για περιποίηση του Άλσους (βλ. Νο52, www.asda.gr/elchoroi/katalBantist.htm).

- Αττικό Άλσος (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Έργα ανάπλασης από την Υπερνομαρχία το 2008-2010 (Κουκλάκη, Το Βήμα, 15.04.2010).

- Δάσος Μορέλλα, Πεύκη (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Χαρακτηρισμένος δασικός χώρος-χώρος πρασίνου. Μεμονωμένες διεκδικήσεις (το 2006) για αποζημιώσεις από ιδιοκτήτες χαρακτηρισμένων χώρων πρασίνου (Γιάνναρου, Καθημερινή, 01.10.2006).

- Εκθεσιακό κέντρο Περιστερίου (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Σχέδια από τη Δημοτική Αρχή για αποχαρακτηρισμό του χώρου και μετατροπή του σε χώρο μαζικής ψυχαγωγίας (βλ. Νο78, www.asda.gr/elchoroi/katalBantist.htm).

- Εμπορικό κέντρο, Χαλάνδρι (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Δόθηκε άδεια για κατάστημα ψιλικών σε πολυκατάστημα άνω των 2.000 τμ (βλ. Νο140, www.asda.gr/elchoroi/katalBantist.htm).

- Ζάππειο (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Αυθαίρετες κατασκευές στην ΑΙΓΛΗ. Με το νόμο 2947/2001 ψηφίζεται η κατασκευή υπόγειου γκαράζ για τους Ολυμπιακούς Αγώνες, που δεν έχει υλοποιηθεί (βλ. Νο49, www.asda.gr/elchoroi/katalBantist.htm).

- Θησείο (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Κατάληψη του δημόσιου χώρου από τα τραπεζοκαθίσματα των καταστημάτων αναψυχής (Επ. Κατοίκων 3ου διαμερίσματος, asda.gr, 12.09.2006).

- Κάτω Κηφισιά (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Σχέδια της Δημοτικής Αρχής για διάνοιξη οδού σε πάρκο (οδός Δοϊράνης) (Δανέλλης, Ελεύθερος Τύπος, 14.07.2008).

- Κεντρική πλατεία Ηρακλείου (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Συγκροτήθηκε η "Επιτροπή κατοίκων για την αναβάθμιση της κεντρικής πλατείας" (βλ. Νο139, www.asda.gr/elchoroi/katalBantist.htm).

- Κτήμα Φιξ, Μαγκουφάνα (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Η έκταση του κτήματος Φιξ, έκτασης 27 στρ. περίπου, βρίσκεται στο Δ. Ηρακλείου και περιλαμβάνει έπαυλη και τον περιβάλλοντα χώρο της. Ανησυχία των κατοίκων για ενδεχόμενη εκμετάλλευση του χώρου (Τζαναβάρα, Ελευθεροτυπία, 12.11.2007).

- Λατομείο Λεβεντάκη, Γαλάτσι (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Αναδάσωση και διαμόρφωση του χώρου από τη δημοτική αρχή (Δήμος Γαλατσίου, 2009).

- Λίμνη Βουλιαγμένης (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Αποφάσεις ΣΤΕ (3299/2007 και 3300/2007) για το χαρακτηρισμό της έκτασης ως αναδασωτέας και την απαγόρευση ανέγερσης νέων οικοδομών.

- Λόφος Προφήτη Ηλία, Ηλιούπολη (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Αντιδράσεις για την κυκλοφορία Ι.Χ. Στο λόφο, λόγω της εκκλησίας και του αναψυκτηρίου (βλ. Νο146, www.asda.gr/elchoroi/katalBantist.htm).

- Μοναστήρι Αη-Γιάννη, Καισαριανή (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Σχέδια της Εκκλησίας για επεκτάσεις της Μονής Ιωάννου Προδρόμου (Καρίμαλη, Το Έθνος, 18.07.2007).

- Ναυπηγεία Σκαραμαγκά (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Αντιδράσεις στα σχέδια για νέο εμπορικό λιμάνι (βλ. Νο.109, www.asda.gr/elchoroi/katalBantist.htm).

- Νομισματοκοπείο (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Σχέδια για κατασκευή νέων κτιριακών εγκαταστάσεων 55.000 τμ του Υπουργείου Οικονομικών, τα οποία εγκαταλείφθηκαν (Καραγιαννίδη, Ελευθεροτυπία, 21.04.2008).

- Οικόπεδο εκκλησίας, οδός Δεινοκράτους (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Σχέδια της Εκκλησίας για ανέγερση ξενοδοχείου σε οικόπεδο στην οδό Δεινοκράτους, σε χώρο των πρώην ΕΑΤ-ΕΣΑ (Σκλαβούνος, 2002).

- Όρος Πεντέλη (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Συχνές πυρκαγιές και οικιστικές πιέσεις (από ιδιώτες και την εκκλησία) (βλ. Νο19, <http://www.asda.gr/elchoroi/katalBantist.htm>).

- παιδική χαρά, Α. Φλέμινγκ και Κάλβου, Βύρωνας (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Σχέδια της Δημοτικής Αρχής για κατασκευή βρεφονηπιακού σταθμού στο χώρο της παιδικής χαράς. Παρέμεινε παιδική χαρά (Επιτροπή Κατοίκων Βύρωνα, asda.gr, 23.04.2008).

- Πλατεία Κοραή, Πειραιάς (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Κινητοποιήσεις με αφορμή την απομάκρυνση παρτεριού και δέντρων από επιχειρηματία για την επέκταση τραπεζοκαθισμάτων (βλ. Νο145, www.asda.gr/elchoroi/katalBantist.htm).

- Πλατεία Πάφου, Κ. Πατήσια (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Οι κάτοικοι της πλατείας Πάφου Κάτω Πατησίων και της πέριξ αυτής περιοχής ίδρυσαν Σύλλογο με την επωνυμία "Εξωραϊστικός-Πολιτιστικός Σύλλογος πλατείας Πάφου Κάτω Πατησίων". Ο χώρος κερδήθηκε (βλ. Νο123, www.asda.gr/elchoroi/katalBantist.htm).

- Πλατεία Πρωτομαγιάς (Ευελπίδων) (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Σχέδια της Νομαρχίας Αθηνών για παραχώρηση μέρους της πλ. Πρωτομαγιάς σε ιδιώτες προς εκμετάλλευση (Α.Χ., [asda.gr](http://www.asda.gr), 15.03.2007).

- Πλαζ Βούλας (Α και Β) (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Οργανωμένες ακτές κολύμβησης, με αντίτιμο εισόδου (βλ. Νο.90, <http://www.asda.gr/elchoroi/katalBantist.htm>).

- Πλατεία Λεύκας, Ν. Κόσμος (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Αιτήματα των κατοίκων για φύτευση του απαλλοτριωμένου από το Δήμο χώρου έκτασης περίπου τριών στρεμμάτων (Τζαναβάρα, Ελευθεροτυπία, 15.10.2007).

- Ρεματιά Χαλανδρίου (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Καταστροφή δέντρων, θάμνων και λοιπής βλάστησης στη Ρεματιά Πεντέλης-Χαλανδρίου από την κατασκευή της Αττικής Οδού (Σταυρογιάννη, Αυγή, 27.03.2008).

- Στρατόπεδο Λάμπρου, Παλλήνη (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Σχέδια του Υπ. Εθνικής Άμυνας για οικοδόμηση μέρους του χώρου (βλ. Νο127, www.asda.gr/elchoroi/katalBantist.htm).

- Στρατόπεδο Τερψιθέας, Γλυφάδα (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Σχέδια της Δημοτικής Αρχής για μεταφορά στο Στρατόπεδο της Αεροπορίας, στην Τερψιθέα, του νεκροταφείου Γλυφάδας και του Σταθμού Μεταφόρτωσης Απορριμμάτων (prwkat, [asda.gr](http://www.asda.gr), 13.05.2008).

- Υμηττός-καταπατήσεις, Ηλιούπολη (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Δικαστικές διενέξεις και διεκδικήσεις εκτάσεων στους Δήμους Αργυρούπολης, Ελληνικού και Ηλιούπολης από ιδιώτες ("κτήμα Νάστου") (Λιάλιος, Καθημερινή, 21.06.2009).

- Χαϊδάρι, Δάσος (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Αντιδράσεις κατοίκων για σχέδια του δήμου για κατασκευή περιφερειακής οδού Δάσους-Δαφνίου (βλ. 114, <http://www.asda.gr/elchoroi/katalBantist.htm>).

- Χολαργός (7 ελεύθεροι χώροι) (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος)

Επτά δεσμευμένοι χώροι από το Δήμο που δεν έχουν ακόμη απαλλοτριωθεί (Α.Κ., Ελευθεροτυπία, 18.10.2007).

- Γήπεδο Πανιωνίου, Ν. Σμύρνη (Περιβάλλον - Δημόσιος χώρος/Κοινωνικές Υποδομές)

Σχέδια της ΠΑΕ Πανιώνιος για κατασκευή νέων αθλητικών εγκαταστάσεων στη θέση του υφιστάμενου γηπέδου (Κόλλια, Το Βήμα, 01.07.2007).

- Εργοστάσιο ΧΡΩΠΕΙ, Πειραιώς (Κοινωνικές Υποδομές)

Πρόταση του ΕΜΠ και του Δικηγορικού Συλλόγου Πειραιά για δημιουργία του Δικαστικού Μεγάρου Πειραιά στο χώρο (Χατζηιωαννίδου, Καθημερινή, 24.06.2001).

- Ιερά Οδός (Κοινωνικές Υποδομές)

Το τμήμα της Ιεράς Οδού, μεταξύ της λεωφόρου Κηφισού και της οδού Πειραιώς, έχει χαρακτηριστεί με Π.Δ. ως περιοχή αμιγούς κατοικίας. Στην περιοχή λειτουργούν νυχτερινά κέντρα χωρίς άδεια λειτουργίας (Σουλιώτης, Καθημερινή, 24.03.2007).

- Ολυμπιακό Χωριό (Κοινωνικές Υποδομές)

Κατασκευάζεται για τις ανάγκες στέγασης των αθλητών στους Ολυμπιακούς Αγώνες Αθήνα 2004. Μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες, τον Οκτώβριο 2004 οι 2.292 κατοικίες δίνονται με κλήρωση σε δικαιούχους του ΟΕΚ, σε κατοίκους του Δήμου Αχαρνών και σε δικαιούχους ειδικών κατηγοριών. Οι κάτοικοι ζητούν την υλοποίηση των κοινωνικών υποδομών (σχολεία, καταστήματα, κοινόχρηστους χώρους και κεντρική ζώνη πρασίνου) (Καθημερινή, 26.02.2006; Χατζηγεωργίου, Ελευθεροτυπία, 16.03.2010).

- Πλάκα - αλλαγή χρήσης διατηρητέων (Κοινωνικές Υποδομές)

Σχέδιο πρότασης του ΥΠΕΧΩΔΕ για εγκατάσταση υπηρεσιών του Υπ. Πολιτισμού στα διατηρητέα κτίρια ιδιοκτησίας του (Τζαναβάρα, Ελευθεροτυπία, 22.08.2008).

- Μάνδρα (χωματερή τοξικών, δάσος Μελετάνι) (Διαχείριση λυμάτων-απορριμμάτων-καυσίμων)

Αντιδράσεις στη λειτουργία χωματερής στο δάσος Μελετάνι και στη μη ένταξη της συγκεκριμένης περιοχής στη ζώνη προστασίας του ορεινού όγκου (βλ. <http://www.ecoeleusis.com/category/δράσεις/μελετανι>).

- ΧΥΤΑ Φυλής (Διαχείριση λυμάτων-απορριμμάτων-καυσίμων)

Ζητήματα διαχείρισης απορριμμάτων και περιβαλλοντικών όρων (βλ. prosynat.blogspot.gr).

- Χωματερή Α. Λιοσίων (Διαχείριση λυμάτων-απορριμμάτων-καυσίμων)

Ζητήματα διαχείρισης απορριμμάτων και περιβαλλοντικών όρων (βλ. prosynat.blogspot.gr).

- Ψυττάλεια (Διαχείριση λυμάτων-απορριμμάτων-καυσίμων)

Κατασκευάζεται το 2009 το εργοστάσιο ξήρανσης της λυματολάσπης στη μονάδα βιολογικού καθαρισμού της Ψυττάλειας, έργο που είχε προγραμματιστεί από το 2000. Αντιδράσεις για το πρόβλημα της συσσώρευσης λυματολάσπης στο νησί (υποπροϊόντος της επεξεργασίας λυμάτων) (Ριζοσπάστης, 09.06.2009).

- Αεροδρόμιο Ελ. Βενιζέλος (Διαχείριση λυμάτων-απορριμμάτων-καυσίμων/Ηλεκτρομαγνητική ακτινοβολία)

Παραβιάσεις, από την πλευρά της εταιρείας που διαχειρίζεται τον Διεθνή Αερολιμένα Αθηνών, της νομοθεσίας για περιβαλλοντικά ζητήματα, ρύπανση των επιφανειακών και υπογείων υδάτων της περιοχής και μη λήψη μέτρων για τον

περιορισμό της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και του θορύβου (Βαφειάδης, ΟΙΚΟ-Καθημερινή, 10.05.2008).

3.4. Συντονισμός και δικτυώσεις μεταξύ κινημάτων

Σύμφωνα με την έρευνα του Κάρολου Καβουλάκου (Καβουλάκος, 2008) που αφορά στις κοινωνικές αντιστάσεις προκύπτει ότι η διερεύνηση της επικοινωνίας και των δικτυώσεων μεταξύ των κινημάτων και των υποκειμένων που συμμετέχουν σε αυτά μπορεί να πραγματοποιηθεί σε τρία επίπεδα. Το πρώτο αφορά τη σύμπραξη δύο ή περισσότερων φορέων στην οργάνωση γεγονότων διαμαρτυρίας. Το δεύτερο επίπεδο αφορά τη λειτουργία σχετικά σταθερών δικτύων και το τρίτο επίπεδο αναφέρεται στην ύπαρξη προσωπικών δικτύων και σχέσεων μεταξύ των συμμετεχόντων στις κινηματικές δραστηριότητες.

Από την ίδια έρευνα (Καβουλάκος, 2008) προκύπτει ότι τα μισά γεγονότα διαμαρτυρίας που καταγράφηκαν εκείνη την περίοδο οργανώθηκαν από δύο ή περισσότερες τοπικές συλλογικότητες και από συντονιστικές και διαδημοτικές επιτροπές. Τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι υπάρχει ένας σημαντικός βαθμός δικτύωσης μεταξύ τοπικών συλλογικοτήτων για τη διεκδίκηση και προάσπιση των κοινών και του δημόσιου χώρου. Η ύπαρξη και λειτουργία, επιπρόσθετα, συντονιστικών και διαδημοτικών επιτροπών δείχνει ότι υπάρχουν και δίκτυα πιο σταθερής μορφής, σε τοπική κλίμακα, που συντονίζουν τις επιμέρους συλλογικότητες και δράσεις.

Παράλληλα με τις δικτυώσεις σε τοπικό επίπεδο, σε επίπεδο Λεκανοπεδίου, λειτουργούν σήμερα δύο υπερτοπικά δίκτυα, το «Παναττικό δίκτυο κινημάτων πόλης και ενεργών πολιτών», που καλύπτει το σύνολο του Λεκανοπεδίου και το «Δίκτυο προστασίας Σαρωνικού», που εστιάζει στις διεκδικήσεις στο παράκτιο μέτωπο.

Πρόδρομος του «Παναττικού δικτύου κινημάτων πόλης και ενεργών πολιτών» είναι η «Συντονιστική επιτροπή για την προστασία των ελεύθερων χώρων της Αθήνας» η οποία δημιουργείται στις 4 Μαρτίου 1996, σε συνάντηση εκπροσώπων συλλόγων της Αθήνας, ύστερα από κάλεσμα του Πολιτιστικού Συλλόγου Άνω Αμπελοκήπων. Πρώτος, και βασικός, στόχος της «Συντονιστικής επιτροπής» είναι η ενημέρωση της κοινής γνώμης και των αρμοδίων γύρω από τα θέματα των ελεύθερων χώρων. Στο πλαίσιο αυτό, εκδίδεται διακήρυξη με τις πρώτες σκέψεις και θέσεις των μελών για το περιβάλλον, τη σημασία των ελεύθερων χώρων και για τη ζωή των κατοίκων της πόλης. Η πρώτη δράση της «Συντονιστικής επιτροπής» είναι η διοργάνωση ημερίδας με τίτλο «Ελεύθεροι χώροι-ανάσα για την πόλη», στις 29 Μαρτίου 1996, με τη συμμετοχή 13 συλλόγων από περιοχές της Αθήνας. Στη συνέχεια, οργανώνεται, στις 22 Φεβρουαρίου 1997, ημερίδα με θέμα «Επιπτώσεις της Ολυμπιάδας του 2004 στην Αθήνα» από κοινού με άλλες συντονιστικές επιτροπές και κινήσεις πολιτών. Ένα χρόνο αργότερα, στις 29 Απριλίου 1998, οργανώνεται ημερίδα με τίτλο «Ελεύθεροι χώροι: ανάσα για την πόλη. Για να υπερασπιστούμε το δικαίωμα των πολιτών σε αυτούς». Μετά το σεισμό της Πάρνηθας, η «Συντονιστική επιτροπή» οργάνωσε ημερίδα με θέμα «Σεισμοί-Ελεύθεροι χώροι-Ολυμπιακά έργα». Στις 11 Οκτωβρίου 2000, σε συνεργασία με την Επιτροπή Αγώνα για τη διάσωση του Άλσους Ριζαρείου, η «Συντονιστική επιτροπή» οργανώνει ημερίδα με τίτλο «Όχι στην καταστροφή του Άλσους Ριζάρη». Λίγο αργότερα, στις 27 Νοεμβρίου 2000, σε συνεργασία με τον

Πολιτιστικό σύλλογο Άνω Αμπελοκήπων και τοπικούς συλλόγους και κινήσεις, οργανώνει ημερίδα με τίτλο «Αμπελόκηποι sos». Η «Συντονιστική επιτροπή», εκτός από την οργάνωση ημερίδων για την ενημέρωση του κόσμου, ενισχύει τις προσπάθειες των συλλόγων και κινήσεων που αγωνίζονται για την προστασία των ελεύθερων χώρων. Βοηθάει στη δημιουργία Επιτροπών Αγώνα για τη διάσωση του Άλσους Ριζαρείου, του Πεδίου του Άρεως, του κτήματος Θων, του Μητροπολιτικού πάρκου Γουδί και της Συντονιστικής επιτροπής για τη διάσωση των προσφυγικών.

Το 2001 η «Συντονιστική επιτροπή» εκδίδει το περιοδικό «Ελεύθεροι Χώροι» με σκοπό αυτό να παράγει και να διαδίδει την αναγκαία πληροφόρηση για το πρόβλημα των ελεύθερων χώρων (Βοζικάκης, 2001). Ειδικότερα το περιοδικό «Ελεύθεροι Χώροι» στοχεύει στο

- να αναζητά και να καταγγέλλει τα αίτια και τους υπαίτιους της δημιουργίας και της μη επίλυσης του προβλήματος των ελεύθερων χώρων
- να αναζητά τα αίτια της καταστροφής των ήδη υπαρχόντων ελεύθερων χώρων του Αττικού Λεκανοπεδίου και να αποκαλύπτει τους κινδύνους που ελλοχεύουν για μελλοντικές καταστροφές των χώρων αυτών
- να δείχνει τον τρόπο και τα μέσα επίλυσης του προβλήματος
- να προσπαθεί να τροφοδοτεί την απαιτούμενη περιβαλλοντική ευαισθησία και να την μεταδίδει στους πολίτες
- να παρέχει ειδικές γνώσεις, εμπειρίες και οδηγίες που είναι απαραίτητες στους πολίτες που αγωνίζονται για την προστασία ελεύθερων χώρων (για τον τρόπο που θα κινηθούν στη δικαιοσύνη, στα μαζικά μέσα ενημέρωσης, στην πολιτική εξουσία κλπ)
- να ενημερώνει για θέματα, ζητήματα και προβλήματα ελεύθερων χώρων του Αττικού Λεκανοπεδίου
- να αποκαλύπτει και να καταγγέλλει τις μεθοδεύσεις, τα τεχνάσματα και τα τερτίπια που μπορούν να συμβάλλουν στη λύση του προβλήματος (*Συντακτική Επιτροπή*, 2001)

Μέχρι το 2010, όταν και σταμάτησε η κυκλοφορία του περιοδικού, εκδόθηκαν 27 τεύχη.

Στις 17 Ιανουαρίου 2002, η «Συντονιστική επιτροπή», σε συνεργασία με την Επιτροπή Αγώνα για το Γουδί και τους Πολιτιστικούς Συλλόγους Άνω Αμπελοκήπων και Κέντρου Αμπελοκήπων, οργανώνει ημερίδα με τίτλο «Μητροπολιτικό πάρκο στο Γουδί» (Βοζικάκης, 2002). Ακόμη, στις 18 Φεβρουαρίου 2004, οργανώνει ημερίδα με τίτλο «Το θεσμικό πλαίσιο προστασίας των ελεύθερων χώρων» (*Περιοδικό «Ελεύθεροι Χώροι»*, 2004).

Παράλληλα η «Συντονιστική επιτροπή» συμμετέχει σταθερά στις πορείες και διαμαρτυρίες που οργανώνονται κάθε χρόνο την Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος (5 Ιουνίου).

Το «Παναττικό δίκτυο κινημάτων πόλης και ενεργών πολιτών» δημιουργείται στις 13 Μαΐου 2007, μετά από κάλεσμα συλλογικότητας που δραστηριοποιούνται σε θέματα περιβάλλοντος και ποιότητας ζωής, και είναι εξέλιξη της «Συντονιστικής επιτροπής συλλόγων και κινήσεων της Αθήνας για την προστασία των ελεύθερων χώρων και την ποιότητα ζωής». Η «Συντονιστική επιτροπή», και το «Παναττικό δίκτυο» στη συνέχεια, λειτουργεί περισσότερο ως ένα φόρουμ, ένας τόπος συνεύρεσης, ανταλλαγής απόψεων και εμπειριών, παρά ως ένας φορέας

οργάνωσης γεγονότων διαμαρτυρίας. Αν και έχει οργανώσει ή συμμετάσχει σε γεγονότα διαμαρτυρίας, ο στόχος της δεν είναι η υποκατάσταση των τοπικών φορέων, αλλά ο συντονισμός και η ενίσχυση της δράσης τους και η συλλογική ανταλλαγή εμπειριών και «τεχνογνωσίας». Η ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών έχει συμβάλει στη διάχυση μορφών δράσης μεταξύ των συλλογικοτήτων και στην απόκτηση και διάχυση τεχνικών γνώσεων και επιστημονικής τεκμηρίωσης των αιτημάτων. Ακόμη, έχουν πετύχει να διαμορφώσουν συνθήκες σταθερής δημοσιότητας γύρω από τα ζητήματα του περιβάλλοντος, των ελεύθερων χώρων και της ποιότητας ζωής (Καβουλάκος, 2008). Εκτός από τα ζητήματα ελεύθερων χώρων, στην «Συντονιστική επιτροπή» και το «Παναττικό δίκτυο» συμμετέχουν και συνεισφέρουν και άλλες κινήσεις, όπως για τα δικαιώματα των πεζών, για την προώθηση του ποδηλάτου, ενάντια στις κεραίες κινητής τηλεφωνίας, μετατρέποντας το δίκτυο σε κόμβο ενημέρωσης για τα ζητήματα της πόλης (Gianniris, 2013). Η «Συντονιστική επιτροπή», και το «Παναττικό δίκτυο», εκδίδει ανακοινώσεις για επίκαιρα, τρέχοντα ζητήματα, συμμετέχει σε συνεντεύξεις τύπου και εκδίδει το περιοδικό «Ελεύθεροι χώροι», ενώ μέλη της τροφοδοτούν με πληροφορίες και ειδήσεις την ιστοσελίδα του «Παρατηρητήριου ελεύθερων χώρων Αθήνας-Αττικής». Από το 2011, το «Παναττικό δίκτυο» είναι ανενεργό και υπολειπόμενο. Στο διάστημα της 15ετίας (1996-2011), η «Συντονιστική Επιτροπή» και το «Παναττικό δίκτυο» οργάνωσαν το λιγότερο 1.400 συναντήσεις των μελών τους, 70-90 δημόσιες συζητήσεις και εκδηλώσεις, περίπου 20 συνεντεύξεις τύπου για τα ζητήματα του περιβάλλοντος και περισσότερα από 400 δελτία τύπου (Gianniris, 2013).

Το «Δίκτυο προστασίας Σαρωνικού», ή «Συντονιστική για τη διάσωση της παραλίας του Σαρωνικού», λειτουργεί σποραδικά από τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Αντίθετα με το «Παναττικό δίκτυο», το «Δίκτυο προστασίας Σαρωνικού» λειτουργεί ανά διαστήματα, και ανάλογα με τα τρέχοντα ζητήματα, και παίρνει και το ίδιο πρωτοβουλίες δράσης και κινητοποιήσεων. Διοργανώνει και το ίδιο γεγονότα διαμαρτυρίας, ως δίκτυο, σε συνεργασία με τις επιμέρους συμμετέχουσες συλλογικότητες. Όπως και το «Παναττικό δίκτυο», μέσω ανακοινώσεων στον Τύπο και συμμετοχής σε συνεντεύξεις τύπου, εξασφαλίζει σημαντική δημοσιότητα για τα ζητήματα του παράκτιου μετώπου (Καβουλάκος, 2008).

Εκτός από τη λειτουργία των τοπικών και υπερτοπικών δικτύων, οι συλλογικότητες επιδιώκουν και τη συμμετοχή τους σε ευρύτερα και διεθνή δίκτυα, όπως το Ευρωπαϊκό και το Παγκόσμιο Κοινωνικό Φόρουμ (Καβουλάκος, 2008).

Δεν πρέπει να υποτιμηθεί, τέλος, ο ρόλος των προσωπικών επαφών και δικτύων μεταξύ των ατόμων που συμμετέχουν στις συλλογικότητες. Η σημασία των δικτύων αυτών γίνεται καλύτερα αντιληπτή, καθώς στις περισσότερες περιπτώσεις η ενημέρωση και ο συντονισμός των δράσεων γίνεται άτυπα, κατά περίπτωση, και ανάλογα με τα τρέχοντα ζητήματα που αναδεικνύει η συγκυρία. Σε αυτές τις περιπτώσεις, οι προσωπικές επαφές συμβάλλουν στη γρήγορη διάδοση των γεγονότων και στην ευρεία ενημέρωση των συλλογικοτήτων.

4. Ενεργά κινήματα στο παράκτιο μέτωπο

Η καταγραφή των κοινωνικών αντιστάσεων και διεκδικήσεων (ενεργών και μη ενεργών σήμερα) στην κλίμακα του Λεκανοπεδίου φανερώνει την ένταση και τον πλούτο αυτών των περιπτώσεων. Δείχνει ότι υπάρχει υπολογίσιμος αριθμός ομάδων και πολιτών που προασπίζονται το δημόσιο χώρο και αντιστέκονται σε επιδιωκόμενα σενάρια αναίρεσης του χαρακτήρα του.

Στη συνέχεια, η εργασία εστιάζει στο παράκτιο μέτωπο της Αθήνας και συγκεκριμένα σε δύο περιοχές-περιπτώσεις, τον Πειραιά και το πρώην αεροδρόμιο του Ελληνικού. Σε κάθε μία από τις περιοχές-περιπτώσεις παρουσιάζονται οι αντιστάσεις των κατοίκων μέσα από κινήματα πόλης στα προτεινόμενα /επιδιωκόμενα σχέδια προτάσεις για τις περιοχές αυτές.

4.1. Πειραιάς

Στο παράκτιο μέτωπο του Πειραιά, από την Πειραιϊκή μέχρι το Μικρολίμανο, αναπτύσσεται από το 2002 μέχρι σήμερα ένα δυναμικό και διαρκές κίνημα πολιτών με στόχο την προάσπιση του δημόσιου χαρακτήρα των ελεύθερων χώρων και των παραλιών. Τα ζητήματα διεκδικήσεων στον Πειραιά αφορούν δύο θέματα-ενότητες, διακριτά μεν μεταξύ τους αλλά και με πολλά κοινά στοιχεία: α) τη Μαρίνα Ζέας και β) τις παραλίες Φρεαττύδα-Βοτσαλάκια.

Στη συνέχεια, για κάθε μια από τις ενότητες παρουσιάζονται οι αντιδράσεις και κινητοποιήσεις του κινήματος πολιτών παράλληλα με τα προωθούμενα σχέδια και προτάσεις για κάθε ενότητα και σαν απάντηση σε αυτά.

4.1.1. Μαρίνα Ζέας ⁴

Το Πασαλιμάνι, ή Μαρίνα Ζέας, αποτελεί τμήμα του παράκτιου μετώπου του Πειραιά, στην χερσόνησο της Πειραιϊκής. Αποτελεί φυσικό αγκυροβόλιο και εισχωρεί μέσα στο κεντρικό τμήμα της πόλης του Πειραιά. Το πυκνό αστικό μέτωπο που το περιβάλλει διαμορφώνεται από το 19ο αιώνα, κυρίως με κατοικίες, λίγες υπηρεσίες, εμπόριο και αναψυχή. Η ακτογραμμή αναδιαμορφώνεται στα τέλη του 19ου αιώνα, όταν και διαμορφώνεται το «πέταλο», ο περιμετρικός λιθόκτιστος αναλημματικός τοίχος και το μεγάλο πεζοδρόμιο. Ο επόμενος μετασχηματισμός πραγματοποιείται το 1972, όταν ο ΕΟΤ μετατρέπει το αγκυροβόλιο σε μαρίνα σκαφών αναψυχής, κτίζοντας προβλήτες κατά μήκος της παλαιάς ακτής και διπλασιάζοντας τη λιμενολεκάνη με εξωτερικούς λιμενοβραχίονες. Στο νέο νότιο τμήμα που δημιουργείται κατασκευάζεται μικρός αριθμός ισόγειων ή διώροφων κτιρίων που φιλοξενούν καταστήματα χαμηλής όχλησης, ναυταθλητικούς ομίλους και το Ναυτικό Μουσείο Πειραιά (Μπελαβίλας, 2005).

Το πολεοδομικό καθεστώς για τη Ζέα προσδιορίζεται με το ΦΕΚ «περί τροποποίησης και επεκτάσεως του ρυμοτομικού σχεδίου Πειραιώς παρά τον λιμένα της Ζέας» (ΦΕΚ 27/Δ/01.02.1973) με το οποίο η Μαρίνα Ζέας εντάσσεται στο σχέδιο πόλης του Πειραιά. Στις διατάξεις του αναφέρεται ότι

εγκρίνεται η τροποποίησης και η επέκτασης του ρυμοτομικού σχεδίου Πειραιώς, παρά τον λιμένα Ζέας, διά του χαρακτηρισμού χώρων ανεγέρσεως κτιρίων: α)

⁴ Οι πληροφορίες και τα στοιχεία για τις κινητοποιήσεις στη Μαρίνα Ζέας προέρχονται από το ψηφιακό αρχείο της Επιτροπής Κατοίκων πλ. Αλεξάνδρας-Πασαλιμανιού-Φρεαττύδας.

Διοικήσεως Μαρίνας υπό τα στοιχεία Α1 και Α2, β) Ζαχαροπλαστείου-Εστιατορίου υπό τα στοιχεία Β1 και Β2, γ) Καταστημάτων υπό τα στοιχεία Γ, Γ1 και Γ2, δ) Σούπερ Μάρκετ υπό το στοιχείον Δ, ε) Ναυτικού Μουσείου υπό τα στοιχεία Ε1 και Ε2 και στ) Κολυμβητηρίου υπό τα στοιχεία Ζ1 και Ζ2.

Τα κτίρια του ΕΟΤ, κτισμένα την περίοδο 1965-1969, θεωρούνται νομίμως υφιστάμενα σύμφωνα με διαπιστωτικές πράξεις του ΕΟΤ.

Στο σύνολο της, η Μαρίνα Ζέας χαρακτηρίζεται προστατευμένη αρχαιολογική περιοχή του Αρχαίου Πειραιϊκού Τείχους και των νεωσοίκων (ΦΕΚ 414/Β/24.06.1982).

Στο Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο Πειραιά (ΦΕΚ 79/Δ/04.02.1988) η Μαρίνα Ζέας ορίζεται ως «χώρος αναψυχής και περιπάτου». Συγκεκριμένα αναφέρεται

Η Ζέα εντάσσεται στο «μεγάλο δίκτυο «ροής πεζών» (δηλ. είτε αμιγείς πεζόδρομοι, είτε δρόμοι για πεζούς και μαζί μόνο λεωφορεία, όπου δεν υπάρχει δυνατότητα για απομάκρυνση τους) από το Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας (στο Νέο Φάληρο) μέχρι τη Σχολή Δοκίμων, κατά μήκος των ακτών».

Επίσης, προτείνεται η διαμόρφωση πλατείας, χώρου πρασίνου και πεζοδρόμου στη θέση της σημερινής παραλιακής λεωφόρου του Λιμανιού Ζέας.

Στην προβλήτα Ζέας προτείνεται ένας δεύτερος χώρος αναψυχής και περιπάτου με την απαγόρευση της κυκλοφορίας και στάθμευσης αυτοκινήτων. Συγχρόνως προβλέπεται μεταφορά των ταχύπλων σκαφών από τη Ζέα στην νέα Μαρίνα του Αθλητικού Κέντρου Ν. Φαλήρου.

Α. Η περίοδος μέχρι τους Ολυμπιακούς Αγώνες 2004

Μέχρι το 2002, η Μαρίνα Ζέας αποτελεί μια από τις κερδοφόρες μαρίνες του ΕΟΤ. Με τον μετασχηματισμό του ΕΟΤ σε ΕΤΑ Α.Ε., η Μαρίνα Ζέας εντάσσεται στους πρώτους λιμένες τουριστικών σκαφών προς αξιοποίηση μαζί με τις μαρίνες του Νέου Φαλήρου, του Φλοίσβου, του Αλίμου και του Αγίου Κοσμά (Μπελαβίλας, 2005).

Το πολεοδομικό καθεστώς της Μαρίνας Ζέας τροποποιείται με τις διατάξεις του Ν. 3207/2003 (ΦΕΚ 302/Α/24.12.2003) «περί ρύθμισης θεμάτων Ολυμπιακής Προετοιμασίας και άλλες διατάξεις» (εικ. 4). Με το νέο νόμο για τη Ζέα προβλέπεται

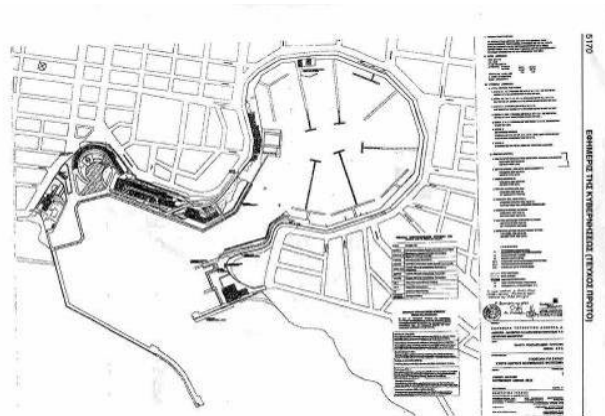
Στον τουριστικό Λιμένα Ζέας επιτρέπονται οι μεταολυμπιακές χρήσεις εμπορικών δραστηριοτήτων, διοίκησης και αναψυχής, που εξυπηρετούν τη λειτουργία του τουριστικού λιμένα. Οι υφιστάμενοι και κατασκευαζόμενοι χερσαίοι και λιμενικοί χώροι του Τουριστικού Λιμένα Ζέας Αττικής εμφανίζονται στο σχέδιο γενικής διάταξης, που θεωρήθηκε από τον Προϊστάμενο του Οργανισμού Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας και δημοσιεύεται σε φωτοσμίικρυνση με το νόμο αυτόν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Η παρούσα διάταξη αποτελεί και την έγκριση χωροθέτησης. Ειδικότερα, εγκρίνεται η θέση και η διάταξη των κατασκευών και των λιμενικών εγκαταστάσεων που θα ανεγερθούν στους πιο πάνω καθοριζόμενους χώρους, όπως φαίνεται και περιγράφεται στο παραπάνω σχέδιο γενικής διάταξης.

Η παρούσα έγκριση για τους Τουριστικούς Λιμένες Ζέας και Φλοίσβου επέχει θέση άδειας των αρμόδιων πολεοδομικών αρχών για την εκτέλεση των εργασιών που αφορούν στη μεταολυμπιακή χρήση των έργων. Οι απαιτούμενες, σύμφωνα με τις οικείες προδιαγραφές, μελέτες για την εκτέλεση των εργασιών

κατατίθενται στην υπηρεσία που ορίζεται στην παράγραφο α' της παραγράφου 3 του άρθρου 2 του Ν. 2947/2001, εντός εξήντα (60) ημερών από την έναρξη ισχύος του παρόντος.

Για τις εργασίες επέκτασης των λιμενικών εγκαταστάσεων των ως άνω τουριστικών λιμένων, απαιτείται η προηγούμενη εκπόνηση και έγκριση Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 4 του Ν. 1650/1986 (ΦΕΚ 160 Α'), όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 του Ν. 3010/2002 (ΦΕΚ 91 Α').

Στην περιοχή της Ζέας προστίθενται, πέρα των υφιστάμενων, άλλα επτά νέες βοηθητικές κατασκευές (υπόσκαφα WC, φυλάκια και στέγαστρα) που προσδιορίζονται με ακρίβεια ως προς τη θέση, τα περιγράμματα, τα ύψη και τη χρήση τους. Επίσης, προβλέπονται νέες προβλήτες 1.000 μέτρων, νέες θέσεις ελλιμενισμού σκαφών, νέος υπήνεμος μώλος, αγκυροβόλιο και δεξαμενές καυσίμων στην πλατεία Αλεξάνδρας. Η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ), που απαιτείται για την έναρξη των εργασιών, εγκρίνεται -μετασλυμπιακά- τον Σεπτέμβριο 2004 (ΚΥΑ 123240/01.09.2004) και αφορά τμήμα του αρχικού σχεδιασμού έργων (εικ. 5). Με την ΜΠΕ προσδιορίζονται οι περιβαλλοντικοί όροι για τη Μαρίνα Ζέας και για τις υφιστάμενες κτιριακές εγκαταστάσεις. Έχει προηγηθεί, τον Ιούλιο 2004, η έγκριση των μελετών και της ΜΠΕ από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο, λόγω του χαρακτηρισμού της Ζέας ως προστατευόμενης αρχαιολογικής περιοχής.

Εικ. 4 και Εικ. 5: Τα διαγράμματα που συνοδεύουν τον Ν. 3207/2003 και την ΚΥΑ 2004 αντίστοιχα

Οι πρώτες κινητοποιήσεις και αντιδράσεις των κατοίκων εμφανίζονται το 2002, ενάντια στα προγραμματισμένα έργα, από την ΕΤΑ Α.Ε. στο χώρο της Ζέας. Η πρώτη διαδήλωση πραγματοποιείται στο Πασαλιμάνι τον Οκτώβριο του 2002, με σύνθημα «το Πασαλιμάνι δεν πωλείται». Οι κινητοποιήσεις των κατοίκων, και η προσφυγή τους στο ΣτΕ, έχουν ως αποτέλεσμα να αποτραπεί η απομάκρυνση του Ναυτικού Μουσείου και την κατασκευή ξενοδοχείου στη θέση του, η κατασκευή πλωτού εστιατορίου στη μέση του Πασαλιμανιού, η κατασκευή μεγάλων διαστάσεων χώρου στάθμευσης στην πλατεία Αλεξάνδρας και η απομάκρυνση του Ομίλου Ερετών.

Η Επιτροπή Κατοίκων Πλ. Αλεξάνδρας-Πασαλιμανιού-Φρεαττύδας συγκροτείται τον Φεβρουάριο του 2004, πάνω στη βάση της άρνησης των κατοίκων στην εκχώρηση δημόσιας γης σε ιδιώτες και στη βούληση τους για ακύρωση της σύμβασης παραχώρησης της Μαρίνας Ζέας στην ΕΤΑ Α.Ε. και την εκμίσθωση της περιοχής στην εταιρία «Μαρίνα Ζέας Α.Ε.». Πάνω σε αυτή την κοινή βάση, η Επιτροπή συσπειρώνει κατοίκους όλων των ιδεολογικών αποκλίσεων, επιστημονικούς και επαγγελματικούς φορείς της πόλης, αλλά και το Δήμο και τη Νομαρχία Πειραιά, τις δημοτικές και νομαρχιακές παρατάξεις. Τους πρώτους μήνες, μέχρι το καλοκαίρι του 2004, συγκεντρώνει περισσότερες από 3.000 υπογραφές συμπαρατάξης-διαμαρτυρίας, που περιλαμβάνουν όλους τους πολιτιστικούς και μεγάλους επαγγελματικούς φορείς της πόλης του Πειραιά.

Λίγο νωρίτερα, τον Ιανουάριο 2004, η ανάδοχος κοινοπραξία αποκλείει τις προσβάσεις στη Ζέα με μπάρες και φρουρούς ασφαλείας. Η Επιτροπή Κατοίκων τους επόμενους μήνες, αντιδρώντας, καταστρέφει τις μπάρες, καταργώντας τον έλεγχο της εισόδου στη Ζέα.

Η Επιτροπή, μετά τη σύσταση της, καταθέτει, με τη στήριξη της Νομαρχίας και του Δήμου Πειραιά, στο ΣτΕ αίτηση ακύρωσης των έργων του υπήνεμου μώλου και των δεξαμενών καυσίμων στην πλατεία Αλεξάνδρας. Η αίτηση γίνεται δεκτή από το ΣτΕ στις αρχές Ιουλίου 2004. Ακόμη, καταθέτει και αίτηση ακύρωσης των συμβάσεων της ΕΤΑ Α.Ε. και της Μαρίνας Ζέας Α.Ε. Η αίτηση δεν έχει συζητηθεί ακόμη στο ΣτΕ (2013).

Με κινητοποιήσεις, παραστάσεις διαμαρτυρίας αλλά και προσεκτική τεκμηρίωση των επιπτώσεων των σχεδιαζόμενων έργων, η Επιτροπή πετυχαίνει το διάστημα Φεβρουάριος-Ιούνιος 2004 η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) να απορριφθεί ομόφωνα από το Νομαρχιακό Συμβούλιο Πειραιά και να αποδοκιμαστεί από το Δημοτικό Συμβούλιο Πειραιά και το σύνολο των πολιτικών, επιστημονικών και επαγγελματικών φορέων της πόλης. Σε συνάντηση της Επιτροπής, της Νομαρχίας και του Δήμου Πειραιά με τους αρμόδιους υπουργούς (υπουργό ΠΕΧΩΔΕ και υφυπουργό Τουρισμού), τον Ιούνιο 2004, αυτοί δεσμεύονται ότι δε θα επιτρέψουν την έναρξη των έργων επέκτασης στη Μαρίνα Ζέας και ότι δε θα υπογράψουν την ΜΠΕ. Τον Ιούνιο 2004, η Επιτροπή καλεί σε ανοιχτό διάλογο για τα ζητήματα των έργων επέκτασης με σύνθημα «Το Πασαλιμάνι των ονείρων μας».

Εικ. 6: Κινητοποιήσεις στη Μαρίνα Ζέας (2004) (Μπελαβίλας, 2005).

Στα τέλη Ιουλίου 2004, η ΜΠΕ συζητείται στο Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο (ΚΑΣ). Εκεί, υπάρχει παράσταση διαμαρτυρίας μελών της Επιτροπής, αλλά και ενστάσεις των αρμόδιων Εφορειών Κλασικών και Εναλίων Αρχαιοτήτων. Έχει προηγηθεί, λίγες μέρες πριν, η ανακοίνωση ομάδας αρχαιολόγων για τα σημαντικά αρχαιολογικά ευρήματα (υποβρύχια και επιγεία) από το Ναύσταθμο της αρχαίας Αθήνας στην περιοχή της Ζέας. Το ΚΑΣ αποφασίζει τη χορήγηση άδειας διενέργειας εργασιών στο χώρο της Ζέας, απορρίπτει όμως μέρος των νέων προβλητών, επιβάλλει προσεκτική βυθοσκόπηση του χώρου και προτείνει νέα θέση για τις δεξαμενές καυσίμων στην Φρεαττύδα.

Στις αρχές Αυγούστου 2004, η Επιτροπή οργανώνει συγκέντρωση-πορεία στο Πασαλιμάνι, λίγες μέρες πριν την έναρξη των Ολυμπιακών Αγώνων. Παράλληλα, με τη δημοσίευση της απόφασης του ΚΑΣ, προσφεύγει, για άλλη μια φορά, στο ΣΤΕ για την ακύρωση της κατασκευής των δεξαμενών καυσίμων και των τριών προβλητών που εγκρίθηκαν.

Τον Σεπτέμβριο 2004 η Επιτροπή οργανώνει νέα συζήτηση-συνέλευση για ενημέρωση για τις εξελίξεις και το σχεδιασμό των επόμενων κινήσεων της, και συγκέντρωση και πορεία διαμαρτυρίας στη Ζέα.

Β. Τα έργα μετά το 2004

Τον Σεπτέμβριο 2004 -μεταολυμπιακά- εγκρίνεται η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) για τη Μαρίνα Ζέας (ΚΥΑ 123240/01.09.2004). Μετά την έγκριση της ΜΠΕ, το Σεπτέμβριο 2004, ξεκινούν και εργασίες επισκευών-ανακαινίσεων στα κτίρια της Μαρίνας Ζέας που προορίζονται για χώροι εστίασης-αναψυχής. Συγκεκριμένα, ξεκινάει η κατασκευή «βιοκλιματικού στέγαστρου», όπως ονομάζεται, στην όψη των κτιρίων. Το «βιοκλιματικό στέγαστρο» περιγράφεται στην ΜΠΕ ως

ελαφρύ αναστρέψιμο βιοκλιματικό στέγαστρο που αναπτύσσεται σε δύο επίπεδα, κατά μήκος της εμπρός όψης των κατασκευών. Το στέγαστρο αυτό ξύλινο, από αντικολλητή ξυλεία, με «ιστία»-τέντες στο υψηλότερο του σημείο διαθέτει κατ' αρχήν βιοκλιματικά χαρακτηριστικά, προσφέροντας τον απαραίτητο σκιασμό στην υπαίθρια περιοχή των αναψυκτηρίων καταστημάτων.

Ακόμη, η ανάδοχος εταιρεία τοποθετεί μπάρες σε τμήμα της Ζέας, μετατρέποντας χώρο σε ιδιωτικό χώρο στάθμευσης και αποκλείοντας την πρόσβαση στον εξωτερικό μώλο της Ζέας.

Το Φεβρουάριο 2005, μετά την εκδίκαση προσφυγών της Επιτροπής Κατοίκων και της Νομαρχίας Πειραιά, το ΣΤΕ αποφασίζει την οριστική αναστολή των έργων επέκτασης στη Μαρίνα Ζέας. Ακόμη, μετά από διαμαρτυρίες της Επιτροπής Κατοίκων αρχίζει η αποξήλωση του «βιοκλιματικού στέγαστρου» από την όψη του κτιρίου όπου κατασκευαζόταν.

Τον Απρίλιο 2005, παραχωρείται χώρος στη Μαρίνα Ζέας και αρχίζει να λειτουργεί ως ιδιωτικός χώρος ενοικιαζόμενης στάθμευσης, χωρητικότητας 35 αυτοκινήτων.

Τον Ιούνιο 2005, η ανάδοχος εταιρεία θέτει σε λειτουργία 42 κάμερες παρακολούθησης-ασφαλείας στο Πασαλιμάνι. Οι κάμερες και ο εξοπλισμός έχουν τοποθετηθεί από το 2004, αλλά δεν είχαν λειτουργήσει.

Το Δεκέμβριο 2005, σε κτίριο της Μαρίνας (γειτονικό του προηγούμενου όπου αποξηλώθηκε το Φεβρουάριο 2005 το «βιοκλιματικό στέγαστρο») αρχίζουν εργασίες επισκευών-ανακαίνισης. Προγραμματίζεται η κατασκευή επεκτάσεων στον όροφο του κτιρίου και η προσθήκη μεταλλικού στέγαστρου στο ισόγειο του κτιρίου. Ακόμη, κατά την εκτέλεση των εργασιών, κόβονται και 4 από τους 5 φοίνικες που βρίσκονται στην όψη του κτιρίου.

Στο τέλος 2008, η Μαρίνα Ζέας Α.Ε. καταθέτει προς έγκριση Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) για νέα σχεδιαζόμενα έργα στη Ζέα. Προτείνεται η κατασκευή νέων προβλητών για τον ελλιμενισμό σκαφών μεγάλου μεγέθους και κρουαζιερόπλοιων, η δημιουργία χώρων στάθμευσης και η κατασκευή νέων αποθηκών καυσίμων.

Το 2010 κατατίθεται προς έγκριση νέα Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ). Τα σχεδιαζόμενα έργα περιλαμβάνουν, και πάλι, την κατασκευή νέων προβλητών για τον ελλιμενισμό σκαφών μεγάλου μεγέθους και κρουαζιερόπλοιων, τη δημιουργία χώρων στάθμευσης και την κατασκευή νέων αποθηκών καυσίμων.

Τον Ιανουάριο 2011 συζητείται στο ΚΑΣ η ΜΠΕ για τα έργα στη Μαρίνα Ζέας. Στη συνεδρίαση του, το ΚΑΣ δεν παίρνει απόφαση καθώς κρίνει ελλιπή την ΜΠΕ ως προς τα μέτρα προστασίας των αρχαιοτήτων και ζητά νέα μελέτη.

Η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων συζητείται, και πάλι, στο ΚΑΣ τον Ιούλιο 2012. Η μελέτη εγκρίνεται, τροποποιημένη, από το ΚΑΣ, δίνοντας έμφαση στην ανάδειξη των αρχαιοτήτων, και τον Σεπτέμβριο 2012 εγκρίνεται από τη Γενική Γραμματεία Πολιτισμού (του Υπουργείου Παιδείας & Θρησκευμάτων, Πολιτισμού & Αθλητισμού). Η μελέτη εγκρίνεται από το ΥΠΕΚΑ τον Σεπτέμβριο 2013. Τα έργα που εγκρίνονται αφορούν την εγκατάσταση δύο νέων προβλητών, την εγκατάσταση πλωτού κρηπιδώματος, την εγκατάσταση συστήματος αγκυροβολίας, σταθμό τροφοδοσίας καυσίμων και δεξαμενές καυσίμων, Η/Μ δίκτυα και συντήρηση υφιστάμενων πλωτών στοιχείων.

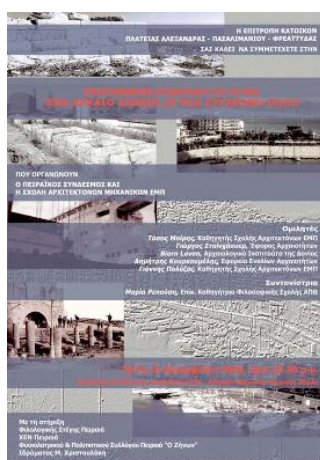
Με την έναρξη των εργασιών του «βιοκλιματικού στέγαστρου», το Σεπτέμβριο 2004, η Επιτροπή ζητά από την αρμόδια Υπηρεσία (Πολοδομία Πειραιά) αυτοψία για να διαπιστωθεί η νομιμότητα της κατασκευής. Η Επιτροπή επισημαίνει ότι το αποκαλούμενο «βιοκλιματικό στέγαστρο» είναι στην πραγματικότητα «βαριά

μεταλλική κατασκευή, για διώροφο πλήρως στεγασμένο διάδρομο-εξώστη». Η Πολεοδομία Πειραιά μετά από παρέμβαση των Επιθεωρητών Περιβάλλοντος διαπιστώνει ότι οι κατασκευές είναι αυθαίρετες, και, στη συνέχεια, η Επιτροπή ζητά από το Δήμο Πειραιά, το ΥΠΕΧΩΔΕ και το ΥΕΝ την άμεση διακοπή των εργασιών.

Στο τέλος Σεπτεμβρίου 2004, η Επιτροπή οργανώνει διαμαρτυρία στη Ζέα για την τοποθέτηση μπαρών και τον ιδιωτικό χώρο στάθμευσης. Κάτοικοι αφαιρούν την μπάρα και τη μεταφέρουν στο Λιμεναρχείο Πειραιά, όπου και την παραδίδουν στο διοικητή. Δύο μέλη της Επιτροπής κατηγορούνται, λίγες μέρες μετά, για φθορά ξένης περιουσίας (της μπάρας) κατά την κινητοποίηση. Αυτοβούλως οδηγούνται στο Λιμεναρχείο και στη συνέχεια στον Εισαγγελέα, ο οποίος τους αφήνει ελεύθερους και διατάσσει προκαταρκτική εξέταση. Παράλληλα, τον Οκτώβριο 2004, μέλη της Επιτροπής, αλλά και το Λιμεναρχείο Πειραιά, καταθέτουν μηνυτήρια αναφορά στον Εισαγγελέα για τη διερεύνηση της νομιμότητας των εργασιών της Μαρίνας Ζέας Α.Ε.

Τον Οκτώβριο 2004 η Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχ. ΕΜΠ εκδίδει ψήφισμα δηλώνοντας τη συμπαράσταση της στον αγώνα των κατοίκων και της τοπικής αυτοδιοίκησης για τη διατήρηση του ανοιχτού δημόσιου χαρακτήρα του Πασαλιμανιού-Μαρίνας Ζέας. Το Δεκέμβριο 2004 ο ΣΑΔΑΣ εκδίδει δελτίο τύπου αναφερόμενος στον κίνδυνο οικοπεδοποίησης και τσιμεντοποίησης των τελευταίων ελεύθερων χώρων του Λεκανοπεδίου. Αναφερόμενος στο Πασαλιμάνι, σημειώνει ότι «επιχειρείται να εκχωρηθεί και αυτός για «αξιοποίηση» και αποκαθήλωση του δημόσιου χαρακτήρα του».

Το Δεκέμβριο 2004 οργανώνεται Επιστημονική συνάντηση για τη Ζέα με θέμα «Ένα αρχαίο λιμάνι σε μία σύγχρονη πόλη» (εικ. 7). Η συνάντηση συνδιοργανώνεται από τη Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχ. ΕΜΠ και τον Πειραιϊκό Σύνδεσμο, και στηρίζεται από τη Φιλολογική Στέγη Πειραιά, τη ΧΕΝ Πειραιά, τον Φυσιολατρικό-Πολιτιστικό Σύλλογο «Ζήνων», το Ίδρυμα Μ. Χριστουλάκη και την Επιτροπή Κατοίκων πλ. Αλεξάνδρας-Πασαλιμανιού-Φρεαττύδας. Οι πανεπιστημιακοί, αρχαιολόγοι και ιστορικοί που συμμετέχουν, παρουσιάζουν τις αρχιτεκτονικές-πολεοδομικές, αρχαιολογικές και κοινωνικές παραμέτρους του ζητήματος της Ζέας.

Εικ. 7: Η αφίσα της Επιστημονικής Συνάντησης «Ένα αρχαίο λιμάνι σε μια σύγχρονη πόλη» (2004)

Στην υπόθεση του «βιοκλιματικού στέγαστρου», παρά την εντολή διακοπής των εργασιών, τα έργα συνεχίζονται και το Δεκέμβριο 2004, και η Επιτροπή ζητά ξανά με επιστολές της από την Πολεοδομία Πειραιά, το ΥΠΕΧΩΔΕ, το Δήμο Πειραιά και το Λιμενικό Σταθμό Ζέας τη διακοπή των εργασιών.

Στις αρχές Ιανουαρίου 2005 εκδικάζονται στο ΣΤΕ οι δύο προσφυγές της Επιτροπής Κατοίκων και της Νομαρχίας Πειραιά κατά των έργων των νέων μώλων και των δεξαμενών καυσίμων και κατά της ΕΤΑ Α.Ε. και της παραχώρησης της Ζέας σε ιδιώτες για 45 χρόνια. Το ΣΤΕ δικαιώνει την Επιτροπή Κατοίκων και τη Νομαρχία Πειραιά και διατάσσει, το Φεβρουάριο 2005, την οριστική αναστολή της ΚΥΑ για τα έργα επέκτασης στη Μαρίνα Ζέας. Εν όψει της εκδίκασης των προσφυγών, η Επιτροπή οργανώνει συζήτηση-ενημέρωση και συνέντευξη τύπου λίγες μέρες νωρίτερα.

Στα μέσα Φεβρουαρίου 2005, μετά από πιέσεις και διαμαρτυρίες μηνών της Επιτροπής Κατοίκων, αρχίζει η αποξήλωση του «βιοκλιματικού στέγαστρου» στην όψη των καταστημάτων στη Μαρίνα Ζέας.

Με την έναρξη λειτουργίας του ιδιωτικού χώρου στάθμευσης, τον Μάιο 2005, μέλη της Επιτροπής Κατοίκων, με την υποστήριξη δημοτικών συμβούλων, οργανώνουν συγκέντρωση διαμαρτυρίας στο χώρο του ιδιωτικού χώρου στάθμευσης. Διαμαρτύρονται για την καταπάτηση των δημόσιων χώρων και ξηλώνουν τις πινακίδες και τους στύλους οριοθέτησης των θέσεων στάθμευσης.

Η λειτουργία των καμερών παρακολούθησης-ασφαλείας στο Πασαλιμάνι τον Ιούνιο 2005, από την ανάδοχο εταιρεία, ωθεί την Επιτροπή Κατοίκων να προσφύγει στην Αρχή Προστασίας Δεδομένων ζητώντας την αφαίρεση των καμερών και την καταστροφή του υλικού που έχει συλλεχθεί.

Με την έναρξη των εργασιών επέκτασης-ανακαίνισης σε κτίριο στη Μαρίνα Ζέας, το Δεκέμβριο 2005, η Επιτροπή υποβάλλει καταγγελίες, και στη συνέχεια εξώδικα, στην Πολεοδομία Πειραιά, και μηνύσεις στο Λιμεναρχείο Πειραιά, για τις επεκτάσεις και τη νομιμότητα των κατασκευών. Οι αρμόδιες υπηρεσίες, από την πλευρά τους, δεν προβαίνουν σε άμεσες ενέργειες.

Το Φεβρουάριο 2006, η Επιτροπή Κατοίκων οργανώνει συνέντευξη τύπου για το Κονώνειο Τείχος και τη Μαρίνα Ζέας. Στόχος της είναι να ενημερώσει για τα έργα στη Μαρίνα Ζέας και τις μη άμεσες ενέργειες των αρμόδιων υπηρεσιών στις καταγγελίες της.

Τον Μάρτιο 2006, σε συζήτηση στο Δημοτικό Συμβούλιο Πειραιά για τα έργα στη Μαρίνα Ζέας και τις άδειες λειτουργίας των καταστημάτων αναψυχής, μέλη της Επιτροπής Κατοίκων και δημοτικοί σύμβουλοι κατηγορούνται ότι εμποδίζουν τη λειτουργία των καταστημάτων αναψυχής. Στη συνέχεια, οι επιχειρηματίες-μισθωτές καταστήματος αναψυχής καταθέτουν αγωγές 6 εκ. ευρώ και μηνύσεις κατά μελών της Επιτροπής.

Τον Ιούλιο 2006, το Πρωτοδικείο Πειραιά απορρίπτει την αίτηση ασφαλιστικών μέτρων των επιχειρηματιών κατά των μελών της Επιτροπής Κατοίκων. Παράλληλα, ζητά τη διερεύνηση πειθαρχικών ευθυνών της Πολεοδομίας Πειραιά για το χειρισμό της υπόθεσης των εργασιών στο κτίριο της Μαρίνας Ζέας. Την ίδια περίοδο, κατατίθεται και νέα μήνυση κατά του μέλους της Επιτροπής από αρμόδια υπάλληλο της Πολεοδομίας Πειραιά για την υπόθεση των εργασιών.

Το Δεκέμβριο 2006, είναι προγραμματισμένη η δίκη δύο μελών της Επιτροπής Κατοίκων που κατηγορούνται για παραβίαση και φθορά της μπάρας ελέγχου στη Μαρίνα Ζέας το 2004. Η δίκη αναβάλλεται επ' αόριστον λόγω απεργιών. Ωστόσο, η συγκέντρωση συμπάραστασης στα δικαστήρια κατοίκων και δημοτικών συμβούλων δείχνει, για άλλη μια φορά, την ευρεία αποδοχή της Επιτροπής Κατοίκων στην πειραϊκή κοινωνία.

Η δίκη των δύο μελών της Επιτροπής Κατοίκων, για φθορά της μπάρας ελέγχου στη Ζέα το 2004, πραγματοποιείται τον Ιούνιο 2007, και οδηγεί στην αθώωση τους.

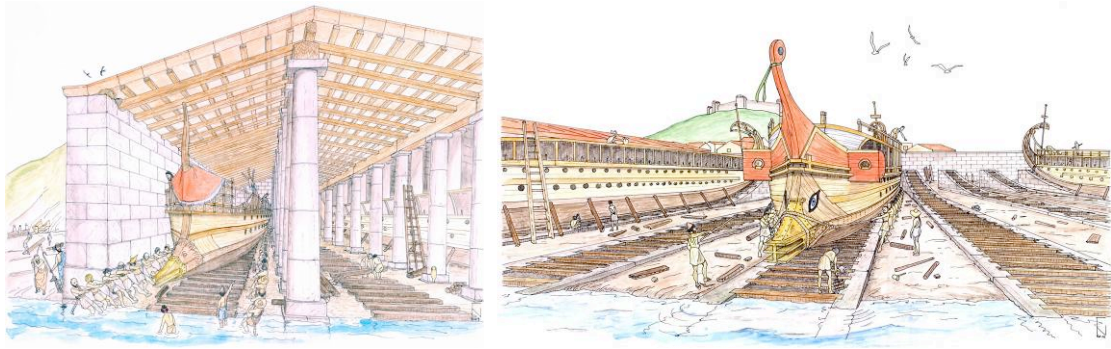
Τον Ιούνιο 2011 πραγματοποιείται η δίκη των μελών της Επιτροπής Κατοίκων για την υπόθεση των εργασιών, το 2005-2006, σε κτίριο της Μαρίνας Ζέας. Τα μέλη της Επιτροπής αθώνονται, ενώ η αρμόδια υπάλληλος της Πολεοδομίας Πειραιά καταδικάζεται σε 10 μήνες φυλάκιση. Συμπληρωματικές μηνύσεις και δίκες συνεχίζονται μέχρι το Φεβρουάριο 2013, όταν και στην τελευταία δίκη δικαιώνονται τα μέλη της Επιτροπής Κατοίκων.

Τον Νοέμβριο 2013, μετά την έγκριση της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) από το ΥΠΕΚΑ για τα έργα αναβάθμισης-εκσυγχρονισμού της Μαρίνας Ζέας κατατίθεται από τον Όμιλο Ερετών, με την στήριξη της Επιτροπής Κατοίκων, προσφυγή στο ΣΤΕ κατά των νέων έργων.

Παράλληλα με τις κινηματικές και δικαστικές δράσεις, σημαντικό ρόλο στην τεκμηρίωση του ρόλου και του χαρακτήρα της Μαρίνας Ζέας έχει η αρχαιολογική ανασκαφή από Έλληνες και Δανούς αρχαιολόγους που πραγματοποιείται το διάστημα 2002-2012 (βλ. <http://www.zeaharbourproject.dk>).

Τον Ιούλιο 2004, όταν συζητείται η έγκριση της άδειας έναρξης εργασιών στη Ζέα, οι αρχαιολόγοι ανακοινώνουν ότι ο αρχαίος ναύσταθμος του 5ου αι. π.Χ. εντοπίζεται στο βυθό της Ζέας. Σημειώνουν ότι μια «ολόκληρη ναυτική πολιτεία», ένα συγκρότημα νεωσοίκων, των κτιρίων που φιλοξενούσαν τριήρεις, βρίσκεται βυθισμένο στο Πασαλιμάνι. Η ανακοίνωση του σημαντικού αυτού ευρήματος –και σε εκείνη τη χρονική συγκυρία– οδηγεί στην χορήγηση άδειας έναρξης από το ΚΑΣ με περιοριστικούς όρους και προϋποθέσεις.

Οι έρευνες και η τεκμηρίωση του αρχαίου ναυστάθμου συνεχίζονται όλο το χρονικό διάστημα μέχρι το 2012. Στόχος του «Zea Harbour Project», όπως ονομάζεται το πρόγραμμα της αρχαιολογικής ανασκαφής, είναι να πραγματοποιήσει έρευνα, ανασκαφές και να προβεί σε δημοσιεύσεις για τα αρχαιολογικά ευρήματα της ναυτικής βάσης του αρχαίου Πειραιά, τις αρχαίες οχυρώσεις του λιμανιού και τα κτίρια που φιλοξενούσαν τις τριήρεις.

Εικ. 8: Εικαστικές αναπαραστάσεις του αρχαίου ναυστάθμου της Ζέας (Zea Harbour Project)

Στον πίνακα (Πίνακας 1) που ακολουθεί παρουσιάζονται οι δράσεις, κινητοποιήσεις και διεκδικήσεις της Επιτροπής Κατοίκων, φορέων και πολιτών για τη Μαρίνα Ζέας απέναντι στα σχεδιαζόμενα και υλοποιούμενα κάθε φορά έργα.

Έτος	Θεσμικό πλαίσιο / αποφάσεις / σχέδια	Κοινωνικές αντιστάσεις
1972	Το αγκυροβόλιο μετατρέπεται σε Μαρίνα σκαφών αναψυχής (ΕΟΤ)	
1973	Ένταξη της Μαρίνας Ζέας στο σχέδιο πόλης Πειραιά (ΦΕΚ 27/Δ/01.02.1973)	
1982	Χαρακτηρισμός ως ιστορικού μνημείου του αρχαίου τείχους Πειραιά (ΦΕΚ 414/Β/24.02.1982)	
1988	Έγκριση του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου (ΓΠΣ) του Δήμου Πειραιά (ΦΕΚ 79/Δ/1988)	
2002	Ο ΕΟΤ μετασχηματίζεται σε ΕΤΑ Α.Ε. Η Μαρίνα Ζέας εντάσσεται στους πρώτους λιμένες ιδιωτικών σκαφών προς ιδιωτικοποίηση.	
2002 Οκτώβριος		Πραγματοποιείται η πρώτη διαδήλωση για το Πασαλιμάνι, με σύνθημα «Το Πασαλιμάνι δεν πωλείται».
2003 Δεκέμβριος	Η Μαρίνα Ζέας εντάσσεται στον νόμο «περί ρύθμισης θεμάτων Ολυμπιακής Προετοιμασίας» (Ν. 3207/2003, ΦΕΚ 302/Α/24.12.2003)	
2004 Ιανουάριος	Η ανάδοχος κοινοπραξία αποκλείει τις προσβάσεις στη Ζέα με μπάρες και φρουρούς ασφαλείας Η ΜΠΕ των έργων επέκτασης της Μαρίνας υποβάλλεται προς έγκριση	
2004 Φεβρουάριος		Συγκροτείται η Επιτροπή Κατοίκων πλ. Αλεξάνδρας-Πασαλιμανιού-Φρεαττύδας

Έτος	Θεσμικό πλαίσιο / αποφάσεις / σχέδια	Κοινωνικές αντιστάσεις
2004 Φεβρουάριος- Ιούνιος	Το Νομαρχιακό Συμβούλιο απορρίπτει την ΜΠΕ	<p>Η Επιτροπή Κατοίκων καταστρέφει τις μπάρες ελέγχου πρόσβασης στη Ζέα.</p> <p>Η Επιτροπή καταθέτει, με τη στήριξη της Νομαρχίας και του Δήμου Πειραιά, στο ΣΤΕ αίτηση ακύρωσης των έργων του υπήνεμου μώλου και των δεξαμενών καυσίμων στην πλατεία Αλεξάνδρας, και αίτηση ακύρωσης των συμβάσεων της ΕΤΑ Α.Ε. και της Μαρίνας Ζέας Α.Ε..</p> <p>Συνάντηση της Επιτροπής, της Νομαρχίας και του Δ. Πειραιά με τους αρμόδιους υπουργούς. Δηλώσεις των τελευταίων ότι δε θα επιτρέψουν την έναρξη των έργων επέκτασης στη Μαρίνα Ζέας και ότι δε θα υπογράψουν την ΜΠΕ.</p> <p>Η Επιτροπή καλεί σε ανοιχτό διάλογο για τα ζητήματα των έργων επέκτασης με σύνθημα «Το Πασαλιμάνι των ονείρων μας».</p>
2004 Ιούλιος	<p>Γίνεται δεκτή από το ΣΤΕ η αίτηση ακύρωσης των έργων του υπήνεμου μώλου και των δεξαμενών καυσίμων στην πλατεία Αλεξάνδρας.</p> <p>Έγκριση των μελετών και της ΜΠΕ από το ΚΑΣ, υπό όρους.</p>	
2004 Αύγουστος		<p>Η Επιτροπή οργανώνει συγκέντρωση-πορεία στο Πασαλιμάνι, λίγες μέρες πριν την έναρξη των Ολυμπιακών Αγώνων.</p> <p>Καταθέτει προσφυγή στο ΣΤΕ για την ακύρωση της απόφασης του ΚΑΣ.</p>

Έτος	Θεσμικό πλαίσιο / αποφάσεις / σχέδια	Κοινωνικές αντιστάσεις
2004 Σεπτέμβριος	Έγκριση της ΜΠΕ για τμήμα του αρχικού έργου (ΚΥΑ 123240/01.09.2004). Ξεκινούν έργα επισκευών-ανακαινίσεων σε κτίρια της Μαρίνας και η κατασκευή “βιοκλιματικού στέγαστρου”. Η ανάδοχος εταιρεία τοποθετεί μπάρες σε τμήμα της Ζέας.	Η Επιτροπή οργανώνει συζήτηση-συνέλευση και συγκέντρωση-πορεία διαμαρτυρίας στη Ζέα. Η Επιτροπή ζητά από την Πολεοδομία Πειραιά αυτοψία για το «βιοκλιματικό στέγαστρο», η Πολεοδομία Πειραιά διαπιστώνει ότι οι κατασκευές είναι αυθαίρετες και η Επιτροπή ζητά από το Δήμο Πειραιά, το ΥΠΕΧΩΔΕ και το ΥΕΝ την άμεση διακοπή των εργασιών. Η Επιτροπή οργανώνει διαμαρτυρία στη Ζέα για την τοποθέτηση μπαρών και τον ιδιωτικό χώρο στάθμευσης. Κάτοικοι αφαιρούν την μπάρα και τη μεταφέρουν στο Λιμεναρχείο Πειραιά. Δύο μέλη της Επιτροπής κατηγορούνται για φθορά ξένης περιουσίας. Αυτοβούλως οδηγούνται στο Λιμεναρχείο και στη συνέχεια στον Εισαγγελέα, ο οποίος τους αφήνει ελεύθερους και διατάσσει προκαταρκτική εξέταση.
2004 Οκτώβριος		Η Επιτροπή και το Λιμεναρχείο Πειραιά καταθέτουν μηνυτήρια αναφορά στον Εισαγγελέα για τις εργασίες της Μαρίνας Ζέας Α.Ε. Η Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχ. ΕΜΠ εκδίδει ψήφισμα συμπαράστασης στον αγώνα των κατοίκων.

Έτος	Θεσμικό πλαίσιο / αποφάσεις / σχέδια	Κοινωνικές αντιστάσεις
2004 Δεκέμβριος		<p>Ο ΣΑΔΑΣ εκδίδει δελτίο τύπου για τον κίνδυνο οικοπεδοποίησης και τσιμεντοποίησης των ελεύθερων χώρων.</p> <p>Οργανώνεται Επιστημονική συνάντηση για τη Ζέα με θέμα «Ένα αρχαίο λιμάνι σε μία σύγχρονη πόλη» (Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχ. ΕΜΠ και Πειραιϊκός Σύνδεσμος, Φιλολογική Στέγη Πειραιά, ΧΕΝ Πειραιά, Φυσιολατρικός-Πολιτιστικός Σύλλογος «Ζήνων», Ίδρυμα Μ. Χριστουλάκη, Επιτροπή Κατοίκων πλ. Αλεξάνδρας-Πασαλιμανιού-Φρεαττύδας).</p> <p>Οι εργασίες στο «βιοκλιματικό στέγαστρο» συνεχίζονται, παρά την εντολή διακοπής των εργασιών, και η Επιτροπή ζητά από την Πολεοδομία Πειραιά, το ΥΠΕΧΩΔΕ, το Δήμο Πειραιά και το Λιμενικό Σταθμό Ζέας τη διακοπή των εργασιών.</p>
2005 Ιανουάριος	<p>Εκδικάζονται στο ΣΤΕ οι δύο προσφυγές της Επιτροπής Κατοίκων και της Νομαρχίας Πειραιά κατά των νέων μώλων και των δεξαμενών καυσίμων και κατά της ΕΤΑ Α.Ε. και της παραχώρησης της Ζέας σε ιδιώτες για 45 χρόνια. Απόφαση για προσωρινή αναστολή των έργων επέκτασης στη Ζέα.</p>	<p>Η Επιτροπή οργανώνει συζήτηση-ενημέρωση και συνέντευξη τύπου εν όψει της εκδίκασης των προσφυγών στο ΣΤΕ.</p>
2005 Φεβρουάριος	<p>Το ΣΤΕ αποφασίζει την οριστική αναστολή της ΚΥΑ για τα έργα επέκτασης στη Μαρίνα Ζέας.</p>	<p>Μετά από πιέσεις και διαμαρτυρίες μηνών της Επιτροπής Κατοίκων, αρχίζει η αποξήλωση του "βιοκλιματικού στέγαστρου".</p>
2005 Απρίλιος	<p>Παραχωρείται χώρος στη Μαρίνα Ζέας και λειτουργεί ως ιδιωτικός χώρος ενοικιαζόμενης στάθμευσης.</p>	

Έτος	Θεσμικό πλαίσιο / αποφάσεις / σχέδια	Κοινωνικές αντιστάσεις
2005 Μάιος		Η Επιτροπή, με την υποστήριξη δημοτικών συμβούλων, οργανώνει συγκέντρωση διαμαρτυρίας στο χώρο του ιδιωτικού χώρου στάθμευσης. Ξηλώνει τις πινακίδες και τους στύλους οριοθέτησης των θέσεων στάθμευσης.
2005 Ιούνιος	Η ανάδοχος εταιρεία τοποθετεί κάμερες παρακολούθησης-ασφαλείας στο Πασαλιμάνι	Προσφυγή της Επιτροπής στην Αρχή Προστασίας Δεδομένων ζητώντας την αφαίρεση των καμερών και την καταστροφή του υλικού που έχει συλλεχθεί.
2005 Δεκέμβριος	Εργασίες επισκευών-ανακαίνισης σε κτίριο της Μαρίνας Ζέας (κατασκευή επεκτάσεων στον όροφο, προσθήκη μεταλλικού στέγαστρου στο ισόγειο). Κατά την εκτέλεση των εργασιών, κόβονται και 4 από τους 5 φοίνικες που βρίσκονται στην όψη του κτιρίου.	Η Επιτροπή υποβάλλει καταγγελίες, και εξώδικα, στην Πολεοδομία Πειραιά, και μηνύσεις στο Λιμεναρχείο Πειραιά, για τις επεκτάσεις και τη νομιμότητα των κατασκευών. Οι αρμόδιες υπηρεσίες δε προβαίνουν σε άμεσες ενέργειες.
2006 Φεβρουάριος		Η Επιτροπή Κατοίκων οργανώνει συνέντευξη τύπου για το Κονώνιο Τείχος και τη Μαρίνα Ζέας.
2006 Μάρτιος		Σε συζήτηση στο Δημοτικό Συμβούλιο Πειραιά, μέλη της Επιτροπής Κατοίκων και δημοτικοί σύμβουλοι κατηγορούνται ότι εμποδίζουν τη λειτουργία των καταστημάτων αναψυχής στη Ζέα. Αγωγές 6 εκ. ευρώ και μηνύσεις από τους επιχειρηματίες κατά μελών της Επιτροπής.
2006 Ιούλιος	Το Πρωτοδικείο Πειραιά απορρίπτει την αίτηση ασφαλιστικών μέτρων των επιχειρηματιών κατά του μέλους της Επιτροπής Κατοίκων. Ζητά τη διερεύνηση πειθαρχικών ευθυνών της Πολεοδομίας Πειραιά για το χειρισμό της υπόθεσης των κατασκευών στο κτίριο της Μαρίνας Ζέας.	Κατατίθεται νέα μήνυση κατά του μέλους της Επιτροπής από αρμόδια υπάλληλο της Πολεοδομίας Πειραιά για την υπόθεση των εργασιών.

Έτος	Θεσμικό πλαίσιο / αποφάσεις / σχέδια	Κοινωνικές αντιστάσεις
2006 Δεκέμβριος		Η προγραμματισμένη δίκη δύο μελών της Επιτροπής Κατοίκων για φθορά της μπάρας ελέγχου στη Μαρίνα Ζέας, το 2004, αναβάλλεται επ αόριστον λόγω απεργιών.
2007 Ιούνιος		Πραγματοποιείται η δίκη των δύο μελών της Επιτροπής Κατοίκων για φθορά της μπάρας ελέγχου στη Μαρίνα Ζέας, το 2004, και οδηγεί στην αθώωση τους.
2008	Η Μαρίνα Ζέας Α.Ε. καταθέτει ΜΠΕ για νέα σχεδιαζόμενα έργα.	
2010	Η Μαρίνα Ζέας Α.Ε. καταθέτει νέα ΜΠΕ για τα σχεδιαζόμενα έργα.	
2011 Ιανουάριος	Συζητείται στο ΚΑΣ η ΜΠΕ για τα έργα στη Μαρίνα Ζέας. Το ΚΑΣ δεν παίρνει απόφαση, κρίνει ελλιπή την ΜΠΕ ως προς τα μέτρα προστασίας των αρχαιοτήτων και ζητά νέα μελέτη.	
2011 Ιούνιος		Πραγματοποιείται η δίκη των μελών της Επιτροπής Κατοίκων για την υπόθεση των εργασιών, το 2005-2006, σε κτίριο της Μαρίνας Ζέας. Το μέλος της Επιτροπής αθώνεται. Συμπληρωματικές μηνύσεις και δίκες μέχρι τον Φεβρουάριο 2013, που οδηγούν στην αθώωση των μελών της Επιτροπής Κατοίκων.
2012 Ιούλιος	Συζητείται στο ΚΑΣ η ΜΠΕ για τα έργα στη Μαρίνα Ζέας. Η ΜΠΕ εγκρίνεται τροποποιημένη, με έμφαση στην ανάδειξη των αρχαιοτήτων.	
2012 Σεπτέμβριος	Η ΜΠΕ εγκρίνεται από τη Γενική Γραμματεία Πολιτισμού (του Υπουργείου Παιδείας & Θρησκευμάτων, Πολιτισμού & Αθλητισμού).	
2013 Σεπτέμβριος	Η ΜΠΕ εγκρίνεται από το ΥΠΕΚΑ.	

Έτος	Θεσμικό πλαίσιο / αποφάσεις / σχέδια	Κοινωνικές αντιστάσεις
2013 Νοέμβριος		Ο Όμιλος Ερετών με τη στήριξη της Επιτροπής Κατοίκων καταθέτει προσφυγή στο ΣΤΕ κατά της έγκρισης της ΜΠΕ από το ΥΠΕΚΑ.

Πίνακας 1: Το θεσμικό πλαίσιο-μελέτες-προτάσεις για την Μαρίνα Ζέας και οι κοινωνικές αντιστάσεις για το χώρο

4.1.2. Παραλίες Φρεαττύδα-Βοτσαλάκια ⁵

Οι παραλίες Φρεαττύδα και Βοτσαλάκια βρίσκονται σε εκτός σχεδίου περιοχές, εντός του παραδοσιακού κέντρου της πόλης του Πειραιά, όπως αυτό ορίζεται από το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο (ΓΠΣ) (ΦΕΚ 78/Δ/04.02.1988).

Στην παραλία της Πειραιϊκής Χερσονήσου προτείνεται η διαμόρφωση ζώνης αναψυχής και πολιτιστικών δραστηριοτήτων.

Η ακτή Βοτσαλάκια προτείνεται να οργανωθεί σαν χώρος πρασίνου, αναψυχής και πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Στην περιοχή αυτή προτείνεται η εγκατάσταση ανοιχτού κολυμβητηρίου.

Στην παραλία Φρεαττύδα, οι γραμμές αιγιαλού και παραλίας, όπως και η γραμμή παλαιού αιγιαλού καθορίζονται το 2004 (ΦΕΚ 1030/Δ/09.11.2004).

Στην παραλία Βοτσαλάκια, οι γραμμές αιγιαλού και παραλίας, όπως και η γραμμή παλαιού αιγιαλού καθορίζονται το 1990 (ΦΕΚ 15/Δ/16.01.1990). Το 2004 καθορίζονται χρήσεις, όροι και περιορισμοί δόμησης σε τμήμα της παραλίας Βοτσαλάκια (ΦΕΚ 916/Δ/15.10.2004).

Στην παραπάνω περιοχή καθορίζονται χρήσεις και όροι και περιορισμοί δόμησης ως εξής:

α) Επιτρεπόμενες χρήσεις: αναψυχή, πολιτιστικές δραστηριότητες (υπαίθριες ή στεγασμένες), πράσινο, αθλητικές εγκαταστάσεις (ανοικτό κολυμβητήριο με βοηθητικές εγκαταστάσεις, αποδυτήρια, ηλεκτρομηχανολογικές εγκαταστάσεις, ανοικτές εξέδρες, αναψυκτήριο, ανοικτά αθλητικά γήπεδα).

β) Μέγιστο ποσοστό κάλυψης: δέκα τοις εκατό (10%) της επιφανείας της.

γ) Συντελεστής δόμησης: 0,09

δ) Μέγιστος αριθμός ορόφων: δύο (2)

ε) Μέγιστο επιτρεπόμενο ύψος κτιρίων: επτά και μισό (7,50) μέτρα.

στ) Πάνω από το μέγιστο επιτρεπόμενο ύψος επιτρέπεται η κατασκευή στέγης.

ζ) Ελάχιστη απόσταση κτιρίων από τη γραμμή παραλίας: δέκα πέντε (15,00) μέτρα.

Στο σύνολο τους, και οι δύο παραλίες εντάσσονται στην προστατευμένη αρχαιολογική περιοχή του Αρχαίου Πειραιϊκού Τείχους και των νεωσοίκων (ΦΕΚ 414/Β/24.06.1982), καθώς σε αυτές βρίσκονται τμήματα του Κονώνειου Τείχους και αρχαιολογικά ευρήματα (αρχαίος ναός Αρτέμιδος, Σηράγγειο).

Στις αρχές του 2012, όταν και αρχίζει η διαδικασία παραχώρησης τους από το Δήμο Πειραιά σε ιδιώτες, στην παραλία Φρεαττύδα υπάρχουν ανοιχτά γήπεδα (τέννις, μπάσκετ), χώροι που χρησιμοποιούνται από το σύλλογο Βατραχανθρώπων και τους πολιτιστικούς συλλόγους «Τερψιχόρη» και «Διογένη» και μη οργανωμένος χώρος στάθμευσης. Στην παραλία Βοτσαλάκια υπάρχει το δημοτικό κολυμβητήριο, ανοιχτά γήπεδα (τέννις, βόλεϊ), κοινόχρηστος χώρος στάθμευσης και ένα αναψυκτήριο. Το συγκεκριμένο αναψυκτήριο, ως λυόμενη κατασκευή σε κοινόχρηστο χώρο (καντίνα), βρίσκεται στα Βοτσαλάκια περίπου 15 χρόνια. Λόγω μόνιμων στοιχείων και επεκτάσεων που έχουν κατασκευαστεί, για το αναψυκτήριο υπάρχει από το 2005 πρωτόκολλο κατεδάφισης από την Κτηματική Υπηρεσία

⁵ Οι πληροφορίες και τα στοιχεία για τις κινητοποιήσεις στις παραλίες προέρχονται από το ψηφιακό αρχείο της Πρωτοβουλίας Κατοίκων για τη Φρεαττύδα και τα Βοτσαλάκια.

Πειραιά, το οποίο δεν έχει εκτελεστεί. Αναμενόταν η έκδοση νέου πρωτοκόλλου κατεδάφισης εντός του 2013, ωστόσο αυτό δεν έχει ακόμη εκδοθεί.

Η διαδικασία παραχώρησης των δύο παραλιών (Φρεαττύδα και Βοτσαλάκια) σε ιδιώτες προς εκμετάλλευση ξεκινά στο τέλος Ιανουαρίου 2012, όταν το θέμα συζητείται στο Δημοτικό Συμβούλιο Πειραιά. Αποφασίζεται η παραχώρηση με τις θετικές ψήφους μόνο της πλειοψηφίας, παρά τις αντιδράσεις κατοίκων των δύο περιοχών που παρευρίσκονται στη συνεδρίαση.

Η απόφαση ακυρώνεται από την Περιφέρεια τον Απρίλιο 2012, μετά από προσφυγές δημοτικών συμβούλων, λόγω παρατυπιών και μεθοδεύσεων κατά τη διαδικασία της ψήφισης. Το ίδιο διάστημα (Απρίλιος 2012), σε επόμενη συνεδρίαση του Δημοτικού Συμβουλίου, με διορθωτικές αποφάσεις αποφασίζεται η παραχώρηση των δύο παραλιών.

Τον Μάιο 2012, ο Δήμος Πειραιά προκηρύξει πλειοδοτικό διαγωνισμό για την παραχώρηση των δύο παραλιών σε ιδιώτες. Και οι δύο παραλίες παραχωρούνται σε έναν ιδιώτη-επιχειρηματία, τον ίδιο που λειτουργεί το αναψυκτήριο στην παραλία Βοτσαλάκια. Για την παραλία Φρεαττύδα προβλέπεται (εικ. 9)

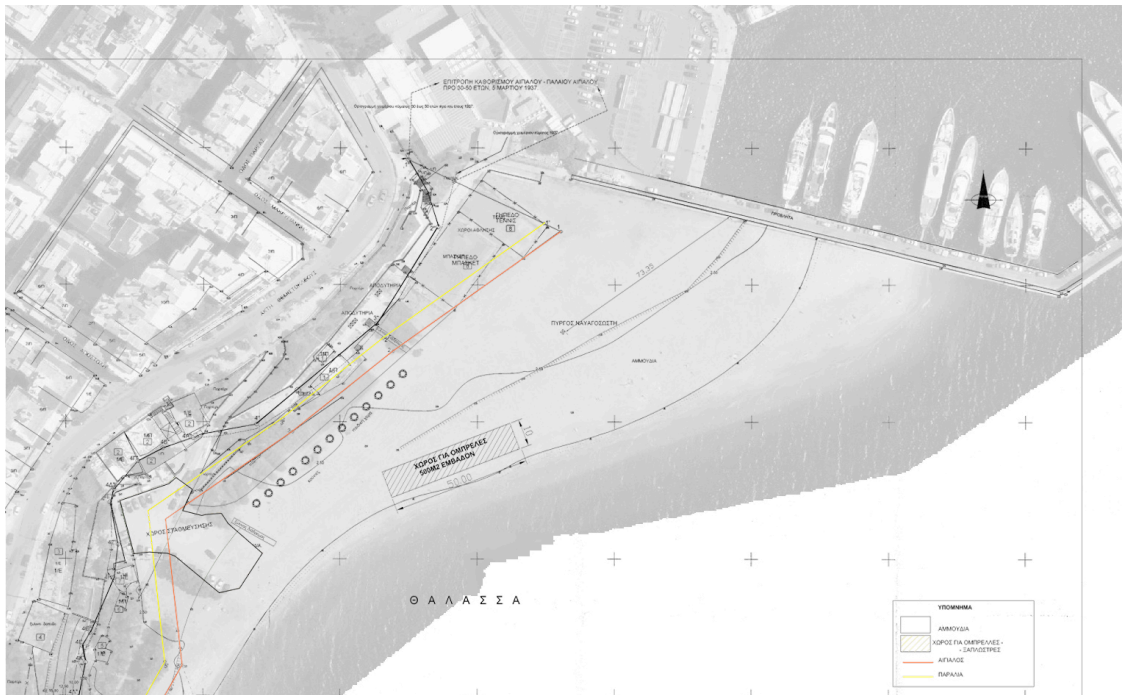
1. Αναψυκτήριο σε λυόμενη κατασκευή 30 τμ περίπου με παράπλευρο στέγαστρο 30 επί πλέον τμ για την ανάπτυξη χώρου τραπεζοκαθισμάτων. Ο ως άνω χώρος χωροθετείται παραπλεύρως των γηπέδων τένις και μπάσκετ προς την πλευρά της ράμπας εισόδου των αυτοκινήτων στον χώρο της πλαζ και όπισθεν της ζώνης παραλίας.
2. Τοποθέτηση ομπρελών και ξαπλωστρών με κινητή βάση στήριξης έμπροσθεν του χώρου του αναψυκτηρίου και των γηπέδων και κατά μήκος της ζώνης αιγιαλού και παραλίας εκτάσεως μέχρι 500 τμ και σε απόσταση του κάτωθεν ορίου του από την ακτογραμμή 10 μ, εξαιρουμένου του χώρου έμπροσθεν προς εγκατάσταση πύργου ναυαγοσώστη.
3. Οργανωμένος ανοιχτός χώρος στάθμευσης εξυπηρέτησης της πλαζ έμπροσθεν και παραπλεύρως του κέντρου της παλαιάς «ΤΕΡΨΙΧΟΡΗΣ» εκτάσεως 800 τμ με πρόσθετο χώρο –ελεγχόμενο αποκλειστικά από τον Δήμο- 250 τμ περίπου. Οι ως άνω χώροι στάθμευσης θα δημιουργηθούν μετά από έγκριση της αρμόδιας τεχνικής υπηρεσίας του Δήμου.

Για την παραλία Βοτσαλάκια προβλέπεται (εικ. 10)

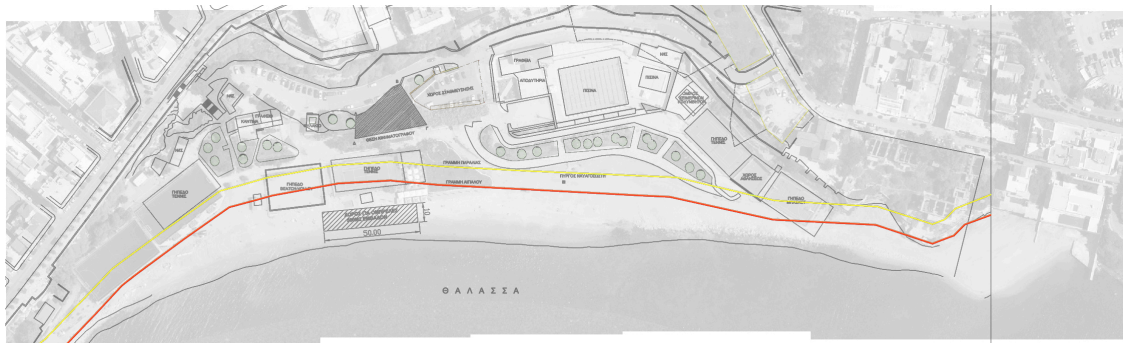
1. Αναψυκτήριο σε υφιστάμενη λυόμενη περικλειστή εγκατάσταση 60 τμ περίπου με παράπλευρο στέγαστρο 50 επί πλέον τμ για την ανάπτυξη χώρου τραπεζοκαθισμάτων. Ο ως άνω χώρος χωροθετείται παραπλεύρως του γηπέδου τένις και μεταξύ αυτού και του κολυμβητηρίου και οριοθετείται μέχρι την γραμμή παραλίας.
2. Τοποθέτηση ομπρελών και ξαπλωστρών με κινητή βάση στήριξης έμπροσθεν του αναψυκτηρίου και μεταξύ αυτού και του κολυμβητηρίου και κατά μήκος της ζώνης αιγιαλού και παραλίας εκτάσεως μέχρι 500 τμ και σε απόσταση του κάτωθεν ορίου του από την ακτογραμμή 10 μ εξαιρουμένου του χώρου έμπροσθεν του πύργου του ναυαγοσώστη.
3. Οργανωμένος ανοιχτός χώρος στάθμευσης εξυπηρέτησης της πλαζ εκτάσεως 600 τμ παραπλεύρως του χώρου του Κινηματογράφου μετά από έγκριση της αρμόδιας τεχνικής υπηρεσίας του Δήμου, με ποσοστό 40% εξ αυτού για την αποκλειστική εξυπηρέτηση παραγόντων του Δήμου.

4. Χώρος Κέτεριγκ στο δώμα του κεντρικού κτιρίου παραπλεύρως του κολυμβητηρίου, επιφάνειας 295 τμ και του παράλευρου δομημένου χώρου του ορόφου επιφάνειας 165 τμ.

5. Θερινός Κινηματογράφος βάσει της υπ' αρ. 79/2010 άδειας της Πολεοδομίας επί χώρου εκτάσεως 740 τμ όπισθεν του γηπέδου τέννις και μεταξύ αυτού και του χώρου Πάρκινγκ με ένταξη εντός αυτού αυτοτελούς κυλικείου για τις ανάγκες μόνο του Κινηματογράφου.

Εικ. 9: Οι εγκαταστάσεις-διαμορφώσεις που προβλέπονται στην παραλία Φρεαττύδα (στοιχεία από την προκήρυξη Δήμου Πειραιά, ίδια επεξεργασία)

Εικ. 10: Οι εγκαταστάσεις-διαμορφώσεις που προβλέπονται στην παραλία Βοτσαλίκια (στοιχεία από την προκήρυξη Δήμου Πειραιά, ίδια επεξεργασία)

Τον Σεπτέμβριο 2012, το αναψυκτήριο στα Βοτσαλάκια στήνει μόνιμη κατασκευή (στέγαστρο) στην παραλία, για την προετοιμασία του χώρου και για λειτουργία τους χειμερινούς μήνες. Μετά από απόφαση του Πρωτοδικείου Πειραιά, στις αρχές Οκτωβρίου 2012, απαγορεύεται η συνέχιση των οικοδομικών εργασιών του στεγάστρου.

Στο τέλος Ιανουαρίου 2013, συνεδριάζει το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο (ΚΑΣ) για την έγκριση της Μελέτης αξιοποίησης και διάθεσης των κοινόχρηστων χώρων στις παραλίες Βοτσαλάκια και Φρεαττύδα. Στη συνεδρίαση γίνεται δεκτό το αίτημα της Πρωτοβουλίας για αναβολή της γνωμοδότησης και την πραγματοποίηση αυτοψίας στις παραλίες.

Σε επόμενη συνεδρίαση του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου (ΚΑΣ), τον Φεβρουάριο 2013, αποφασίζεται η έγκριση της Μελέτης αξιοποίησης και διάθεσης κοινόχρηστων χώρων στις δύο παραλίες, υπό όρους. Συγκεκριμένα, για την παραλία Φρεαττύδα, με τους όρους

1. Να περιοριστεί η έκταση του χώρου στάθμευσης.
2. Το αναψυκτήριο να εξυπηρετεί αποκλειστικώς τις ανάγκες των λουομένων και να λειτουργεί κατά τη διάρκεια της ημέρας και μέχρι τη δύση του ηλίου.
3. Όλες οι εργασίες να πραγματοποιηθούν υπό την επίβλεψη της αρμόδιας ΚΣΤ' ΕΠΚΑ, η οποία να ειδοποιηθεί εγκαίρως και εγγράφως πριν την έναρξη αυτών.
4. Σε περίπτωση εντοπισμού αρχαιοτήτων οι εργασίες να διακοπούν και να ακολουθήσει ανασκαφική έρευνα σύμφωνα με το άρθρο 37 παρ. 6 του Ν. 3028/2002 «Για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γενεί της πολιτιστικής κληρονομιάς», από τα αποτελέσματα της οποίας θα εξαρτηθεί η περαιτέρω πορεία των εργασιών.

Για την παραλία Βοτσαλάκια, με τους όρους

1. Να μην πραγματοποιηθούν οι προτεινόμενες στη μελέτη εργασίες στο υφιστάμενο αυθαίρετο κτίσμα (αναψυκτήριο).
2. Να περιοριστεί η επιφάνεια του θερινού κινηματογράφου στα εξακόσια τετραγωνικά μέτρα.
3. Να μην κατασκευαστούν οι δύο πέργκολες εκατέρωθεν του οικίσκου προβολής του θερινού κινηματογράφου.
4. Όλες οι εργασίες να πραγματοποιηθούν υπό την επίβλεψη της αρμόδιας ΚΣΤ' ΕΠΚΑ, η οποία να ειδοποιηθεί εγκαίρως και εγγράφως πριν την έναρξη αυτών.
5. Σε περίπτωση εντοπισμού αρχαιοτήτων οι εργασίες να διακοπούν και να ακολουθήσει ανασκαφική έρευνα σύμφωνα με το άρθρο 37 παρ. 6 του Ν. 3028/2002 «Για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γενεί της πολιτιστικής κληρονομιάς», από τα αποτελέσματα της οποίας θα εξαρτηθεί η περαιτέρω πορεία των εργασιών.

Μετά από προσφυγή (αίτηση θεραπείας) του Δήμου Πειραιά κατά της απόφασης του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου (ΚΑΣ) για την απόφαση για τα Βοτσαλάκια, ο πρώτος όρος της απόφασης του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου (ΚΑΣ) επαναδιατυπώνεται, τον Απρίλιο 2013, ως εξής

1. Να μην πραγματοποιηθούν οι προτεινόμενες στη μελέτη εργασίες στο μη νομίμως υφιστάμενο κτίσμα (αναψυκτήριο).

Μετά από δεύτερη προσφυγή (αίτηση θεραπείας) του Δήμου Πειραιά κατά της απόφασης του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου (ΚΑΣ) για την απόφαση για

τα Βοτσαλάκια, η απόφαση του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου (ΚΑΣ) επαναδιατυπώνεται, τον Ιούλιο 2013, ως εξής

1. Το αναψυκτήριο να λειτουργήσει προσωρινά για την κάλυψη των αναγκών της φετινής θερινής-φθινοπωρινής περιόδου.
2. Η προσθήκη στέγαστρο, ανατολικά της παραπάνω προσωρινής κατασκευής, να έχει χαρακτήρα προσωρινής κατασκευής και να φέρεται σε ελαφρά μεταλλικά ή ξύλινα κατακόρυφα στοιχεία με κάλυψη από ελαφρύ οργανικό υλικό (πχ ύφασμα). Το δάπεδο της επιφάνειας που θα καταλάβει το στέγαστρο να μην γίνει από μπετόν χυτό ή τσιμέντο, αλλά είτε να παραμείνει χωμάτινο, είτε να καλυφθεί με πλάκες εν ξηρώ τοποθετημένες.

Με τις διαδοχικές αποφάσεις, και επαναδιατυπώσεις, το αναψυκτήριο στα Βοτσαλάκια επιτρέπεται τελικά να λειτουργήσει τη θερινή-φθινοπωρινή περίοδο 2013 και να κατασκευάσει, υπό προϋποθέσεις, το παράπλευρο στέγαστρο.

Από τον Απρίλιο 2013, αρχίζουν εργασίες διαμορφώσεων στις δύο παραλίες, λόγω της θερινής περιόδου, και η κατασκευή του αναψυκτηρίου στην παραλία Φρεαττύδα.

Τον Ιούλιο 2013 τοποθετείται μπάρα ελεγχόμενης εισόδου-στάθμευσης στην παραλία Φρεαττύδα. Μετά από διαμαρτυρίες της Πρωτοβουλίας Κατοίκων, η μπάρα δε τίθεται σε λειτουργία μέχρι τον Σεπτέμβριο 2013.

Στο τέλος Αυγούστου 2013, ο Δήμος Πειραιά κατεδαφίζει το κτίσμα που στεγάζεται ο πολιτιστικός σύλλογος «Τερψιχόρη» στη Φρεαττύδα. Κατά των εγκαταστάσεων του συλλόγου έχει εκδοθεί πρωτόκολλο κατεδάφισης, ωστόσο ο Σύλλογος είχε υποβάλλει ένσταση που προγραμματιζόταν να εκδικαστεί στα μέσα Σεπτεμβρίου 2013. Παρόλα αυτά, το κτίσμα κατεδαφίζεται πριν την εκδίκαση της ένστασης και με επείγουσες διαδικασίες.

Στις αρχές Σεπτεμβρίου 2013 συζητείται στο Δημοτικό Συμβούλιο Πειραιά η εναρμόνιση της Μελέτης αξιοποίησης των δύο παραλιών με τις αποφάσεις του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου (ΚΑΣ). Για το αναψυκτήριο στα Βοτσαλάκια αποφασίζεται

η έγκριση της θέσεως νέου λιθόκτιστου μόνιμου κτίσματος του Δημοτικού αναψυκτηρίου σύμφωνα με τους όρους δόμησης της περιοχής (ΥΑ ΠΕΧΩΔΕ 38822/20.09.2004 – ΦΕΚ 916/Δ/2004) μεγέθους 70 τμ περίπου, το οποίο θα κατασκευασθεί κατόπιν οικοδομικής άδειας την οποία θα τύχει από την αρμόδια Υπηρεσία Δόμησης και θα εξυπηρετεί τους λουόμενους της πλαζ και τον Δημοτικό Κινηματογράφο, αντί του υφιστάμενου λυόμενου αναψυκτηρίου, το οποίο θα αποξηλωθεί άμεσα, και στην θέση του θα τοποθετηθεί απλά στέγαστρο σύμφωνα με τις προδιαγραφές έγκρισης του ΚΑΣ και του Συμβουλίου Αρχιτεκτονικής.

Η πρώτη συνάντηση κατοίκων, φορέων και συλλογικοτήτων για την οργάνωση τους απέναντι στα σχέδια ιδιωτικοποίησης των παραλιών Φρεαττύδα-Βοτσαλάκια γίνεται στις αρχές Απριλίου 2012. Εκεί αποφασίζεται η συγκρότηση της Πρωτοβουλίας Κατοίκων για τη Φρεαττύδα και τα Βοτσαλάκια. Μέσα σε λίγες μέρες από τη συγκρότησή της, η Πρωτοβουλία συλλέγει σχεδόν 1.000 υπογραφές κατοίκων κατά των σχεδίων παραχώρησης των δύο παραλιών.

Τον Μάιο 2012, την ημέρα της δημοπρασίας για τις παραλίες, η Πρωτοβουλία οργανώνει διαμαρτυρία στο χώρο της δημοπρασίας και, παράλληλα, καταθέτει τις 2.000 υπογραφές κατά των σχεδίων παραχώρησης που έχει συλλέξει. Το επόμενο διάστημα, μετά τη δημοπρασία, η Πρωτοβουλία οργανώνει δράσεις ενημέρωσης στο κέντρο του Πειραιά όπως και ημέρα επανοικειοποίησης των παραλιών, με ολοήμερο γλέντι, με συζητήσεις, συναυλίες και δρώμενα στα Βοτσαλάκια. Η πρώτη αυτή δράση της Πρωτοβουλίας, στη μία από τις δύο παραλίες, έχει ως στόχο την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των κατοίκων προς κοινές δράσεις ενάντια στις αποφάσεις παραχώρησης. Η επιτυχία της πρώτης δράσης οδηγεί στην επανάληψη της μία εβδομάδα αργότερα, πάλι στα Βοτσαλάκια, με μουσική, συζητήσεις και υπαίθριο πικ-νικ (εικ. 11).

Εικ. 11: Οι αφίσες των πρώτων δράσεων στα Βοτσαλάκια (Μάιος 2012)

Παράλληλα, το ίδιο διάστημα (Μάιος 2012), η Ένωση γονέων μαθητών της Α΄ Δημοτικής Κοινότητας Πειραιά εκδίδει ανακοίνωση, δηλώνοντας την αντίθεση της στην παραχώρηση των παραλιών. Μέσω της ανακοίνωσης, καλεί τη Δημοτική Αρχή να ανακαλέσει και να μην υλοποιήσει την απόφαση παραχώρησης. Ακόμη, την καλεί να συντηρήσει και να αναπλάσει ήπια τις παραλίες με κριτήριο τις ανάγκες των πολιτών και την ελεύθερη πρόσβαση για όλους.

Τον Ιούνιο 2012, η Πρωτοβουλία οργανώνει γιορτή στη Φρεαττύδα με ομιλίες, συζήτηση και γλέντι με αναβίωση του εθίμου με τις φωτιές του Αγ. Ιωάννη Κλήδονα. Ακόμη, κατά τη διάρκεια των καλοκαιρινών εκδηλώσεων στο Βεάκειο Θέατρο, ενημερώνει τους κατοίκους και συλλέγει υπογραφές κατά τις παραχώρησης-ιδιωτικοποίησης των παραλιών.

Τον Σεπτέμβριο 2012, με την έναρξη των εργασιών κατασκευής του στεγάστρου στο αναψυκτήριο στα Βοτσαλάκια, η Πρωτοβουλία αποστέλλουν επιστολές προς τις αρμόδιες αρχές (Δήμο, Αστυνομία, Πολεοδομία) γνωστοποιώντας τις εργασίες και ζητώντας την άμεση διακοπή των εργασιών κατασκευής. Παράλληλα, μαζί με δημοτικούς συμβούλους, καταθέτει αίτηση ασφαλιστικών μέτρων. Τον Οκτώβριο 2012, το Πρωτοδικείο Πειραιά εκδίδει περιοριστικά μέτρα και απαγορεύει τη συνέχιση των οικοδομικών εργασιών στο στέγαστρο στο αναψυκτήριο.

Τον Νοέμβριο 2012, η Πρωτοβουλία στηρίζει τις δράσεις του Δικτύου Προστασίας Σαρωνικού ενάντια στην ιδιωτικοποίηση των ακτών. Συμμετέχει στην ποδηλατοπορεία "Ελευσίνα-Σούνιο" και, παράλληλα, ενημερώνει κατοίκους και

συμμετέχοντες στην ποδηλατοπορεία για το τοπικό ζήτημα, των παραλιών του Πειραιά.

Τον Ιανουάριο-Φεβρουάριο 2013, η Πρωτοβουλία παρίσταται, και τοποθετείται, στις συνεδριάσεις του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου (ΚΑΣ) για την έγκριση της Μελέτης αξιοποίησης και διάθεσης των κοινόχρηστων χώρων στις παραλίες Βοτσαλάκια και Φρεαττύδα. Στην πρώτη συνεδρίαση γίνεται δεκτό το αίτημα της για αναβολή της γνωμοδότησης και την πραγματοποίηση αυτοψίας στις παραλίες.

Τον Φεβρουάριο 2013, η Πρωτοβουλία δηλώνει τη συμπαράσταση της στις κινητοποιήσεις των κατοίκων στην Χαλκιδική. Σημειώνει ότι οι διεκδικήσεις της Πρωτοβουλίας αφορούν τις δύο παραλίες του Πειραιά, ωστόσο συμπαρίσταται και στηρίζει τις πρωτοβουλίες κατοίκων, όπου και αν αυτές γίνονται, για την προάσπιση και προστασία του περιβάλλοντος.

Τον Μάρτιο 2013, η Πρωτοβουλία οργανώνει εκδήλωση για την Καθαρή Δεύτερα «στου γιαλού τα Βοτσαλάκια», με ρεμπέτικο γλέντι και συλλογική κουζίνα (εικ. 12). Την ίδια μέρα, ο Δήμος πραγματοποιεί τις δικές του εκδηλώσεις στη Φρεαττύδα.

Τον Ιούνιο 2013, οργανώνεται για δεύτερη χρονιά, εκδήλωση στη Φρεαττύδα με γλέντι, συλλογική κουζίνα και αναβίωση του εθίμου με τις φωτιές του Αγ. Ιωάννη Κλήδονα (εικ. 13).

Εικ. 12 και Εικ. 13: Οι αφίσες των εκδηλώσεων της Κ. Δευτέρας και του Αγ. Ιωάννη Κλήδονα (2013)

Τον Ιούλιο 2013, η Πρωτοβουλία, μαζί με δημοτικούς συμβούλους, καταγράφει τις εκτελούμενες εργασίες στην παραλία Φρεαττύδα και καταθέτει σχετικές καταγγελίες στο Δήμο και στην Πολεοδομία και στην Κτηματική Υπηρεσία Πειραιά.

Το ίδιο διάστημα (Ιούλιος 2013), όταν και στήνεται η μπάρα ελεγχόμενης εισόδου-στάθμευσης στη Φρεαττύδα, η Πρωτοβουλία οργανώνει διαμαρτυρία, με αποτέλεσμα τη μη λειτουργία της μπάρας μέχρι τον Σεπτέμβριο 2013.

Τους καλοκαιρινούς μήνες (Ιούλιο-Αύγουστο 2013), ο σύλλογος Τερψιχόρη που στεγάζεται σε κτίσμα στην Φρεαττύδα οργανώνει, με τη στήριξη της Πρωτοβουλίας, οργανώνει εκδηλώσεις για την πανσέληνο, συναυλίες και κινηματογραφικές προβολές στην παραλία.

Το ίδιο διάστημα, και ο Δήμος Πειραιά οργανώνει στις παραλίες μουσικές εκδηλώσεις, στο χώρο των αναψυκτηρίων, με σύνθημα «καθαρές παραλίες, ελεύθερες παραλίες για όλους».

Με την κατεδάφιση του κτίσματος του πολιτιστικού συλλόγου «Τερψιχόρη», στο τέλος Αυγούστου 2013, η Πρωτοβουλία εκδίδει ανακοινώσεις συμπαράστασης και διαμαρτυρίας για την κατεδάφιση, ενώ σημειώνει και τις παρατυπίες των υπόλοιπων κτισμάτων-αναψυκτηρίων που λειτουργούν στις δύο παραλίες.

Στον πίνακα (Πίνακας 2) που ακολουθεί παρουσιάζονται οι δράσεις, κινητοποιήσεις και διεκδικήσεις της Πρωτοβουλίας Κατοίκων για τις παραλίες απέναντι στα σχεδιαζόμενα και υλοποιούμενα κάθε φορά έργα.

Έτος	Θεσμικό πλαίσιο / αποφάσεις / σχέδια	Κοινωνικές αντιστάσεις
1982	Χαρακτηρισμός ως ιστορικού μνημείου του αρχαίου τείχους Πειραιά (ΦΕΚ 414/Β/24.02.1982).	
1990	Καθορίζονται οι γραμμές αιγιαλού και παραλίας, όπως και η γραμμή παλαιού αιγιαλού, στα Βοτσαλάκια (ΦΕΚ 15/Δ/16.01.1990).	
2004	Καθορίζονται χρήσεις, όροι και περιορισμοί δόμησης σε τμήμα της παραλίας Βοτσαλάκια (ΦΕΚ 916/Δ/15.10.2004). Καθορίζονται οι γραμμές αιγιαλού και παραλίας, όπως και η γραμμή παλαιού αιγιαλού, στην Φρεαττύδα (ΦΕΚ 1030/Δ/09.11.2004).	
2012 Ιανουάριος	Αποφασίζεται στο Δημοτικό Συμβούλιο Πειραιά η παραχώρηση των δύο παραλιών (Φρεαττύδα και Βοτσαλάκια) σε ιδιώτες.	
2012 Απρίλιος	Η απόφαση ακυρώνεται στην Περιφέρεια μετά από προσφυγές. Με νέες διορθωτικές αποφάσεις του Δημοτικού Συμβουλίου αποφασίζεται η παραχώρηση των παραλιών.	Συγκροτείται η Πρωτοβουλία Κατοίκων για τη Φρεαττύδα και τα Βοτσαλάκια. Μέσα σε λίγες μέρες συλλέγονται σχεδόν 1.000 υπογραφές κατά των σχεδίων παραχώρησης των δύο παραλιών.
2012 Μάιος	Διενεργείται πλειοδοτικός διαγωνισμός για την παραχώρηση των δύο παραλιών. Και οι δύο παραλίες παραχωρούνται σε έναν ιδιώτη-επιχειρηματία.	Διαμαρτυρία την ημέρα του πλειοδοτικού διαγωνισμού και κατάθεση 2.000 υπογραφών. Δράσεις ενημέρωσης στο κέντρο του Πειραιά. Ημέρα επανοικειοποίησης των παραλιών στα Βοτσαλάκια με ολοήμερο γλέντι, συζητήσεις, συναυλίες και δρώμενα. Εκδήλωση στα Βοτσαλάκια με μουσική, συζητήσεις και υπαίθριο πικ-νικ. Ανακοίνωση της Ένωσης γονέων μαθητών της Α΄ Δημοτικής Κοινότητας Πειραιά ενάντια στην παραχώρηση των παραλιών.

Έτος	Θεσμικό πλαίσιο / αποφάσεις / σχέδια	Κοινωνικές αντιστάσεις
2012 Ιούνιος		Γιορτή στη Φρεαττύδα με ομιλίες, συζήτηση και γλέντι με αναβίωση του εθίμου με τις φωτιές του Αγ. Ιωάννη Κλήδονα. Ενημέρωση και συλλογή υπογραφών στο Βεάκειο, κατά τη διάρκεια των καλοκαιρινών εκδηλώσεων.
2012 Σεπτέμβριος	Το αναψυκτήριο στα Βοτσαλάκια στήνει μόνιμη κατασκευή (στεγάστρο) στην παραλία.	Η Πρωτοβουλία αποστέλλει επιστολές προς τις αρμόδιες αρχές (Δήμο, Αστυνομία, Πολεοδομία) ζητώντας την άμεση διακοπή των εργασιών κατασκευής του στεγάστρου. Καταθέτει, μαζί με δημοτικούς συμβούλους, αίτηση ασφαλιστικών μέτρων.
2012 Οκτώβριος	Με απόφαση του Πρωτοδικείου Πειραιά απαγορεύεται η συνέχιση των οικοδομικών εργασιών του στεγάστρου.	
2012 Νοέμβριος		Η Πρωτοβουλία στηρίζει τις δράσεις του Δικτύου Προστασίας Σαρωνικού. Συμμετέχει στην ποδηλατοπορεία "Ελευσίνα-Σούνιο" και ενημερώνει κατοίκους και συμμετέχοντες στην ποδηλατοπορεία για τις παραλίες.
2013 Ιανουάριος	Συνεδρίαση του ΚΑΣ για την έγκριση της Μελέτης αξιοποίησης και διάθεσης των κοινόχρηστων χώρων στις παραλίες Βοτσαλάκια και Φρεαττύδα. Αναβολή γνωμάτευσης και διενέργεια αυτοψίας.	Παράσταση της Πρωτοβουλίας στη συνεδρίαση του ΚΑΣ. Ζητά την αναβολή γνωμάτευσης και διενέργεια αυτοψίας.

Έτος	Θεσμικό πλαίσιο / αποφάσεις / σχέδια	Κοινωνικές αντιστάσεις
2013 Φεβρουάριος	Απόφαση του ΚΑΣ για τη Μελέτη για τις δύο παραλίες. Στη Φρεαττύδα ζητείται ο περιορισμός του χώρου στάθμευσης και η λειτουργία του αναψυκτηρίου αποκλειστικώς τις ανάγκες των λουομένων μέχρι τη δύση του ηλίου. Στα Βοτσαλάκια ζητείται η μη πραγματοποίηση των εργασιών στο υφιστάμενο αυθαίρετο κτίσμα (αναψυκτήριο), ο περιορισμός της επιφάνειας του θερινού κινηματογράφου και η μη κατασκευή των δύο κατασκευών (πέργκολες) στο θερινό κινηματογράφο.	Η Πρωτοβουλία δηλώνει τη συμπαράσταση της στις κινητοποιήσεις των κατοίκων στην Χαλκιδική.
2013 Μάρτιος		Η Πρωτοβουλία οργανώνει εκδήλωση για την Καθαρή Δεύτερα «στου γιαλού τα Βοτσαλάκια», με ρεμπέτικο γλέντι και συλλογική κουζίνα. Την ίδια μέρα, ο Δήμος πραγματοποιεί τις δικές του εκδηλώσεις στη Φρεαττύδα.
2013 Απρίλιος	Προσφυγή (αίτηση θεραπείας) του Δ. Πειραιά. Νέα απόφαση του ΚΑΣ για τα Βοτσαλάκια όπου το αναψυκτήριο χαρακτηρίζεται ως μη νομίμως υφιστάμενο κτίσμα.	
2013 Ιούνιος		Γιορτή -για 2η χρονιά- στη Φρεαττύδα με ομιλίες, συζήτηση και γλέντι με αναβίωση του εθίμου με τις φωτιές του Αγ. Ιωάννη Κλήδονα.

Έτος	Θεσμικό πλαίσιο / αποφάσεις / σχέδια	Κοινωνικές αντιστάσεις
2013 Ιούλιος	Νέα προσφυγή (αίτηση θεραπείας) του Δ. Πειραιά. Νέα απόφαση του ΚΑΣ για τα Βοτσαλάκια όπου επιτρέπεται η λειτουργία του αναψυκτηρίου για την τρέχουσα περίοδο και η κατασκευή παράπλευρου στέγαστρου. Τοποθέτηση μπάρας ελεγχόμενης εισόδου-στάθμευσης στην παραλία Φρεαττύδα.	Καταγγελίες στο Δήμο και στην Πολεοδομία και στην Κτηματική Υπηρεσία Πειραιά για τις εκτελούμενες εργασίες στη Φρεαττύδα. Διαμαρτυρία για την μπάρα ελεγχόμενης εισόδου-στάθμευσης, με αποτέλεσμα τη μη λειτουργία της μπάρας μέχρι τον Σεπτέμβριο 2013. (Ιούλιος-Αύγουστος)
2013 Αύγουστος	Ο Δήμος Πειραιά κατεδαφίζει το κτίσμα που στεγάζεται ο πολιτιστικός σύλλογος «Τερψιχόρη» στη Φρεαττύδα.	Ο σύλλογος Τερψιχόρη οργανώνει εκδηλώσεις για την πανσέληνο, συναυλίες και κινηματογραφικές προβολές στην παραλία Φρεαττύδα. Ο Δήμος Πειραιά οργανώνει στις παραλίες μουσικές εκδηλώσεις, στο χώρο των αναψυκτηρίων, με σύνθημα «καθαρές παραλίες, ελεύθερες παραλίες για όλους».
2013 Σεπτέμβριος	Στο Δημοτικό Συμβούλιο Πειραιά αποφασίζεται η κατασκευή νέου κτίσματος για το αναψυκτήριο στα Βοτσαλάκια και η τοποθέτηση στέγαστρου στη θέση του τωρινού κτίσματος.	Η Πρωτοβουλία εκδίδει ανακοινώσεις συμπάρστασης και διαμαρτυρίας για την κατεδάφιση της Τερψιχόρης. Σημειώνει τις παρατυπίες των υπόλοιπων κτισμάτων-αναψυκτηρίων που λειτουργούν στις δύο παραλίες.

Πίνακας 2: Το θεσμικό πλαίσιο-αποφάσεις-σχέδια για τις παραλίες (Φρεαττύδα-Βοτσαλάκια) και οι κοινωνικές αντιστάσεις για αυτές

4.2. Ελληνικό ⁶

Το Ελληνικό λειτουργεί ως το αεροδρόμιο της Αθήνας μέχρι το 2001, οπότε και μεταφέρεται στα Σπάτα. Σήμερα το Ελληνικό, με έκταση 6.200 στρέμματα μαζί με την παράκτια ζώνη του Αγίου Κοσμά, αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες δημόσιες παράκτιες εκτάσεις της Μεσογείου. Είναι ο μοναδικός χώρος στο Λεκανοπέδιο τέτοιας έκτασης, που, παράλληλα, μπορεί να εξασφαλίσει πρόσβαση σε μήκος 3.5 χλμ στο παράκτιο μέτωπο. Βρίσκεται σε μικρή απόσταση από τα κέντρα Αθήνας και Πειραιά, εύκολα προσβάσιμο από το δίκτυο ΜΣΤ. Στο χώρο του Ελληνικού βρίσκονται 480 κτίρια, πολλά από αυτά αρχιτεκτονικής, τεχνικής, ιστορικής αξίας (βλ. ερευνητικό πρόγραμμα ΕΜΠ, 2010).

Το 1995, όταν αποφασίζεται η μεταφορά του αεροδρομίου, προσδιορίζεται για το Ελληνικό (Ν. 2338/1995) ως «κύριος προορισμός» του χώρου «η δημιουργία ζώνης μητροπολιτικού πρασίνου». Το 2003 προκηρύσσεται Διεθνής Αρχιτεκτονικός Διαγωνισμός Ιδεών για το χώρο που, με εξειδικεύσεις, οδηγεί στη μελέτη ΥΠΕΧΩΔΕ-ΟΡΣΑ για το χώρο το 2007. Κομβικό σημείο για τα σχέδια και προθέσεις για το Ελληνικό αποτελεί η ένταξη του Ελληνικού, τον Ιούλιο 2011, στο Πρόγραμμα Αποκρατικοποιήσεων και στη δικαιοδοσία του Ταμείου Αξιοποίησης της Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου (ΤΑΙΠΕΔ), όπως ορίζεται με το Νόμο 3986/2011. Ακολουθεί, το 2012, ο νόμος για την αξιοποίηση του χώρου (Ν. 4062/2012).

Στο δημόσιο λόγο, την τελευταία περίοδο (από το Σεπτέμβριο 2010 και μετά) το Ελληνικό παρουσιάζεται ως ο προνομιακός τόπος επενδύσεων, «το φιλέτο της Μεσογείου», όπου μπορούν να χωρέσουν «2 Central Park και 2 πριγκιπάτα του Μονακό» (Πολλάλης, 2012, στην εφημερίδα *Ισοτιμία*, 04.07.2012).

Απέναντι στα σχέδια και προτάσεις για το χώρο του Ελληνικού, όπως αυτά διαφοροποιούνται κάθε φορά, το κίνημα πολιτών, φορέων και συλλογικοτήτων αποτελεί μια υπολογίσιμη μορφή αντίστασης και αντίδρασης. Η ποικιλομορφία του κινήματος, καθώς σε αυτό συναντώνται πρωτοβουλίες, φορείς, συλλογικότητες, επιστημονικοί φορείς και ο Δήμος Ελληνικού-Αργυρούπολης, δρα ενισχυτικά για το κίνημα και τις διεκδικήσεις του.

Στη συνέχεια, παρουσιάζεται η δράση του κινήματος για το Ελληνικό, όπως αυτή εκδηλώνεται παράλληλα με τη δημοσιοποίηση σχεδίων και προτάσεων για το χώρο, και σαν απάντηση σε καθένα από αυτά. Η δράση του κινήματος για το Ελληνικό παρουσιάζεται από το 2007 μέχρι και σήμερα, όταν και εμφανίζεται συνεχής και δυναμική (παρ)ακολουθώντας τη δυναμική των σχεδίων και προτάσεων για το χώρο.

A. Η περίοδος μέχρι το 2010

Το Δεκέμβριο του 2003 προκηρύσσεται ο, μοναδικός μέχρι σήμερα, αρχιτεκτονικός διαγωνισμός για το χώρο του Ελληνικού (ΥΠΕΧΩΔΕ 2003). Προκηρύσσεται από το ΥΠΕΧΩΔΕ και τον ΟΡΣΑ, με την υποστήριξη της Διεθνούς Ένωσης Αρχιτεκτόνων (UIA). Στην προκήρυξη του διαγωνισμού, ο χώρος του Ελληνικού περιγράφεται

⁶ Η ενότητα για τις κοινωνικές αντιστάσεις και διεκδικήσεις για το χώρο του Ελληνικού στηρίζεται στην ανακοίνωση: Prentou P. (2012), "More Athenian sociospatial injustice in the words? Creating a metropolitan park at the former Hellinikon International Airport of Athens", AESOP 26th Annual Congress, 11-15 Ιουλίου, Ankara, Turkey.

κυρίως ως Μητροπολιτικό Πάρκο, ως «πολυλειτουργικός δημόσιος χώρος πρασίνου» συνδυαζόμενος με χρήσεις πολεοδομικής ανάπτυξης. Τα ζητούμενα του διαγωνισμού χωρίζονται σε τρεις ενότητες, που αφορούν το Μητροπολιτικό Πάρκο, την Πολεοδομική Ανάπτυξη του χώρου και τις λοιπές, απαραίτητες, χρήσεις και υποδομές. Αναλυτικά αφορούν:

A. Μητροπολιτικό Πάρκο

Χώροι πρασίνου και ανοικτοί δημόσιοι χώροι με εντόνως ποικίλα ποιοτικά χαρακτηριστικά, κατάλληλοι για ατομικές και ομαδικές υπαίθριες δραστηριότητες του ευρύτερου δυνατού φάσματος, καθώς επίσης και κοινωνικές και συλλογικές λειτουργίες.

Ενδεικτικά αναφέρονται: χώροι περιπάτου και παιχνιδιών, πεζόδρομοι, αθλητικές διαδρομές, (ποδηλατόδρομοι, κλπ), αθλητικές εγκαταστάσεις και γήπεδα, υπαίθριες εκθέσεις και αγορές, χώροι δημόσιων συγκεντρώσεων και διαδηλώσεων κλπ.

Οι χώροι πρασίνου μπορούν να περιλαμβάνουν οιοδήποτε τύπο πρασίνου (χαμηλό ή υψηλό), και τεχνικών διαχείρισης (ελεύθερης ή ελεγχόμενης ανάπτυξης), αστικά δάση, στοιχεία νερού κλπ.

Αναψυχή και εγκαταστάσεις υποστήριξης

Ενδεικτικά αναφέρονται: περίπτερα προσανατολισμού και πληροφοριών, αναψυκτήρια-χώροι εστίασης, πωλητήρια, θεματικά πάρκα, πάρκα διασκέδασης κλπ.

Πολιτιστικές εγκαταστάσεις

Ενδεικτικά αναφέρονται: μουσεία, θέατρα, χώροι καλλιτεχνικών, εκπαιδευτικών, ερευνητικών, καινοτομικών δραστηριοτήτων, media κλπ.

B. Πολεοδομική Ανάπτυξη

Ανάπτυξη μικτών χρήσεων, όπου θα περιλαμβάνονται οποιεσδήποτε από τις ακόλουθες χρήσεις συγκεντρωμένα ή διάσπαρτα:

- Κατοικίες μεσαίου και υψηλού εισοδήματος,
- Χώροι λιανικού εμπορίου και γραφείων,
- Ξενοδοχεία,
- Επιχειρηματικά κέντρα, πιθανόν σε συσχετισμό με το Συνεδριακό-Εκθεσιακό Κέντρο Αθηνών
- Χώροι αναψυχής,
- Κοινωνική υποδομή και
- Κτήρια στάθμευσης

με συνολική επιφάνεια 1.000.000 τ.μ. Αυτό το μέγεθος αναφέρεται σε εμβαδά χώρων ισογείων και άνω και δεν περιλαμβάνει χώρους στάθμευσης και υπόγειους βοηθητικούς χώρους.

Ολόκληρη η πολεοδομική ανάπτυξη θα καταλάβει μέγιστη μικτή επιφάνεια 100 εκταρίων. Σε αυτήν περιλαμβάνεται και η επιφάνεια του εσωτερικού οδικού δικτύου της/των περιοχής/ών πολεοδομικής ανάπτυξης, που θα πρέπει να περιορισθεί σε εύλογα πλαίσια και να κάνει την βέλτιστη χρήση υπαρχουσών και σχεδιαζομένων οδών.

Γ. Άλλες Εγκαταστάσεις και Υποδομή

Ορισμένες υφιστάμενες και άλλες προβλεπόμενες εγκαταστάσεις (τεχνικά έργα-κοινωνική υποδομή, Συνεδριακό-Εκθεσιακό Κέντρο, Ολυμπιακές Εγκαταστάσεις κλπ) θα πρέπει επίσης να περιληφθούν/ενταχθούν στο σχεδιασμό, με την παρούσα ή με νέα διαμόρφωσή τους, σε σχέση τόσο με το πάρκο, όσο και με τις περιοχές πολεοδομικής ανάπτυξης, όπως περιγράφεται στις κατευθύνσεις σχεδιασμού που ακολουθούν.

Η συνολική επιφάνεια αυτών, καθώς και όλων των κτιριακών εγκαταστάσεων που θα διατηρηθούν ή θα προταθούν για την έκταση του Πάρκου, δεν μπορεί να υπερβαίνει τις 325.000 τμ.

Το Συνεδριακό-Εκθεσιακό Κέντρο της Αθήνας, που προβλέπεται να αναπτυχθεί στο κτίριο του άλλοτε Ανατολικού Αεροσταθμού, έργο του Eero Saarinen,

καταλαμβάνει μια οριοθετημένη περιοχή 17 εκταρίων και θα έχει μέγιστη δομημένη επιφάνεια 51.000 τμ, η οποία κατανέμεται μεταξύ συνεδριακών και εκθεσιακών δραστηριοτήτων. Προβλέπεται επίσης, για τις ανάγκες του Κέντρου, η κατασκευή ξενοδοχείου κατηγορίας 5* με μέγιστη δομημένη επιφάνεια 20.000 τμ πέραν της συνολικής δομημένης επιφάνειας του Συνεδριακού-Εκθεσιακού Κέντρου.

Το πρώτο βραβείο του διαγωνισμού δίνεται στην πρόταση ομάδας γραφείων από το Παρίσι και τη Νέα Υόρκη DZO Architecture (Elena Fernandez – David Serero / New York, Arnaud Descombes – Antoine Regnault / Paris) (εικ. 14).

Η πρόταση αυτή, στη συνέχεια επικαιροποιείται από το ΥΠΕΧΩΔΕ και οδηγεί στη μελέτη του 2007.

Εικ. 14: Φωτορεαλιστική απεικόνιση του πρώτου βραβείου του διαγωνισμού (Serero Architects (2010), *Urban projects: Hellenikon: Metropolitan park international competition* [Rendering], Paris, New York & Madrid: Serero και http://www.serero.com/index_en.htm)

Το ΥΠΕΧΩΔΕ αναθέτει το 2006 στη μελετητική ομάδα που έλαβε το πρώτο βραβείο στον Διεθνή Αρχιτεκτονικό Διαγωνισμό Ιδεών (2003) την επικαιροποίηση της πρότασης, την οποία παρουσιάζει το 2007 (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2007).

Έχει προηγηθεί ο προσδιορισμός της μεταολυμπιακής χρήσης και αξιοποίησης των ολυμπιακών εγκαταστάσεων εντός του χώρου του Ελληνικού (Ν. 3342/2005). Εκτός από τον αθλητισμό, προβλέπονται για τις εγκαταστάσεις στο χώρο του Ελληνικού και χρήσεις αναψυχής, εμπορίου και πολιτισμού.

Στις γενικές αρχές σχεδιασμού της μελέτης, το Μητροπολιτικό Πάρκο Ελληνικού περιγράφεται ως «το μεγαλύτερο έργο ανάπλασης- ανάπτυξης που έχει ποτέ πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα» και «το πιο σημαντικό πρόγραμμα της πόλης για τον 21^ο αιώνα με τεράστιες δυνατότητες για την αναγέννηση της».

Δεσμευτικά στοιχεία για την τελική πρόταση αποτελούν οι κατευθύνσεις του ΥΠΕΧΩΔΕ-ΟΡΣΑ, που, με μικρές διαφοροποιήσεις, επαναλαμβάνουν τα δεδομένα του Διεθνή Αρχιτεκτονικού Διαγωνισμού (2003).

Για τη συνολική αξιοποίηση του χώρου (6.000 στρέμματα μαζί με την προτεινόμενη υπογειοποίηση της λεωφόρου Ποσειδώνος) προβλέπεται ότι 300 στρέμματα θα δοθούν για «ήπια οικιστική ανάπτυξη», ενώ άλλα 300 στρέμματα

αφορούν υφιστάμενα κτίρια και χρήσεις που παραμένουν. Από τα υφιστάμενα κτίρια «διατηρούνται 41, πολλά από τα οποία προτείνεται να κριθούν διατηρητέα».

Όπως και στην προκήρυξη του διαγωνισμού, και στη μελέτη αυτή, ο χώρος του Ελληνικού διακρίνεται στις περιοχές οικιστικής ανάπτυξης και στο κυρίως πάρκο. Ωστόσο, και στο χώρο του πάρκου-πρασίνου εντάσσεται μέρος των υφιστάμενων δραστηριοτήτων και λειτουργιών με χρήσεις αστικού χαρακτήρα (πχ υφιστάμενες ολυμπιακές εγκαταστάσεις και επιχειρηματικό και εκθεσιακό κέντρο) (εικ. 15).

Εικ. 15: Σχέδιο της μελέτης ΥΠΕΧΩΔΕ-ΟΡΣΑ, *Μητροπολιτικό Πάρκο Ελληνικού*, 2007 (Serero, David, Fernandez, Elena, & Coignet, Philippe/OLM (2007), *Επικαιροποίηση και εξειδίκευση της μελέτης γενικής διάταξης και πρόγραμμα ανάπτυξης της συνολικής έκτασης του πρώην αεροδρομίου του Ελληνικού* [3η φάση], Αθήνα: ΥΠΕΧΩΔΕ-ΟΡΣΑ)

Από την πλευρά των κοινωνικών αντιστάσεων, η δράση που μπορεί να θεωρηθεί και αφετηρία των δυναμικών διεκδικήσεων για το Ελληνικό είναι το άνοιγμα μέρους της παραλίας του Αγίου Κοσμά τον Ιούνιο του 2007. Φορείς, συλλογικότητες από τους όμορους δήμους και το Λεκανοπέδιο (ανα)κατέλαβαν μέρος της παραλίας, η οποία ήταν αποκλεισμένη από τις χρήσεις αναψυχής. Ο δημοτική αρχή του Δήμου Ελληνικού στήριξε και συμμετείχε στην προσπάθεια. Ο ίδιος ο Δήμαρχος, Χρήστος Κορτζίδης, έκανε απεργία πείνας 24 ημερών, διαμαρτυρόμενος για τη μη δυνατότητα πρόσβασης στην ακτή. Η παραλία του Αγίου Αλεξάνδρου, όπως ονομάστηκε, είναι η πρώτη δημόσια παραλία με εξοπλισμό για ΑΜΕΑ. Από το 2007, διαχειρίζεται από το Δήμο και ομάδες εθελοντών -χωρίς να έχει παραχωρηθεί επίσημα στο Δήμο- οι οποίοι φροντίζουν για την καθαριότητα της και τη συντήρηση του εξοπλισμού (εικ. 16).

Εικ. 16: Άνοιγμα της παραλίας του Αγίου Κοσμά, 2007 (Δήμος Ελληνικού, 2010)

Λίγους μήνες αργότερα, τον Ιανουάριο 2008, δημιουργείται η Συμμαχία «Κοινή Δράση» από τους τέσσερις όμορους δήμους του πρώην αεροδρομίου, με σκοπό την προώθηση ενός διαφορετικού σχεδίου για το χώρο. Η Συμμαχία οργανώνει στο χώρο του πρώην αεροδρομίου το forum «3 μέρες για μια ζωή». Έχει προηγηθεί (Νοέμβριος 2007) η παρουσίαση της πρότασης ΥΠΕΧΩΔΕ-ΟΡΣΑ, που προέβλεπε δόμηση μέρους του χώρου και μεγάλα οδικά έργα εντός του χώρου. Στα πλαίσια του forum οργανώνονται συζητήσεις για τους πιθανούς τρόπους ανάπτυξης και αξιοποίησης της περιοχής, με τη συμμετοχή ακαδημαϊκών, ερευνητών, αρχαιολόγων, ιστορικών, μηχανικών, αρχιτεκτόνων, πολεοδόμων και πολλών οργανισμών και φορέων. Στα πλαίσια του forum, επίσης, πραγματοποιείται η δεντροφύτευση 10.000 δέντρων εντός του χώρου, με τη συμμετοχή φορέων, οργανώσεων, κατοίκων της ευρύτερης περιοχής, καθώς και μαθητών σχολείων του Δήμου (Δήμος Ελληνικού, 2010) (εικ. 17).

Εικ. 17: Δεντροφύτευση στο χώρο του πρώην αεροδρομίου, 2008 (Δήμος Ελληνικού, 2010)

Τον Σεπτέμβριο 2009, λίγο πριν τις βουλευτικές εκλογές, πραγματοποιείται μια ακόμη κίνηση διεκδίκησης χώρου εντός του Ελληνικού. Με πρωτοβουλία του Δήμου, φορέων και κατοίκων γίνεται το άνοιγμα τμήματος του χώρου της πρώην Ελληνικής Βάσης και η δημιουργία πάρκου περίπου 12 στρ. σε περιοχή με υφιστάμενο υψηλό πράσινο.

Η επόμενη κίνηση διεκδίκησης και διαμαρτυρίας πραγματοποιείται τον Ιούνιο 2010, και αφορά το χώρο της παραλίας του Ελληνικού. Στο διάστημα που μεσολάβησε, το ζήτημα του Ελληνικού είναι «εκτός επικαιρότητας» και, σαν αποτέλεσμα, οι δράσεις περιορίζονται σε λίγες συζητήσεις-ενημερώσεις για τα σχέδια του 2008. Το καλοκαίρι του 2010, ο Δήμος Ελληνικού, συλλογικότητες και κάτοικοι από την ευρύτερη περιοχή, οργανώνουν διαμαρτυρία στην παραλία του Αγίου Κοσμά, για την επέκταση των χρήσεων αναψυχής και τη μη δυνατότητα πρόσβασης στην παραλία.

Β. Η περίοδος από το 2010 έως σήμερα (πορεία προς την ιδιωτικοποίηση)

Οι κινήσεις για το Ελληνικό, από το 2010 μέχρι σήμερα είναι συνεχείς, και αρκετά έντονες. Σημαντικό σημείο τομής σε αυτή τη διαδικασία αποτελεί το καλοκαίρι του 2011, με την ψήφιση του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Σταθερότητας (Ν. 3986/2011) και την ένταξη του Ελληνικού σε αυτό.

Το Σεπτέμβριο του 2010 υπογράφεται μνημόνιο συνεργασίας μεταξύ της ελληνικής κυβέρνησης και του Κατάρ για επενδύσεις 5-7 δις στην Ελλάδα. Το μνημόνιο συνεργασίας δεν αναφέρεται σαφώς στο χώρο του Ελληνικού, σύμφωνα με τις επίσημες ανακοινώσεις. Ωστόσο, η πλειοψηφία των δημοσιευμάτων, και του ελληνικού και του ξένου Τύπου, συνδέουν το μνημόνιο συνεργασίας με την ύπαρξη επενδυτικού ενδιαφέροντος για το χώρο του Ελληνικού.

Το Δεκέμβριο του 2010 ψηφίζεται ο νόμος για την επίσπευση των αποκρατικοποιήσεων και την εκποίηση της δημόσιας ακίνητης περιουσίας (Ν. 3894/2010). Το Ελληνικό τίθεται ως πρώτη προτεραιότητα σε αυτό το πρόγραμμα. Η Ελληνικόν Α.Ε. συστήνεται λίγους μήνες αργότερα (Ν. 3943/2011), τον Μάρτιο 2011, με σκοπό τη «διαχείριση και αξιοποίηση της έκτασης του πρώην διεθνούς αεροδρομίου της Αθήνας στο Ελληνικό».

Τον Ιούνιο 2011 γίνεται η δημοσιοποίηση της πρότασης του αρχιτέκτονα J. Acebillo, από την Ελληνικόν Α.Ε. Το προηγούμενο διάστημα, από τον Σεπτέμβριο 2010, ο Josep Acebillo παρουσιαζόταν ως αυτός που σχεδιάζει για το Ελληνικό, ακολουθώντας κρατικές οδηγίες και κατευθύνσεις. Ωστόσο, η σημασία της πρότασης του υποβαθμίζεται από την Ελληνικόν Α.Ε. Εξάλλου, η ένταξη του Ελληνικού στο Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής (Ιούλιος 2011) δημιουργεί νέα δεδομένα, και δεσμεύσεις, για το χώρο.

Η πρόταση του Josep Acebillo (Acebillo, 2011) αναφέρεται σε ένα «στρατηγικό αστικό μοντέλο» για το χώρο του Ελληνικού, που θα λειτουργήσει ως «κοινωνικο-οικονομικός καταλύτης» για το Λεκανοπέδιο αλλά και για τη χώρα. Το κεντρικό πάρκο των 2.600 στρ. προτείνεται να πλαισιώνεται από κτίρια συνολικής επιφάνειας 2 εκ. τμ, από τα οποία τα 980.000 τμ θα χρησιμοποιηθούν για κατοικίες.

Για το χώρο της παραλίας του Αγ. Κοσμά προτείνεται η δημιουργία νέας μαρίνας (χωρίς να διευκρινίζεται η χωρητικότητά της) με δημόσια πρόσβαση και «μεσογειακών χωριών» σε σχέση με αυτή. Προτείνεται επίσης η παράκαμψη της λεωφόρου Ποσειδώνος, για την καλύτερη εκμετάλλευση του παράκτιου μετώπου, και η διατήρηση της υφιστάμενης γραμμής Τραμ.

Στα σκίτσα-φωτορεαλιστικές απεικονίσεις που συνοδεύουν το κείμενο της πρότασης παραμένει ασαφές τι θα γίνουν τα υφιστάμενα κτίρια και εγκαταστάσεις που δεν απεικονίζονται (εικ. 18).

Εικ. 18: General Morphology of the park (Acebillo, J. (2011), Hellinikon, Greece: Strategic urban model [Conceptual urban model for Hellinikon under the commission of the Greek Government], Barcelona: BcnSuS)

Τον Ιούλιο 2011, το Ελληνικό εντάσσεται στο Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής (Ν. 3986/2011) και, στη συνέχεια, το σύνολο των μετοχών της Ελληνικών Α.Ε. μεταβιβάζονται στο Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου. Στόχος της αξιοποίησης του Ελληνικού είναι πλέον η συνεισφορά στο δημοσιονομικό πρόβλημα της χώρας.

Η πρόσκληση υποβολής εκδήλωσης ενδιαφέροντος για την απόκτηση της πλειοψηφίας της εταιρείας Ελληνικών Α.Ε. δημοσιεύεται στις αρχές Δεκεμβρίου 2011 (ΤΑΙΠΕΔ, 2011). Απευθύνεται σε ενδιαφερόμενους επενδυτές με «ισχυρή τεχνογνωσία σε έργα αξιοποίησης με παρόμοιο μέγεθος και χαρακτηριστικά» με το Ελληνικό καθώς και με «επαρκείς χρηματοοικονομικές δυνατότητες που θα διασφαλίζουν την καταβολή του ανταλλάγματος».

Στην περιοχή αξιοποίησης περιλαμβάνεται το σύνολο της έκτασης, ο χώρος του πρώην αεροδρομίου μαζί με την παράκτια ζώνη του Αγίου Κοσμά.

Για το μελλοντικό χαρακτήρα της περιοχής, αναφέρεται συγκεκριμένα:

Το όραμα του Ταμείου είναι να δοθεί νέα πνοή σε αυτό το σημαντικής έκτασης Ακίνητο και να συνδεθεί αποτελεσματικά με τον περιβάλλοντα αστικό ιστό, με παράλληλη δημιουργική χρήση της παραλιακής ζώνης. Η εν λόγω αξιοποίηση θα μπορούσε να επαναπροσδιορίσει την Αθήνα ως πόλη προορισμού και, συγχρόνως, να προσφέρει στους κατοίκους/ επισκέπτες της μία νέα ποικιλία εμπειριών τονώνοντας παράλληλα την οικονομική δραστηριότητα. Τα ανωτέρω αναμένεται να πραγματοποιηθούν μέσω των κατάλληλων αρχιτεκτονικών και πολεοδομικών επεμβάσεων, οι οποίες θα καταστήσουν το Ακίνητο μοναδική πρόταση, συνδυάζοντας την εγγύτητά του στο κέντρο της Αθήνας, την

παραλιακή ζώνη, το Μεσογειακό κλίμα, καθώς και καινοτόμες ιδέες ανάδειξης του χώρου μέσω μιας υψηλής ποιότητας αισθητικής.

Σύμφωνα με το κείμενο της πρόσκλησης, στην περιοχή αναμένεται ότι επιτρέπονται το σύνολο των χρήσεων, πλην της βιομηχανίας. Αναμένεται να επιτρέπονται οι ακόλουθες χρήσεις γης για την ανάπτυξη ιδιωτικών κατοικιών και/ή κτιρίων και εγκαταστάσεων μικτών χρήσεων και άλλων, σύμφωνα με την ισχύουσα τότε νομοθεσία:

Ιδιωτικές κατοικίες
Επιχειρηματικά πάρκα (συμπεριλαμβανομένων γραφείων, κέντρων έρευνας και ανάπτυξης)
Τουριστικά καταλύματα (συμπεριλαμβανομένων ξενοδοχείων, ολοκληρωμένων οικιστικών θερέτρων)
Εμπορικά καταστήματα
Κέντρα αναψυχής
Υγεία /περίθαλψη
Ακαδημαϊκούς /εκπαιδευτικούς χώρους
Πολιτιστικές εγκαταστάσεις

Επίσης, αναμένεται να επιτρέπονται και ορισμένες άλλες χρήσεις:

Κεντρικό πάρκο, εμπλουτισμένο με σχετικές δραστηριότητες
Άλλες κοινόχρηστες εκτάσεις πρασίνου και άλλους εξωτερικούς χώρους (π.χ. εκτός του κεντρικού πάρκου, δρόμους όπως ορίζεται κατωτέρω και εξωραϊσμούς ιδιωτικών χώρων)
Μερικά περιορισμένα κτίρια και/ή εγκαταστάσεις για χρήση από δημόσιες υπηρεσίες μετά την ολοκλήρωσή τους (π.χ. διοικητικά γραφεία για δημόσιους/κοινωνικούς φορείς/ υπηρεσίες, δημόσια σχολεία, εκκλησία κλπ.)
Σχετικές κοινόχρηστες υποδομές (ενδεικτικά, δρόμους, πεζοδρόμια, δίκτυα αποχέτευσης, παροχές κοινής ωφέλειας, τηλεπικοινωνιακά και συναφή δίκτυα και άλλα)

Η αναφορά στο «αναμένεται» του κειμένου της πρόσκλησης δεν είναι τυχαία. Την περίοδο που δημοσιοποιείται η πρόσκληση δεν υπάρχει θεσμικό πλαίσιο για το χώρο. Αυτό δημιουργείται, μέσω του νόμου για το Ελληνικό, λίγους μήνες αργότερα.

Η πρώτη φάση της πρόσκλησης εκδήλωσης ενδιαφέροντος λήγει, μετά από παράταση, στα μέσα Απριλίου 2012. Κατατίθενται εννέα προτάσεις από επενδυτικούς ομίλους. Η επίσημη ανακοίνωση για την έναρξη της δεύτερης φάσης της διαδικασίας γίνεται από το ΤΑΙΠΕΔ αρκετούς μήνες αργότερα, τον Ιανουάριο 2013. Σύμφωνα με αυτή, προκρίνονται στη δεύτερη φάση η Lamda Development (συμπεριλαμβανόμενου ομίλου Λάτση), η London Regional Properties (μια από τις μεγαλύτερες εταιρείες real estate στην Ευρώπη) και η ισραηλινή Elbit. Η συμμετοχή της Qatar Investment Authority (του κρατικού fund του εμιράτου του Κατάρ) αναφέρεται σε δημοσιεύματα (Tugwell, Bloomberg News, 11.05.2012), αλλά δεν επιβεβαιώνεται επίσημα.

Την ίδια περίοδο (Δεκέμβριος 2011) όλοι οι φορείς, δημόσιοι και ιδιωτικοί, που στεγάζονται στο χώρο του Ελληνικού παίρνουν ειδοποιήσεις από την Ελληνικόν Α.Ε. ότι πρέπει να εγκαταλείψουν άμεσα το χώρο (Λιάλιος, 18.12.2011). Σήμερα (2013) βρίσκεται σε εξέλιξη σειρά εξώσεων και επιβολής προστίμων σε πολιτιστικούς και αθλητικούς συλλόγους που στεγάζονται εντός του χώρου.

Το νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο της προωθούμενης επένδυσης στο Ελληνικό δίνεται μέσω του νόμου για την «αξιοποίηση του πρώην αεροδρομίου Ελληνικού» (Ν. 4062/2012). Ο νόμος ψηφίζεται στο τέλος Μαρτίου 2012, λίγες μέρες πριν τη λήξη της πρώτης φάσης της εκδήλωσης επενδυτικού ενδιαφέροντος για το χώρο.

Σύμφωνα με το Νόμο, η αξιοποίηση του πρώην Αεροδρομίου του Ελληνικού και της παράκτιας Ολυμπιακής ζώνης του Αγίου Κοσμά Αττικής συνιστά «σκοπό έντονου δημοσίου συμφέροντος» με τον οποίο επιδιώκεται κυρίως:

Η συμβολή στους εθνικούς δημοσιονομικούς και αναπτυξιακούς στόχους για την αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας.

Η προσέλκυση επενδύσεων και δραστηριοτήτων υψηλής προστιθέμενης αξίας για την οικονομία της Αττικής και εν γένει της χώρας, καθώς και η ενίσχυση της επιχειρηματικής καινοτομίας.

Η δημιουργία θέσεων εργασίας σε τομείς με υψηλή ανταγωνιστικότητα για την οικονομία της Αττικής και εν γένει της χώρας.

Η ανάδειξη της Αθήνας σε πολιτιστική μητρόπολη, τουριστικό πόλο διεθνούς ακτινοβολίας και σημαντικό κέντρο οικονομικής ανάπτυξης και επιχειρηματικότητας, καθώς και εκπαίδευσης και έρευνας, στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου και των Βαλκανίων.

Η δημιουργία ενός μητροπολιτικού πόλου πολλαπλών λειτουργιών, εθνικής εμβέλειας και διεθνούς αναφοράς.

Η εφαρμογή πρότυπων προγραμμάτων αστικής ανάπτυξης και ανασυγκρότησης και η απόδοση στο ευρύτερο μητροπολιτικό συγκρότημα της πρωτεύουσας χώρων πρασίνου και αναψυχής, καθώς και πολιτιστικών, αθλητικών, τουριστικών, εκπαιδευτικών, ερευνητικών και κοινωνικών υποδομών υψηλής ποιότητας.

Η εφαρμογή προτύπων σχεδίων, μεθόδων και τεχνικών για την αξιοποίηση του θαλάσσιου μετώπου του Σαρωνικού και τη στροφή της πόλης προς τη θάλασσα.

Για την κατάρτιση του Σχεδίου Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης του Μητροπολιτικού Πόλου Ελληνικού-Αγίου Κοσμά καθορίζονται οι ακόλουθες χρήσεις γης και γενικοί όροι και περιορισμοί δόμησης:

Στις προς πολεοδότηση περιοχές επιτρέπονται οι χρήσεις αμιγούς κατοικίας, γενικής κατοικίας και πολεοδομικού κέντρου.

Στις ζώνες ανάπτυξης επιτρέπονται οι χρήσεις της παραγράφου Β, άρθρου 11, Ν. 3986/2011⁷, οι χρήσεις σταθμών μεταφόρτωσης, ανακύκλωσης και

⁷ Τα δημόσια ακίνητα που προβλέπονται στο προηγούμενο άρθρο και τα οποία βρίσκονται σε περιοχές εκτός εγκεκριμένων σχεδίων πόλεων και εκτός ορίων οικισμών προ του 1923 ή κάτω των 2.000 κατοίκων μπορούν να υπάγονται, σύμφωνα με το γενικό προορισμό ανάπτυξης και αξιοποίησής τους, στις ακόλουθες γενικές κατηγορίες χρήσεων γης:

1. Τουρισμός – Αναψυχή

Στα ακίνητα που έχουν ως γενικό προορισμό τον τουρισμό – αναψυχή, επιτρέπονται: α) Τουριστικά καταλύματα (κύρια και μη κύρια, σύνθετα τουριστικά καταλύματα κ.λπ.), β) Ειδικές τουριστικές υποδομές και λοιπές τουριστικές εγκαταστάσεις (συνεδριακά κέντρα, γήπεδα γκόλφ, υδροθεραπευτήρια κ.λπ.), γ) Τουριστικοί λιμένες – μαρίνες, δ) Κατοικία, ε) Εμπορικά καταστήματα, καταστήματα παροχής υπηρεσιών, στ) Καζίνο, ζ) Κοινωνική πρόνοια, η) Αθλητικές εγκαταστάσεις, θ) Πολιτιστικές εγκαταστάσεις, ι) Θρησκευτικοί χώροι, ια) Περίθαλψη, ιβ) Χώροι συνάθροισης κοινού, ιγ) Εστίαση, ιδ) Αναψυκτήρια, ιε) Κέντρα διασκέδασης, αναψυχής, ιστ) Στάθμευση (κτίρια – γήπεδα), ιζ) Εγκαταστάσεις εκθεσιακών χώρων, ιη) Ελικοδρόμιο, ιθ) Κάθε άλλη συναφής χρήση, η οποία δεν μεταβάλλει το γενικό προορισμό του ακινήτου.

2. Επιχειρηματικά Πάρκα

Στα ακίνητα που έχουν ως γενικό προορισμό τα επιχειρηματικά πάρκα, επιτρέπονται: α) Οι χρήσεις που ορίζονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 43 του ν. 3982/2011 (Α' 143), β) Γραφεία, Τράπεζες, Ασφάλειες, Κοινωνικές Οργανισμοί, γ) Διοίκηση, δ) Κατοικία, ε) Εκπαίδευση, στ) Εμπορικά καταστήματα, καταστήματα παροχής υπηρεσιών, ζ) Αθλητικές εγκαταστάσεις, η) Πολιτιστικές εγκαταστάσεις, θ) Θρησκευτικοί χώροι, ι) Περίθαλψη, ια) Χώροι συνάθροισης κοινού, ιβ) Εστίαση, ιγ) Αναψυκτήρια, ιδ) Κέντρα διασκέδασης, αναψυχής, ιε) Στάθμευση (κτίρια – γήπεδα), ιστ) Εγκαταστάσεις εκθεσιακών χώρων, ιζ) Τουριστικά καταλύματα και λοιπές τουριστικές εγκαταστάσεις και υποδομές, ιη) Ελικοδρόμιο, ιθ) Κάθε άλλη συναφής χρήση γης, η οποία δεν μεταβάλλει το γενικό προορισμό του ακινήτου.

επεξεργασίας απορριμμάτων, κοιμητηρίων και οι χρήσεις εκπαίδευσης και έρευνας.

Στις χρήσεις εκπαίδευσης και έρευνας περιλαμβάνονται οι εξής ειδικότερες χρήσεις: εκπαίδευση (πανεπιστημιακά και τεχνολογικά ιδρύματα και σχολές), ερευνητικά κέντρα-ερευνητικά εργαστήρια, εγκαταστάσεις αξιοποίησης ερευνητικών αποτελεσμάτων, διοίκηση, ιατρεία, αθλητικές εγκαταστάσεις, πολιτιστικές εγκαταστάσεις, εστιατόρια-αναψυκτήρια, στάθμευση (κτίρια-γήπεδα).

Μικτός συντελεστής δόμησης εφαρμοζόμενος στην έκταση του Μητροπολιτικού Πόλου Ελληνικού-Αγίου Κοσμά: 0,5. Ο συντελεστής αυτός κατανέμεται στις επί μέρους ζώνες ανάπτυξης και τις περιοχές προς πολεοδομηση του Μητροπολιτικού Πόλου, ανάλογα με το χωρικό προορισμό εκάστης ζώνης και τις επιτρεπόμενες εντός αυτής χρήσεις γης.

Ειδικότερα, στις ζώνες ανάπτυξης, ο ανώτατος επιτρεπόμενος συντελεστής δόμησης για καθεμία από τις γενικές κατηγορίες χρήσεων γης (Ν. 3986/2011) ορίζεται ως εξής: τουρισμός-αναψυχή: 0,2, επιχειρηματικά πάρκα: 0,3, χρήσεις μεταφορικών, τεχνικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών υποδομών και λειτουργιών: 0,2, μικτές χρήσεις: 0,4. Ο ανώτατος επιτρεπόμενος συντελεστής δόμησης για τις ζώνες εκπαίδευσης-έρευνας ορίζεται σε 0,3.

Στις περιοχές προς πολεοδομηση, οι συντελεστές δόμησης ορίζονται σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο άρθρο 18, παρ. 1 του Ν. 2508/1997⁸. Ειδικώς σε περιοχές γενικής και αμιγούς κατοικίας ή επί μέρους πολεοδομικές ενότητες αυτών, οι οποίες έχουν ιδιαίτερο πολεοδομικό ενδιαφέρον ή μπορεί να αποτελέσουν αντικείμενο ειδικής αρχιτεκτονικής σχεδίασης και ανάδειξης κτιρίων ως σημείων προορισμού και τοποσήμων, καθώς και σε περιοχές με χρήση πολεοδομικού κέντρου στις οποίες επιδιώκεται η συγκέντρωση κεντρικών λειτουργιών, μπορεί να καθορίζονται και μεγαλύτεροι συντελεστές δόμησης, οι οποίοι δεν επιτρέπεται να υπερβαίνουν πάντως το 2,2.

3. Θεματικά πάρκα – Εμπορικά κέντρα – Αναψυχή

Στα ακίνητα που έχουν ως γενικό προορισμό τα θεματικά πάρκα – εμπορικά κέντρα – αναψυχή, επιτρέπονται: α) Εμπορικά καταστήματα, καταστήματα παροχής υπηρεσιών, υπεραγορές, πολυκαταστήματα, εμπορικά κέντρα, β) Κοινωνική πρόνοια, γ) Γραφεία, Τράπεζες, Ασφάλειες, Κοινωνικοί Οργανισμοί, δ) Διοίκηση, ε) Κατοικία, στ) Εκπαίδευση, ζ) Αθλητικές εγκαταστάσεις, η) Πολιτιστικές εγκαταστάσεις, θ) Θρησκευτικοί χώροι, ι) Περίθαλψη, ια) Χώροι συνάθροισης κοινού, ιβ) Εστίαση, ιγ) Αναψυκτήρια, ιδ) Κέντρα διασκέδασης, αναψυχής, ιε) Στάθμευση (κτίρια – γήπεδα), ιστ) Εγκαταστάσεις εκθεσιακών χώρων, ιζ) Τουριστικά καταλύματα και λοιπές τουριστικές εγκαταστάσεις και υποδομές, ιη) Ελικοδρόμιο, ιθ) Κάθε άλλη συναφής χρήση, η οποία δεν μεταβάλλει το γενικό προορισμό του ακινήτου.

4. Μεταφορικές, τεχνικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές υποδομές και λειτουργίες

Στα ακίνητα που έχουν ως γενικό προορισμό μεταφορικές, τεχνικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές υποδομές και λειτουργίες, επιτρέπονται μία ή περισσότερες από τις ακόλουθες χρήσεις: α) Αεροδρόμια, β) Ελικοδρόμια, γ) Σιδηροδρομικοί σταθμοί, δ) Λιμενικές ζώνες επιβατικής, εμπορικής, αλιευτικής και τουριστικής δραστηριότητας, ε) Αμαξοστάσια, επισκευαστικές μονάδες και σταθμοί διαλογής, στ) Χώροι στάθμευσης οχημάτων, ζ) Κέντρα τεχνικής εξυπηρέτησης οχημάτων, η) Εμπορευματικοί σταθμοί αυτοκινήτων, θ) Μονάδες παραγωγής – διανομής ηλεκτρικής ενέργειας, ύδρευσης, τηλεπικοινωνιών, διαχείρισης αποβλήτων, απορριμμάτων κ.λπ. και συναφείς εγκαταστάσεις.

5. Δημόσια ακίνητα μικτών χρήσεων

Στα ακίνητα αυτά επιτρέπεται κατ' εξαίρεση, λόγω του μεγέθους, της θέσης, των υφιστάμενων δημοσίων υποδομών ή της γειτνίασής τους με αυτές ή της ειδικής φύσης του χωρικού προορισμού τους, η ανάμειξη δύο ή περισσότερων κατηγοριών χρήσεων γης από αυτές που προβλέπονται στις προηγούμενες περιπτώσεις του παρόντος. Στην περίπτωση αυτή, οι επιτρεπόμενες χρήσεις γης αναπτύσσονται με βάση την πολεοδομική τους λειτουργία σε ειδικότερες ζώνες υποδοχής για λόγους ορθολογικής διαχείρισης, προστασίας και οργάνωσης των ακινήτων.

⁸ Στις περιοχές που πολεοδομούνται με τις διατάξεις του ν. 1337/1983 και του παρόντος νόμου, ο συντελεστής δόμησης που καθορίζεται από την πολεοδομική μελέτη δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερος του 0.8.

Ο συντελεστής δόμησης για περιοχές δεύτερης κατοικίας δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερος του 0.4. Ο συντελεστής δόμησης για χρήσεις που προβλέπονται από τα άρθρα 6 και 6 που π. δ/τος της 23.2/6/3/1987 (ΦΕΚ 166 Δ'), όπως ισχύει κάθε φορά ή από τα άρθρα 6 και 7 του π. δ/τος 81/1980 (ΦΕΚ 27 Α'), δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερος του 1,6, για χρήσεις που προβλέπονται από το άρθρο 7 του ως άνω π. δ/τος της 23.2.1987 (ΦΕΚ 166 Δ') του 1,2 και για τουριστικές δραστηριότητες του 0,6.

Το ύψος των κτιρίων και εγκαταστάσεων του Μητροπολιτικού Πόλου ορίζεται ανά ζώνη ανάπτυξης ή περιοχή προς πολεοδόμηση, σε συνάρτηση με την πολεοδομική και αρχιτεκτονική φυσιογνωμία αυτής και την πραγματοποιούμενη ανά περίπτωση κάλυψη. Η κατασκευή υψηλών κτιρίων και εγκαταστάσεων σε επί μέρους ζώνες ή περιοχές του Μητροπολιτικού Πόλου πρέπει να τεκμηριώνεται από ειδική μελέτη ως αναγκαία για λόγους τεχνικούς, ειδικών κατασκευών ή πρωτότυπων αρχιτεκτονικών λύσεων που αποβλέπουν στο να καταστήσουν την έκταση ή τμήμα αυτής σημείο προορισμού (landmark destination). Δεν επιτρέπεται η κατασκευή υψηλών κτιρίων και εγκαταστάσεων εντός ζώνης 100 μέτρων από τα όρια του ακινήτου του πρώην Αεροδρομίου Ελληνικού, με εξαίρεση το τμήμα αυτού που έχει πρόσωπο επί της Λεωφόρου Βουλιαγμένης και επί της Λεωφόρου Ποσειδώνος.

Μέγιστο επιτρεπόμενο ποσοστό κάλυψης για κτίρια και εγκαταστάσεις στο σύνολο του Μητροπολιτικού Πόλου Ελληνικού-Αγίου Κοσμά: 35%. Το μέγιστο ποσοστό κάλυψης στις ζώνες ανάπτυξης ορίζεται σε 30% για κάθε ζώνη. Στις προς πολεοδόμηση περιοχές, το μέγιστο επιτρεπόμενο ποσοστό κάλυψης καθορίζεται με επιμέρους πολεοδομικές μελέτες.

Στο τμήμα του Μητροπολιτικού Πόλου Ελληνικού-Αγίου Κοσμά, έκταση επιφανείας 2.000 τουλάχιστον στρεμμάτων θα αναπτυχθεί ως Μητροπολιτικό Πάρκο Πρασίνου και Αναψυχής, με χρήσεις πρασίνου, ελεύθερων χώρων, αναψυχής, αθλητισμού, πολιτισμού, κοινωφελών λειτουργιών και πρότυπων αστικών υποδομών. Δρόμοι και τεχνικά έργα, καθώς και ρέματα, τα οποία διέρχονται από την πιο πάνω έκταση, δεν συνιστούν κατάτμηση αυτής. Η κάλυψη των, πάσης φύσεως, μόνιμων κτιρίων που θα ανεγερθούν για την εξυπηρέτηση του Πάρκου δεν μπορεί να υπερβαίνει το 10% της συνολικής επιφανείας της πιο πάνω έκτασης. Ο μέγιστος αριθμός ορόφων για τα πιο πάνω κτίρια ορίζεται σε δύο και το μέγιστο επιτρεπόμενο ύψος σε δέκα μέτρα. Κατ' εξαίρεση, επιτρέπεται η κατασκευή ενός και μόνο υψηλού κτιρίου ειδικής αρχιτεκτονικής σχεδίασης, το οποίο μπορεί να λειτουργήσει ως σημείο προορισμού και τοπόσημο του Πάρκου. Οι χώροι πρασίνου και οι ελεύθεροι χώροι πρέπει να ανέρχονται στο 75% τουλάχιστον της συνολικής έκτασης του Πάρκου.

Για το παράκτιο μέτωπο, ο μέγιστος επιτρεπόμενος συντελεστής δόμησης ορίζεται σε 0,25 και το μέγιστο ύψος των κτιρίων σε δεκαέξι μέτρα. Κατ' εξαίρεση, επιτρέπεται η κατασκευή ενός και μόνο υψηλού κτιρίου ειδικής αρχιτεκτονικής σχεδίασης, το οποίο μπορεί να λειτουργήσει ως σημείο προορισμού και τοπόσημο του παράκτιου μετώπου. Στην έκταση επιτρέπονται χρήσεις τουρισμού-αναψυχής (Ν. 3986/2011), καθώς και εκπαιδευτικές, ερευνητικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες που συνδέονται ιδίως με το θαλάσσιο και παράκτιο χώρο, όπως θαλάσσια έρευνα, καταδύσεις, ενυδρεία κλπ. Επιτρέπονται επίσης και οι χρήσεις αμιγούς κατοικίας σε ποσοστό που δεν μπορεί να υπερβαίνει το 40% της συνολικής έκτασης που παράκτιου μετώπου. Στις περιοχές αμιγούς κατοικίας ο συντελεστής δόμησης που καθορίζεται από την πολεοδομική μελέτη δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερος του 0,6 και το ύψος των κτιρίων δεν μπορεί να υπερβαίνει τα έντεκα μέτρα.

Η περιγραφή του χαρακτήρα του Μητροπολιτικού Πόλου Ελληνικού-Αγίου Κοσμά και η χωροθέτηση λειτουργιών και δραστηριοτήτων εντός αυτού δεν έχει, μέσα από την περιγραφή του θεσμικού πλαισίου, χωρική αναφορά. Δεν είναι γνωστό ποιο είναι, ή ποιο αναμένεται ότι θα είναι, το χωρικό αποτύπωμα της πρότασης «αξιοποίησης» του χώρου.

Από την πλευρά της η Ελληνικόν Α.Ε. αναπτύσσει τη δική της πρόταση, που ανταποκρίνεται στο ισχύον θεσμικό πλαίσιο (Ν. 4062/2012) (Pollalis et al, 2013). Η πρόταση της Ελληνικόν Α.Ε. περιγράφει ένα πολεοδομικό μοντέλο ανάπτυξης του χώρου με κύρια χαρακτηριστικά του (εικ. 19),

-την εκτροπή της κυκλοφορίας από την Λεωφόρο Ποσειδώνος σε νέο άξονα εντός του χώρου του Ελληνικού, με στόχο να αυξηθεί η αξία και η έκταση του παράκτιου μετώπου.

-την υλοποίηση πυκνού δικτύου πεζοδρόμων και ποδηλατοδρόμων εντός του Ελληνικού, όπως και την επέκταση των υφιστάμενων δικτύων Μέσων Μαζικής Μεταφοράς και την ενίσχυσή τους με χώρους στάθμευσης και σταθμούς μετεπιβίβασης.

-τη δημιουργία πρότυπων αστικών υποδομών και δικτύων, όπως χώροι και δίκτυα διαχείρισης απορριμμάτων, ενέργειας και νερού.

-το Μητροπολιτικό Πάρκο έχει το σχήμα «αστερία», ώστε να αυξάνεται η περίμετρος του πάρκου, οι περιοχές που εφάπτονται σε αυτό και η αλληλεπίδραση του με την πόλη. Οι αθλητικές εγκαταστάσεις του ΕΑΚΝ Αγίου Κοσμά μεταφέρονται εντός του Πάρκου, με στόχο να τονίζεται ο χαρακτήρας του Πάρκου ως χώρος αναψυχής και αθλητισμού ενώ απελευθερώνεται το παράκτιο μέτωπο.

-προτείνονται αστικό μοντέλο ανάπτυξης της περιοχής με μικτές χρήσεις γης (κατοικία, τουρισμός, υγεία και πρόνοια, γραφεία, μικτής χρήσης, εκπαίδευση και έρευνα, πολιτισμός, υπηρεσίες, εμπόριο, αναψυχή, αθλητισμός, υποδομές, ανοιχτοί δημόσιοι και πράσινοι χώροι) με στόχο την προώθηση οικονομικών συνεργειών, τη δημιουργία ασφαλούς αστικού περιβάλλοντος, συνεκτικών κοινοτήτων και αυτόνομων γειτονιών.

-προτείνεται ένας νέος τύπος οικοδομικού τετραγώνου για τα κτίρια διαμερισμάτων, με τυπικές διαστάσεις 130μ x 130μ, όπου τα κτίρια τοποθετούνται στην περίμετρο του οικοδομικού τετραγώνου και δημιουργείται μια ενιαία αυλή στο εσωτερικό του.

Η πρόταση της Ελληνικών Α.Ε., βέβαια, δεν έχει δεσμευτικό χαρακτήρα για τις προτάσεις επενδυτικού ενδιαφέροντος. Αποτελεί μια πιθανή εκδοχή του σχεδίου για το Ελληνικό χωρίς να αποκλείει άλλες, αρκετά διαφορετικές, προσεγγίσεις.

Εικ. 19: Μοντέλο αστικής ανάπτυξης και σχέδιο χρήσεων γης για το Ελληνικό (Pollalis et al, 2013)

Η ανακοίνωση των σχεδίων αξιοποίησης του Ελληνικού, με την ένταξη του στη λίστα του Προγράμματος Αποκρατικοποιήσεων, ωθεί στη δημιουργία της Επιτροπής Αγώνα για το Μητροπολιτικό Πάρκο Ελληνικού, το Μάρτιο 2011 (βλ. <http://parkoellinikou.blogspot.gr>). Η Επιτροπή Αγώνα, στη διακήρυξη της, δηλώνει την αντίθεση της στα σχέδια αξιοποίησης του χώρου και προβάλλει το όραμα για ένα Μητροπολιτικό Πάρκο πρασίνου και πολιτιστικών, αθλητικών, κοινωνικών χρήσεων στο σύνολο του χώρου. Από τη δημιουργία της συμμετέχει ενεργά στη διεκδίκηση αυτού του οράματος με δράσεις και εκδηλώσεις εντός του χώρου. Από τις πρώτες κινήσεις είναι η υπογραφή από 76 συλλογικότητες -κάποιες από αυτές συμμετέχουν και στην Επιτροπή Αγώνα- της "Ανοιχτής επιστολής προς

την ελληνική κυβέρνηση, την τρόικα, τους εμίρηδες και κάθε ενδιαφερόμενο: Το Ελληνικό δεν πωλείται!”.

Το διάστημα Μάιος-Σεπτέμβριος 2011 οργανώνεται, με τη στήριξη της Επιτροπής Αγώνα το 1ο Φεστιβάλ Αντίστασης και Δημιουργίας εντός του χώρου του Ελληνικού. Η αρχή γίνεται, το Μάιο 2011, με τη συναυλία 20 καλλιτεχνών ενάντια στα σχέδια ιδιωτικοποίησης του χώρου. Σε συνεργασία με το κοινωνικό δίκτυο «Ηλιόσποροι» οργανώνεται πικ-νικ για την Αποανάπτυξη. Σε αυτό το πλαίσιο πραγματοποιείται και η επίσκεψη και ομιλία του Serge Latouche. Η πανσέληνος του Ιουλίου δίνει την αφορμή για το «Full moon freedom beach party: Reclaim the beach 2 stages festival against the sell-out of ex-airport of Athens» σε συνεργασία με το «Κενό Δίκτυο», με περισσότερους από 2.500 συμμετέχοντες. Το Σεπτέμβριο 2011 οργανώνεται έκθεση 130 Εικαστικών Καλλιτεχνών στο κτίριο Ξιφασκίας και παράλληλες εκδηλώσεις και συζητήσεις για τις ιδιωτικοποιήσεις, τις απειλές στους ελεύθερους χώρους, την αλληλέγγυα οικονομία και τα κοινωνικά κινήματα. Ιδιαίτερη, και σημαντική, στιγμή για το 1ο Φεστιβάλ Αντίστασης και Δημιουργίας είναι η συναυλία του Μίκη Θεοδωράκη, στα μέσα Σεπτεμβρη 2011, για την υπεράσπιση του δημόσιου χαρακτήρα του Ελληνικού.

Το Μάρτιο 2012 οργανώνεται άλλη μια μεγάλη δεντροφύτευση εντός του χώρου, με την υποστήριξη της Επιτροπής Αγώνα και της Πρωτοβουλίας για έναν Αυτοδιαχειριζόμενο Αγρό στο Ελληνικό. Πάνω από 3.000 συμμετέχοντες, από συλλογικότητες, φορείς, και κάτοικοι, φύτεψαν 1.100 δέντρα ελιάς (Τότσικας, Δρόμος, 23.03.2012).

Η Επιτροπή Αγώνα οργανώνει δύο διαμαρτυρίες ενάντια στη διαδικασία ιδιωτικοποίησης του χώρου και το νόμο για την αξιοποίηση του Ελληνικού, σε ημερομηνίες-κλειδιά της διαδικασίας ιδιωτικοποίησης. Η πρώτη, το Μάρτιο 2012, είναι στην πλατεία Συντάγματος, τη μέρα ψήφισης του σχετικού νομοσχεδίου. Η δεύτερη, τον Απρίλιο 2012, είναι στα γραφεία του ΤΑΙΠΕΔ, την καταληκτική ημερομηνία εκδήλωσης ενδιαφέροντος. Την ίδια περίοδο, 27 φορείς και οργανισμοί που στεγάζονται εντός του χώρου υπογράφουν κοινή δήλωση ενάντια στα σχέδια αξιοποίησης του χώρου και την απομάκρυνση τους.

Τον Ιούνιο 2012 κατατίθεται προσφυγή στο ΣτΕ, από πολίτες και μέλη της Επιτροπής Αγώνα, κατά της Κοινής Υπουργικής Απόφασης 206/25.04.2012 «Μεταφορά στην εταιρεία "Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσία του Δημοσίου" περιουσιακών στοιχείων του Δημοσίου». Η αίτηση ακύρωσης αφορά και την προσπάθεια παραχώρησης σε ιδιώτες του πρώην αεροδρομίου του Ελληνικού. Όπως επισημαίνεται στο κείμενο της προσφυγής «διακυβεύεται η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, των οικοσυστημάτων των ακτών, του τοπίου και των αρχαιοτήτων καθώς και η ποιότητα της ζωής μας λόγω της υπέρμετρης δόμησης και της εντατικής οικιστικής ανάπτυξης της εν λόγω έκτασης».

Την ίδια περίοδο (Ιούνιος 2012), εν όψει των βουλευτικών εκλογών, η Επιτροπή Αγώνα στέλνει ανοιχτή επιστολή για το Μητροπολιτικό Πάρκο Ελληνικού προς τα πολιτικά κόμματα. Με αυτή, ζητά τη δέσμευση των πολιτικών κομμάτων ότι, σε περίπτωση συμμετοχής τους στην κυβέρνηση, θα ακυρώσουν τον Εφαρμοστικό νόμο (Ν. 3986/2011) και το νόμο για την αξιοποίηση του Ελληνικού (Ν. 4062/2012). Απαντούν οι Οικολόγοι Πράσινοι και ο ΣΥΡΙΖΑ/ΕΚΜ.

Τον Ιούνιο 2012, ο David Harvey βρίσκεται στην Αθήνα για σειρά διαλέξεων. Κατά τη διάρκεια της παραμονής του, επισκέπτεται το χώρο του Ελληνικού και

συναντάται με το δήμαρχο Ελληνικού-Αργυρούπολης, Χρ. Κορτζίδη. Επίσης, το 5ο Φεστιβάλ Νέων (YouthFestival) του Δήμου Ελληνικού-Αργυρούπολης οργανώνεται εντός του χώρου του Ελληνικού, με την υποστήριξη της Επιτροπής Αγώνα για το Μητροπολιτικό Πάρκο Ελληνικού.

Τον Ιούλιο 2012 κατατίθεται ψήφισμα της Αντιπροσωπείας του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ ενάντια στην εκποίηση του Ελληνικού. Στο κείμενο της «εκφράζει την αντίθεσή της στην εκποίηση του Ελληνικού και τη συμμετοχή της στον αγώνα για ένα άλλο μοντέλο αξιοποίησης με γνώμονα την κάλυψη πραγματικών κοινωνικών αναγκών και όχι των συμφερόντων κάποιων επενδυτών – κερδοσκόπων.» Ακόμη, την ίδια περίοδο (Ιούλιος 2012) εκδίδεται κοινή ανακοίνωση της Επιτροπής αγώνα για το Μητροπολιτικό Πάρκο Ελληνικού, της Επιτροπής αλληλεγγύης στη Χαλκιδική και της Πρωτοβουλίας συνεννόησης για τη διαχείριση των απορριμμάτων «Με κοινωνικές αντιστάσεις απαντάμε στη λεηλασία του δημόσιου πλούτου». Στο κείμενο τους τονίζεται η ανάγκη οι πρωτοβουλίες και οι κινηματικές δράσεις πολιτών να ενισχύουν τις κοινωνικές αντιστάσεις σε τοπικό ή θεματικό επίπεδο σε κρίσιμους τομείς και να στηρίζουν τις τοπικές κοινωνίες και να διαμορφώνουν προτάσεις εναλλακτικών λύσεων στα κρίσιμα ζητήματα.

Το 2ο Φεστιβάλ Αντίστασης και Δημιουργίας στο Ελληνικό οργανώνεται το διάστημα Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2012. Τον Ιούλιο 2012 πραγματοποιείται η παράσταση-θέατρο δρόμου «Διαγώνισμα Ευρωπαϊκής Υστερίας» από τη θεατρική ομάδα «Μπουφώνων». Τον Σεπτέμβριο 2012 οργανώνεται τετραήμερο πολιτιστικών και αθλητικών εκδηλώσεων με συναυλία διαμαρτυρίας, γλέντι στον ελαιώνα, ερευνητικό καλλιτεχνικό εργαστήριο στο κτίριο Δυτικού Αεροδρομίου από τους [νομαδες artcore] «Από το Εγώ στο Εμένα & από το Εμείς στο Μαζί», συζήτηση με θέμα «Ο φόβος ως ανοχή και ενοχή κοινωνικά» από τους [νομαδες artcore] και το ΠΟΛΚΕΟΑ και αγώνας δρόμου 10χλμ για το Μητροπολιτικό Πάρκο από την Ελληνική Ομοσπονδία Συλλόγων Λαϊκού Μαζικού Αθλητισμού-Υπεραποστάσεων (ΕΟΣΛΜΑ-Υ) και τον Σύλλογο Δρομέων Νοτίων Προαστίων Αττικής «Ευκλής».

Τον Μάρτιο 2013 κατατίθεται προσφυγή στο ΣΤΕ, από πολίτες και μέλη της Επιτροπής Αγώνα, για την ακύρωση της ΚΥΑ 225/07.01.2013 (ΦΕΚ Β 15/10.01.2013) για τη μεταφορά στο ΤΑΙΠΕΔ περιουσιακών στοιχείων του Δημοσίου. Με την ΚΥΑ μεταβιβάζονται στο ΤΑΙΠΕΔ το δικαίωμα επιφάνειας και το 30% εξ αδιαιρέτου της πλήρους κυριότητας, νομής και κατοχής, των εκτάσεων και εγκαταστάσεων του πρώην Αεροδρομίου Ελληνικού, της μαρίνας Ελληνικού και του Αθλητικού Κέντρου Αγίου Κοσμά Αττικής (ΕΑΚΝ).

Την ίδια περίοδο (Μάρτιος 2013) οργανώνεται νέα δεντροφύτευση και περιποίηση του ελαιώνα εντός του χώρου του Ελληνικού.

Τον Απρίλιο 2013 οργανώνεται από τους Δήμους Αλίμου, Γλυφάδας και Ελληνικού-Αργυρούπολης, το ΕΜΠ, το ΤΕΕ και την Επιτροπή Αγώνα για το Μητροπολιτικό Πάρκο στο Ελληνικό ημερίδα με τίτλο: «Ελληνικό: Αξιοποίηση για ποιόν;», Το πρώην αεροδρόμιο Ελληνικού και η ακτή του Αγ. Κοσμά. Το παρόν και το μέλλον ενός Μητροπολιτικού Πάρκου». Οι εισηγήσεις της ημερίδας συγκλίνουν στο συμπέρασμα ότι η πώληση και εκποίηση του χώρου του Ελληνικού και της παραλίας του Αγ. Κοσμά είναι ένα οικονομικό, περιβαλλοντικό και πολιτικό λάθος. Αντίθετα, η πρόταση της δημιουργίας Μητροπολιτικού Πάρκου πρασίνου στο χώρο

προβάλλεται ως η μόνη κοινωνικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά βιώσιμη εναλλακτική.

Παράλληλα, και συμπληρωματικά, με τις διεκδικήσεις και αντιστάσεις που ήδη αναφέρθηκαν πρωτοβουλίες και συλλογικότητες στεγάζονται και χρησιμοποιούν χώρους εντός του Ελληνικού.

Η Πρωτοβουλία για τον Αυτοδιαχειριζόμενο Αγρό στο Ελληνικό δημιουργείται τον Ιανουάριο 2011, και δημιουργεί το δικό της Αγρό μέσα στο χώρο, σε έκταση 2,5 στρεμμάτων (εικ. 20). Από το αρχικό κείμενο της πρωτοβουλίας γίνεται φανερό η συμπόρευση της με το αίτημα του Μητροπολιτικού Πάρκου (βλ. <http://agroselliniko.blogspot.gr>). Ωστόσο, προχωράει και παραπέρα, προτείνοντας την αξιοποίηση κάποιων υφιστάμενων και άχρηστων σήμερα κτιρίων και του χώρου που τα περιβάλλει, ώστε να λειτουργήσουν ως «αστικός αγρός» παραγωγής κυρίως λαχανικών, αρωματικών φυτών, αλλά και δενδροκομικών καλλιεργειών. Ένας τέτοιος «αστικός αγρός» στον χώρο του πρώην Αεροδρομίου Ελληνικού, την ευθύνη της διαχείρισης του οποίου θα έχει ο νέος Δήμος Ελληνικού – Αργυρούπολης, σε συνεργασία με άλλους Ο.Τ.Α της ευρύτερης περιοχής, εκτιμάται ότι μπορεί να δώσει την δυνατότητα ουσιαστικής παρέμβασης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης σε ζητήματα παραγωγής, μεταποίησης και διακίνησης αγροτικών προϊόντων διατροφής, κυρίως λαχανικών. Έτσι, μπορεί να εξασφαλιστεί ένα μέρος των αναγκών των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής με την παροχή φτηνότερων τροφίμων και παράλληλα να προκύψουν θέσεις εργασίας για άνεργους κατοίκους. Ακόμη, μπορεί να συμβάλλει σε ζητήματα ανακύκλωσης-κομποστοποίησης, βιολογικής καλλιέργειας, εξοικονόμησης ενέργειας, μεταφορών, αλλά και της ενίσχυσης της βιοποικιλότητας στην πόλη.

Εικ. 20: Εργασίες στον Αυτοδιαχειριζόμενο Αγρό στο Ελληνικό (<http://agroselliniko.blogspot.gr>)

Το Πολιτιστικό Κέντρο Εργαζομένων Ολυμπιακής Αεροπορίας (ΠΟΛΚΕΟΑ) δημιουργεί, τον Απρίλιο 2011, το Μουσείο Πολιτικής Αεροπορίας στο κτίριο Υπερπόντιων Πτήσεων του πρώην Δυτικού Αεροδρομίου. Το Μουσείο παρουσιάζει γνωστές και άγνωστες πλευρές της ιστορίας του αεροδρομίου, τους ανθρώπους που εργάστηκαν σε αυτό, τη διαδρομή της Ολυμπιακής Αεροπορίας και την ιστορία της τεχνολογίας των αερομεταφορών στην Ελλάδα. Στα εκθέματα του Μουσείου περιλαμβάνονται στολές και προσωπικά είδη των εργαζομένων της Ολυμπιακής Αεροπορίας, στοιχεία του τεχνολογικού εξοπλισμού των αεροσκαφών, ένας προσομοιωτής πτήσεων για την εκπαίδευση του πληρώματος των αεροσκαφών,

αναμνηστικά είδη της Ολυμπιακής Αεροπορίας, αυθεντικά στοιχεία του εξοπλισμού του αεροδρομίου (καθίσματα, πίνακες ανακοινώσεων, επιγραφές, κτλ), το γραφείο του Αρ. Ωνάση, ένα μοναδικό ψηφιδωτό από τα γραφεία της Ολυμπιακής Αεροπορίας στην Αθήνα, σύγχρονα έργα τέχνης και σπάνιες φωτογραφίες. Επίσης στη συλλογή του Μουσείου ανήκουν τρία αεροσκάφη Boeing της Ολυμπιακής Αεροπορίας, τα οποία βρίσκονται σταθμευμένα σε περίοπτη θέση εντός του πρώην αεροδρομίου (βλ. <http://www.polkeoa.gr/μουσειο-πολ-αεροποριας/>).

Το Μητροπολιτικό Κοινωνικό Ιατρείο Ελληνικού λειτουργεί εντός του χώρου του Ελληνικού από το Δεκέμβριο 2011. Εντάσσεται στο δίκτυο των Κοινωνικών Ιατρείων και εξυπηρετεί ασθενείς από την ευρύτερη περιοχή που δεν έχουν πρόσβαση στο σύστημα υγείας (άνεργοι και ανασφάλιστοι). Τα Κοινωνικά Ιατρεία δρουν στη βάση των σαρωτικών αλλαγών που έχει δημιουργήσει η κρίση στον χώρο της υγείας, στηρίζοντας τα ασθενέστερα τμήματα του πληθυσμού, και δεν επιδιώκουν να υποκαταστήσουν το έργο που οφείλει να παρέχει η Πολιτεία. Λειτουργούν ως τόποι αλληλεγγύης, αλλά και ως τόποι ανατροπής. Ως τόποι συλλογικών συζητήσεων και δράσεων, με κοινωνικό χαρακτήρα και προσανατολισμό (βλ. <http://mki-elliniku.blogspot.gr/>).

Επίσης, εκτός του χώρου οργανώνονται αθλητικές δράσεις από φορείς και σωματεία της ευρύτερης περιοχής. Τον Απρίλιο 2012 οργανώνεται ο 1ος Μητροπολιτικός Ημιμαραθώνιος δρόμου 21 χλμ εντός του χώρου. Η πρωτοβουλία ανήκει στο Σύλλογο Δρομέων Νοτίων Προαστίων Αττικής Ευκλής, με τη στήριξη των αθλητικών οργανισμών των όμορων δήμων. Ένα χρόνο αργότερα, τον Απρίλιο 2013, οργανώνεται ο 2ος Μητροπολιτικός Ημιμαραθώνιος, με πρωτοβουλία αθλητικών σωματείων της ευρύτερης περιοχής.

Τέλος, σημαντικό ρόλο στην επιχειρηματολογία και την τεκμηρίωση του κινήματος για τη μετατροπή του χώρου του Ελληνικού σε πάρκο υψηλού πρασίνου αποτελεί και το ερευνητικό πρόγραμμα ΕΜΠ-ΤΕΔΚΝΑ «Βασικές αρχές σχεδιασμού Μητροπολιτικού Πάρκου πρασίνου στο πρώην αεροδρόμιο Ελληνικού» (ΕΜΠ, 2010), που εκπονείται από το Εργαστήριο Αστικού Περιβάλλοντος ΕΜΠ για λογαριασμό των όμορων Δήμων Ελληνικού-Αργυρούπολης, Αλίμου και Γλυφάδας. Το ερευνητικό πρόγραμμα διερευνά τις δυνατότητες υλοποίησης Μητροπολιτικού Πάρκου πρασίνου στο χώρο του Ελληνικού και καταλήγει σε μια ολοκληρωμένη, εφικτή και βιώσιμη πρόταση. Τα συμπεράσματα και η πρόταση του ερευνητικού προγράμματος αποτελούν σημαντικό εργαλείο του κινήματος στη διεκδίκηση της μετατροπής του χώρου του Ελληνικού σε χώρο πρασίνου.

Από το ερευνητικό πρόγραμμα, για τη δημιουργία Μητροπολιτικού Πάρκου υψηλού πρασίνου στο χώρο, προτείνεται (ΕΜΠ, 2010) (εικ. 21):

Η δημιουργία ενός μεγάλου ανοιχτού αθλητικού πόλου μητροπολιτικής εμβέλειας, με τη συγκέντρωση των εγκαταστάσεων του Αγίου Κοσμά εντός του υφιστάμενου αθλητικού πόλου του πρώην αεροδρομίου. Παράλληλα προτείνεται η αποφόρτιση των παράκτιων εγκαταστάσεων από ορισμένα νέα κτίρια και εγκαταστάσεις και η δημιουργία ναυταθλητικού κέντρου στην Ολυμπιακή Μαρίνα, για τις ανάγκες των τοπικών ερασιτεχνικών ή/και αθλητικών ναυταθλητικών συλλόγων.

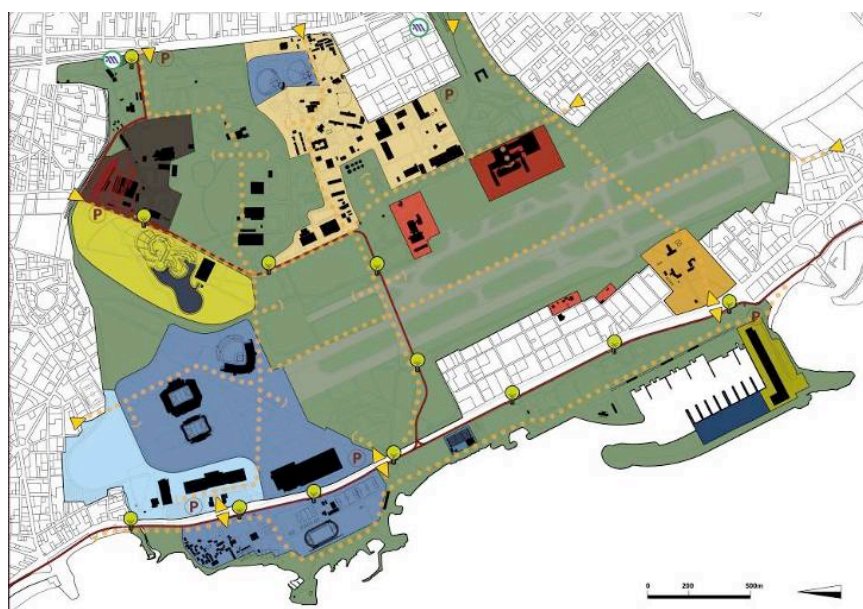
Η πλήρης απελευθέρωση της ακτής από τις χρήσεις μαζικής αναψυχής με ελεύθερη πρόσβαση και συνολική διαμόρφωση του θαλάσσιου μετώπου κατ' εφαρμογή του Προεδρικού Διατάγματος των Ακτών (ΠΔ 2004). Στις ελεύθερες ζώνες που θα

προκύψουν, προτείνεται η ανάπλαση της φυσικής ακτογραμμής και η ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου, η ενίσχυση του πρασίνου και η δημιουργία ενός μεγάλου περιπάτου-ποδηλατόδρομου που θα συνδέσει την περιοχή με την υπόλοιπη ακτογραμμή.

Η δημιουργία ενός κέντρου πολιτισμού, εκπαίδευσης και έρευνας στην περιοχή του πρώην Δυτικού Αεροσταθμού. Για το λόγο αυτό, προτείνεται η ανάπτυξη και ένταξη στο πάρκο του Ελληνικού Κέντρου Θαλασσιών Ερευνών και η δημιουργία Επιστημονικού-Εκπαιδευτικού Ενυδρείου υπό τον έλεγχο του φορέα, η ανάδειξη των παράκτιων, ενάλιων, χερσαίων αρχαιοτήτων και των συλλογών που φυλάσσονται ήδη εκεί, με τη δημιουργία Αρχαιολογικού Μουσείου, και η διατήρηση του ιστορικού υλικού της πολιτικής και πολεμικής αεροπορίας με τη δημιουργία Μουσείου Αεροπορίας.

Στους χώρους της πρώην αμερικανικής βάσης και περί αυτή προτείνεται η επανάχρηση πολλών από τα υφιστάμενα κτίρια για τη δημιουργία ενός τοπικού κέντρου με κοινωνικού χαρακτήρα χρήσεις και μικρής κλίμακας χρήσεις αναψυχής και τοπικού εμπορίου ή/ και χρήσεις διοίκησης τοπικής εμβέλειας για τις ανάγκες των όμορων δήμων.

Το μεγάλο διατηρητέο κτίριο του πρώην Ανατολικού Αεροσταθμού, λόγω του μεγέθους και του συμβολισμού του, μπορεί να αποκτήσει αντίστοιχο μητροπολιτικό ρόλο εφόσον η χρήση και η κλίμακά της είναι συμβατή με τη λειτουργία του πάρκου. Για το κτίριο προτείνονται χρήσεις με σαφείς όρους λειτουργίας (εκθέσεις, συνέδρια, επιστημονικά και καλλιτεχνικά γεγονότα κλπ.) και περιορισμούς δόμησης στο συγκεκριμένο συγκρότημα.

Εικ. 21: Μητροπολιτικό Πάρκο Ελληνικού-Σχέδιο γενικής διάταξης (ΕΜΠ, 2010)

Στον πίνακα που ακολουθεί (Πίνακας 3) παρουσιάζονται παράλληλα οι δράσεις και αντιστάσεις για το Ελληνικό και το θεσμικό πλαίσιο-προτάσεις για το χώρο.

Έτος	Θεσμικό πλαίσιο / μελέτες / προτάσεις	Κοινωνικές αντιστάσεις
1995	Απόφαση για μεταφορά του αεροδρομίου στα Σπάτα (Ν. 2338/1995)	
1999	Το Ελληνικό ορίζεται ως περιοχή υποδοχής ολυμπιακών εγκαταστάσεων (Ν. 2730/1999)	
2001 Απρίλιος	Μεταφορά του αεροδρομίου στα Σπάτα	
2003	Διεθνής αρχιτεκτονικός διαγωνισμός ιδεών για το Ελληνικό (ΥΠΕΧΩΔΕ-ΟΡΣΑ-ΥΙΑ)	
2005	Μετά-ολυμπιακή χρήση και αξιοποίηση ολυμπιακών εγκαταστάσεων (Ν. 3342/2005)	
2007 Ιούνιος		Ανακατάληψη της παραλίας του Άγιου Κοσμά (Δήμος Ελληνικού, φορείς, συλλογικότητες). Εξοπλισμός στην παραλία για ΑΜΕΑ, για πρώτη φορά στην Ελλάδα. Ο Δήμαρχος Ελληνικού (Χ. Κορτζίδης) κάνει 24 μέρες απεργία πείνας διαμαρτυρόμενος για την κατάληψη της ακτής.
2007 Δεκέμβριος	Μελέτη ΥΠΕΧΩΔΕ-ΟΡΣΑ	
2008 Ιανουάριος		Συμμαχία «Κοινή Δράση» από τους τέσσερις δήμους που περιβάλλον το χώρο. 3-ημερο forum «Τρεις μέρες για μια ζωή». Δενδροφύτευση με 10.000 δέντρα στα πλαίσια του 3-ημερου forum.
2009 Σεπτέμβριος		Δημιουργία πάρκου περίπου 12 στρ. σε περιοχή με υφιστάμενο υψηλό πράσινο στην πρώην Ελληνική Βάση (Δήμος Ελληνικού, φορείς, κάτοικοι).
2010 Ιούνιος		Διαμαρτυρία για τις παράνομες χρήσεις στην παραλία Ελληνικού (Δήμος Ελληνικού, συλλογικότητες, κάτοικοι).
2010 Σεπτέμβριος	Μνημόνιο συνεργασίας μεταξύ της Ελληνικής κυβέρνησης και της κυβέρνησης του Κατάρ	

Έτος	Θεσμικό πλαίσιο / μελέτες / προτάσεις	Κοινωνικές αντιστάσεις
2011 Ιανουάριος		<p>Πρωτοβουλία για έναν Αυτοδιαχειριζόμενο Αγρό στο Ελληνικό (2.5 στρέμματα). Καλλιέργεια τοπικών ποικιλιών, σεμινάρια, διασύνδεση με ανάλογες πρωτοβουλίες σε Ελλάδα και εξωτερικό.</p> <p>Παρουσίαση της ερευνητικής πρότασης ΕΜΠ-Δήμων για «Μητροπολιτικό Πάρκο Υψηλού Πρασίνου στο πρώην Αεροδρόμιο Ελληνικού».</p>
2011 Μάρτιος		<p>Δημιουργία της Επιτροπής Αγώνα για το Μητροπολιτικό Πάρκο Ελληνικού. 76 συλλογικότητες υπογράφουν την «Ανοιχτή επιστολή προς την ελληνική κυβέρνηση, την τρόικα, τους εμίρηδες και κάθε ενδιαφερόμενο: Το Ελληνικό δεν πωλείται!»</p>
2011 Απρίλιος		<p>Το Πολιτιστικό Κέντρο Εργαζομένων Ολυμπιακής Αεροπορίας (ΠΟΛΚΕΟΑ) δημιουργεί το Μουσείο Αεροπορίας σε χώρους του πρώην Δυτικού Αεροδρομίου</p>

Έτος	Θεσμικό πλαίσιο / μελέτες / προτάσεις	Κοινωνικές αντιστάσεις
2011 Μάιος	Ίδρυση της Ελληνικόν Α.Ε. με σκοπό τη διαχείριση και αξιοποίηση της έκτασης του πρώην αεροδρομίου του Ελληνικού.	(Μάιος-Σεπτέμβριος) 1ο Φεστιβάλ Αντίστασης και Δημιουργίας για το Μητροπολιτικό Πάρκο Ελληνικού:
2011 Ιούνιος	Παρουσίαση της «πρότασης J. Acebillo»	Πικ-νικ για την Αποανάπτυξη, σε συνεργασία με τους "Ηλιόσπορους". Επίσκεψη και ομιλία του Serge Latouche.
2011 Ιούλιος	Το Ελληνικό στη λίστα του Προγράμματος Αποκρατικοποιήσεων (Ν. 3985/2011) Ίδρυση του Ταμείου Αξιοποίησης της Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου (ΤΑΙΠΕΔ) (Ν. 3986/2011) Παρουσίαση του Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας /Αττικής 2021	"Full moon freedom beach party: Reclaim the beach 2 stages festival against the sell-out of ex-airport of Athens" σε συνεργασία με το "Κενό Δίκτυο", με περισσότερους από 2.500 συμμετέχοντες. Έκθεση 130 Εικαστικών Καλλιτεχνών στο κτίριο Ξιφασκίας. Συναυλία με νέους καλλιτέχνες και συναυλία Μίκη Θεοδωράκη για την υπεράσπιση του δημόσιου χαρακτήρα του Ελληνικού. Αγώνας δρόμου στο χώρο του Ελληνικού από τον Σύλλογο Δρομέων «Ευκλής».
2011 Σεπτέμβριος	Μεταβίβαση του μετοχικού κεφαλαίου της Ελληνικόν Α.Ε. στο ΤΑΙΠΕΔ	Συζητήσεις για τις ιδιωτικοποιήσεις, τις απειλές στους ελεύθερους χώρους, την αλληλέγγυα οικονομία και τα κοινωνικά κινήματα.
2011 Δεκέμβριος	Πρόσκληση εκδήλωσης επενδυτικού ενδιαφέροντος για την αγορά της πλειοψηφίας του μετοχικού κεφαλαίου της Ελληνικόν Α.Ε. Διαδικασίες έξωσης υφιστάμενων χρήσεων.	Μητροπολιτικό Κοινωνικό Ιατρείο Ελληνικού. Εξυπηρετεί ασθενείς από την ευρύτερη περιοχή που δεν έχουν πρόσβαση στο σύστημα υγείας. Ψυχολογική υποστήριξη για όσους /ες έχουν ανάγκη
2012 Μάρτιος	Νόμος για την «Αξιοποίηση του πρώην αεροδρομίου Ελληνικού» (Ν. 4062/2012)	Δενδροφύτευση, με την υποστήριξη της Πρωτοβουλίας για έναν Αυτοδιαχειριζόμενο Αγρό στο Ελληνικό. Φυτεύτηκαν 1.150 δέντρα ελιάς, πάνω από 3.000 συμμετέχοντες. Διαμαρτυρία της Επιτροπής Αγώνα στο Σύνταγμα ενάντια στο νόμο για την αξιοποίηση του Ελληνικού (την ημέρα ψήφισης του νομοσχεδίου).

Έτος	Θεσμικό πλαίσιο / μελέτες / προτάσεις	Κοινωνικές αντιστάσεις
2012 Απρίλιος	Λήξη της πρώτης φάσης της εκδήλωσης ενδιαφέροντος. Εννέα προτάσεις από επενδυτικούς ομίλους ΚΥΑ 206/25.04.2012 (ΦΕΚ Β 1363/26.04.2012) «Μεταφορά στην εταιρεία «Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσία του Δημοσίου» περιουσιακών στοιχείων του Δημοσίου»	1ος Μητροπολιτικός Ημι-μαραθώνιος, από αθλητικά σωματεία της ευρύτερης περιοχής. Διαμαρτυρία της Επιτροπής Αγώνα έξω από τα γραφεία του ΤΑΙΠΕΔ ενάντια στη διαδικασία ιδιωτικοποίησης (την καταληκτική ημερομηνία εκδήλωσης ενδιαφέροντος). Κοινή δήλωση 27 φορέων και οργανισμών που βρίσκονται εντός του χώρου ενάντια στα σχέδια αξιοποίησης και την απομάκρυνση τους.
2012 Ιούνιος		Προσφυγή στο ΣΤΕ, για την ακύρωση της ΚΥΑ 206/25.04.2012 για τη μεταφορά στο ΤΑΙΠΕΔ περιουσιακών στοιχείων του Δημοσίου. Ανοιχτή επιστολή της Επιτροπής Αγώνα για το Μητροπολιτικό Πάρκο Ελληνικού προς τα πολιτικά κόμματα για την «αξιοποίηση»-ξεπούλημα του Ελληνικού. Απαντήσεις από ΣΥΡΙΖΑ/ΕΚΜ και Οικολόγους Πράσινους. Επίσκεψη του David Harvey στο Ελληνικό και συνάντηση με το Δήμαρχο Ελληνικού-Αργυρούπολης. 5ο Φεστιβάλ Νέων (YouthFestival) Δήμου Ελληνικού-Αργυρούπολης με την υποστήριξη της Επιτροπής Αγώνα για το Μητροπολιτικό Πάρκο Ελληνικού.

Έτος	Θεσμικό πλαίσιο / μελέτες / προτάσεις	Κοινωνικές αντιστάσεις
2012 Ιούλιος		<p>Ψήφισμα της αντιπροσωπείας του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ ενάντια στην εκποίηση του Ελληνικού.</p> <p>2ο Φεστιβάλ Αντίστασης και Δημιουργίας στο Ελληνικό: Θέατρο δρόμου «Διαγώνισμα Ευρωπαϊκής Υστερίας» από τη θεατρική ομάδα «Μπουφώνων».</p> <p>Κοινή ανακοίνωση της Επιτροπής αγώνα για το Μητροπολιτικό Πάρκο Ελληνικού, της Επιτροπής αλληλεγγύης στη Χαλκιδική και της Πρωτοβουλίας συνεννόησης για τη διαχείριση των απορριμμάτων «Με κοινωνικές αντιστάσεις απαντάμε στη λεηλασία του δημόσιου πλούτου».</p>
2012 Σεπτέμβριος		<p>2ο Φεστιβάλ Αντίστασης και Δημιουργίας στο Ελληνικό: «Το Ελληνικό δεν πωλείται», τετραήμερο πολιτιστικών και αθλητικών εκδηλώσεων:</p> <p>Συναυλία διαμαρτυρίας. Ερευνητικό καλλιτεχνικό εργαστήριο στο κτίριο Δυτικού Αεροδρομίου από τους [νομαδες artcore] «Από το Εγώ στο Εμένα & από το Εμείς στο Μαζί». Συζήτηση με θέμα «Ο φόβος ως ανοχή και ενοχή κοινωνικά» από τους [νομαδες artcore] και το ΠΟΛΚΕΟΑ. Αγώνας δρόμου 10χλμ για το Μητροπολιτικό Πάρκο από την Ελληνική Ομοσπονδία Συλλόγων Λαϊκού Μαζικού Αθλητισμού - Υπεραποστάσεων (ΕΟΣΛΜΑ-Υ) και τον Σύλλογο Δρομέων Νοτίων Προαστίων Αττικής «Ευκλής». Γλέντι στον ελαιώνα.</p>

Έτος	Θεσμικό πλαίσιο / μελέτες / προτάσεις	Κοινωνικές αντιστάσεις
2013 Ιανουάριος	ΚΥΑ 225/07.01.2013 (ΦΕΚ Β 15/10.01.2013). Με την ΚΥΑ μεταβιβάζονται στο ΤΑΙΠΕΔ το δικαίωμα επιφάνειας και το 30% εξ αδιαιρέτου της πλήρους κυριότητας, νομής και κατοχής, των εκτάσεων και εγκαταστάσεων του πρώην Αεροδρομίου Ελληνικού, της μαρίνας Ελληνικού και του Αθλητικού Κέντρου Αγίου Κοσμά Αττικής (ΕΑΚΝ). Έναρξη της δεύτερης φάσης της εκδήλωσης ενδιαφέροντος. Συμμετέχουν 3 επενδυτικά σχήματα από Ελλάδα, Αγγλία, Ισραήλ. Η συμμετοχή επενδυτικού σχήματος από το Κατάρ δεν επιβεβαιώνεται επίσημα. Λήξη της δεύτερης φάσης αναμένεται το Φεβρουάριο 2014.	
2013 Μάρτιος		Προσφυγή στο ΣΤΕ, για την ακύρωση της ΚΥΑ 225/07.01.2013 για τη μεταφορά στο ΤΑΙΠΕΔ περιουσιακών στοιχείων του Δημοσίου. Νέα δενδροφύτευση και περιποίηση του ελαιώνα.
2013 Απρίλιος		2ος Μητροπολιτικός Ημι-μαραθώνιος, από αθλητικά σωματεία της ευρύτερης περιοχής. Ημερίδα: «Ελληνικό: Αξιοποίηση για ποιόν;, Το πρώην αεροδρόμιο Ελληνικού και η ακτή του Αγ. Κοσμά. Το παρόν και το μέλλον ενός Μητροπολιτικού Πάρκου» (Δήμοι Αλίμου, Γλυφάδας, Ελληνικού-Αργυρούπολης, ΕΜΠ, ΤΕΕ και Επιτροπή Αγώνα για το Μητροπολιτικό Πάρκο στο Ελληνικό).

Πίνακας 3: Το θεσμικό πλαίσιο-μελέτες-προτάσεις για το Ελληνικό και οι κοινωνικές αντιστάσεις για το χώρο

5. Τα υποκείμενα των κινήματων πόλης

Η μελέτη των δράσεων των κινήματων και συλλογικοτήτων απέναντι στους κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι ελεύθεροι δημόσιοι χώροι της πόλης δε πρέπει να παραβλέπει ότι και τα κινήματα διαμορφώνονται από τα υποκείμενα τα οποία δραστηριοποιούνται και δρουν μέσα σε αυτά. Τα άτομα, άνδρες και γυναίκες, που συμμετέχουν στα κινήματα διαμορφώνουν τα αιτήματα των κινήματων ανάλογα και με τις δικές τους εμπειρίες και προτεραιότητες.

Στα ζητήματα των πολιτικών και του σχεδιασμού του χώρου, συχνά, γίνεται αναφορά στον «Άνθρωπο» ως αποδέκτη-αντικείμενο του σχεδιασμού. Η αναφορά στον οικουμενικό, ουδέτερο «Άνθρωπο» αποκρύπτει σχέσεις εξουσίας και σχέσεις δύναμης και προβάλλει μια ψευδή εικόνα για το κοινωνικό σύνολο. Όπως εύστοχα επισημαίνεται (Βαΐου, 2004) ο μέσος Άνθρωπος έχει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά φύλου, εθνικότητας, σωματικής και κοινωνικής ταυτότητας. Είναι άνδρας και όχι γυναίκα, εύπορος, λευκός και ντόπιος και όχι μετανάστρια, «κανονικός εργαζόμενος» με ορισμένο ωράριο και όχι με τις πολλαπλότητες του άτυπου, αρτιμελούς, ετεροφυλόφιλος, με σύζυγο και παιδιά. Αυτό το πολύ συγκεκριμένο μοντέλο «Ανθρώπου» αφήνει εκτός το σύνθετο μωσαϊκό κατοίκων που διαμορφώνουν την πόλη. Αφήνει εκτός ανθρώπους που ανήκουν σε διαφορετικές κοινωνικές τάξεις, έχουν άλλες επιλογές σεξουαλικότητας, έχουν άλλα χαρακτηριστικά ηλικίας και φύλου.

Η δράση και τα αιτήματα των κινήματων στέκονται απέναντι σε αυτό τον «Άνθρωπο» και το «κοινό καλό» που προβάλλεται στις πολιτικές και το σχεδιασμό.

Όμως, και οι ίδιες οι συλλογικότητες αποτελούνται από υποκείμενα-άτομα που, ανάλογα και με τις δικές τους εμπειρίες και καθημερινότητες, διαμορφώνουν τις προτεραιότητες και τους στόχους των δράσεων και αντιστάσεων. Τίθενται, επομένως, ερωτήματα για το ποια είναι τα υποκείμενα των κινήματων, ποιοι /ες συμμετέχουν και δρουν σε αυτά. Τίθενται προβληματισμοί για το ποια είναι τα χαρακτηριστικά αυτών των υποκειμένων, ως προς το φύλο, την ηλικία, την εθνότητα, και αν μέσα από τα κινήματα μπορούν να αποκτήσουν «φωνή» όλοι και όλες που συνθέτουν το μωσαϊκό του κοινωνικού συνόλου.

Προκειμένου να προσεγγιστούν αυτά τα ερωτήματα, ανιχνεύονται βιβλιογραφικά, μέσα από την αρθρογραφία για τις κινήματικές αντιστάσεις και σχετικές έρευνες, στοιχεία για τα χαρακτηριστικά των υποκειμένων των κινήματων και συλλογικοτήτων.

5.1. Η συμβολή των γυναικών στα κινήματα πόλης

Οι μελέτες του Manuel Castells για τα αστικά κοινωνικά κινήματα (Castells, 1983) δεν εστιάζουν στα υποκείμενα των κινήματων και στα χαρακτηριστικά των ατόμων που συμμετέχουν σε αυτά. Όπως επισημαίνεται (McDowell, 1999), οι μελέτες του Manuel Castells δεν αναφέρονται σε αυτούς, και κυρίως σε αυτές, που παίζουν ένα σημαντικό ρόλο στα κινήματα. Προκειμένου να σκιαγραφήσει τη συμβολή των γυναικών, κυρίως, στις κοινωνικές διεκδικήσεις, η Massey αναφέρεται στη δράση γυναικών στην πόλη Brighton της Αγγλίας. Η έρευνα στην οποία αναφέρεται (S. Mackenzie, 1989, στο McDowell, 1999) εξέτασε το φάσμα των μέσων τα οποία χρησιμοποίησαν γυναίκες στην παράκτια ζώνη του Brighton, από το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου και μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1970, για να

βελτιώσουν τις συνθήκες κατοίκησης και εργασίας τους. Μέσα από μια σειρά από νέες οργανωτικές δομές για τον έλεγχο της γονιμότητας, τον τοκετό και την ανατροφή των παιδιών, και στους χώρους εργασίας, οι γυναίκες του Brighton αμφισβήτησαν την τοπική εξουσία, έστησαν νέες δομές και υπηρεσίες, και αντιμετώπισαν τις επείγουσες ανάγκες των γυναικών τις μετά-πολεμικές δεκαετίες. Μέσα από αυτές τις δράσεις τους, οι γυναίκες άλλαξαν και βελτίωσαν το τοπικό περιβάλλον τους με πολλαπλούς τρόπους.

Αναφερόμενη στο Πέραμα των ανδρικών εργατικών αγώνων, η Ντίνα Βαΐου ανιχνεύει και τις ιστορίες των γυναικών της περιοχής (Βαΐου, 2006). Η τοπική ιστορία του Περάματος αρθρώνεται γύρω από μία ανδρική κουλτούρα αγώνων στο χώρο εργασίας και ευρύτερων αιτημάτων για το δικαίωμα στην κατοικία. Τα αιτήματα για το δικαίωμα στην κατοικία ήταν ιδιαίτερα έντονα στη δεκαετία του 1970, με διεκδικήσεις για νομιμοποίηση των αυθαιρέτων, αναγνώριση ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων και ένταξη περιοχών στο σχέδιο πόλης. Η κυρίαρχη αυτή αφήγηση για το Πέραμα προβάλλει πλευρές της ανάπτυξης που σχετίζονται με τους αγώνες στο χώρο εργασίας. Αφήνει όμως εκτός τους αγώνες της καθημερινότητας των γυναικών, τη σκληρή οικιακή εργασία που απαιτείται σε μια περιοχή που συγκροτείται χωρίς στοιχειώσεις εξυπηρετήσεις. Ακόμη και στους ευρύτερους αγώνες για το δικαίωμα στην κατοικία, η συνεισφορά των γυναικών συχνά αποσιωπάται ή υποβαθμίζεται. Μπορεί να μη συμμετείχαν σε μεγάλο βαθμό στις δημόσιες συζητήσεις, διαβουλεύσεις και συναντήσεις, όμως η καθημερινή, και συχνά άορατη, συνεισφορά των γυναικών στη διεκδίκηση και προστασία των οικημάτων τους από τις εξώσεις και κατεδαφίσεις είναι εξίσου σημαντική (Βαΐου, 2013).

5.2. Διερεύνηση των υποκειμένων των κινημάτων στο Λεκανοπέδιο

Οι δύο περιπτώσεις που αναφέρθηκαν, οι διεκδικήσεις στο Brighton και στο Πέραμα, αφορούν ευρύτερα τις συλλογικές διεκδικήσεις και τα υποκείμενα που συμμετέχουν σε αυτές. Στην περίπτωση των διεκδικήσεων για ελεύθερους χώρους στην ολυμπιακή και μετά-ολυμπιακή Αθήνα έχει ενδιαφέρον η απουσία τέτοιων χαρακτηριστικών. Η μελέτη που αφορά τις κινητοποιήσεις για ελεύθερους χώρους στην Αθήνα το χρονικό διάστημα 2001-2005 (Καβουλάκος, 2008), αν και αναφέρεται αναλυτικά στις μορφές διεκδικήσεων που ακολουθούνται, δεν αναφέρεται στο ποια είναι τα άτομα-υποκείμενα των διεκδικήσεων. Η μελέτη όμως στηρίζεται στο πρωτογενές υλικό από τον Τύπο (έντυπο και ηλεκτρονικό) όπου δεν εμφανίζονται τέτοια στοιχεία. Στα άρθρα και δημοσιεύματα του Τύπου η αναφορά στα υποκείμενα είναι σπάνια, αν όχι ανύπαρκτη. Σε ένα από τα ελάχιστα δημοσιεύματα που δίνουν κάποιο στοιχείο για το ποιοι /ες συμμετέχουν στις κινητοποιήσεις, ο εκπρόσωπος της κίνησης πολιτών «Μεσοποταμία», αναφερόμενος στην περίοδο των μετά-ολυμπιακών διεκδικήσεων για την παραλία Μοσχάτου, σημειώνει ότι τα άτομα που δραστηριοποιούνται είναι συνήθως άνω των 35 ετών (Ελευθεροτυπία, 09.05.2009).

Προκειμένου να προσεγγιστούν, επομένως, τα ερωτήματα που τίθενται στην συγκεκριμένη μελέτη περίπτωσης, των κινημάτων στο Λεκανοπέδιο, επιλέγεται να διερευνηθούν ποια είναι τα χαρακτηριστικά των υποκειμένων των κινημάτων που προβάλλονται στο δημόσιο λόγο. Η επιλογή αυτή δεν υποτιμά τα άτομα, γυναίκες και άνδρες, που συμμετέχουν και δρουν στις συλλογικότητες, που είναι αθόρυβα

παρόντες, και συχνότερα παρούσες, στις συζητήσεις και διεκδικήσεις. Ωστόσο, η επιλογή του τι γίνεται ορατό στο δημόσιο λόγο, και χώρο, δεν είναι ουδέτερη. Εξαρτάται, και επηρεάζεται, από τις σχέσεις δύναμης και εξουσίας που υπάρχουν εντός του κοινωνικού συνόλου. Υπό αυτή την οπτική, η προσέγγιση των υποκειμένων των κινημάτων που εμφανίζονται στο δημόσιο λόγο επιχειρεί να ανιχνεύσει εάν αυτές οι σχέσεις ενυπάρχουν και εντός των κινημάτων και των συλλογικοτήτων.

Εξετάζονται δύο, ενδεικτικές, περιπτώσεις. Η πρώτη αφορά τα άτομα που εμφανίζονται στους καταλόγους ή στις λίστες επικοινωνίας των κινημάτων του Λεκανοπεδίου, ως προς το φύλο τους, όπως αυτές καταγράφονται στις σελίδες του Παρατηρητηρίου Ελεύθερων Χώρων Αθήνας-Αττικής. Η δεύτερη αφορά το φύλο και το χρόνο εκπροσώπησης των συμμετεχόντων ατόμων σε μια από τις συναντήσεις του Δικτύου Προστασίας Σαρωνικού, που πραγματοποιήθηκε στις 11 Μαρτίου 2013. Η διαδικασία είναι διερευνητική και, βέβαια, δεν μπορεί να καλύψει το σύνολο των περιπτώσεων ή τις ιδιαιτερότητες της κάθε μιας περίπτωσης. Παρόλα αυτά, επιχειρεί να αναδείξει ζητήματα και προβληματισμούς, ανοιχτούς σε περαιτέρω επεξεργασία.

5.3. Διερεύνηση των υποκειμένων στις λίστες επικοινωνίας των κινημάτων

Για τη διερεύνηση των υποκειμένων που εμφανίζονται στις λίστες επικοινωνίας των κινηματικών αντιστάσεων και διεκδικήσεων, επιλέγεται να αποδελτιωθεί και να αναλυθεί ο κατάλογος επικοινωνίας των 50 κινημάτων που υπάρχει στη σελίδα του Παρατηρητηρίου Ελεύθερων Χώρων Αθήνας-Αττικής (Πίνακας 4).

Σύλλογος/ επιτροπή	Υπεύθυνος/ η επικοινωνίας		
	Άνδρες	Γυναίκες	Δεν αναφέρεται όνομα υπεύθυνου/ ης
Πολιτιστικός Σύλλογος Άνω Αμπελοκήπων	v		
Πολιτιστικός Σύλλογος Κέντρου Αμπελοκήπων	v		
Συντονιστική Φιλοπάππου		v	
Μορφωτικός Εξωραϊστικός Σύλλογος "Το Μεταξουργείο"	v		
Σύνδεσμος για την ποιότητα ζωής στα Πατήσια	v	v	
Πολιτιστικός Σύλλογος «Ο Λυκαβηττός»			v
Εξωραϊστικός Σύλλογος "Αρδηττός"	v	v	
Επιτροπή Αγώνα για τη Σωτηρία του Πάρκου Ρηγίλλης		v	
Επιτροπή Αγώνα για τη Σωτηρία του Άλσους Ριζάρη		v	
Συντονιστική Επιτροπή για τη Σωτηρία του Πάρκου Ελευθερίας		v	
Εξωραϊστικός Σύλλογος Μαρκόνη "Ο Άγιος Σάββας"	v		

Σύλλογος/ επιτροπή	Υπεύθυνος/ η επικοινωνίας		
	Άνδρες	Γυναίκες	Δεν αναφέρεται όνομα υπεύθυνου/ ης
Εξωραϊστικός Πολιτιστικός Σύλλογος Πλάκας "Ο Παρθενώνας"	v		
Πολιτιστικός Σύλλογος Εξαρχείων- Νεάπολης "Η Γειτονιά"		v	
Σύλλογος Περιβαλλοντικής Προστασίας Ψυχικού		v	
Σύλλογος για τη Διατήρηση της Φυσιογνωμίας της Φιλοθέης			v
Φίλοι του Δάσους, του Πρασίνου και του Φυσικού Περιβάλλοντος Ν. Φιλαδέλφειας-Ν. Ιωνίας-Ν. Χαλκηδόνας	v		
Σύλλογος Προστασίας Περιβάλλοντος Φιλοθέης	v	v	
Επιτροπή Πολιτών για την Διάσωση του Παπαστράτειου Ελαιώνα στη Ν. Σμύρνη	v		
Εξωραϊστικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος Χαροκόπου Καλλιθέας	v		
Επιτροπή Αγώνα Αλεπότρυπας	v		
Επιτροπή Αγώνα Πεδίου Άρεως	v		
Εξωραϊστικός Σύλλογος Αγ. Παύλου (Στ. Λαρίσης)	v		
Εξωραϊστικός Σύλλογος Βοτανικού- Ρουφ "Η Αθηνά"	v		
Πολιτιστικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος Ν. Κόσμου "Ο Ορφέας	v		
Αθλητικός Πολιτιστικός Σύλλογος "Πήγασος"	v		
Πολιτιστικός Σύλλογος Περιοχής Σεπολίων		v	
Επιτροπή Αγώνα για το Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδή	v		
Εξωραϊστικός Σύλλογος "Προφήτης Δανιήλ"	v	v	
Εξωραϊστικός Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος "Ο Μέγας Αλέξανδρος"	v		
Επιτροπή Πολιτών 4ου Διαμερίσματος Αθήνας για την υπογειοποίηση του Προαστιακού	v		
Εξωραϊστικός Συνοικιακός Σύλλογος Ακαδημίας Πλάτωνος	v	v	
Πρωτοβουλία Πολιτών για την διάσωση του Λόφου του Παιδιού (Γκράβα)			v
Επιτροπή Πολιτών για την Διάσωση του Ελαιώνα			v

Σύλλογος/ επιτροπή	Υπεύθυνος/ η επικοινωνίας		
	Άνδρες	Γυναίκες	Δεν αναφέρεται όνομα υπεύθυνου/ ης
Σύλλογος Ιδιοκτητών Προσφυγικών Πολυκατοικιών Λ. Αλεξάνδρας "Η Ανάπλαση"	v		
Παρέμβαση Πολιτών Αμαρουσίου Περιβαλλοντικός και Φυσιολατρικός Σύλλογος Περιστερίου Οικολογικός		v	v
Οικολογικός Πολιτιστικός Σύλλογος Χαϊδαρίου ΟΙΚΟ.ΠΟΛΙ.Σ.	v		
Ποικίλο Όρος - Σκαραμαγκάς - Ρύπανση			
Πρωτοβουλία Πολιτών Βύρωνα για τη Διάσωση του Υμηττού			v
Επιτροπή Πρωτοβουλίας Κατοίκων Εξαρχείων		v	
Εξωραϊστικός-Πολιτιστικός Σύλλογος πλατείας Πάφου Κάτω Πατησίων			v
Εκπολιτιστικός-Εξωραϊστικός και Αθλητικός Σύλλογος Άνω Γαλατσίου	v		
Φιλοπρόοδος Όμιλος Υμηττού Σύλλογος για την	v		v
Προστασία Περιβάλλοντος και Ρεματιάς Πεντέλης-Χαλανδρίου			
"Κάτοικοι - Θαμώνες" του Πεδίου του Άρεως			v
Σύλλογος «Παλιά Αθήνα-Γειτονιά μας»	v		
Συντονιστική Επιτροπή για τη Διάσωση της Παραλίας Σαρωνικού	v	v	
Πρωτοβουλία Πολιτών Βύρωνα για τη Διάσωση του Υμηττού			v
Επιτροπή Ηλιούπολης ενάντια στην κατασκευή νέων αυτοκινητοδρόμων στον Υμηττό			v
Πρωτοβουλία Πολιτών Καλλιθέας	v		
Δίκτυο Προστασίας Σαρωνικού			v

Πίνακας 4: Οι υπεύθυνοι /ες επικοινωνίας 50 συλλόγων /επιτροπών («Σύλλογοι και επιτροπές που ασχολούνται με ελεύθερους χώρους» [online] <<http://www.asda.gr/elxoroι/syλλογοι.htm>> [τελευταία πρόσβαση: 23.05.13])

Από την επεξεργασία των στοιχείων του πίνακα, ως προς το φύλο των υποκειμένων που εμφανίζονται στα στοιχεία επικοινωνίας των 50 συλλόγων και επιτροπών, προκύπτει ότι από τους 50 συλλόγους και επιτροπές, οι 12 επιλέγουν να έχουν σαν στοιχείο επικοινωνίας μόνο email ή και διαδικτυακή σελίδα (site). Από τους υπόλοιπους 38, σε 23 εμφανίζεται άνδρας ως υπεύθυνος επικοινωνίας, σε 9 εμφανίζεται γυναίκα ως υπεύθυνη επικοινωνίας και σε 6 εμφανίζονται 2 ή περισσότερα άτομα (και των δύο φύλων) ως υπεύθυνοι /ες. Από τις παρατηρήσεις

αυτές, φαίνεται η τάση να επιλέγεται, και να δηλώνεται, άνδρας ως υπεύθυνος επικοινωνίας, ως το πρόσωπο του συλλόγου /επιτροπής στο δημόσιο λόγο. Τα συγκεντρωτικά στοιχεία παρουσιάζονται στον ακόλουθο πίνακα (Πίνακας 5).

Υπεύθυνος/ η επικοινωνίας	Σύλλογος /επιτροπή
Άνδρες	23
Γυναίκες	9
Άνδρες και Γυναίκες	6
Δεν αναφέρεται όνομα υπεύθυνου /ης	12
Σύνολο	50

Πίνακας 5: Οι υπεύθυνοι /ες επικοινωνίας 50 συλλόγων /επιτροπών ανά φύλο («Σύλλογοι και επιτροπές που ασχολούνται με ελεύθερους χώρους» [online]
<<http://www.asda.gr/elchoroi/sylogoi.htm>> [τελευταία πρόσβαση: 23.05.13]

Οι 9 σύλλογοι /επιτροπές όπου εμφανίζεται γυναίκα ως υπεύθυνη επικοινωνίας είναι οι ακόλουθοι:

- Συντονιστική Φιλοπάππου
- Επιτροπή Αγώνα για τη Σωτηρία του Πάρκου Ρηγίλλης
- Επιτροπή Αγώνα για τη Σωτηρία του Άλσους Ριζάρη
- Συντονιστική Επιτροπή για τη Σωτηρία του Πάρκου Ελευθερίας
- Πολιτιστικός Σύλλογος Εξαρχείων-Νεάπολης "Η Γειτονιά"
- Σύλλογος Περιβαλλοντικής Προστασίας Ψυχικού
- Πολιτιστικός Σύλλογος Περιοχής Σεπολίων
- Παρέμβαση Πολιτών Αμαρουσίου
- Επιτροπή Πρωτοβουλίας Κατοίκων Εξαρχείων

Μια πρώτη παρατήρηση του καταλόγου των 9 συλλόγων /επιτροπών είναι ότι αυτοί δραστηριοποιούνται κυρίως στο κέντρο της Αθήνας, με εξαίρεση σε αυτό τις περιοχές του Ψυχικού και του Αμαρουσίου. Επιπλέον, από την ονομασία τους φαίνεται ότι ασχολούνται με τοπικά ζητήματα, της περιοχής και της γειτονιάς τους. Ωστόσο, κανένα από τα δύο στοιχεία δε μπορεί να οδηγήσει σε γενικεύσιμα συμπεράσματα. Ίσως η επιλογή των γυναικών ως υπεύθυνες σε αυτούς να είναι θέμα συγκυρίας. Ίσως όμως και να οφείλεται στο ότι οι γυναίκες χρησιμοποιούν πολλαπλά την πόλη και τη γειτονιά στην καθημερινότητα τους -ως γυναίκες, σύζυγοι, μητέρες κλπ- και για αυτό εμφανίζονται πιο ευαίσθητοποιημένες σε ζητήματα για γειτονιά τους. Οι πρώτες αυτές ενδείξεις παραμένουν, ως ερωτήματα, ανοιχτά σε περαιτέρω διερεύνηση -μέσα από τις προσωπικές ιστορίες των υποκειμένων (γυναικών και ανδρών) που συμμετέχουν στις κινηματικές αντιστάσεις και διεκδικήσεις.

5.4. Διερεύνηση των υποκειμένων στο δημόσιο λόγο των κινημάτων

Για τη διερεύνηση των υποκειμένων που συμμετέχουν και συνομιλούν δημόσια, εντός των κινηματικών διαδικασιών, επιλέγεται ως μελέτη περίπτωσης η συγκέντρωση-κινητοποίηση του Δικτύου Προστασίας Σαρωνικού που πραγματοποιήθηκε στις 11 Μαρτίου 2013, στη Βούλα. Στόχος της συνάντησης είναι η ενημέρωση από τις συλλογικότητες για τα ζητήματα των περιοχών και ο συντονισμός των κοινωνικών αντιστάσεων (εκδηλώσεων, δράσεων και κινητοποιήσεων) σε όλο το παράκτιο μέτωπο απέναντι στα σχέδια ιδιωτικοποιήσεων και παραχωρήσεων τμημάτων του παράκτιου μετώπου.

Στη συγκέντρωση συμμετέχουν ως ομιλητές /ομιλήτριες 4 άτομα (2 άνδρες και 2 γυναίκες), και βρίσκονται στο κοινό 38 άτομα, από τα οποία οι 9 είναι γυναίκες. Είναι όλοι /όλες ντόπιοι /ες και κυρίως άνω των 45-50 ετών. Στις περίπου 2 ώρες της συγκέντρωσης, τοποθετήθηκαν 12 άνδρες, εκ των οποίων οι 2 ομιλητές, και 2 γυναίκες, οι 2 ομιλήτριες. Αξίζει να σημειωθεί ότι καμία από τις γυναίκες που παρακολουθούσαν τη συγκέντρωση σε συμμετείχε με ερώτηση ή τοποθέτηση. Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται ο χρόνος συμμετοχής στη συζήτηση ανά φύλο (Πίνακας 6).

Φύλο	Χρόνος συμμετοχής στη συζήτηση	% χρόνου συμμετοχής στη συζήτηση
Άνδρες	103 λεπτά	79
Γυναίκες	27 λεπτά	21
Σύνολο	130 λεπτά	100

Πίνακας 6: Χρόνος συμμετοχής ανά φύλο στη συγκέντρωση του Δικτύου Προστασίας Σαρωνικού (11.03.13)

Από την παρατήρηση του χρόνου συμμετοχής στη συγκέντρωση ανά φύλο -χωρίς να εστιάσουμε στο περιεχόμενο των τοποθετήσεων- γίνεται φανερό ότι η εκπροσώπηση των ανδρών είναι κατά πολύ μεγαλύτερη από αυτή των γυναικών. Ο χρόνος συμμετοχής των γυναικών περιορίζεται στο χρόνο των τοποθετήσεων τους, ενώ απαντούν πολύ σύντομα και σε όσες, λίγες, ερωτήσεις απευθύνονται σε αυτές.

Η απουσία των γυναικών από τη συγκεκριμένη συνάντηση δε μπορεί -και δεν πρέπει- να οδηγήσει σε μια γενικεύσιμη παραδοχή, να ερμηνευτεί ως αδιαφορία των γυναικών για τα κοινά και το δημόσιο χώρο. Τα ζητήματα ποιότητας ζωής και ελεύθερων χώρων, αφορούν όλες και όλους, καθώς επιδρούν και επηρεάζουν την καθημερινότητα. Η απουσία τους μπορεί να οφείλεται σε μια συγκυρία της δεδομένης στιγμής, σε αυξημένες υποχρεώσεις από πλευράς των γυναικών που δραστηριοποιούνται στις κινηματικές αντιστάσεις αυτών των περιοχών. Οι πολλαπλοί ρόλοι των γυναικών -γυναίκες, εργαζόμενες, σύζυγοι, μητέρες κλπ, και οι πολλαπλές επίσης υποχρεώσεις που αυτοί συνεπάγονται, ίσως να μην αφήνουν τον απαραίτητο χρόνο και για τη συμμετοχή τους σε κινηματικές συνελεύσεις.

Ωστόσο, η μη συμμετοχή στις ερωτήσεις και τη συζήτηση των γυναικών που είναι παρούσες στη συνάντηση μπορεί να λειτουργήσει ως στοιχείο που υποδηλώνει ότι

και στο δημόσιο χώρο των κινημάτων οι γυναίκες τείνουν περισσότερο στο να παρατηρούν παρά να δρουν ενεργά.

Η προσέγγιση της έμφυλης και ενσώματης παρουσίας των υποκειμένων που συμμετέχουν στις κινηματικές διεκδικήσεις στηρίχτηκε στο τι γίνεται ορατό στο δημόσιο λόγο, στο ποια είναι τα υποκείμενα που «φαίνονται» στις λίστες επικοινωνίας και σε συγκεντρώσεις-συναντήσεις. Από τις δύο ενδεικτικές περιπτώσεις που εξετάστηκαν φαίνεται ότι οι γυναίκες εμφανίζονται μεν, αλλά περιορισμένα στο δημόσιο λόγο, και χώρο, των κινημάτων. Από την προσέγγιση που ακολουθήθηκε δε μπορούν, βέβαια, να εξαχθούν συνολικά ή γενικεύσιμα συμπεράσματα, μόνο ενδείξεις ή υποψίες ανοιχτές προς περαιτέρω διερεύνηση.

5.5. Το φύλο των κινημάτων: κάποιες σκέψεις με αφορμή τις κινητοποιήσεις γυναικών στην Χαλκιδική

Η προσέγγιση της έμφυλης και ενσώματης παρουσίας των υποκειμένων που στηρίζεται μόνο στο τι γίνεται ορατό στο δημόσιο λόγο, και χώρο, αποκρύπτει και αποσιωπά όσους, και κυρίως όσες, δρουν αθόρυβα μέσα στα κινήματα. Τις μικρές και μεγάλες ιστορίες τους, τους λόγους συμμετοχής και τα επιμέρους αιτήματα των διεκδικήσεων τους. Τις ατομικές και συλλογικές (επανα)διαπραγματεύσεις της ταυτότητας τους μέσα από την κινηματική δράση. Αυτά μπορούν να γίνουν ορατά μόνο μέσα από συζητήσεις και μαρτυρίες με τα ίδια τα έμφυλα υποκείμενα των κινημάτων.

Τα τελευταία γίνονται ορατά σε συζητήσεις και κείμενα των γυναικών από την Χαλκιδική, οι οποίες τον τελευταίο 1 χρόνο περίπου συμμετέχουν στις κινηματικές αντιστάσεις ενάντια στα μεταλλεία χρυσού στην περιοχή. Η στόχευση στις εμπειρίες των γυναικών, μέσα σε έναν αγώνα απέναντι σε εθνικά και διεθνή συμφέροντα, ίσως να φαντάζει δευτερεύουσας σημασίας ή προτεραιότητας. Όμως, σε μια μικρή συντηρητική κοινωνία, θρησκευόμενη και σε γειτνίαση με το Άγιο Όρος, η συμμετοχή στις κινηματικές διαδικασίες οδήγησε τις γυναίκες σε (επανα)διαπραγμάτευση του κοινωνικού ρόλου τους.

Οι περισσότερες από τις γυναίκες στην Ιερισσό σπούδασαν, αλλά επέτρεψαν στον τόπο τους για να παντρευτούν σε μικρή ηλικία και να αποκτήσουν οικογένεια και παιδιά. Μέχρι πριν ένα χρόνο περίπου, όταν άρχισαν τα επεισόδια στην περιοχή, θεωρούσαν ως σημαντικό στοιχείο της ταυτότητας τους την εξωτερική τους εμφάνιση. Όπως σημειώνει μια από αυτές: «Όταν μου είπαν ότι δεν πρέπει να βάφομαι σοκαρίστηκα. Είχα συνηθίσει να βγαίνω από το σπίτι μου πάντα περιποιημένη». Η, ακόμη, σχολιάζουν: «Δεν είμαστε γυναίκες πια, κοίτα χάλια», αναφερόμενες στα αξύριστα πόδια τους, στα άβαφα νύχια και ρίζες στα μαλλιά τους (Δασκαλοπούλου, Αυγή, 02.05.2013).

Η συμμετοχή τους στις κινηματικές διεκδικήσεις ξεκίνησε όταν δυνάμεις της Αστυνομίας τις κυνήγησαν, μετά την παρέλαση της 25.05.12. Μετά από αυτό το γεγονός -το πρώτο σοκ που υπέστησαν και την αμφισβήτηση της προστασίας από τις αστυνομικές δυνάμεις- οργάνωσαν το δικό τους δίκτυο αλληλοενημέρωσης. Ως άλλα «οικιακά σκεύη», έδειξαν η μία στην άλλη τους τρόπους προστασίας απέναντι στα χημικά και τις δυνάμεις καταστολής. Σήμερα συμμετέχουν ενεργά στην πρώτη γραμμή των κινητοποιήσεων, διεκδικώντας ένα καλύτερο μέλλον για τα παιδιά τους. Η ενεργή συμμετοχή τους έχει αλλάξει -έστω και προσωρινά- και τις οικογενειακές και κοινωνικές ισορροπίες. Μοιράζονται με τους συζύγους τους τις

οικιακές εργασίες, η κοινότητα ενεργοποιείται για συλλογικό μαγείρεμα και φύλαξη των παιδιών όταν υπάρχει ανάγκη. Τις αλλαγές αυτές, την απομάκρυνση από το παραδοσιακό μοντέλο και ρόλους, τις αντιμετωπίζουν χωρίς τύψεις, όπως σημειώνουν. «Μπορεί να μην πλένουμε, να μην σιδερώνουμε και να αφήνουμε τα παιδιά άλουστα, αλλά δεν θα τρώνε κουτόχορτο». Αντιλαμβάνονται ότι η συλλογική συμμετοχή και διεκδίκηση είναι εξίσου, αν όχι σημαντικότερη, από τις οικιακές εργασίες και την φροντίδα σπιτιού και παιδιών στην έντονη περίοδο που βιώνουν. Οι ισορροπίες που θα διαμορφωθούν όταν λήξει αυτή η περίοδος «έκτακτης ανάγκης» δεν είναι γνωστές ούτε προβλέψιμες, «θα γνωριστούν ξανά» με τους συντρόφους τους, όπως σημειώνουν οι ίδιες (Δασκαλοπούλου, 2013).

Μέσα από την περίπτωση των γυναικών της Χαλκιδικής -που χρησιμοποιείται ως παράδειγμα- γίνονται ορατές οι μεταλλαγές των υποκειμένων και η επαναδιαπραγμάτευση των ταυτοτήτων τους. Οι μικρές και οι μεγάλες ιστορίες τους, γυναικών και ανδρών, που τοποθετούν κάθε διεκδίκηση στον τόπο που αυτή συμβαίνει και το πως αυτή επηρεάζει και επηρεάζεται από τους ανθρώπους που τον κατοικούν.

Στα πλαίσια αυτής της εργασίας δεν επιχειρείται η αντίστοιχη προσέγγιση των υποκειμένων των κινηματικών αντιστάσεων στο Λεκανοπέδιο. Τα ερωτήματα και τα ζητήματα όμως παραμένουν ανοιχτά για περαιτέρω διερεύνηση και επεξεργασία στο μέλλον.

6. Καταλήγοντας

Από το ξεκίνημα αυτής της εργασίας, ήταν σημαντικό να διευκρινίσουμε ποιο είναι το υποκείμενο μελέτης, ποια είναι αυτά τα χαρακτηριστικά των κινήσεων και δράσεων πολιτών που εντάσσονται στις υπό μελέτη κοινωνικές αντιστάσεις. Ήταν σημαντικό να διακρίνουμε τις διαφοροποιήσεις των υπό μελέτη κοινωνικών αντιστάσεων με τις δημιουργικές πρωτοβουλίες τύπου *Atenistas* αλλά και με περιπτώσεις «αγανακτισμένων πολιτών» ή *nimby-ism* αντιδράσεων.

Οι δήμοι, και η πολιτική σε τοπικό επίπεδο, χρησιμοποιούν, όλο και συχνότερα σήμερα, την πολιτιστική αναγέννηση και τη δημιουργική αστική ανάπτυξη ως εργαλείο στρατηγικής για να τονώσουν και να προβάλλουν τη διεθνή εικόνα τους. Σε αυτό το πεδίο, των πολιτικών για δημιουργικές πόλεις, έχει δημιουργηθεί τόπος δράσης και για πρωτοβουλίες ή ομάδες πολιτών. Σε αυτές τις ομάδες, δραστηριοποιούνται όχι μόνο καλλιτέχνες ή άλλοι «δημιουργικοί» άνθρωποι, αλλά συμμετέχουν ακόμη και αυτο-οργανωμένοι κοινωνικοί χώροι ή καταλήψεις που προβάλλονται ως ελκυστικοί τόποι. Οι ομάδες αυτές συμβάλλουν στη δημιουργία της «ταυτότητας του τόπου» (*branding*) και στη δημιουργία της εικόνας της «ωραίας ή δημιουργικής πόλης» (Mayer, 2013).

Οι διαφοροποιήσεις των ομάδων αυτών με τις υπό μελέτη κοινωνικές αντιστάσεις δεν είναι πάντοτε εμφανείς ή εύκολα διακριτές (Mayer, 2013). Ωστόσο, κύριο χαρακτηριστικό των περιπτώσεων που μελετώνται σε αυτή την εργασία, και που τις διαφοροποιεί από τις δημιουργικές πρωτοβουλίες πολιτών, είναι η διεκδίκηση και προάσπιση δημόσιων αγαθών και όχι κινήσεις ωραιοποίησης του αστικού χώρου. Ένα ακόμη χαρακτηριστικό των περιπτώσεων που μελετώνται εδώ είναι ότι δε διστάζουν να εκφράσουν την πολιτική θέση τους, σε αντίθεση με τις δημιουργικές πρωτοβουλίες πολιτών που δρουν «στο όνομα όσων αγαπάνε την πόλη».

Όσον αφορά τις περιπτώσεις «αγανακτισμένων πολιτών» και *nimby-ism* αντιδράσεων, το βασικό χαρακτηριστικό που τις διαφοροποιεί από τις κοινωνικές αντιστάσεις είναι ότι προβάλλουν μεμονωμένα αιτήματα μιας συγκεκριμένης ομάδας, και όχι συλλογικές διεκδικήσεις. Επιπλέον, τα οφέλη από τις διεκδικήσεις τους αφορούν «το καλό» μίας μόνο περιοχής ενώ δεν εξετάζουν τις επιπτώσεις τους στο ευρύτερο περιβάλλον, σε αντίθεση με τη σύνδεση τοπικών και ευρύτερων αιτημάτων από πλευράς των κινημάτων πολιτών.

Η μελέτη των κοινωνικών αντιστάσεων και διεκδικήσεων στο Λεκανοπέδιο φανερώνει ότι αυτές αποτελούν ένα υπολογίσιμο μέγεθος, έναν υπολογίσιμο παράγοντα προάσπισης και υπεράσπισης δημόσιων αγαθών και του δημόσιου χαρακτήρα των ελεύθερων χώρων.

Πέρα από το γεγονός αυτό, οι δράσεις, διεκδικήσεις και αντιστάσεις των κινημάτων πολιτών για τους δημόσιους και ελεύθερους χώρους έχουν αντίκτυπο και στο επίπεδο της πολιτικής. Όπως σημειώνεται, στις δημοτικές εκλογές του 2010, δήμαρχοι που είχαν συνδεθεί με απειλές και καταστροφές ελεύθερων δημόσιων χώρων δεν κατάφεραν να εκλεγούν, όπως στο Δήμο Αθηναίων, στο Δήμο Θεσσαλονίκης και στο Δήμο Ζωγράφου. Αντίθετα, δήμαρχοι που δρουν υπέρ της προάσπισης και διεκδίκησης ελεύθερων δημόσιων χώρων επανεξελέγησαν, όπως στο Δήμο Ελληνικού και στο Δήμο Καλυβίων (Gianniris, 2013). Η μελέτη της πολιτικής γεωγραφίας των περιοχών και ο τρόπος και ο βαθμός που αυτή

σχετίζεται με τη δράση κινημάτων πολιτών σε τοπικό ή /και εθνικό επίπεδο δεν αποτέλεσε αντικείμενο της παρούσας εργασίας. Παραμένει ανοιχτό ερώτημα, προς περαιτέρω διερεύνηση.

Ακόμη, ο εντοπισμός των περιοχών όπου εκδηλώνονται κοινωνικές αντιστάσεις μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως το υπόβαθρο για τη διερεύνηση της σχέσης των κινημάτων με τον τόπο, με την κοινωνική-οικονομική σύνθεση της περιοχής στην οποία δρουν. Σύμφωνα με την Doreen Massey (Massey, 1994), το τοπικό επίπεδο αποτελεί προνομιακό πεδίο άσκησης πολιτικής, καθώς εκεί μπορούμε να μάθουμε να δρούμε ως πολιτικά υποκείμενα.

Μέσα από μια τέτοια προσέγγιση, είναι δυνατόν να προσδιοριστεί η σχέση ύπαρξης, ή μη, κινημάτων πολιτών σε μια περιοχή με το κοινωνικό-οικονομικό προφίλ των κατοίκων. Είναι δυνατόν να διερευνηθεί αν, πώς και πότε, οι περιοχές χαμηλών εισοδηματικά στρωμάτων αντιδρούν σε ζητήματα ελεύθερων χώρων και ποιότητας ζωής. Αντίστοιχα, να διερευνηθεί η ύπαρξη, ή μη, κοινωνικών αντιστάσεων, και με ποιες διαφοροποιήσεις, σε περιοχές μεσαίων ή υψηλών εισοδηματικά στρωμάτων.

Επιπλέον, μέσα από μια τέτοια προσέγγιση, είναι δυνατόν να προσδιοριστεί η σχέση ύπαρξης, ή μη, κινημάτων πολιτών σε μια περιοχή με την πολιτική γεωγραφία των περιοχών. Είναι δυνατόν να διερευνηθεί οι κάτοικοι ποιων περιοχών εμφανίζονται περισσότερο διεκδικητικοί και πώς αυτό σχετίζεται, ή διαφοροποιείται σε πιο συντηρητικές ή, αντίστοιχα, σε πιο ριζοσπαστικές, σε σχέση με την κυρίαρχη αντίληψη, περιοχές.

Η μελέτη των κοινωνικών αντιστάσεων, στην παρούσα εργασία, προσεγγίζει και τα υποκείμενα των κοινωνικών αντιστάσεων, τους ανθρώπους που δρουν μέσα στα κινήματα. Στο βαθμό που ήταν δυνατόν, προσεγγίζει, μέσα από παρατηρήσεις, τα έμφυλα χαρακτηριστικά των υποκειμένων που δρουν και το βαθμό εμπλοκής των γυναικών στις διαδικασίες των κινημάτων.

Η περαιτέρω διερεύνηση του ζητήματος, μέσα από συνεντεύξεις με τα ίδια τα υποκείμενα, άνδρες και γυναίκες, αναμένεται να φωτίσει τις μικρές και μεγάλες ιστορίες τους, τους λόγους και τους τρόπους εμπλοκής τους στις δράσεις των κινημάτων.

Η εστίαση στις εμπειρίες των γυναικών, καθώς φαίνεται ότι αυτές είναι περισσότερο «αόρατες» μέσα στα κινήματα, είναι δυνατόν να προσεγγίσει τους λόγους που τις οδήγησαν να συμμετέχουν σε δράσεις των κινημάτων πολιτών, τον τρόπο και το βαθμό εμπλοκής τους σε αυτές. Είναι δυνατόν, ακόμη, να ανιχνεύσει τις συγκρούσεις ή /και ασυμβατότητες των δράσεων των κινημάτων με τις υπόλοιπες υποχρεώσεις της καθημερινότητας τους (ως γυναίκες, εργαζόμενες, σύζυγοι, μητέρες...), καθώς τις διαδικασίες (επανα)διαπραγμάτευσης των ταυτοτήτων τους μέσα από τη συμμετοχή τους σε δράσεις κινημάτων πολιτών.

Βιβλιογραφία

- Αττικό Πράσινο (2008α), «Πεδίον του Άρεως» [online] <www.attiko-prasino.gr/Default.aspx?tabid=105&language=el-GR> [τελευταία πρόσβαση: 05.07.13]
- Αττικό Πράσινο (2008β), «Στρατόπεδα Χαϊδαρίου», [online] <www.attiko-prasino.gr/Default.aspx?tabid=121&language=el-GR> [τελευταία πρόσβαση: 29.06.13]
- Αυγή (17.10.2010), «Το πάρκο γύρω από την εκκλησία του Αγ. Αθανασίου στην Άνω Κυψέλη κινδυνεύει και πάλι!», *Αυγή* [online] <<http://archive.avgi.gr/ArticleActionshow.action?articleID=574750>> [τελευταία πρόσβαση: 07.07.13]
- Αυγή (15.01.2013), «Ερωτήματα εγείρουν οι τροποποιήσεις για εμπορικό κέντρο δίπλα στην Ακαδημία Πλάτωνος», *Αυγή* [online] <<http://archive.avgi.gr/ArticleActionshow.action?articleID=743038>> [τελευταία πρόσβαση: 03.07.13]
- Α.Κ. (18.10.2007), «Ένας ελεύθερος χώρος λιγότερος», *Ελευθεροτυπία* [online] <www.asda.gr/elchoroi/paragou.htm> [τελευταία πρόσβαση: 29.06.13]
- Α.Χ. (15.03.2007), «Πλατεία Πρωτομαγιάς: παρά τις αντιδράσεις κατοίκων και αντιπολίτευσης τη δίνουν σε ιδιώτες», *Ελευθεροτυπία* [online] <www.asda.gr/elchoroi/arewsPrwtom.htm> [τελευταία πρόσβαση: 30.06.13]
- Βαΐου, Ντίνα (2000), «Πόλη και πολίτες: Η καθημερινή ζωή και το "δικαίωμα στην πόλη"», στο Μοδινός Μιχάλης, Ευθυμιόπουλος Ηλίας (επιμ.), *Η βιώσιμη πόλη*, Αθήνα: Στοχαστής
- Βαΐου, Ντίνα (2004), «Σκέψεις για ορισμένα "παραλειπόμενα" του αστικού σχεδιασμού», στο Οικονόμου Δημήτρης, Σερράος Κώστας (επιμ.), *Πόλη και Πολεοδομία στην Ελλάδα. Προοπτικές για τον 21ο αιώνα*. Επιστημονικός τόμος προς τιμήν του καθηγητή κ. Αραβαντινού. Αθήνα: ΣΕΠΟΧ
- Βαΐου, Ντίνα (2006), «Ταυτότητες /ετερότητες γυναικών στην πόλη», περιοδικό *Ίνδικτος*, τ.21
- Βαΐου, Ντίνα (2013), «Φεμινισμός και ριζοσπαστική γεωγραφία», στα *10α Ανοιχτά Σεμινάρια Ριζοσπαστικής Γεωγραφίας*, Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο [online] <<http://radgeo.wordpress.com/εκδηλώσεις/σεμινάρια-ριζοσπαστικής-γεωγραφίας>> [τελευταία πρόσβαση: 30.04.13]
- Βαΐου, Ντίνα, Μαντουβάλου, Μαρία, Μαυρίδου, Μαρία (2000), «Η μεταπολεμική ελληνική πολεοδομία μεταξύ θεωρίας και συγκυρίας», εισήγηση στο *2ο Συνέδριο Εταιρείας Ιστορίας της Πόλης και της Πολεοδομίας «Η πολεοδομία στην Ελλάδα από το 1949-1974»*, Βόλος
- Βαΐου Ντίνα, Χατζημιχάλης, Κωστής (2012), *Ο χώρος στην αριστερή σκέψη*, Αθήνα: Ινστιτούτο Ν. Πουλαντζάς και εκδόσεις Νήσος
- Βασιλειάδου, Νάντια (19.06.2005), «Ο νόμος της μπουλντόζας», *Κυριακάτικη* [online] <<http://www.asda.gr/elchoroi/NIwnia.htm>> [τελευταία πρόσβαση: 03.07.13]
- Βαφειάδης, Νίκος (10.05.2008), «Αεροδρόμιο «Ελευθέριος Βενιζέλος» - Περιβαλλοντικά δεν.. πετάει!», *ΟΙΚΟ-Καθημερινή* [online]

<www.asda.gr/elxoroi/Mesogeia2.htm#%E1%E5%F1%EF%E4%F1> [τελευταία πρόσβαση: 29.06.13]

Βοζικάκης, Γιώργος (2001), «Πέντε χρόνια δράσης: ένας σύντομος απολογισμός», *Περιοδικό Ελεύθεροι Χώροι*, τεύχος 2, Ιούλιος-Αύγουστος 2001

Βοζικάκης, Γιώργος (2002), «Να θεσμοθετηθεί το Μητροπολιτικό πάρκο στο Γουδί», *Περιοδικό Ελεύθεροι Χώροι*, τεύχος 5, Φεβρουάριος-Μάρτιος 2002

Βρυχέα, Άννη (1993), «Συμμετοχικός σχεδιασμός, κατοικία, τοπική ανάπτυξη», στο Βρυχέα, Άννη, Λωράν, Κλωντ (επιμ.) (1993), *Συμμετοχικός Σχεδιασμός. Θεωρητικές διερευνήσεις. Ιστορία των ιδεών και των πρακτικών. Μεθοδολογικές προσεγγίσεις*, Αθήνα: ΤΕΕ

Berger et al (2006) (μετάφραση Μαρία Σκαμαγκά, επιμέλεια Παύλος Αβούρης), *Είμαστε παντού, η ακαταμάχητη άνοδος του παγκόσμιου αντικαπιταλισμού*, Αθήνα: Οξύ, Το Ποντίκι. Τίτλος πρωτότυπου: *We are everywhere*, London, 2003: Verso

Γαβρινιώτης, Φάνης (30.01.2008), «Sierra Χαραγκιώνης: Ύστατη προσπάθεια για το Aegean Park», *capital.gr* [online]

<<http://www.capital.gr/news.asp?id=440472>> [τελευταία πρόσβαση: 07.07.13]

Γαρνέλη, Κωνσταντίνα (10.09.2008), «"Πόλεμος για το Άλσος Ευελπίδων"», *Ελεύθερος Τύπος* [online] <www.asda.gr/elxoroi/arewsPrwtom.htm> [τελευταία πρόσβαση: 30.06.13]

Γερονίκος, Δημήτρης (29.11.2012), «Προσφυγικές πολυκατοικίες στη λ. Αλεξάνδρας» [online] <<http://enterioni.blogspot.gr/2012/11/edificios-de-viviendas-para-refugiados.html>> [τελευταία πρόσβαση: 06.07.13]

Γιάνναρου, Λίνα (01.10.2006), «Κινδυνεύει το δάσος Μορέλλα», *Καθημερινή* [online] <www.asda.gr/elxoroi/Peuki.htm> [τελευταία πρόσβαση: 30.06.13]

Γιάνναρου, Λίνα (03.04.2007), «Πεδίον άκρατης αυθαιρεσίας», *Καθημερινή* [online]

<http://news.kathimerini.gr/4Dcgi/4Dcgi/_w_articles_columns_2_03/04/2007_2_21728> [τελευταία πρόσβαση: 07.07.13]

Γιάνναρου, Λίνα (01.02.2008), «Μάχη για το "πάρκο της Αγάπης"», *Καθημερινή* [online]

<http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_ell_3_01/02/2008_257726> [τελευταία πρόσβαση: 05.07.13]

Γιαννίρης, Ηλίας (2001), «Μαύρα μαντάτα για το Άλσος Ριζάρη», *Περιοδικό Ελεύθεροι Χώροι*, τεύχος 2, Ιούλιος-Αύγουστος 2001

Γκουρτσογιάννη, Μελίττα (20.07.2007), «Το δίλημμα του Μουσείου και το αίνιγμα της Σφίγγας», *Ελευθεροτυπία* [online]

<<http://www.asda.gr/elxoroi/AkropMous.htm>> [τελευταία πρόσβαση: 04.07.13]

Γλάρου, Ηρώ (08.05.2011), «Από διατηρητέο μνημείο... mall», *Το Ποντίκι* [online] <<http://www.topontiki.gr/article/16515>> [τελευταία πρόσβαση: 03.07.13]

Δανέλλης, Βασίλης (14.07.2008), «Δρόμος για ΙΧ στο πάρκο», *Ελεύθερος Τύπος* [online]

<www.asda.gr/elxoroi/penteli.htm#%C4%EF%FA%F1%DC%ED%E7%F2> [τελευταία πρόσβαση: 30.06.13]

Δασκαλοπούλου, Ντίνα (02.05.2013), «Ο φεμινισμός που δε λέει το όνομα του», *Αυγή* [online] <<http://www.avgi.gr/article/257878/o-feminismos-pou-den-leei-to-onoma-tou>> [τελευταία πρόσβαση: 25.05.13]

Δήμος Αμαρουσίου (2011), «Με σημαντικό όφελος για το Δήμο Αμαρουσίου η αξιοποίηση του οικοπέδου Παναγόπουλου», *Δήμος Αμαρουσίου-Δελτία Τύπου* [online] <<http://www.maroussi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=RESOURCE&resrc=4439&cnode=391>> [τελευταία πρόσβαση: 04.07.13]

Δήμος Γαλατσίου (2009), «Γαλάτσι, ο Δήμος μας», *περιοδική έκδοση του Δ. Γαλατσίου*, τεύχος 5, Φεβρουάριος 2009

Δήμος Ελληνικού (2010), *Απολογισμός έργου δημοτικής αρχής Ελληνικού 2007-2010, Ελληνικό: Γραφείο Δημάρχου* [online] <<http://www.elliniko.gr/flashbooks/apologismos/index.html>> [τελευταία πρόσβαση: 10.07.13]

Διονυσοπούλου, Βασιλική (05.01.2004), «Μάχη για τη σωτηρία του Άλσους Ριζάρη», *Ελευθεροτυπία* [online] <<http://www.asda.gr/elchoroi/rizari.htm>> [τελευταία πρόσβαση: 05.07.13]

Δραπετσώνα-Κερατσίνι blog (01.04.10), «Στο πάρκο της Αγάπης... κάτι κινείται... άσχημα» [online] <<http://drapetsona-manos.blogspot.gr/2010/04/blog-post.html>> [τελευταία πρόσβαση: 05.07.13]

Έθνος (26.09.2007), «Προσφυγή κατά των εξαιρέσεων αναδάσωσης», *Έθνος* [online] <<http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22768&subid=2&pubid=134849>> [τελευταία πρόσβαση: 14.07.13]

Έθνος (09.12.2008), «Απέριψε προσφυγή για εμπορικό κέντρο», *Έθνος* [online] <<http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22768&subid=2&pubid=1988787&tag=8452>> [τελευταία πρόσβαση: 07.07.13]

Έθνος (16.03.2009), «"Συμμαχία" για τη διάσωση των Τουρκοβουνίων», *Έθνος* [online] <<http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=23106&subid=2&pubid=2696817&tag=8334>> [τελευταία πρόσβαση: 06.07.13]

Ελευθεροτυπία (02.07.2001), «Νέο κτίριο Λυρικής στον Κεραμεικό», *Ελευθεροτυπία* [online] <<http://www.asda.gr/elchoroi/AthDiam3.htm>> [τελευταία πρόσβαση: 08.07.13]

Ελευθεροτυπία (22.07.2008), «Πάγος ΣΤΕ στο παγοδρόμιο», *Ελευθεροτυπία* [online] <<http://www.asda.gr/elchoroi/maroualla2.htm#παγοδρ?>> [τελευταία πρόσβαση: 04.07.13]

Ελευθεροτυπία (09.05.2009), «"Μεσοποταμία" για να έχουν παραλία», *Ελευθεροτυπία* [online] <<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=42589>> [τελευταία πρόσβαση: 02.04.13]

ΕΜΠ Εργαστήριο Αστικού Περιβάλλοντος (2010), *Βασικές αρχές σχεδιασμού Μητροπολιτικού Πάρκου Πρασίνου στο πρώην αεροδρόμιο Ελληνικού*, Αθήνα: ΕΜΠ, ΤΕΔΚΝΑ & Δήμοι Αλίμου, Γλυφάδας, Ελληνικού-Αργυρούπολης [online] <<http://courses.arch.ntua.gr/elliniko.html>> [τελευταία πρόσβαση: 07.01.2014]

Ενεργός Δημότης (18.10.2011), «Ρέμα Πικροδάφνης» [online]
 <http://energოსdimotis.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=1586:2011-10-18-11-41-14&catid=83:2008-10-17-23-48-02&Itemid=200>
 [τελευταία πρόσβαση: 13.07.13]

Επιτροπή Κατοίκων (23.04.2008), «Τσιμεντοποίηση παιδικής χαράς στο Βύρωνα», ανακοίνωση της Επιτροπής Κατοίκων [online]
 <www.asda.gr/elchoroi/Byronas.htm> [τελευταία πρόσβαση: 30.06.13]

Επιτροπή κατοίκων (21.11.2009), «Ένα κτήμα ξεχασμένο από το χρόνο», ανακοίνωση επιτροπής κατοίκων [online]
 <<http://prasinipoli.wordpress.com/2009/11/21/ενα-κτημα-ξεχασμενο-απο-το-χρονο-kthma-πουλ/>> [τελευταία πρόσβαση: 04.07.13]

Επιτροπή κατοίκων 3ου διαμερίσματος (12.09.2006), «3ο διαμέρισμα Δ. Αθηναίων», [online] <www.asda.gr/elchoroi/AthDiam3.htm> [τελευταία πρόσβαση: 29.06.13]

Εποχή (08.01.2006), «Άνω Κυψέλη: Αντί νησίδων ανακούφισης, ενέσεις τσιμέντου και με την άδεια του Δήμου!», *Εποχή* [online]
 <erohi.gr/812006_social_kypseli.htm> [τελευταία πρόσβαση: 28.06.13]

Εστία (11.10.2006), «Αναδασωτέα 206 στρέμματα στη Θέση Τουρκοβούνια», *Εστία* [online] <<http://www.asda.gr/elchoroi/Veikou2.htm>> [τελευταία πρόσβαση: 06.07.13]

Ζωίδης Μιχάλης (2002), «Ως πότε ο Δήμος Αθηναίων θα αδιαφορεί;», Περιοδικό *Ελεύθεροι Χώροι*, τεύχος 5, Φεβρουάριος-Μάρτιος 2002

Ισμαηλίδου, Έλλη (20.01.2010), «Φεύγουν οι φυλακές Κορυδαλλού, "έρχεται".. το πάρκο», *tnxs* [online] <tnxs.gr/news/ελλάδα/φεύγουν-οι-φυλακές-κορυδαλλού-έρχεται-το-πάρκο> [τελευταία πρόσβαση: 28.06.13]

Ισοτιμία (04.07.2012), «Το Ελληνικό μπορεί να φιλοξενήσει 2 Central Park της Ν. Υόρκης και 2 Πριγκιπάτα του Μονακό», *Ισοτιμία* [online] Διαθέσιμο στο <<http://www.isotimia.gr/default.asp?pid=24&ct=6&artid=115311>> [τελευταία πρόσβαση: 10.07.13]

in.gr (12.07.2009), «Το ΣΤΕ διέσωσε το ένα από τα δύο κτίρια κοντά στο Νέο Μουσείο της Ακρόπολης», *in.gr* [online]
 <<http://news.in.gr/culture/article/?aid=1032576>> [τελευταία πρόσβαση: 04.07.13]

Καβουλάκος, Κάρολος Ιωσήφ (2008), «Προστασία και διεκδίκηση δημόσιων χώρων: Ένα κίνημα της πόλης στην Αθήνα του 21ου αιώνα», στο Εμμανουήλ, Δημήτρης, Ζακοπούλου Έρση, Καυταντζόγλου Ρωξάνη, Μαλούτας Θωμάς, Χατζηγιάννη Ανδρομάχη (επιμ), *Η Αθήνα στις αρχές του 21ου Αιώνα. Μελέτες για το χώρο, την κοινωνία και τον πολιτισμό*, Αθήνα: ΕΚΚΕ, Μελέτες-Έρευνες αρ. 9

Καθημερινή (26.02.2006), «Βολτάροντας στην οδό 03», *Καθημερινή* [online]
 <news.kathimerini.gr/4Dcgi/4Dcgi/_w_articles_columns_2_26/02/2006_175131> [τελευταία πρόσβαση: 28.06.13]

Καθημερινή (08.04.2006), «Ενστάσεις για το εργοστάσιο της "Κολούμπια"», *Καθημερινή* [online]

<http://news.kathimerini.gr/4Dcgi/4Dcgi/_w_articles_columns_2_08/04/2006_180138> [τελευταία πρόσβαση: 06.07.13]

Καθημερινή (12.04.2013), «Πειραιάς: Μνημεία χαρακτηρίστηκαν η "Παγόδα", το Λιμεναρχείο, το Τελωνείο και το "Παλατάκι"», *Καθημερινή* [online]

<http://www.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_kathremote_1_12/04/2013_493349> [τελευταία πρόσβαση: 07.07.13]

Καραγιαννίδη, Ναυσικά (05.12.2007), «SOS για λίγο πράσινο», *Ελευθεροτυπία* [online] <<http://www.asda.gr/elchoroi/peristAigal.htm>> [τελευταία πρόσβαση: 04.07.13]

Καραγιαννίδη, Ναυσικά (21.04.2008), «Ξεσηκωμός για πάρκο», *Ελευθεροτυπία* [online] <www.asda.gr/elchoroi/xalandri2.htm> [τελευταία πρόσβαση: 30.06.13]

Καραγιαννίδη, Ναυσικά (26.05.2008), «Συγκέντρωση διαμαρτυρίας στην Εριουργία», *Ελευθεροτυπία* [online]

<<http://www.asda.gr/elchoroi/patisia.htm#%F3%F5%E3%EA%DD%ED%F4%F1%F9%F3%E7>> [τελευταία πρόσβαση: 05.07.13]

Καράτζιου, Ντίνα (20.07.2008), «Θέατρο παραλόγου», *Κυριακάτικη* [online]

<<http://www.asda.gr/elchoroi/NKosPagkMets.htm#άλσος>> [τελευταία πρόσβαση: 04.07.13]

Καράτζιου, Ντίνα (01.04.2013), «Ακαδημία Πλάτωνος: ανθρώπινη αλυσίδα κατά του εμπορικού κέντρου», *Ελευθεροτυπία* [online]

<<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=354254>> [τελευταία πρόσβαση: 03.07.13]

Καρίμαλη, Αφροδίτη (18.07.2007), «Ένα βουνό με πολλούς ιδιοκτήτες», *Το Έθνος* [online] <www.ethnos.gr/article.asp?catid=22768&subid=2&rubid=121458> [τελευταία πρόσβαση: 30.06.13]

Κόλλια, Ελευθερία (01.07.2007), «Ντέρμπι η αντιπαράθεση Δήμου Νέας Σμύρνης-ΠΑΕ», *Το Βήμα* [online] <www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=182028> [τελευταία πρόσβαση: 30.06.13]

Κομπρεσέρ (2012), «Κίνημα NOTAV, ένα υποκείμενο υπό διαμόρφωση», *Κομπρεσέρ: για το χώρο και την πόλη*, Τεύχος 4 [online]

<<http://kompreser.espinblogs.net/2012/11/13/notav-valsusa/>> [τελευταία πρόσβαση: 11.10.2013]

Κουκλάκη, Δέσποινα (15.04.2010), «Αττικό Άλσος», *Το Βήμα* [online]

<<http://www.tovima.gr/society/article/?aid=325789>> [τελευταία πρόσβαση: 07.07.13]

Κουλισοπούλου, Βούλα (24.02.2013), «Μαίνεται η "μάχη του Υμηττού"»,

Ελευθεροτυπία [online] <<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=345907>> [τελευταία πρόσβαση: 13.07.13]

Κ.Τ. (24.05.2008), «Κουτσουρεύεται από καταπατήσεις», *Ριζοσπάστης* [online]

<<http://www.rizospastis.gr/story.do?id=4563869&publDate=24/5/2008>> [τελευταία πρόσβαση: 04.07.13]

Λαζαρίδου, Ειρήνη (01.08.2009), «Το ΣτΕ έκοψε τη φόρα στον Δήμο Αθηναίων για το Άλσος Ευελπίδων», *Αυγή* [online]

<www.asda.gr/elchoroi/arewsPrwtom.htm> [τελευταία πρόσβαση: 30.06.13]

- Λιάλιος, Γιώργος (21.06.2009), «Οι καταπατητές του Υμηττού», *Καθημερινή* [online] <http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_ell_1_21/06/2009_319426> [τελευταία πρόσβαση: 07.07.13]
- Λιάλιος, Γιώργος (18.12.2011), «Αγώνας δρόμου της "Ελληνικό Α.Ε." για να "καθαρίσει" το πρώην αεροδρόμιο από ανεπιθύμητες χρήσεις και μισθωτές», *Καθημερινή* [online] <http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_economyerix_100008_18/12/2011_466535> [τελευταία πρόσβαση: 15.07.2013]
- Λιάλιος, Γιώργος (16.02.2013), «Πρώτοι ελεύθεροι χώροι από το Πράσινο Ταμείο», *Καθημερινή* [online] <http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_ell_3_16/02/2013_511448> [τελευταία πρόσβαση: 05.07.13]
- Λεοντίδου, Λίλα (1989), *Πόλεις της σιωπής: εργατικός εποικισμός της Αθήνας και του Πειραιά, 1909-1940*, Αθήνα: Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ
- Λυκογιάννη, Ρούλη (2012), «Η καθημερινή ζωή στο έργο του Ανρί Λεφέβρ», στο Βαΐου Ντίνα, Χατζημιχάλης, Κωστής, *Ο χώρος στην αριστερή σκέψη*, Αθήνα: Ινστιτούτο Ν. Πουλιαντζάς και εκδόσεις Νήσος
- Lefebvre, Henri (1977), *Το δικαίωμα στην πόλη*, Αθήνα: Παπαζήσης
- Μαλαγκονιάρης, Σταύρος (03.06.2007), «Μιλούσαν για απομάκρυνση, προχωρούν σε επέκταση», *Έθνος* [online] <<http://www.asda.gr/elchoroi/sarperama.htm>> [τελευταία πρόσβαση: 09.07.13]
- Μαλαγκονιάρης, Σταύρος (15.01.2009), «Επέκταση αντί για απομάκρυνση των δεξαμενών στο Πέραμα», *Έθνος* [online] <<http://www.asda.gr/elchoroi/sarperama.htm>> [τελευταία πρόσβαση: 09.07.13]
- Μανουσακάκης, Γιώργος (08.2008), «Με πιλότο τα Κουντουριώτικα», *e-tipos.com*, [online] <<http://www.asda.gr/elchoroi/ampelokiri2.htm>> [τελευταία πρόσβαση: 05.07.13]
- Μέλισσας, Δημήτρης (2007), *Οι χρήσεις γης και το γενικό πολεοδομικό σχέδιο*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: εκδ. Σάκκουλα
- Μολώση, Γεωργία (06.10.2002), «Κερασίνη, το φουγάρο της οργής», *Κυριακάτικη* [online] <<http://www.asda.gr/elchoroi/sarpeir.htm>> [τελευταία πρόσβαση: 07.07.13]
- Μπάκα, Πόπη (03.03.2002), «Οι αλήθειες που δεν λέγονται από την Ελληνικά Τουριστικά Ακίνητα Α.Ε.», *Αυγή* [online] <<http://www.asda.gr/elchoroi/parni8a4f.htm>> [τελευταία πρόσβαση: 14.07.13]
- Μπαρδούνιας, Νίκος (11.01.2006), «Θα γίνουν πάρκο οι γυναικείες φυλακές του Κορυδαλλού», *Καθημερινή* [online] <news.kathimerini.gr/4Dcgi/4Dcgi/_w_articles_ell_2_11/01/2006_169539> [τελευταία πρόσβαση: 28.06.13]
- Μπελαβίλας, Νίκος (1993), «Πέραμα 1972-1992», στο Βρυχέα, Άννη, Λωράν, Κλωντ (επιμ.) (1993), *Συμμετοχικός Σχεδιασμός. Θεωρητικές διερευνήσεις. Ιστορία των ιδεών και των πρακτικών. Μεθοδολογικές προσεγγίσεις*, Αθήνα: ΤΕΕ

Μπελαβίλας, Νίκος (2005), «Η κατάργηση της δημόσιας πόλης. Μεταλλάξεις και συγκρούσεις στον Πειραιά του 2005», Ανακοίνωση στο συνέδριο *Γεωγραφίες της Μητρόπολης-Όψεις του φαινομένου στον ελληνικό χώρο*, Θεσσαλονίκη

Μπελαβίλας, Νίκος, Παπαστεφανάκη, Λήδα, Σταματάκη, Ελένη, Τυμπάς, Τέλης (2004). *Βιομηχανικός Πειραιάς. Η πόλη μας...*, Ημερολόγιο 2005, Πειραιάς: Το Λιμάνι της Αγωνίας

Μπελαβίλας, Νίκος (29.03.2007), «Ψευδώνυμες αναπλάσεις», *Αυγή* [online] <<http://www.asda.gr/elchoroi/sarpeir.htm#%C4%F1%E1%F0>> [τελευταία πρόσβαση: 07.07.13]

Μπελαβίλας, Νίκος, Βαταβάλη, Φερενίκη (2009), *Οδηγός για το περιβάλλον-Πράσινο και ελεύθεροι χώροι στην πόλη*, Αθήνα: WWF Ελλάς

Μπιλίνης, Μπάμπης (29.01.2012), «Η παραλία Μοσχάτου ξεπουλιέται;» [online] <<http://www.moschatodaily.gr/index.php/22-21/bilin/>> [τελευταία πρόσβαση: 06.07.13]

Μπίστικα, Ελένη (28.11.2008), «Ιστορική απόφαση του Υπ. Πολιτισμού», *Καθημερινή* [online] <http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_columns_2_28/11/2008_293909> [τελευταία πρόσβαση: 06.07.13]

Νανούρης, Δημήτρης (03.06.2007), «Εμπορικό κέντρο σε δασική περιοχή», *Κυριακάτικη* [online] <<http://www.asda.gr/elchoroi/Veikou2.htm>> [τελευταία πρόσβαση: 06.07.13]

Ντελέζος, Κώστας (01.04.2009), «Στήνουν μπλόκο στον Υμηττό», *Τα Νέα* [online] <<http://www.tanea.gr/news/greece/article/4509923/?iid=2>> [τελευταία πρόσβαση: 13.07.13]

Παπασταθοπούλου, Χριστίνα (24.05.2013), «Πολυκλινική γίνεται η ΗΒΗ», *Εφημερίδα των συντακτών* [online] <<http://www.efsyn.gr/?p=53467>> [τελευταία πρόσβαση: 07.07.13]

Παραλληλογράφος (20.05.2011), «"Mall" στο Γαλάτσι» [online] <<http://parallhlografos.wordpress.com/2011/05/20/φακελος-mall-στο-γαλάτσι>> [τελευταία πρόσβαση: 06.07.13]

Παρέμβαση κατοίκων (2008), «Και νέα δυναμική δεντροφύτευση με ξήλωμα πεζοδρομίων στο Κουκάκι» [online] <<http://paremvasi2007.wordpress.com/2008/03/30/Και-νέα-δυναμική-δεντροφύτευση-με-ξήλωμα/>> [τελευταία πρόσβαση: 04.07.13]

Παντόπουλος, Γεώργιος (1990), *Σύγχρονα Περαμιώτικα Όνειρα*, Αθήνα

Περιοδικό «Ελεύθεροι Χώροι» (2004), «Εισηγήσεις στην ημερίδα: το θεσμικό πλαίσιο προστασίας των ελεύθερων χώρων», *Περιοδικό Ελεύθεροι Χώροι*, τεύχος 11, Χειμώνας 2003-04

Πολιτιστικός Σύλλογος Ά. Αμπελοκήπων (2002), «Δικαιώθηκαν οι αγώνες 40 ετών», *Περιοδικό Ελεύθεροι Χώροι*, τεύχος 7, Ιούλιος-Αύγουστος-Σεπτέμβριος 2002

Πολιτιστικός Σύλλογος Ά. Αμπελοκήπων (25.03.2013), «Να διασωθούν οι προσφυγικές κατοικίες στην οδό Πανόρμου» [online]

<www.monumenta.org/article.php?IssueID=4&perm=1&ArticleID=872&CategoryID=19&lang=gr> [τελευταία πρόσβαση: 06.07.13]

Πολιτιστικός Περιβαλλοντικός Σύλλογος Κέντρου Αμπελοκήπων (04.03.2008), «Συνέντευξη τύπου για την ανάπλαση στα Κουντουριώτικα» [online] <<http://www.asda.gr/elchoroi/ampelokiri2.htm>> [τελευταία πρόσβαση: 05.07.13]

Πολύζος, Γιάννης (2001) (επιστ. υπεύθυνος), *Ανώνυμη Ελληνική Εταιρεία Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων (1909-1993)*, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών-Εργαστήριο Αστικού Περιβάλλοντος [online] <<http://courses.arch.ntua.gr/111959.htm>> [τελευταία πρόσβαση: 07.01.2014]

Πολύζος, Γιάννης (04.08.2008), «Το όνειρο ενός ενιαίου μεγάλου πάρκου πληγώνεται ξανά» [online] <<http://www.asda.gr/elchoroi/goudi3.htm#%E5%F0%E9%F4%F1%EF%F0%DE>> [τελευταία πρόσβαση: 07.07.13]

Πορτάλιου, Ελένη (2013), «Πόλεις και Επανάσταση: Η Κομμούνα του Παρισιού, 1871», *tnxs.gr* [online] <<http://tnxs.gr/news/σαν-σήμερα/πόλεις-και-επανάσταση-η-κομμούνα-του-παρισιού-1871>> [τελευταία πρόσβαση: 07.01.2014]

Ποτήρη, Θεανώ (12.03.2006), «Τέρμα στις βλαπτικές χρήσεις βάζει το ΣΤΕ», *Εποχή* [online] <http://www.epohi.gr/1232006_social_potiri.htm> [τελευταία πρόσβαση: 07.07.13]

Πρωτοβουλία Κατοίκων (2001), «Ο "Λόφος του Παιδιού" μας», *Περιοδικό Ελεύθεροι Χώροι*, τεύχος 1, Μάιος-Ιούνιος 2001

prwkat (Πρωτοβουλία Κατοίκων στα Νότια) (13.05.08), «Δάσος τώρα η Αεροπορία –όχι νέοι δρόμοι, σκουπίδια, νεκροταφεία» [online] <www.asda.gr/elchoroi/saronicB.htm#%E1%E5%F1%EF%F0%EF%F1%DF%E1> [τελευταία πρόσβαση: 29.06.2013]

Ρηγόπουλος, Δημήτρης (14.05.2013), «Η Αγορά της Κυψέλης ζωντανεύει», *Καθημερινή* [online] <http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_civ_2_14/05/2013_520294> [τελευταία πρόσβαση: 07.07.13]

Ριζοσπάστης (08.04.2009), «Εν κρυπτώ κυβερνητική συμφωνία με το ίδρυμα Νιάρχος», *Ριζοσπάστης* [online] <<http://www1.rizospastis.gr/story.do?id=5029823&publDate=8/4/2009>> [τελευταία πρόσβαση: 06.07.13]

Ριζοσπάστης (09.06.2009), «Η λυματολάσπη και τα χαράτσια», *Ριζοσπάστης* [online] <www2.rizospastis.gr/story.do?id=5124384&publDate=9/6/2009> [τελευταία πρόσβαση: 30.06.13]

Ριζοσπάστης (17.06.2009), «Αιξωνή Γλυφάδας: Το χρονικό μιας ιστορίας ατέλειωτων καταπατήσεων...», *Ριζοσπάστης* [online] <www2.rizospastis.gr/story.do?id=5135294&publDate=17/6/2009> [τελευταία πρόσβαση: 30.06.13]

Ρουτσώνης, Δημήτρης (04.12.2007), «Πυλώνες της ΔΕΗ: Ο νέος δράκος», *Ελευθεροτυπία* [online] <<http://www.asda.gr/elchoroi/sarpeir.htm>> [τελευταία πρόσβαση: 07.07.13]

RE+D Magazine (12.12.2013), «Πέρασε το ΕΣΧΑΔΑ για το Golden Hall», *RE+D Magazine* [online] <<http://www.ered.gr/gr/newInside.php?art=29490>> [τελευταία πρόσβαση: 12.12.2013]

Σκλαβούνος, Γεράσιμος (2002), «Ξενοδοχείο της εκκλησίας στο Κολωνάκι χωρίς νομιμοποίηση», περιοδικό *Ελεύθεροι Χώροι*, τεύχος 05, Ιανουάριος-Φεβρουάριος-Μάρτιος 2002

Σουλιώτης, Γιάννης (24.03.2007), «Πρώτο τραπέζι πίστα... στην παρανομία», *Καθημερινή* [online] <news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_ell_100008_24/03/2007_220690> [τελευταία πρόσβαση: 29.06.13]

Σταυρογιάννη, Λελούδα (21.04.2005), «Δύο αυθαίρετα στην καρδιά της Αθήνας», *Αυγή* [online] <www.asda.gr/elchoroi/thon.htm> [τελευταία πρόσβαση: 05.07.13]

Σταυρογιάννη, Λελούδα (27.03.2008), «Επιδεινώνεται το περιβάλλον στη Ρεματιά Πεντέλης», *Αυγή* [online] <<http://www.asda.gr/elchoroi/xalandri2.htm#ρεματιά>> [τελευταία πρόσβαση: 09.07.13]

Σταυρογιάννη, Λελούδα (14.09.2008), «Η περιπέτεια της Πάρνηθας», *Αυγή* [online] <<http://www.asda.gr/elchoroi/parni8a.htm>> [τελευταία πρόσβαση: 14.07.13]

Σταυρογιάννη, Λελούδα (05.02.2012), «Αγώνας για τη διάσωση της αρχιτεκτονικής των Εξαρχείων», *Αυγή* [online] <<http://archive.avgi.gr/ArticleActions/show.action?articleID=667503>> [τελευταία πρόσβαση: 03.07.13]

Συντακτική Επιτροπή (2001), «Ο σκοπός της έκδοσης του περιοδικού μας», *Περιοδικό Ελεύθεροι Χώροι*, τεύχος 1, Μάιος-Ιούνιος 2001

Σ.Γ. (28.09.2007), «"Όχι" στη δημιουργία ναυτιλιακού κέντρου», *Ελευθεροτυπία* [online] <<http://www.asda.gr/elchoroi/sarpeir.htm#%C4%F1%E1%F0>> [τελευταία πρόσβαση: 07.07.13]

Serero, David, Fernandez, Elena, & Coignet, Philippe/OLM (2007), *Επικαιροποίηση και εξειδίκευση της μελέτης γενικής διάταξης και πρόγραμμα ανάπτυξης της συνολικής έκτασης του πρώην αεροδρομίου του Ελληνικού* [3η φάση], Αθήνα: ΥΠΕΧΩΔΕ-ΟΡΣΑ

skai.gr (09.08.2011), «"Πράσινο φως" για mall στο Κτήμα Καμπά», *skai.gr* [online] <<http://www.skai.gr/news/greece/article/176886/prasino-fos-gia-mall-sto-ktima-kaba-/>> [τελευταία πρόσβαση: 08.07.13]

skai.gr (29.05.2013), «"Πράσινο φως" από ΣΤΕ για ολοκληρωμένη ανάπλαση του Φαληρικού Όρμου», *skai.gr* [online] <<http://www.skai.gr/news/environment/article/233524/prasino-fos-apo-ste-gia-olokliromeni-anaplasti-tou-falirikou-ormou-/>> [τελευταία πρόσβαση: 06.07.13]

ΤΑΙΠΕΔ (2011), *Πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος για την απόκτηση της πλειοψηφίας της εταιρείας Ελληνικό Α.Ε.*, Αθήνα: ΤΑΙΠΕΔ

Τα Νέα (05.05.2001), «Οι γειτονιές που... πήραν τα όπλα τους και φύλαξαν σκοπιές!», *Τα Νέα* [online] <<http://www.asda.gr/elchoroi/articles.htm#τοπκιν>> [τελευταία πρόσβαση: 05.07.13]

Τα Νέα (25.01.2013), «Εγκαίνια για το κτίριο Φιξ τον Μάρτιο του 2014», *Τα Νέα* [online] <<http://www.tanea.gr/news/culture/article/4784342/?iid=2>> [τελευταία πρόσβαση: 05.07.13]

Τα Νέα (11.04.2013), «“Πράσινο φως” από το ΣΤΕ για το γήπεδο του Παναθηναϊκού στον Ελαιώνα», *Τα Νέα* [online] <<http://www.tanea.gr/news/sports/article/5011461/prasino-fws-apo-to-ste-gia-to-ghpedo-toy-panathhnaikoy-ston-elaiwna>> [τελευταία πρόσβαση: 28.10.13]

Τζαναβάρα, Χαρά (11.02.2006), «Η πλατεία της Έριδος», *Ελευθεροτυπία* [online] <<http://www.asda.gr/elxoroι/AthDiam3.htm>> [τελευταία πρόσβαση: 04.07.13]

Τζαναβάρα, Χαρά (28.11.2006), «Συμφώνησαν για τη δωρεά Νιάρχου στον παλιό Ιππόδρομο», *Ελευθεροτυπία* [online] <<http://www.asda.gr/elxoroι/Kali8ea.htm>> [τελευταία πρόσβαση: 06.07.13]

Τζαναβάρα, Χαρά (11.12.2006), «Ανθρώπινη ασπίδα στην αγορά της Κυψέλης», *Ελευθεροτυπία* [online] <<http://www.asda.gr/elxoroι/kipsagora.htm>> [τελευταία πρόσβαση: 07.07.13]

Τζαναβάρα, Χαρά (15.10.2007), «Αντί για πράσινο... parking το δημοτικό οικόπεδο», *Ελευθεροτυπία* [online] <www.asda.gr/elxoroι/NKosPagkMets.htm> [τελευταία πρόσβαση: 30.06.13]

Τζαναβάρα, Χαρά (12.11.2007), «Ξεσηκωμός στο Ηράκλειο για τα 1.500 δέντρα», *Ελευθεροτυπία* [online] <<http://www.asda.gr/elxoroι/irakl-Lykobr.htm#%F6%E9%E3>> [τελευταία πρόσβαση: 29.06.2013]

Τζαναβάρα, Χαρά (17.03.2008), «Δεύτερο εμπορικό κέντρο-μαμούθ στο Μαρούσι», *Ελευθεροτυπία* [online] <<http://www.asda.gr/elxoroι/marousmall.htm#%F0%F1%EF%F3%F6%F5%E3%DE2>> [τελευταία πρόσβαση: 07.07.13]

Τζαναβάρα, Χαρά (04.04.2008), «Αυθαίρετα στην Αλεπότρυπα», *Ελευθεροτυπία* [online] <<http://www.asda.gr/elxoroι/alepotr.htm>> [τελευταία πρόσβαση: 06.07.13]

Τζαναβάρα, Χαρά (22.08.2008), «Πλάκα: ασαφής ρύθμιση για τη χρήση των διατηρητέων», *Ελευθεροτυπία* [online] <www.asda.gr/elxoroι/Athkentro.htm#%D0%EB%DC%EA%E15> [τελευταία πρόσβαση: 30.06.13]

Τζαναβάρα, Χαρά (01.09.2008), «Λειψά πράσινο, υπογειοποίηση λόγω κόστους», *Ελευθεροτυπία* [online] <<http://www.asda.gr/elxoroι/proast2.htm#κορυφ>> [τελευταία πρόσβαση: 09.07.13]

Τζαναβάρα, Χαρά (17.09.2010), «Μην αλλοιώσετε την παγόδα στον Πειραιά», *Ελευθεροτυπία* [online] <<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=203998>> [τελευταία πρόσβαση: 07.07.13]

Τζαναβάρα, Χαρά (06.04.2013), «Υμηπτός: αυθαίρετες οι εγκαταστάσεις υψηλής τάσης», *Εφημερίδα των Συντακτών* [online] <<http://www.efsyn.gr/?p=37812>> [τελευταία πρόσβαση: 06.07.13]

Τζαναβάρα, Χαρά (11.04.2013), «Επιχείρηση-τσιμέντο για τα προσφυγικά της Πανόρμου», *Εφημερίδα των Συντακτών* [online] <www.efsyn.gr/?p=38990> [τελευταία πρόσβαση: 06.07.13]

Το Βήμα (12.10.2010), «Ένα ογκολογικό νοσοκομείο γεμάτο "Ελπίδα"», *Το Βήμα* [online] <www.tovima.gr/society/article/%3Faid%3D359987+%&cd=1&hl=en&ct=clnk&gl=gr> [τελευταία πρόσβαση: 05.07.13]

Τότσικας, Πάνος (23.03.2012), «Να μην τους επιτρέψουμε να υλοποιήσουν τα σχέδια τους», *Δρόμος* [online] <http://e-dromos.gr/index.php?option=com_k2&view=item&id=7998> [τελευταία πρόσβαση: 10.07.13]

Τράτσα, Μάχη (30.11.2013), «Σώζεται το κτήμα και η βίλα Ζωγράφου», *Το Βήμα* [online] <<http://www.tovima.gr/society/article/?aid=544114>> [τελευταία πρόσβαση: 30.11.13]

tvxs (02.05.2010), «Κτήμα Δηλαβέρη στη Νίκαια: Μια διατηρητέα.. χωματερή!», *tvxs.gr* [online] <<http://tvxs.gr/news/τοπικά-νέα/κτήμα-δηλαβέρη-στη-νίκαια-μια-διατηρητέαχωματερή>> [τελευταία πρόσβαση: 13.07.13]

tvxs (22.07.2010), «Πάρκο, όχι πάρκινγκ το πάρκο Κύπρου και Πατησίων», *tvxs.gr* [online] <<http://tvxs.gr/news/ελλάδα/πάρκο-όχι-πάρκινγκ-το-πάρκο-κύπρου-και-πατησίων-με-απόφαση-του-εφετείου>> [τελευταία πρόσβαση: 04.07.13]

ΥΠΕΚΑ (2012). *Σχέδιο νόμου. Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας /Αττικής (ΡΣΑ) 2021*. Αθήνα: ΥΠΕΚΑ

Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων - Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασίας Περιβάλλοντος Αθήνας - Union Internationale des Architectes (2003), *Διεθνής Αρχιτεκτονικός Διαγωνισμός Ιδεών: Ανάπτυξη και σχεδιασμός του χώρου του πρώην αεροδρομίου του Ελληνικού*, Αθήνα: ΥΠΕΧΩΔΕ, ΟΡΣΑ.

ΥΠΕΧΩΔΕ-ΟΡΣΑ (2007), *Μητροπολιτικό Πάρκο Ελληνικού: Συνοπτική παρουσίαση της μελέτης*, Αθήνα: ΥΠΕΧΩΔΕ-ΟΡΣΑ.

ypodomes.com (24.06.2013), «Άνοιξε ο δρόμος για την Διπλή Ανάπλαση», *ypodomes.com* [online] <<http://www.ypodomes.com/index.php/anaplasia/anaplasiseis-athinas/item/20318-άνοιξε-ο-δρόμος-για-την-διπλή-ανάπλαση-εγκρίθηκε-η-μελέτη>> [τελευταία πρόσβαση: 07.07.13]

Φωτοπούλου, Βάνα (04.11.2004), «Ε τμήμα ΣΤΕ: παράνομο το ΠΔ που άλλαξε το σχέδιο και η οικοδομική άδεια», *Ελευθεροτυπία* [online] <www.asda.gr/elxoroι/thon.htm> [τελευταία πρόσβαση: 05.07.13]

Φωτοπούλου, Βάνα (04.08.2013), «Το μεγαλύτερο αυθαίρετο της Ευρώπης, με βούλα ΣΤΕ», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία* [online] <<http://www.enet.gr/?i=news.el.ellada&id=378568>> [τελευταία πρόσβαση: 30.11.13]

Χάρβεϊ, Ντέιβιντ (2013α), *Εξεγερμένες πόλεις*, Αθήνα: ΚΨΜ

Χάρβεϊ, Ντέιβιντ (2013β), «Το δικαίωμα στην πόλη», *Οικοτριβές* [online] <<http://oikotrives.wordpress.com/2013/06/02/harvey-right2city/>>

Χατζηαντωνίου, Ναταλί (16.05.2006), «Αναστολή κατεδάφισης κατόπιν εορτής», *Ελευθεροτυπία* [online] <<http://www.asda.gr/elchoroi/NIwnia.htm>> [τελευταία πρόσβαση: 06.07.13]

Χατζηγεωργίου, Άρης (25.04.2008), «Φρένο στο σχέδιο-τσιμέντο», *Ελευθεροτυπία* [online] <<http://www.asda.gr/elchoroi/xalandri2.htm#ορφανοτρ>> [τελευταία πρόσβαση: 04.07.13]

Χατζηγεωργίου, Άρης (16.03.2010), «Χωριό πρότυπο... φάντασμα», *Ελευθεροτυπία* [online] <www.enet.gr/?i=issue.el.home&date=16/03/2010&id=141789> [τελευταία πρόσβαση: 28.06.13]

Χατζηιωαννίδου, Έφη (24.06.2001), «Πειραιώς, ένα κομμάτι ιστορίας χάνεται...», *Καθημερινή* [online] <news.kathimerini.gr/4Dcgi/4Dcgi/_w_articles_ell_2_24/06/2001_5006785> [τελευταία πρόσβαση: 29.06.13]

Χατζηιωαννίδου, Έφη (21.01.2009), «Τέλος στα σχέδια για το Άλσος Παγκρατίου», *Καθημερινή* [online] <http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_ell_1_21/01/2009_300158> [τελευταία πρόσβαση: 04.07.13]

Χατζημιχάλης, Κωστής (19.12.2011), «Το δημόσιο έλλειμμα σχεδιασμού για την πόλη», *Εποχή* [online] <<http://www.epohi.gr/portal/politiki/10856>> [τελευταία πρόσβαση: 30.04.13]

Arendt, Hannah (1958), *The human condition*, Chicago: University of Chicago Press

Acebillo, Josep (2011), *Hellinikon, Greece: Strategic urban model [Conceptual urban model for Hellinikon under the commission of the Greek Government]*, Barcelona: BcnSuS

Belavilas, Nikos (2010), «City' s movements in Athens and Pireaus, Greece. A chronicle 1960-2009» [online] <<http://courses.arch.ntua.gr/112052.html>> [τελευταία πρόσβαση: 18.05.13]

Buckingham, Shelley (2010), «Examining the Right to the City from a Gender Perspective», στο Sugranyes Ana, Mathivet Charlotte-Habitat International Coalition (HIC), *Cities for All: Proposals and Experiences towards the Right to the City*, Santiago: HIC

Castells, Mauel (1983), *The City and the Grass Roots*, Berkeley: University of California Press

Castro, Mauro (2013), «Urban enclosures in the Neoliberal city: the transformation of the Port Vell», παρουσίαση στο εργαστήριο «Καθεστώτα κρίσης και αναδυόμενα κοινωνικά κινήματα στις πόλεις της Νότιας Ευρώπης», Αθήνα, 07-09.02.2013 [online] <http://reprise.files.wordpress.com/2013/02/2-6-text_plataforma-defensem-el-port-vell_mauro-castro.pdf> [τελευταία πρόσβαση: 11.10.2013]

Dikec Mustafa, Gilbert, Liette (2002), «Right to the City: Homage or a New Societal Ethics?», *Capitalism Nature socialism*, vol. 13:2, pp. 58-74

Gianniris, Elias (2013), «Rethinking the local and horizontal characteristics of the green and open space city movements in Athens», παρουσίαση στο «Mataora 2013 Summer Seminar: Against Crisis, for the Commons», Nas Village, 18.07.2013

Harvey, David (2013), «Urban Class Warfare: Are cities built for the rich?», *Spiegel* [online] <<http://www.spiegel.de/international/world/marxist-and-geographer-david-harvey-on-urban-development-and-power-a-900976.html>>

Koskela, Helen (1997), «"Bold Walk and Breakings": women's spatial confidence versus fear of violence», *Gender, Place and Culture*, vol. 4:3, pp. 301-319

Marcuse, Peter (2013), «The five paradoxes of public space, with proposals», *Peter Marcuse's Blog* [online] <<http://pmarcuse.wordpress.com/2013/05/12/blog-33-the-five-paradoxes-of-public-space-with-proposals>>

Massey, Dorren (1994), «A Global Sense of Place», στο Massey, Doreen (1994), *Space, Place and Gender*, Minneapolis: University of Minnesota Press

Massey, Doreen (2012), «Radical spatiality and the question of democracy», Ομιλία στην αναγόρευση της σε Επίτιμη Διδάκτορα του Τμήματος Γεωγραφίας, Αθήνα: Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Γεωγραφίας

Mathivet, Charlotte (2010), «The right to the city: Keys to understand the proposal for "another city is possible"», στο Sugranyes Ana, Mathivet Charlotte-Habitat International Coalition (HIC), *Cities for All: Proposals and Experiences towards the Right to the City*, Santiago: HIC

Mayer, Margit (2006), «Manuel Castells' The city and the Grassroots», *International Journal of Urban and Regional Research*, vol. 30.1, pp. 202-6

Mayer, Margit (2013), «First world urban activism», *City: analysis of urban trends, culture, theory, policy, action*, vol. 17:1, pp. 5-19

McDowell, Linda (1999), *Gender, identity and place. Understanding feminist geographies*, Oxford: Polity Press

Pollalis, Spiro, Kouveli, Angela, Kyriakopoulos Vassilis, Papagianni Alexandra, Papapetrou Natalia, Sagia Vasiliki, Tritaki Naya (2013), «The Urban Development of the Former Athens Airport», AESOP-ACSP Joint Congress, 15-19 Ιουλίου, Dublin, Ireland

Serero Architects (2010), *Urban projects: Hellenikon: Metropolitan park international competition* [Rendering], Paris, New York & Madrid: Serero. http://www.serero.com/index_en.htm.

Tilly, Charles (2004), *Social Movements 1768 – 2004*, London: Paradigm Publishers Boulder

Tugwell, Paul (11.05.2012), «Four groups to compete for Greece's Hellenikon, Kathimerini says», *Bloomberg News* [online] <<http://www.businessweek.com/news/2012-05-11/four-groups-to-compete-for-greece-s-hellenikon-kathimerini-says>> [Τελευταία πρόσβαση: 13.07.13]

Valentine, Gill (1989), «The geography of women's fear», *Area*, vol.21, pp. 385-390

Διοικητικές Αποφάσεις – Νομοθεσία

ΑΠ 78946/4063/04.02.1988 (ΦΕΚ 79/Δ/04.02.1988), Έγκριση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου (Γ.Π.Σ.) του Δήμου Πειραιά (Ν. Αττικής).

ΑΠ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φο2/22293/866/29-4-1982 (ΦΕΚ 414/Β/24.02.1982), Χαρακτηρισμός ως ιστορικού μνημείου του αρχαίου τείχους Πειραιά.

ΑΠ Νομ. Πειραιά 957017/08.01.1990 (ΦΕΚ 15/Δ/16.01.1990), Επανακαθορισμός των ορίων του αιγιαλού και δημιουργία ζώνης παραλίας στη θέση Πλαζ Βοτσαλάκια στον Πειραιά και καθορισμός Παλαιού Αιγιαλού στη θέση Βοτσαλάκια μπροστά στην ιδιοκτησία Δημητρίου και Πέτρου Ράλλη.

ΑΠ Περιφ. Αττικής 5143/29.09.2004 (ΦΕΚ 1030/Δ/09.11.2004), Επανακαθορισμός των ορίων αιγιαλού, παραλίας και παλαιού αιγιαλού στη θέση «Φρεαττύδα», Δήμου Πειραιά, Νομ. Πειραιά.

Απόφαση ΥΠΕΚΑ (ΑΔΑ ΒΕ2Π0-ΞΘ5) (ΦΕΚ 29/Α/22.03.2013), Εξαίρεση από κατεδάφιση εγκαταστάσεων του γηπέδου Απόστολος Νικολαΐδης στην Περιοχή Ανάπλασης Ι σύμφωνα με την παρ. ΣΤ του τρίτου άρθρου του ν.4117/2013.

ΒΔ 16.01.1973 (ΦΕΚ 27/Δ/01.02.1973), Περί τροποποιήσεως και επεκτάσεως του ρυμοτομικού σχεδίου Πειραιώς παρά τον λιμένα της Ζέας.

Ν. 2338/1995 (ΦΕΚ 202/Α/14.09.1995), Κύρωση σύμβασης ανάπτυξης του νέου Διεθνούς Αεροδρομίου της Αθήνας στα Σπάτα, ίδρυση της εταιρίας «Διεθνής Αερολιμένας Αθηνών Α.Ε.», έγκριση περιβαλλοντικών όρων και άλλες διατάξεις.

Ν. 3207/2003 (ΦΕΚ 302/Α/24.12.2003), Περί ρύθμισης θεμάτων Ολυμπιακής Προετοιμασίας και άλλες διατάξεις.

Ν. 3342/2005 (ΦΕΚ 131/Α/6.6.2005), Βιώσιμη ανάπτυξη και κοινωνική αξιοποίηση των Ολυμπιακών εγκαταστάσεων, αδειοδότηση, χρήσεις, λειτουργίες τους - Διάρθρωση, οργάνωση και λειτουργία Γενικής Γραμματείας Ολυμπιακής Αξιοποίησης

Ν. 3894/2010 (ΦΕΚ 204/Α/02.12.2010), Επιτάχυνση και διαφάνεια υλοποίησης στρατηγικών επενδύσεων.

Ν. 3943/2011 (ΦΕΚ 66/Α/31.3.2011), Άρθρο 42. Σύσταση ανώνυμης εταιρείας για την αξιοποίηση της έκτασης του πρώην Αεροδρομίου Ελληνικού.

Ν. 3986/2011 (ΦΕΚ 152/Α/1.7.2011), Επείγοντα Μέτρα Εφαρμογής Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012–2015.

Ν. 4062/2012 (ΦΕΚ 70/Α/30.3.2012), Αξιοποίηση του πρώην Αεροδρομίου Ελληνικού - Πρόγραμμα ΗΛΙΟΣ - Προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές (Ενσωμάτωση Οδηγίας 2009/28/ΕΚ) - Κριτήρια Αειφορίας Βιοκαυσίμων και Βιορευστών (Ενσωμάτωση Οδηγίας 2009/30/ΕΚ).

ΠΔ (ΦΕΚ 187/Δ/16.06.2011), Καθορισμός μέτρων προστασίας της περιοχής του όρους Υμηττού και των Μητροπολιτικών Πάρκων Γουδή – Ιλισσίων.

ΥΑ ΠΕΧΩΔΕ 38822/20.09.2004 (ΦΕΚ 916/Δ/15.10.2004), Οριοθέτηση περιοχής παρέμβασης στην εκτός σχεδίου περιοχή «Βοτσαλάκια» του δήμου Πειραιά (Ν. Αττικής) και καθορισμός χρήσεων και όρων και περιορισμών δόμησης αυτής.

Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού, Διεύθυνση Νεώτερης και Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς, ΑΔΑ: 4Α1ΦΓ-ΦΘ (08.03.2011)

Ιστοσελίδες

Ανοιχτή συνέλευση για τη διεκδίκηση του Ασύρματου,

<http://asyrmatos.espinblogs.net>

facthemall, www.blogal.gr/facthemall/

Για τη διάσωση του Ελαιώνα, <http://elaionas.wordpress.com>

Επιτροπή Αγώνα για το Μητροπολιτικό Πάρκο Ελληνικού,

<http://parkoelliniku.blogspot.gr>

Επιτροπή Αγώνα κατοίκων για να γίνει το κτήμα Ζωγράφου κτήμα του λαού,

<http://www.vilazografou.gr>

Επιτροπή κατοίκων για τη διάσωση του κτήματος Δρακόπουλου,

<http://epitropiktimadrakoroulou.blogspot.gr/>

Ecoeleusis, <http://www.ecoeleusis.com>

Ηριδανός, <http://eridanos-river.blogspot.gr>

Καθεστώτα κρίσης και αναδυόμενα κοινωνικά κινήματα στις πόλεις της Νότιας

Ευρώπης, <http://urbanrise.net>

Κατάληψη κτήματος Πραπόπουλου, www.protonouliaxalandriou.blogspot.gr

Κίνηση NOTAV, <http://www.notav.info>

Κίνηση πολιτών Δ' και Ε' δημοτικού διαμερίσματος Πειραιά «Η Λεύκα»,

<http://kinrolpir.blogspot.gr>

Κίνηση πολιτών Κηφι-sos, <http://khfi-sos.blogspot.gr/>

Κτήμα Καμπά, Το κτήμα Καμπά ανήκει στα αμπέλια του,

<http://ktimakamba.wordpress.com>

Λόφοι Φιλοπάππου, <http://filorappou.wordpress.com>

Μουσείο Πολιτικής Αεροπορίας, <http://www.polkeoa.gr/μουσειο-πολ-αεροποριας/>

Μητροπολιτικό Κοινωνικό Ιατρείο Ελληνικού, <http://mki-elliniku.blogspot.gr/>

Οικο.πολι.ς (Οικολογικός Πολιτιστικός Σύλλογος Χαϊδαρίου),

www.xpolis.blogspot.gr

Παρατηρητήριο Ελεύθερων Χώρων Αθήνας-Αττικής, υπεύθυνος: Ηλίας Γιαννίρης,

www.asda.gr/elchoroi

Πρωτοβουλία για τον Αυτοδιαχειριζόμενο Αγρό στο Ελληνικό,

<http://agroselliniko.blogspot.gr>

Πολίτες σε Κίνηση-Δάφνη συν Υμηττός, <http://dafnisynymittos.wordpress.com>

Πρόταση για πίστα F-1 στη Δραπετσώνα, <http://dielpisformula1.blogspot.gr/>

Πρωτοβουλία Συνεννόησης για τη Διαχείριση των Απορριμμάτων,

prosypat.blogspot.gr

Plataforma Defensem el Port Vell, <http://defensemportvell.wordpress.com>

Ρέμα Πικροδάφνης, <http://remapikrodafnis.blogspot.gr>

Σύλλογος κατοίκων «Μέγας Αλέξανδρος», <http://kerameikos.blogspot.gr>

Το πάρκινγκ τους, το πάρκο μας, <http://parkingparko.espinblogs.net>